నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

సంయుత్తనికాయే

నిదానవగ్గటీకా

౧. నిదానసంయుత్తం

౧. బుద్ధవగ్గో

౧. పటిచ్చసముప్పాదసుత్తవణ్ణనా

౧. దుతియసుత్తాదీనిపి పటిచ్చసముప్పాదవసేనేవ దేసితానీతి ఆహ ‘‘**పఠమం పటిచ్చసముప్పాదసుత్త**’’న్తి. **తత్రాతి** పదం యే దేసకాలా ఇధ విహరణకిరియాయ విసేసనభావేన వుత్తా, తేసం పరిదీపనన్తి దస్సేన్తో ‘‘**యం సమయం…పే.… దీపేతీ**’’తి ఆహ. తం-సద్దో హి వుత్తస్స అత్థస్స పటినిద్దేసో, తస్మా ఇధ దేసస్స కాలస్స వా పటినిద్దేసో భవితుం అరహతి, న అఞ్ఞస్స. అయం తావ తత్రసద్దస్స పటినిద్దేసభావే అత్థవిభావనా. యస్మా పన ఈదిసేసు ఠానేసు తత్రసద్దో ధమ్మదేసనావిసిట్ఠం దేసం కాలఞ్చ విభావేతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**భాసితబ్బయుత్తే వా దేసకాలే**’’తి . తేన **తత్రాతి** యత్థ భగవా ధమ్మదేసనత్థం భిక్ఖూ ఆలపి అభాసి, తాదిసే దేసే, కాలే వాతి అత్థో. **న హీతిఆదినా** తమేవత్థం సమత్థేతి.

నను చ యత్థ ఠితో భగవా ‘‘అకాలో ఖో తావా’’తిఆదినా బాహియస్స ధమ్మదేసనం పటిక్ఖిపి, తత్థేవ అన్తరవీథియం ఠితోవ తస్స ధమ్మం దేసేసీతి? సచ్చమేతం. అదేసేతబ్బకాలే అదేసనాయ హి ఇదం ఉదాహరణం. తేనాహ ‘‘**అకాలో ఖో తావా**’’తి. యం పన తత్థ వుత్తం ‘‘అన్తరఘరం పవిట్ఠమ్హా’’తి, తమ్పి తస్స అకాలభావస్సేవ పరియాయేన దస్సనత్థం వుత్తం. తస్స హి తదా అద్ధానపరిస్సమేన రూపకాయే అకమ్మఞ్ఞతా అహోసి, బలవపీతివేగేన నామకాయే. తదుభయస్స వూపసమం ఆగమేన్తో పపఞ్చపరిహారత్థం భగవా ‘‘అకాలో ఖో’’తి పరియాయేన పటిక్ఖిపి. అదేసేతబ్బదేసే అదేసనాయ పన ఉదాహరణం ‘‘అథ ఖో భగవా మగ్గా ఓక్కమ్మ అఞ్ఞతరస్మిం రుక్ఖమూలే నిసీది, విహారతో నిక్ఖమిత్వా విహారపచ్ఛాయాయం పఞ్ఞత్తే ఆసనే నిసీదీ’’తి ఏవమాదికం ఇధ **ఆది**సద్దేన సఙ్గహితం. ‘‘స ఖో సో భిక్ఖవే బాలో ఇధ పాపాని కమ్మాని కరిత్వా’’తి ఏవమాదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౨౪౮) పదపూరణమత్తే **ఖో**-సద్దో, ‘‘దుక్ఖం ఖో అగారవో విహరతి అప్పతిస్సో’’తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౨౧) అవధారణే, ‘‘కిత్తావతా ను ఖో, ఆవుసో, సత్థు పవివిత్తస్స విహరతో సావకా వివేకం నానుసిక్ఖన్తీ’’తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౧) ఆదికాలత్థే, వాక్యారమ్భేతి అత్థో. తత్థ పదపూరణేన వచనాలఙ్కారమత్తం కతం హోతి, ఆదికాలత్థేన వాక్యస్స ఉపఞ్ఞాసమత్తం, అవధారణత్థేన పన నియమదస్సనం. ‘‘తస్మా ఆమన్తేసి ఏవా’’తి ఆమన్తనే నియమో దస్సితో హోతీతి.

‘‘**భగవాతి లోకగరుదీపన**’’న్తి కస్మా వుత్తం, నను పుబ్బే ‘‘భగవా’’తి పదం వుత్తన్తి? యదిపి పుబ్బే వుత్తం, తం పన యథావుత్తట్ఠానే విహరణకిరియాయ కత్తువిసేసదస్సనపరం, న ఆమన్తనకిరియాయ, ఇధ పన ఆమన్తనకిరియాయ, తస్మా తదత్థం పున భగవాతి పాళియం వుత్తన్తి. తస్సత్థం దస్సేతుం ‘‘**భగవాతి లోకగరుదీపన**’’న్తి ఆహ.

కథాసవనయుత్తపుగ్గలవచనన్తి వక్ఖమానాయ పటిచ్చసముప్పాదదేసనాయ సవనయోగ్యపుగ్గలవచనం. చతూసుపి పరిసాసు భిక్ఖూ ఏవ ఏదిసానం దేసనానం విసేసేన భాజనభూతాతి సాతిసయేన సాసనసమ్పటిగ్గాహకభావదస్సనత్థం ఇధ భిక్ఖుగహణన్తి దస్సేత్వా ఇదాని సద్దత్థం దస్సేతుం **''అపిచా''**తి ఆహ. తత్థ **భిక్ఖకోతి భిక్ఖూతి** భిక్ఖనసీలతా భిక్ఖనధమ్మతాతి భిక్ఖూతి అత్థో. **భిక్ఖాచరియం అజ్ఝుపగతోతి** బుద్ధాదీహిపి అజ్ఝుపగతం భిక్ఖాచరియం ఉఞ్ఛాచరియం అజ్ఝుపగతత్తా అనుట్ఠితత్తా భిక్ఖు. యో హి కోచి అప్పం వా మహన్తం వా భోగక్ఖన్ధం పహాయ అగారస్మా అనగారియం పబ్బజితో, సో కసిగోరక్ఖాదీహి జీవికకప్పనం హిత్వా లిఙ్గసమ్పటిచ్ఛనేనేవ భిక్ఖాచరియం అజ్ఝుపగతత్తా భిక్ఖు. పరపటిబద్ధజీవికత్తా వా విహారమజ్ఝే కాజభత్తం భుఞ్జమానోపి భిక్ఖాచరియం అజ్ఝుపగతోతి భిక్ఖు పిణ్డియాలోపభోజనం నిస్సాయ పబ్బజ్జాయ ఉస్సాహజాతత్తా వా భిక్ఖాచరియం అజ్ఝుపగతోతి భిక్ఖూతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఆదినా నయేనాతి "భిన్నపటధరోతి భిక్ఖు, భిన్దతి పాపకే అకుసలే ధమ్మేతి భిక్ఖు, భిన్నత్తా పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం భిక్ఖూ"తిఆదినా **విభఙ్గే** (విభ. ౫౧౦) ఆగతనయేన. **ఞాపనేతి** అవబోధనే, పటివేదనేతి అత్థో. **భిక్ఖనసీలతా,** న కసివాణిజ్జాదీహి జీవనసీలతా. **భిక్ఖనధమ్మతా** "ఉద్దిస్స అరియా తిట్ఠన్తీ"తి (జా. ౧.౭.౫౯) ఏవం వుత్తభిక్ఖనసభావతా, న యాచనాకోహఞ్ఞసభావతా. **భిక్ఖనే సాధుకారితా** "ఉత్తిట్ఠే నప్పమజ్జేయ్యా"తి (ధ. ప. ౧౬౮) వచనం అనుస్సరిత్వా తత్థ అప్పమజ్జతా. అథ వా **సీలం** నామ పకతిసభావో. ఇధ పన తథాధిట్ఠానం. **ధమ్మోతి** వతం. అపరే పన **''సీలం** నామ వతవసేన సమాదానం. **ధమ్మో** నామ పవేణి-ఆగతం చారిత్తం. **సాధుకారితా** సక్కచ్చకారితా ఆదరకిరియా"తి వణ్ణేన్తి.

హీనాధికజనసేవితవుత్తిన్తి యే భిక్ఖుభావే ఠితాపి జాతిమదాదివసేన ఉద్ధతా ఉన్నళా, యే చ గిహిభావే పరేసు అత్థికభావమ్పి అనుపగతతాయ భిక్ఖాచరియం పరమకాపఞ్ఞం మఞ్ఞన్తి, తేసం ఉభయేసమ్పి యథాక్కమం "భిక్ఖవో"తి వచనేన హీనజనేహి దలిద్దేహి పరమకాపఞ్ఞతం పత్తేహి పరకులేసు భిక్ఖాచరియాయ జీవికం కప్పేన్తేహి సేవితం వుత్తిం పకాసేన్తో ఉద్ధతభావనిగ్గహం కరోతి, అధికజనేహి ఉళారభోగఖత్తియకులాదితో పబ్బజితేహి బుద్ధాదీహి ఆజీవసోధనత్థం సేవితం వుత్తిం పకాసేన్తో దీనభావనిగ్గహం కరోతీతి యోజేతబ్బం. యస్మా "భిక్ఖవో"తి వచనం ఆమన్తనభావతో అభిముఖీకరణం, పకరణతో సామత్థియతో చ సుస్సూసాజననం, సక్కచ్చసవనమనసికారనియోజనఞ్చ హోతి, తస్మా తమత్థం దస్సేన్తో **''భిక్ఖవోతి ఇమినా''**తిఆదిమాహ.

తత్థ **సాధుకం మనసికారేపీతి** సాధుకం సవనే సాధుకం మనసికారే చ. కథం పవత్తితా సవనాదయో సాధుకం పవత్తితా హోన్తీతి? "అద్ధా ఇమాయ పటిపత్తియా సకలసాసనసమ్పత్తి హత్థగతా భవిస్సతీ"తి ఆదరగారవయోగేన కథాదీసు అపరిభవాదినా చ. వుత్తఞ్హి "పఞ్చహి, భిక్ఖవే, ధమ్మేహి సమన్నాగతో సుణన్తో సద్ధమ్మం భబ్బో నియామం ఓక్కమితుం కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్తం. కతమేహి పఞ్చహి? న కథం పరిభోతి, న కథికం పరిభోతి, న అత్తానం పరిభోతి , అవిక్ఖిత్తచిత్తో ధమ్మం సుణాతి ఏకగ్గచిత్తో, యోనిసో చ మనసి కరోతి. ఇమేహి ఖో, భిక్ఖవే, పఞ్చహి ధమ్మేహి సమన్నాగతో సుణన్తో సద్ధమ్మం భబ్బో నియామం ఓక్కమితుం కుసలేసు ధమ్మేసు సమ్మత్త"న్తి (అ. ని. ౫.౧౫౧). తేనాహ **''సాధుకం మనసికారాయత్తా హి సాసనసమ్పత్తీ''**తి. **సాసనసమ్పత్తి** నామ సీలాదినిప్ఫత్తి. **పఠమం ఉప్పన్నత్తా** అధిగమవసేన. **సత్థుచరియానువిధాయకత్తా** సీలాదిగుణానుట్ఠానేన. తిణ్ణం యానానం వసేన అనుధమ్మపటిపత్తిసమ్భవతో **సకలసాసనపటిగ్గాహకత్తా**.

సన్తికత్తాతి సమీపభావతో. **సన్తికావచరత్తాతి** సబ్బకాలం సంవుత్తిభావతో. **యథానుసిట్ఠన్తి** అనుసాసనియానురూపం, అనుసాసనిం అనవసేసతో పటిగ్గహేత్వాతి అత్థో. **ఏకచ్చే భిక్ఖూతి** యే పటిచ్చసముప్పాదధమ్మే దేసనాపసుతా, తే. పుబ్బే "సబ్బపరిససాధారణా హి భగవతో ధమ్మదేసనా"తిఆదినా భిక్ఖూనం ఏవ ఆమన్తనకారణం దస్సేత్వా ఇదాని భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా ధమ్మదేసనాయ పయోజనం దస్సేతుం **కిమత్థం పన భగవాతి** చోదనం సముట్ఠాపేతి. తత్థ **అఞ్ఞం చిన్తేన్తాతి** అఞ్ఞవిహితా. **విక్ఖిత్తచిత్తాతి** అసమాహితచిత్తా. **ధమ్మం పచ్చవేక్ఖన్తాతి** హియ్యో తతో పరదివసేసు వా సుతధమ్మం పతి మనసా అవేక్ఖన్తా. భిక్ఖూ ఆమన్తేత్వా ధమ్మే దేసియమానే ఆదితో పట్ఠాయ దేసనం సల్లక్ఖేతుం సక్కోతీతి ఇమమేవత్థం బ్యతిరేకముఖేన దస్సేతుం "**తే అనామన్తేత్వా**"తిఆది వుత్తం.

భిక్ఖవోతి చ సన్ధివసేన ఇ-కారలోపో దట్ఠబ్బో "భిక్ఖవో ఇతీ"తి, అయఞ్హి ఇతిసద్దో హేతుపరిసమాపనాదిపదత్థవిపరియాయపకారావధారణనిదస్సనాదిఅనేకత్థపభేదో. తథా హేస "రుప్పతీతి ఖో, భిక్ఖవే, తస్మా 'రూప'న్తి వుచ్చతీ"తిఆదీసు (సం. ని. ౩.౭౯) హేతుమ్హి దిస్సతి, "తస్మాతిహ మే, భిక్ఖవే, ధమ్మదాయాదా భవథ, మా ఆమిసదాయాదా"తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౨౯) పరిసమాపనే, "ఇతి వా ఏవరూపా విసూకదస్సనా పటివిరతో"తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౧౩) ఆదిఅత్థే "మాగణ్డియోతి తస్స బ్రాహ్మణస్స సఙ్ఖా సమఞ్ఞా పఞ్ఞత్తి వోహారో నామం నామకమ్మం నామధేయ్యం నిరుత్తి బ్యఞ్జనం అభిలాపో"తిఆదీసు (మహాని. ౭౩, ౭౫) పదత్థవిపరియాయే, "ఇతి ఖో, భిక్ఖవే, సప్పటిభయో బాలో, అప్పటిభయో పణ్డితో. సఉపద్దవో బాలో, అనుపద్దవో పణ్డితో"తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౨౪) పకారే, "అత్థి ఇదప్పచ్చయా జరామరణన్తి ఇతి పుట్ఠేన సతా, ఆనన్ద, అత్థీతిస్స వచనీయం. కిం పచ్చయా జరామరణన్తి ఇతి చే వదేయ్య, జాతిపచ్చయా జరామరణన్తి ఇచ్చస్స వచనీయ"న్తిఆదీసు (దీ. ని. ౨.౯౬) అవధారణే, "సబ్బమత్థీతి ఖో, కచ్చాన, అయమేకో అన్తో, సబ్బం నత్థీతి అయం దుతియో అన్తో"తిఆదీసు (సం. ని. ౨.౧౫; ౩.౯౦) నిదస్సనే . ఇధాపి నిదస్సనే ఏవ దట్ఠబ్బో. **భిక్ఖవోతి** ఆమన్తనాకారో తమేస ఇతి-సద్దో నిదస్సేతి "భిక్ఖవోతి ఆమన్తేసీ"తి. ఇమినా నయేన **భద్దన్తే**తిఆదీసుపి యథారహం ఇతిసద్దస్స అత్థో వేదితబ్బో.

పుబ్బే "భగవా ఆమన్తేసీ"తి వుత్తత్తా భగవతో పచ్చస్సోసున్తి ఇధ భగవతోతి సామివచనం ఆమన్తనమేవ సమ్బన్ధీఅన్తరం అపేక్ఖతీతి ఇమినా అధిప్పాయేన "**భగవతో ఆమన్తనం పటిఅస్సోసు**"న్తి వుత్తం. **భగవతోతి** ఇదం పన పటిస్సవసమ్బన్ధేన సమ్పదానవచనం. ఏత్తావతా యం కాలదేసదేసకపరిసాపదేసపటిమణ్డితం నిదానం భాసితన్తి సమ్బన్ధో. ఏత్థాహ – కిమత్థం పన ధమ్మవినయసఙ్గహే కరియమానే నిదానవచనం, నను భగవతా భాసితవచనస్సేవ సఙ్గహో కాతబ్బోతి? వుచ్చతే – దేసనాయ ఠితిఅసమ్మోససద్ధేయ్యభావసమ్పాదనత్థం. కాలదేసదేసకనిమిత్తపరిసాపదేసేహి ఉపనిబన్ధిత్వా ఠపితా హి దేసనా చిరట్ఠితికా హోతి అసమ్మోసధమ్మా సద్ధేయ్యా చ, దేసకాలకత్తుసోతునిమిత్తేహి ఉపనిబన్ధో వియ వోహారవినిచ్ఛయో. తేనేవ చాయస్మతా మహాకస్సపేన "పటిచ్చసముప్పాదసుత్తం, ఆవుసో ఆనన్ద, కత్థ భాసిత"న్తిఆదినా దేసాదిపుచ్ఛాసు కతాసు తాసం విస్సజ్జనం కరోన్తేన ధమ్మభణ్డాగారికేన "ఏవం మే సుత"న్తి ఆయస్మతా ఆనన్దేన ఇమస్స సుత్తస్స నిదానం భాసితం.

అపిచ సత్థు సమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచనం. తథాగతస్స హి భగవతో పుబ్బరచనానుమానాగమతక్కాభావతో సమ్మాసమ్బుద్ధభావసిద్ధి. న హి సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పుబ్బరచనాదీహి అత్థో అత్థి, సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారతాయ ఏకప్పమాణత్తా చ ఞేయ్యధమ్మేసు. తథా ఆచరియముట్ఠిధమ్మమచ్ఛరియసత్థుసావకానురోధాభావతో ఖీణాసవత్తసిద్ధి. న

హి సబ్బసో ఖీణాసవస్స తే సమ్భవన్తీతి సువిసుద్ధా చస్స పరానుగ్గహప్పవత్తి, ఏవం దేసకసంకిలేసభూతానం దిట్ఠిసీలసమ్పదాదూసకానం అవిజ్జాతణ్హానం అచ్చన్తాభావసంసూచకేహి ఞాణసమ్పదాపహానసమ్పదాభిబ్యఞ్జనకేహి చ సంబుద్ధవిసుద్ధభావేహి పురిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధి, తతో ఏవ చ అన్తరాయికనియ్యానికధమ్మేసు సమ్మోహాభావసిద్ధితో పచ్ఛిమవేసారజ్జద్వయసిద్ధీతి భగవతో చతువేసారజ్జసమన్నాగమో అత్తహితపరహితపటిపత్తి చ నిదానవచనేన పకాసితా హోతి, తత్థ తత్థ సమ్పత్తపరిసాయ అజ్ఝాసయానురూపం ఠానుప్పత్తికపటిభానేన ధమ్మదేసనాదీపనతో, ఇధ పన మూలద్వయవసేన అన్తద్వయరహితస్స తిసన్ధికాలబన్ధస్స చతుబ్బిధనయసఙ్ఖేపగమ్భీరభావయుత్తస్స పటిచ్చసముప్పాదస్స బోధియా నిదస్సనతో చాతి యోజేతబ్బం. తేన వుత్తం “సత్థు సమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచన”న్తి.

తథా సాసనసమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచనం. ఞాణకరుణాపరిగ్గహితసబ్బకిరియస్స హి భగవతో నత్థి నిరత్థికా పవత్తి, అత్తహితత్థా వా, తస్మా పరేసం ఏవ అత్థాయ పవత్తసబ్బకిరియస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సకలమ్పి కాయవచీమనోకమ్మం యథాపవత్తం వుచ్చమానం దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి యథారహం సత్తానం అనుసాసనట్ఠేన సాసనం, న కబ్బరచనా. తయిదం సత్థుచరితం కాలదేసదేసకపరిసాపదేసేహి సద్ధిం తత్థ తత్థ నిదానవచనేహి యథారహం పకాసీయతి, ఇధ పన ద్వాదసపదికపచ్చయాకారవిభావనేన తేన. తేన వుత్తం “సాసనసమ్పత్తిపకాసనత్థం నిదానవచన”న్తి.

అపిచ సత్థు పమాణభావప్పకాసనేన సాసనస్స పమాణభావదస్సనత్థం నిదానవచనం, తఞ్చస్స పమాణభావదస్సనం హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన “భగవా”తి చ ఇమినా పదేన విభావితన్తి వేదితబ్బం. “భగవా”తి చ ఇమినా తథాగతస్స రాగదోసమోహాది-సబ్బసంకిలేసమలదుచ్చరితాదిదోసప్పహానదీపనేన వచనేన అనఞ్ఞసాధారణసుపరిసుద్ధఞాణకరుణాదిగుణవిసేసయోగపరిదీపనేన తతో ఏవ సబ్బసత్తుత్తమభావదీపనేన అయమత్థో సబ్బథా పకాసితో హోతీతి. ఇదమేత్థ నిదానవచనే పయోజననిదస్సనం.

నిక్ఖిత్తస్సాతి దేసితస్స. దేసనాపి హి దేసేతబ్బస్స సీలాదిఅత్థస్స వినేయ్యసన్తానేసు నిక్ఖిపనతో “నిక్ఖేపో”తి వుచ్చతీతి “సుత్తనిక్ఖేపం తావ విచారేత్వా వుచ్చమానా పాకటా హోతీ”తి సామఞ్ఞతో భగవతో దేసనాయ సముట్ఠానస్స విభాగం దస్సేత్వా “ఏత్థాయం దేసనా ఏవంసముట్ఠానా”తి దేసనాయ సముట్ఠానే దస్సితే సుత్తస్స సమ్మదేవ నిదానపరిజాననేన వణ్ణనాయ సువిఞ్ఞేయ్యత్తా వుత్తం. తతో హేట్ఠా “కస్మా భగవతా పటిచ్చసముప్పాదవసేనేవ దేసనా ఆరద్ధా”తి కేనచి చోదనాయ కతాయ “పరజ్ఝాసయోయం సుత్తనిక్ఖేపో”తి పరిహారో సుకథితో హోతి. తత్థ యథా అనేకసతఅనేకసహస్సభేదానిపి సుత్తన్తాని సంకిలేసభాగియాదిపధాననయేన సోళసవిధతం నాతివత్తన్తి, ఏవం అత్తజ్ఝాసయాదిసుత్తనిక్ఖేపవసేన చతుబ్బిధభావన్తి ఆహ **“చత్తారో హి సుత్తనిక్ఖేపా”**తి. ఏత్థ చ యథా అత్తజ్ఝాసయస్స అట్ఠుప్పత్తియా చ పరజ్ఝాసయపుచ్ఛాహి సద్ధిం సంసగ్గభేదో సమ్భవతి “అత్తజ్ఝాసయో చ పరజ్ఝాసయో చ, అత్తజ్ఝాసయో చ పుచ్ఛావసికో చ, అత్తజ్ఝాసయో చ పరజ్ఝాసయో చ పుచ్ఛావసికో చ, అట్ఠుప్పత్తికో చ పరజ్ఝాసయో చ, అట్ఠుప్పత్తికో చ పుచ్ఛావసికో చ, అట్ఠుప్పత్తికో చ పరజ్ఝాసయో చ పుచ్ఛావసికో చా”తి అజ్ఝాసయపుచ్ఛానుసన్ధిసమ్భవతో, ఏవం యదిపి అట్ఠుప్పత్తియా అజ్ఝాసయేనపి సంసగ్గభేదో సమ్భవతి, అత్తజ్ఝాసయాదీహి పన పురతో ఠితేహి అట్ఠుప్పత్తియా సంసగ్గో నత్థీతి. నయిధ నిరవసేసో విత్థారనయో సమ్భవతీతి “చత్తారో హి సుత్తనిక్ఖేపా”తి వుత్తం. తదన్తోగధత్తా వా సమ్భవన్తానం సేసనిక్ఖేపానం మూలనిక్ఖేపవసేన చత్తారోవ దస్సితా, తథాదస్సనఞ్చేత్థ అయం సంసగ్గభేదో గహేతబ్బోతి.

తత్రాయం వచనత్థో – నిక్ఖిపీయతీతి నిక్ఖేపో, సుత్తం ఏవ నిక్ఖేపో **సుత్తనిక్ఖేపో**. అథ వా నిక్ఖిపనం నిక్ఖేపో, సుత్తస్స నిక్ఖేపో **సుత్తనిక్ఖేపో**, సుత్తదేసనాతి అత్థో. అత్తనో అజ్ఝాసయో అత్తజ్ఝాసయో, సో అస్స అత్థి కారణభూతోతి **అత్తజ్ఝాసయో**. అత్తనో అజ్ఝాసయో ఏతస్సాతి వా **అత్తజ్ఝాసయో**. **పరజ్ఝాసయేపి** ఏసేవ నయో. పుచ్ఛాయ వసేన పవత్తధమ్మో ఏతస్స అత్థీతి, **పుచ్ఛావసికో**. సుత్తదేసనాయ వత్థుభూతస్స అత్థస్స ఉప్పత్తి అత్థుప్పత్తి, అత్థుప్పత్తియేవ అట్ఠుప్పత్తి, సా ఏతస్స అత్థీతి **అట్ఠుప్పత్తికో**. అథ వా నిక్ఖిపీయతి సుత్తం ఏతేనాతి సుత్తనిక్ఖేపో, అత్తజ్ఝాసయాది ఏవ. ఏతస్మిం పన అత్థవికప్పే అత్తనో అజ్ఝాసయో అత్తజ్ఝాసయో. పరేసం అజ్ఝాసయో పరజ్ఝాసయో. పుచ్ఛీయతీతి పుచ్ఛా, పుచ్ఛితబ్బో ఞాతబ్బో అత్థో. తస్స పుచ్ఛావసేన పవత్తం ధమ్మపటిగ్గాహకానం వచనం పుచ్ఛావసికం, తదేవ నిక్ఖేపసద్దాపేక్ఖాయ పుల్లిఙ్గవసేన "పుచ్ఛావసికో"తి వుత్తం. తథా అట్ఠుప్పత్తి ఏవ అట్ఠుప్పత్తికోతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

అపిచేత్థ పరేసం ఇన్ద్రియపరిపాకాదికారణనిరపేక్ఖత్తా అత్తజ్ఝాసయస్స విసుం సుత్తనిక్ఖేపభావో యుత్తో కేవలం అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ ధమ్మతన్తిఠపనత్థం పవత్తితదేసనత్తా. పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం పన పరేసం అజ్ఝాసయపుచ్ఛానం దేసనాపవత్తిహేతుభూతానం ఉప్పత్తియం పవత్తితానం కథం అట్ఠుప్పత్తియం అనవరోధో, పుచ్ఛావసికఅట్ఠుప్పత్తికానం వా పరజ్ఝాసయానురోధేన పవత్తితానం కథం పరజ్ఝాసయే అనవరోధోతి? న చోదేతబ్బమేతం. పరేసఞ్హి అభినీహారపరిపుచ్ఛాదివినిముత్తస్సేవ సుత్తదేసనాకారణుప్పాదస్స అట్ఠుప్పత్తిభావేన గహితత్తా పరజ్ఝాసయపుచ్ఛావసికానం విసుం గహణం. తథా హి బ్రహ్మజాలధమ్మదాయాదసుత్తాదీనం వణ్ణావణ్ణఆమిసుప్పాదాదిదేసనానిమిత్తం "అట్ఠుప్పత్తీ"తి వుచ్చతి. పరేసం పుచ్ఛం వినా అజ్ఝాసయం ఏవ నిమిత్తం కత్వా దేసితో పరజ్ఝాసయో, పుచ్ఛావసేన ఏవ దేసితో పుచ్ఛావసికోతి పాకటోవాయమత్థోతి. **అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ కథేతి** ధమ్మతన్తిఠపనత్థన్తి దట్ఠబ్బం. **దసబలసుత్తన్తహారకోతి** దసబలవగ్గే అనుపుబ్బేన నిక్ఖిత్తానం సుత్తానం ఆవలి, తథా **చన్దోపమహారకాదయో**.

విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా సద్ధిన్ద్రియాదయో. **అజ్ఝాసయన్తి** అధిముత్తిం. **ఖన్తిన్తి** దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తిం. **మనన్తి** చిత్తం. **అభినీహారన్తి** పణిధానం. **బుజ్ఝనభావన్తి** బుజ్ఝనసభావం, పటివిజ్ఝనాకారం వా.

ఉగ్ఘటితఞ్ఞూతి ఉగ్ఘటనం నామ ఞాణుగ్ఘటనం, ఞాణేన ఉగ్ఘటితమత్తే ఏవ ధమ్మం జానాతీతి అత్థో. విపఞ్చితం విత్థారితమేవ అత్థం జానాతీతి **విపఞ్చితఞ్ఞూ**. ఉద్దేసాదీహి నేతబ్బోతి **నేయ్యో**. బ్యఞ్జనపదం పరమం అస్సాతి **పదపరమో. సహ ఉదాహటవేలాయాతి** ఉదాహారధమ్మస్స ఉద్దేసే ఉదాహటమత్తే ఏవ. **ధమ్మాభిసమయోతి** చతుసచ్చధమ్మస్స ఞాణేన సద్ధిం అభిసమాయోగో. **అయం వుచ్చతీతి** అయం "చత్తారో సతిపట్ఠానా"తిఆదినా నయేన సంఖిత్తేన మాతికాయ ఠపియమానాయ దేసనానుసారేన ఞాణం పేసేత్వా అరహత్తం గణ్హితుం సమత్థో పుగ్గలో "ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ"తి వుచ్చతి. **అయం వుచ్చతీతి** అయం సంఖిత్తేన మాతికం ఠపేత్వా విత్థారేన అత్థే విభజియమానే అరహత్తం పాపుణితుం సమత్థో పుగ్గలో "విపఞ్చితఞ్ఞూ"తి వుచ్చతి. **ఉద్దేసతోతి** ఉద్దేసహేతు, ఉద్దిసన్తస్స ఉద్దిసాపేన్తస్స వాతి అత్థో, "ఉద్దిసతో"తిపి పాఠో, అయమేవత్థో. **పరిపుచ్ఛతోతి** పరిపుచ్ఛన్తస్స. **అనుపుబ్బేన ధమ్మాభిసమయో హోతీతి** అనుక్కమేన అరహత్తప్పత్తి హోతి. **న తాయ జాతియా ధమ్మాభిసమయో హోతీతి** తేన అత్తభావేన మగ్గం వా ఫలం వా అన్తమసో ఝానం వా విపస్సనం వా నిబ్బత్తేతుం న సక్కోతి. **అయం వుచ్చతీతి** అయం పుగ్గలో బ్యఞ్జనపదమేవ పరమం కత్వా ఠితత్తా "పదపరమో"తి వుచ్చతి.

ఏకచరాతి వివేకాభిరతియా ఏకవిహారినో. **ద్విచరాతి** ద్వే ఏకజ్ఝాసయా హుత్వా ఞాణచరియాదివసేన విచరన్తా. ఏస నయో సేసేసు. సత్తసుఞ్ఞతాపకాసనేన **సుఞ్ఞతం**. తతో ఏవ **సణ్హం సుఖుమం**. "పరేసం అజ్ఝాసయవసేన భగవా ఇదం సుత్తం

ఆరభీ"తి వత్వా తే పన "పరే"తి వుత్తపుగ్గలా అపరికమ్మికా సుపరిసోధితపుబ్బభాగపటిపదా చాతి దువిధా, తదుభయేసు సత్థు పటిపత్తిం ఉపమాముఖేన పకాసేన్తో **యథా హీ**తిఆదిమాహ. **రూపం న సముట్ఠాపేతి** లిఖనవసేన న ఉప్పాదేతి. **అకతాభినివేస**న్తి విపస్సనాభావనాయ అకతానుయోగం. **సీల...పే... సమ్పదాయా**తి అసమాదిన్నసీలం సీలసమ్పదాయ, సుపరిసుద్ధసీలం సమాధిసమ్పదాయ, అనుజుకతదిట్ఠిజుకమ్మం దిట్ఠిసమ్పదాయ యోజేన్తోతి యోజనా.

యన్తి యం పుబ్బభాగపటిపదం సన్ధాయ. **సీల**న్తి చతుపారిసుద్ధిసీలం. **దిట్ఠి** చాతి కమ్మస్సకతాదిట్ఠి చేవ కమ్మపథసమ్మాదిట్ఠి చ. **తివిధేనా**తి అజ్ఝత్తం బహిద్ధా అజ్ఝత్తబహిద్ధాతి ఏవం విసయభావతో తిప్పకారేన. యథావుత్తదిట్ఠివిసుద్ధియా విసేసపచ్చయం సీలంయేవ భావనాయ అధిట్ఠానన్తి వుత్తం "**సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయా**"తి.

సుధన్తసువణ్ణం అపగతసబ్బకాళకం. చతురస్సాదిధోతో **సుపరిమజ్జితమణిక్ఖన్ధో**. పచ్చయధమ్మానం అవిజ్జాదీనం తస్స తస్స పచ్చయుప్పన్నస్స హేతుపచ్చయాదిభావో పచ్చయాకారో. సో పన అత్థతో అవిజ్జా ఏవాతి ఆహ "**పటిచ్చసముప్పాదన్తి పచ్చయాకార**"న్తి. తేనాహ "**పచ్చయాకారో హీ**"తిఆది.

కామం వో-సద్దో పదపరట్ఠితో పటియోగీఅత్థవిసేసవాచకో, నామపరభూతో పన తం తం కత్తుకమ్మకరణాదిసాధనవిసిట్ఠమేవ పటోధేతి, హి-నిపాతపరభూతో పన వచనాలఙ్కారమత్తమేవాతి ఆహ "**వోతి...పే... దిస్సతీ**"తి. **తందేసన**న్తి తస్స పటిచ్చసముప్పాదస్స దేసనం. సా హి ఇధ త-సద్దేన పచ్చామసీయతి. "సుణాథా"తి సోతవిఞ్ఞేయ్యతావచనతో న కేవలం పటిచ్చసముప్పాదో.

ఏకత్థమేతం పదం క-సద్దేన పదవడ్ఢనమత్తస్స కతత్తా, తస్మా సాధుసద్దస్స కతో అత్థుద్ధారో సాధుకసద్దస్సపి కతో ఏవ హోతీతి అధిప్పాయో. **సాధు భన్తే**తి యాచామహం భన్తేతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ "**ఆయాచనే**"తి. పున **సాధు భన్తే**తి ఏవం భన్తేతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ "**సమ్పటిచ్ఛనే**"తి. **సాధు సాధూ**తి అహో అహోతి అయమేత్థ అత్థోతి వుత్తం "**సమ్పహంసనే**"తి. **సాధు ధమ్మరుచీ**తి పుఞ్ఞకామో సున్దరోతి అత్థో. **పఞ్ఞాణవా**తి పఞ్ఞవా. **అద్దుబ్భో**తి అదూసకో. **దళ్హీకమ్మే**తి థిరీకరణే సక్కచ్చకిరియాయం. **ఆణత్తియ**న్తి ఆణాపనే. "సుణాథ సాధుకం మనసి కరోథా"తి హి వుత్తే సాధుకసద్దేన సవనమనసికారానం సక్కచ్చకిరియా వియ తదాణాపనమ్పి వుత్తం హోతి. ఆయాచనత్థతా వియ చస్స ఆణాపనత్థతా వేదితబ్బా.

ఇదానేత్థ ఏవం యోజనా వేదితబ్బాతి సమ్బన్ధో. **సోతిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణం** సవనే నియోజనవసేన కిరియన్తరపటిసేధనభావతో, సోతం ఓదహథాతి హి అత్థో. **మనిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణం** అఞ్ఞచిన్తాపటిసేధనతో. **పురిమ**న్తి "సుణాథా"తి పదం. **ఏత్థా**తి "సుణాథ, మనసి కరోథా"తి పదద్వయే, ఏతస్మిం వా అధికారే. **బ్యఞ్జనవిపల్లాసగ్గాహనివారణం** సోతద్వారే విక్ఖేపపటిబాహకత్తా. న హి యాథావతో సుణన్తస్స సద్దతో విపల్లాసగ్గాహో హోతి. **అత్థవిపల్లాసగ్గాహనివారణం** మనిన్ద్రియవిక్ఖేపపటిబాహకత్తా. న హి సక్కచ్చం ధమ్మం ఉపధారేన్తస్స అత్థవిపల్లాసగ్గాహో హోతి. **ధమ్మస్సవనే నియోజేతి** "సుణాథా"తి విదహనతో. **ధారణూపపరిక్ఖాసూ**తి ఏత్థ ఉపపరిక్ఖగ్గహణేనేవ తులనతీరణాదికే దిట్ఠియా చ సుప్పటివేధం సఙ్గణ్హాతి. **సబ్యఞ్జనో**తి ఏత్థ యథాధిప్పేతమత్థం బ్యఞ్జయతీతి బ్యఞ్జనం, సభావనిరుత్తి. సహ బ్యఞ్జనేహీతి సబ్యఞ్జనో, బ్యఞ్జనసమ్పన్నోతి అత్థో. అరణీయతో ఉపగన్తబ్బతో అత్థో, చతుపారిసుద్ధిసీలాదికో. సహ అత్థేనాతి **సాత్థో**, అత్థసమ్పన్నోతి

అత్థో. **ధమ్మగమ్భీరో**తిఆదీసు **ధమ్మో** నామ తన్తి. **దేసనా** నామ తస్సా మనసా వవత్థపితాయ తన్తియా దేసనా కథనం. **అత్థో** నామ తన్తియా అత్థో. **పటివేధో** నామ తన్తియా తన్తిఅత్థస్స చ యథాభూతావబోధో. యస్మా చేతే ధమ్మదేసనాఅత్థపటివేధా ససాదీహి వియ మహాసముద్దో మన్దబుద్ధీహి దుక్ఖోగాళ్హా అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠా చ, తస్మా గమ్భీరా. తేన వుత్తం "**యస్మా అయం ధమ్మో...పే.... సాధుకం మనసి కరోథా**"తి.

ఏత్థ చ పటివేధస్స దుక్కరభావతో ధమ్మత్థానం దేసనాఞాణస్స దుక్కరభావతో దేసనాయ దుక్ఖోగాహతా, పటివేధస్స పన ఉప్పాదేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా తబ్బిసయఞాణుప్పత్తియా చ దుక్కరభావతో దుక్ఖోగాహతా వేదితబ్బా. **దేసనం** నామ ఉద్దిసనం సఙ్ఖేపదస్సనసదిసం. తథా హి **విభఙ్గసుత్తే** "దేసేస్సామీ"తి వత్వా పున "భాసిస్సామీ"తి వుత్తం. తస్స నిద్దిసనం భాసనన్తి ఇధాధిప్పేతన్తి ఆహ "**విత్థారతోపి నం భాసిస్సామీతి వుత్తం హోతీ**"తి. పరిబ్యత్తం కథనం వా **భాసనం**.

సాళికాయివ నిగ్ఘోసోతి సాళికాయ ఆలాపో వియ మధురో కణ్ణసుఖో పేమనీయో. **పటిభానం** సద్దో. **ఉదీరయీ**తి ఉచ్చారీయతి, వుచ్చతీతి అత్థో. **ఏవం వుత్తే ఉస్సాహజాతా**తి ఏవం "సుణాథ సాధుకం మనసి కరోథ, భాసిస్సామీ"తి వుత్తే "న కిర సత్థా సఙ్ఖేపేనేవ దేసేస్సతి, విత్థారేనపి భాసిస్సతీ"తి సఞ్జాతుస్సాహా హట్ఠతుట్ఠా హుత్వా.

కతమోతి తస్స పదస్స సామఞ్ఞతో పుచ్ఛాభావో ఞాయతి, న విసేసతోతి తస్స పుచ్ఛావిసేసభావం కథేన్తో "**కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా**"తి వత్వా తేనేవ పసఙ్గేన మహానిద్దేసే ఆగతా సబ్బాపి పుచ్ఛా అత్థుద్ధారనయేన దస్సేతి "**పఞ్చవిధా హి పుచ్ఛా**"తిఆదినా. తత్థ అదిట్ఠం జోతేతి ఏతాయాతి **అదిట్ఠజోతనా**. దిట్ఠం సంసన్దీయతి ఏతాయాతి **దిట్ఠసంసన్దనా**. సంసన్దనఞ్చేత్థ సాకచ్ఛావసేన వినిచ్ఛయకరణం. విమతిం ఛిన్దతి ఏతాయాతి **విమతిచ్ఛేదనా**. అనుమతియా పుచ్ఛనం **అనుమతిపుచ్ఛా**. "తం కిం మఞ్ఞథ భిక్ఖవే"తిఆదిపుచ్ఛాయ హి "కా తుమ్హాకం అనుమతీ"తి అనుమతి పుచ్ఛితా హోతి. **కథేతుకమ్యతా** కథేతుకమ్యతాయ.

లక్ఖణన్తి ఞాతుం పుచ్ఛితో యో కోచి సభావో. **అఞ్ఞాత**న్తి యేన కేనచి ఞాణేన అఞ్ఞాతభావమాహ. **అదిట్ఠ**న్తి దస్సనభూతేన ఞాణేన చక్ఖునా వియ న దిట్ఠతం. **అతులిత**న్తి "ఏత్తకం ఇద"న్తి తులనభూతేన ఞాణేన న తులితతం. **అతీరిత**న్తి తీరణభూతేన ఞాణేన అకతఞాణకిరియాసమాపనతం. **అవిభూత**న్తి ఞాణస్స అపాకటభావం. **అవిభావిత**న్తి ఞాణేన అపాకటీకతభావం.

పఞ్చసు పుచ్ఛాసు యా బుద్ధానం సబ్బతో న సన్తి, తా దస్సేత్వా ఇధాధిప్పేతపుచ్ఛం నిగమేతుం "**తత్థా**"తిఆది వుత్తం. తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ. యది పటిచ్చసముప్పాదో పచ్చయాకారో, అథ కస్మా భగవతా పటిచ్చసముప్పాదదేసనాయ సఙ్ఖారాదయో పచ్చయుప్పన్నా కథితాతి ఆహ "**ఏత్థ చా**"తిఆది. **పచ్చయుప్పన్నమ్పి కథేతి** పచ్చయుప్పన్నదస్సనేన పచ్చయధమ్మానం పచ్చయభావస్స కథితభావతో. **ఆహారవగ్గస్సా**తిఆది "పచ్చయాకారో పటిచ్చసముప్పాదో"తి దస్సనత్థం వుత్తం. "సమ్భవన్తీ"తి పాళియం పరతో వుత్తం కిరియాపదం ఆనేత్వా యోజేతి, అఞ్ఞథా సఙ్ఖారా కిం కతాతి వా కరోన్తీతి వా న ఞాయేయ్యుం. పవత్తియా అనులోమతో "అవిజ్జాపచ్చయా"తిఆదికా **అనులోమపటిచ్చసముప్పాదకథా**.

"అవిజ్జాయ త్వేవా"తిఆదికా పన తస్స విలోమతో **పటిలోమకథా**. అచ్చన్తమేవ సఙ్ఖారే విరజ్జతి ఏతేనాతి **విరాగో,** మగ్గో. **అసేసనిరోధా**తి అసేసేత్వా నిరోధా సముచ్ఛిన్దనా. **ఏవం నిరోధాన**న్తి ఏవం అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధానం సఙ్ఖారానం నిరోధా.

ఇతి అవిజ్జాదీనం నిరోధవచనేన అరహత్తం వదతి. **సకలస్సాతి** అనవసేసస్స. **సత్తవిరహితస్సాతి** పరపరికప్పితజీవరహితస్స. **వినివత్తేత్వాతి** అనుప్పాదనిరోధదస్సనవసేన విపరివత్తేత్వా.

అత్తమనాతి పీతిసోమనస్సేన గహితచిత్తా. తథాభూతా చ హట్ఠచిత్తా నామ హోన్తీతి ఆహ ''**తుట్ఠచిత్తా**''తి. "తస్స వచనం అభినన్దితబ్బ"న్తి ఏత్థ అభినన్దనసద్దో అనుమోదనత్థో. "అభినన్దిత్వా"తి ఏత్థ సమ్పటిచ్ఛనత్థో. ఇధ పన ఉభయత్థోపి వట్టతీతి ఆహ ''**అనుమోదింసు చేవ సమ్పటిచ్ఛింసు చా**''తి.

పటిచ్చసముప్పాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. విభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియేపీతి దుతియసుత్తేపి. **పి**-సద్దేన తదఞ్ఞేసు సుత్తేసుపీతి అత్థో. ''**విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా ఏవా**''తి వత్వాపి తదేకదేసం ఇధ వినియోగక్ఖమం దస్సేతుం ''**యథా హీ**''తిఆది వుత్తం. **త**న్తి మూలం. **విత్థారదేసన**న్తి "విభజిస్సామీ"తి పదస్స అత్థస్స దస్సనవసేన పవత్తం విభఙ్గదేసనం. ఉద్దేసదేసనా పఠమసుత్తే అనులోమదేసనాసదిసావ. **పున వట్టవివట్టం దస్సేన్తో**తి "ఇతి ఖో, భిక్ఖవే"తిఆదినా పవత్తిం నివత్తిఞ్చ దస్సేన్తో. పఠమం ఉద్దేసవసేన విభజనవసేన వివట్టం దస్సితం, తతో ఏవ బ్యతిరేకనయేన వివట్టమ్పి దస్సితమేవ హోతీతి పునగ్గహణం.

తేసం తేసం సత్తానన్తి ఇదం కిఞ్చి పకారతో అనామసిత్వా సబ్బేపి సత్తే సామఞ్ఞతో బ్యాపేత్వా గహణన్తి ఆహ ''**సఙ్ఖేపతో...పే.... నిద్దేసో**''తి. **గతిజాతివసేనాతి** పఞ్చగతివసేన, తత్థాపి ఏకేకాయ గతియా ఖత్తియాదిభుమ్మదేవాదిహత్థిఆదిజాతివసేన చ. "చిత్తం మనో"తిఆదీసు వియ కిచ్చవిసేసం, "మానస"న్తిఆదీసు వియ సమానే అత్థే సద్దవిసేసం, "పణ్డర"న్తిఆదీసు వియ గుణవిసేసం, "చేతసికం హదయ"న్తిఆదీసు వియ నిస్సయవిసేసం, "చిత్తస్స ఠితీ"తిఆదీసు వియ అఞ్ఞస్స అవత్థాభావవిసేసం, "అలుబ్భనా"తిఆదీసు వియ అఞ్ఞస్స కిరియాభావవిసేసం, "అలుబ్భితత్త"న్తిఆదీసు వియ అఞ్ఞస్స అభావతావిసేసన్తి ఏవమాదికం అనపేక్ఖిత్వా ధమ్మమత్తం వా దీపనా సభావనిద్దేసో. జిణ్ణస్స జీరణవసేన పవత్తనాకారో **జీరణతాతి** ఆహ ''**ఆకారనిద్దేసో**''తి.

కాలాతిక్కమే కిచ్చనిద్దేసాతి కలలకాలతో పభుతి పురిమరూపానం జరాపత్తక్ఖణే ఉప్పజ్జమానాని పచ్ఛిమరూపాని పరిపక్కరూపానురూపాని పరిణతపరిణతాని ఉప్పజ్జన్తీతి అనుక్కమేన సుపరిణతరూపానం పరిపాకకాలే ఉప్పజ్జమానాని ఖణ్డిచ్చాదిసభావాని ఉప్పజ్జన్తీతి "ఖణ్డిచ్చ"న్తిఆదయో కాలాతిక్కమే జరాయ కిచ్చనిద్దేసా. **పకతినిద్దేసాతి** ఫలవిపచ్చనపకతియా నిద్దేసా, జరాయ వా పాపుణితబ్బఫలమేవ పకతి, తస్సా నిద్దేసా, **న చ ఖణ్డిచ్చాదీనేవ జరాతి** ఉదకాదిగతమగ్గేసు తిణరుక్ఖసంభగ్గతాదయో వియ పరిపాకగతమగ్గసఙ్ఖాతేసు పరిపుణ్ణరూపేసు లబ్భమానా ఖణ్డిచ్చాదయో జరాయ గతమగ్గాఇచ్చేవ వేదితబ్బా, న జరాతి.

యస్మా జరం పత్తస్స ఆయు హాయతి, ఇన్ద్రియాని జజ్జరాని హోన్తీతి ఆయుహానాదయో పకతినిద్దేసా, తస్మా వుత్తం ''**పచ్ఛిమా ద్వే పకతినిద్దేసా**''తి. తేనాహ ''**ఇమేహి పనా**''తిఆది.

అవిఞ్ఞాయమానన్తరత్తా **అవీచిజరా** మణిఆదీసు మన్దదసకాదీసు ఏకేకదసకేసు చ ఖణే ఖణే జిణ్ణవికారాదీనం **దువిఞ్ఞేయ్యత్తా. తతో అఞ్ఞేసూతి** మణిఆదితో అఞ్ఞేసు అహిచ్ఛత్తకాదీసు, పాణీనం ఏకభవపరియాపన్నే సకలఆయుస్మిం గహితతరుణయువాజరాకాలేసు, ఏకద్విత్తిదివసాతిక్కమేసు పుప్ఫాదీసు వాతి అత్థో. తత్థ హి జరావిసేసస్స సువిఞ్ఞేయ్యత్తా **సవీచిజరా నామ.**

చవనకవసేనాతి చవనకానం ఖన్ధానం వసేన. ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధాయ చుతియా చవనమేవ చవనతాతి ఆహ **"భావవచనేన లక్ఖణనిదస్సన"**న్తి, పాళియం "చుతీ"తి వుత్తస్స మరణస్స సభావదస్సనన్తి అత్థో. **భఙ్గుప్పత్తి** భిజ్జమానతా. తేన "భేదో"తి ఇమినా ఖన్ధానం భిజ్జమానతా భేదసమఙ్గితా వుత్తాతి దస్సేతి. **ఠానాభావపరిదీపన**న్తి కేనచిపి ఆకారేన అవట్ఠానాభావదీపనం. **ఘటస్సేవాతి** హి విసదిసూదాహరణం. యథా ఘటే భిన్నే కపాలాదిఅవయవసేసో లబ్భతి, న ఏవం చుతిక్ఖన్ధేసు భఙ్గేసు, న కోచి విసేసో తిట్ఠతీతి దస్సేతుం **"అన్తరధాన"**న్తి వుత్తం. **మచ్చుసఙ్ఖాతం మరణ**న్తి మచ్చుసఞ్ఞితం మరణం. "కాలమరణ"న్తి వదన్తి. సన్తానస్స అచ్చన్తసముచ్ఛేదభూతం ఖీణాసవానం మరణం **సముచ్ఛేదమరణం. ఆది**-సద్దేన ఖణికమరణం సఙ్గణ్హాతి. **తస్స కిరియాతి** అన్తకస్స కిరియా, యా లోకే వుచ్చతి "మచ్చూ"తి, మరణన్తి అత్థో. చవనకాలో ఏవ వా అనతిక్కమనీయత్తా విసేసేన కాలోతి వుత్తోతి తస్స కిరియా అత్థతో చుతిక్ఖన్ధానం భేదపవత్తియేవ. "మచ్చు మరణ"న్తి వా ఏత్థ సమాసం అకత్వా యో "మచ్చూ"తి వుచ్చతి భేదో, తమేవ మరణం "పాణచాగో"తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

చతువోకారవసేనాతి చతువోకారభవవసేన. తత్థ హి రూపకాయసఙ్ఖాతో కళేవరో నత్థి, యం నిక్ఖిపేయ్య. కిఞ్చాపి ఏకవోకారభవేపి కళేవరనిక్ఖేపో నత్థి, రూపకాయస్స పన తత్థ అత్థితామత్తం గహేత్వా **"ఏకవోకారవసేన కళేవరస్స నిక్ఖేపో"**తి వుత్తో. **చతువోకారవసేన చాతి చ**-సద్దేన "సేసద్వయవసేన ఖన్ధానం భేదో"తి ఇమమత్థం దస్సేతి సబ్బత్థేవ ఖన్ధభేదసబ్భావతో. **సేసద్వయవసేనాతి** సేసభవద్వయవసేనేవ కళేవరస్స నిక్ఖేపో. యదిపి ఏకవోకారభవే రూపకాయో విజ్జతి, కళేవరనిక్ఖేపో పన నత్థీతి **"కళేవరస్స సబ్భావతో"**ఇచ్చేవ వుత్తం. యస్మా మనుస్సాదీసు కళేవరనిక్ఖేపో అత్థి, తస్మా మనుస్సాదీసు కళేవరస్స నిక్ఖేపోతి యోజనా. కళేవరం నిక్ఖిపీయతి ఏతేనాతి మరణం **కళేవరస్స నిక్ఖేపో. ఏకతో కత్వాతి** ఏకజ్ఝం కత్వా, ఏకజ్ఝం గహణమత్తేన.

జాయనట్ఠేనాతిఆది ఆయతనవసేన యోనివసేన చ ద్వీహి పదేహి సబ్బసత్తే పరియాదియిత్వా పరియాదియిత్వా జాతిం దస్సేతుం వుత్తం. కేచి పన "కత్తుభావవసేన పదద్వయం వుత్త"న్తి వదన్తి. **"తేసం తేసం సత్తానం జాతి సఞ్జాతీ"**తి పన కత్తరి సామినిద్దేసస్స కతత్తా ఉభయత్థాపి భావనిద్దేసో. సమ్పుణ్ణా జాతి **సఞ్జాతి.** పాకటా నిబ్బత్తి **అభినిబ్బత్తి. తేసం తేసం సత్తానం...పే.... అభినిబ్బత్తీ**తి సత్తవసేన పవత్తత్తా వోహారదేసనా.

తత్ర తత్రాతి ఏకచతువోకారభవేసు ద్విన్నం సేసరూపధాతుయం పటిసన్ధిక్ఖణే ఉప్పజ్జమానానం పఞ్చన్నం, కామధాతుయం వికలావికలిన్ద్రియానం వసేన సత్తన్నం నవన్నం దసన్నం పున దసన్నం ఏకాదసన్నఞ్చ ఆయతనానం వసేన సఙ్గహో వేదితబ్బో. **సన్తతియన్తి** యేన కమ్మునా ఖన్ధానం పాతుభావో, తేన అభిసఙ్ఖతసన్తతియం. తఞ్చ ఖో పటిసన్ధిక్ఖణవసేన వేదితబ్బం.

కమ్మంయేవ **కమ్మభవో** "భవతి ఏతస్మా ఉపపత్తిభవో"తి కత్వా. కమ్మేన నియ్యాదితఅత్తభావుపపత్తివసేన భవతీతి భవో, తథా తథా నిబ్బత్తవిపాకో కటత్తారూపఞ్చ. అట్ఠకథాయం పన "భవతీతి కత్వా భవో"తి ఉపపత్తిభవస్స వక్ఖమానత్తా "**కమ్మం ఫలవోహారేన భవోతి వుత్త**"న్తి కథితం.

ఉపాదియన్తి సత్తా దళ్హగ్గాహం గణ్హన్తి **ఏతేన** కిలేసకామేన. న కేవలం ఇధ కరణసాధనమేవ, అథ ఖో కత్తుసాధనమ్పి లబ్భతీతి వుత్తం "**సయం వా**"తి. **తన్తి** వత్థుకామం. కామో చ సో కామనట్ఠేన, ఉపాదానఞ్చ భుసమాదానట్ఠేనాతి **కాముపాదానం. ఏతన్తి** కాముపాదానపదం. పున **ఏతన్తి** కాముపాదానసఙ్ఖాతం.

సస్సతో అత్తాతి ఇదం పురిమదిట్ఠిం ఉపాదియమానం ఉత్తరదిట్ఠిం దస్సేతుం వుత్తం. యథా ఏసా దిట్ఠి దళ్హీకరణవసేన పురిమం ఉత్తరా ఉపాదియతి, ఏవం "నత్థి దిన్న"న్తిఆదికాపీతి. అత్తగ్గహణం పన "అత్తవాదుపాదాన"న్తి ఇదం న దిట్ఠుపాదానదస్సనన్తి దట్ఠబ్బం. **లోకో చాతి** అత్తగ్గహణవినిముత్తగ్గహణం దిట్ఠుపాదానభూతం ఇధ పురిమదిట్ఠిఉత్తరదిట్ఠివచనేహి వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

యేన మిచ్ఛాభినివేసేన గోసీలగోవతాదిం సమాదియతి చేవ అనుతిట్ఠతి చ, సో గోసీలగోవతాదీనీతి అధిప్పేతాని. తేనాహ "**గోసీల...పే.... సయమేవ ఉపాదానానీ**"తి. **అభినివేసతోతి** అభినివేసనతో.

అత్తవాదుపాదానన్తి "అత్తా"తి వాదస్స పఞ్ఞాపనస్స గహణస్స కారణభూతా దిట్ఠీతి అత్థో. **అత్తవాదమత్తమేవాతి** అత్తస్స అభావా "అత్తా"తి ఇదం వచనమత్తమేవ. **ఉపాదియన్తి** దళ్హం గణ్హన్తి.

చక్ఖుద్వారాదీసు పవత్తాయాతి ఇదం తణ్హాయ రూపతణ్హాదిభావస్స కారణవచనం ఛద్వారారమ్మణికధమ్మానం పటినియతారమ్మణత్తా. **జవనవీథియా పవత్తాయాతి** ఇదం తస్సా పవత్తిట్ఠానదస్సనం. సభావేనేవ ఉట్ఠాతుం అసక్కోన్తస్స వేళు వియ నిస్సయో అహుత్వా ఓలుమ్భకభావేన భావో ఉపాదానస్స పచ్చయభావతో ఆరమ్మణమ్పి తంసదిసం వుత్తం. **రూపేతి** విసయే భుమ్మం. సా తివిధా హోతీతి సమ్బన్ధో. **కామతణ్హా** కామస్సాదభావేన పవత్తియా. **ఏవం అస్సాదేన్తీతి** సస్సతదిట్ఠియా సహజాతనిస్సయసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతాదిపచ్చయభూతాయ సంసట్ఠత్తా నిచ్చధువసస్సతాభినివేసముఖేన అస్సాదేన్తీ. భవసహగతా తణ్హా **భవతణ్హా**. భవతి తిట్ఠతి సబ్బకాలన్తి హి భవదిట్ఠి భవో ఉత్తరపదలోపేన, భవస్సాదవసేన పవత్తియా చ. ఇమినా నయేన **విభవతణ్హాతి** ఏత్థ అత్థో వేదితబ్బో. విభవతి ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతీతి ఏవం పవత్తా దిట్ఠి విభవో ఉత్తరపదలోపేన. **ఏవం తాని అట్ఠారసాతి** యా ఛ కామతణ్హా, ఛ భవతణ్హా, ఛ విభవతణ్హా వుత్తా, ఏతాని అట్ఠారస తణ్హావిచరితాని తణ్హాపచ్చయో. **అజ్ఝత్తన్తి** సకసన్తతియం. **బహిద్ధాతి** తతో బహిద్ధా. అతీతారమ్మణాని వా హోన్తు ఇతరారమ్మణాని వా, సయం పన **అతీతాని ఛత్తింస తణ్హావిచరితాని**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. "అట్ఠసతం తణ్హావిచరితానీ"తిఆదినా సమ్బన్ధో. ఇదాని అపరేనపి పకారేన అట్ఠసతం తణ్హావిచరితాని దస్సేతుం "**అజ్ఝత్తికస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **అజ్ఝత్తికస్సాతి** అజ్ఝత్తికఖన్ధపఞ్చకం. ఉపయోగత్థే హి ఇదం సామివచనం. **ఉపాదాయాతి** గహేత్వా. **అస్మీతి హోతీతి** యదేతం అజ్ఝత్తికం ఖన్ధపఞ్చకం ఉపాదాయ తణ్హామానదిట్ఠివసేన సముదాయగ్గాహతో అస్మీతి గాహో హోతి, తస్మిం సతీతి అత్థో. ఇధ పన రూపాదిఆరమ్మణవసేన అత్థో వేదితబ్బో. **ఇత్థమస్మీతి హోతీతి** ఖత్తియాదీసు "ఇదంపకారో అహ"న్తి ఏవం తణ్హామానదిట్ఠివసేన హోతీతి అత్థో. ఇదం తావ అనుపనిధాయ గహణం.

ఏవమాదీనీతి ఆది-సద్దేన “ఏవమస్మి, అఞ్ఞథాస్మి, అహం భవిస్సం, ఇత్థం భవిస్సం, ఏవం భవిస్సం, అఞ్ఞథా భవిస్సం, అసస్మి, సతస్మి, అహం సియం, ఇత్థం సియం, ఏవం సియం, అఞ్ఞథా సియం, అపాహం సియం, అపాహం ఇత్థం సియం, అపాహం ఏవం సియం, అపాహం అఞ్ఞథా సియ”న్తి ఏతేసం సఙ్గహో. ఉపనిధాయ గహణమ్పి దువిధం సమతో అసమతో వాతి తం దస్సేతుం “ఏవమస్మి, అఞ్ఞథాస్మీ”తి చ వుత్తం. తత్థ **ఏవమస్మీ**తి ఇదం సమతో ఉపనిధాయ గహణం, యథా అయం ఖత్తియో, ఏవం అహమస్మీతి అత్థో. **అఞ్ఞథాస్మీ**తి ఇదం పన అసమతో గహణం, యథాయం ఖత్తియో తతో అఞ్ఞథా అహం హీనో వా అధికో వాతి అత్థో. ఇమాని తావ పచ్చుప్పన్నవసేన చత్తారి తణ్హావిచరితాని. **భవిస్స**న్తిఆదీని పన చత్తారి అనాగతవసేన వుత్తాని, తేసం పురిమచతుక్కే వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **అసస్మీ**తి సస్సతో అస్మి, నిచ్చస్సేతం అధివచనం. **సతస్మీ**తి అసస్సతో అస్మి, అనిచ్చస్సేతం అధివచనం. ఇతి ఇమాని ద్వే సస్సతుచ్ఛేదవసేన వుత్తాని. ఇతో పరాని **సియ**న్తిఆదీని చత్తారి సంసయపరివితక్కవసేన వుత్తాని, తాని పురిమచతుక్కే వుత్తనయేన అత్థతో వేదితబ్బాని. **అపాహం సియ**న్తిఆదీని పన చత్తారి “అపి నామాహం భవేయ్య”న్తి ఏవం పత్థనాకప్పనవసేన వుత్తాని, తానిపి పురిమచతుక్కే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బాని. ఏవమేతేసు –

> ద్వే దిట్ఠిసీసా చత్తారో, సుద్ధసీసా సీసమూలకా;
> తయో తయోతి ఏతాని, అట్ఠారస విభావయే.

ఏతే హి సస్సతుచ్ఛేదవసేన వుత్తా ద్వే **దిట్ఠిసీసా** నామ, “అస్మి, భవిస్సం సియం, అపాహం సియ”న్తి ఏతే చత్తారో **సుద్ధసీసా** నామ, “ఇత్థమస్మీ”తిఆదయో తయో తయోతి ద్వాదస **సీసమూలకా** నామాతి వేదితబ్బం. ఇధ పాళియం రూపారమ్మణాదివసేన తణ్హా ఆగతాతి ఆహ **‘‘అజ్ఝత్తికరూపాదినిస్సితానీ’’**తి. అట్ఠారస తణ్హావిచరితానీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **ఇమినా అస్మీ**తి ఇమినా అభిసేకసేనాపచ్చాదినా “ఖత్తియో అహ”న్తి మూలభావతో “అస్మీ”తి హోతి. సేసం పుబ్బే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **సఙ్గహే**తి తణ్హాయ యథావుత్తవిభాగస్స సంఖిపనవసేన సఙ్గణ్హనే కరియమానే. “ఛయిమే, భిక్ఖవే, తణ్హాకాయా”తిఆది **నిద్దేసో**. “రూపే తణ్హా రూపతణ్హా”తిఆది **నిద్దేసత్థో**. “కామరాగభావేనా”తిఆదికో, “అజ్ఝత్తికస్సుపాదాయా”తిఆదికో చ **నిద్దేసవిత్థారో**. “రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు ఛళేవా”తిఆదికో **సఙ్గహో**.

యస్మా చక్ఖుద్వారాదీసు ఏకేకస్మిం ద్వారే ఉప్పజ్జనకవిఞ్ఞాణాని వియ అనేకా ఏవ వేదనా, తస్మా తా రాసివసేన ఏకజ్ఝం గహేత్వా “ఛ వేదనాకాయా”తి వుత్తన్తి ఆహ **‘‘వేదనాసమూహా’’**తి. నిస్సయభావేన ఉప్పత్తిద్వారభావేన నానాపచ్చయా హోన్తి చక్ఖుధాతుఆదయో, తా కుచ్ఛినా ధారేన్తియో వియ పోసేన్తియో వియ చ హోన్తీతి తాసం మాతుసదిసతా వుత్తా. **చక్ఖుసమ్ఫస్సహేతూ**తి నిస్సయాదిచక్ఖుసమ్ఫస్సపచ్చయా. **అయ**న్తి అయం వేదనా “చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా”తిఆదినా సాధారణతో వుత్తా. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం వేదనాపదే. **సబ్బసఙ్గాహికా**తి కుసలాకుసలవిపాకకిరియానం వసేన సబ్బసఙ్గాహికా. ఏవం విభఙ్గే ఆగతనయేన సాధారణతో వత్వాపి ఇధాధిప్పేతవేదనమేవ దస్సేతుం **‘‘విపాకవసేన పనా’’**తిఆదిమాహ. **చక్ఖుమ్హి సమ్ఫస్సో**తి చక్ఖుమ్హి నిస్సయభూతే ఉప్పన్నఫస్సో. ఏస నయో సేసేసు. యస్మా చక్ఖాదీని విసుద్ధిమగ్గే ఖన్ధనిద్దేసే లక్ఖణాదివిభాగతో, ఆయతననిద్దేసే విసేసతో, సామఞ్ఞతో చ సద్దత్థదస్సనాదివసేన విభావితాని, తస్మా **‘‘యం వత్తబ్బం…పే… వుత్తమేవా’’**తి ఆహ.

నమనలక్ఖణన్తి ఆరమ్మణాభిముఖం హుత్వా నమనసభావం తేన వినా అప్పవత్తనతో. **రుప్పనలక్ఖణం** హేట్ఠా వుత్తమేవ. **వేదనాక్ఖన్ధో** పన ఏకావ వేదనా. **సబ్బదుబ్బలచిత్తాని** నామ పఞ్చవిఞ్ఞాణాని . నను తత్థ జీవితచిత్తట్ఠితియో చ

సన్తీతి? సచ్చం, తాసం పన కిచ్చం న తథా పాకటం, యథా చేతనాదీనన్తి తే ఏవేత్థ పాళియం ఉద్ధటా. **యేన** మహన్తపాతుభావాదినా **కారణేన. ఏత్థాతి** ఏతస్మిం మహాభూతనిద్దేసే. **అఞ్ఞో వినిచ్ఛయనయోతి** "వచనత్థతో కలాపతో"తిఆదినా లక్ఖణాదినిచ్ఛయతో అఞ్ఞో వినిచ్ఛయనయో. నను సో చతుధాతువవత్థానే వుత్తో, న రూపక్ఖన్ధనిద్దేసేతి? తత్థ వుత్తేపి "చతుధాతువవత్థానే వుత్తానీ"తి అతిదేసవసేన వుత్తత్తా "**రూపక్ఖన్ధనిద్దేసే వుత్తో**"తి వుత్తం. **ఉపాదాయాతి** పటిచ్చ. భూతాని హి పటిచ్చ ఉప్పజ్జమానం ఉపాదారూపం "తాని గహేత్వా"తి వుత్తం అవిస్సజ్జనతో. **నిస్సాయాతిపి ఏకే** తేసం నిస్సయపచ్చయభావతో. పుబ్బకాలకిరియా నామ ఏకంసతో అపరకాలకిరియాపేక్ఖాతి పాఠసేసేన అత్థం వదతి. విభత్తివిపల్లాసేన వినా ఏవ అత్థం దస్సేతుం "**సమూహత్థే వా**"తిఆది వుత్తం. సమూహసమ్బన్ధే సామినిద్దేసేన సమూహత్థో దీపితోతి తం దస్సేన్తో ఆహ "**సమూహం ఉపాదాయా**"తి. ధమ్మసఙ్గణియం (ధ॰ స॰ ౬౫౪) ఆగతనయేన "**తేవీసతివిధ**"న్తి వుత్తం. తత్థ హి హదయవత్థు న నిద్దిట్ఠం, "యం రూపం నిస్సాయా"తి వా పట్ఠానే (పట్ఠా॰ ౧.౧.౮) ఆగతత్తా హదయవత్థుమ్పి గహేత్వా జాతిరూపభావేన ఉపచయసన్తతియో ఏకతో కత్వా "**తేవీసతివిధ**"న్తి వుత్తం.

చక్ఖుస్స విఞ్ఞాణన్తి వా **చక్ఖువిఞ్ఞాణం.** అసాధారణకారణేన చాయం నిద్దేసో. "సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణ"న్తి ఏత్థ సబ్బలోకియవిపాకవిఞ్ఞాణస్స గహేతబ్బత్తా "**తేభూమకవిపాకచిత్తస్సేతం అధివచన**"న్తి వుత్తం.

అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణోతి ఆయూహనసభావో. **చోపనవసేనాతి** విఞ్ఞత్తిసంచోపనవసేన, కాయవిఞ్ఞత్తియా సముట్ఠాపనవసేనాతి అత్థో. **వచనభేదవసేనాతి** వచీభేదుప్పాదవసేన, వచీవిఞ్ఞత్తియా సముట్ఠాపనవసేనాతి అత్థో. ఏవం చోపనం న భవేయ్యాతి దస్సేతుం "**రహో నిసీదిత్వా చిన్తేన్తస్సా**"తి వుత్తం. **ఏకూనతింసాతి** ఏత్థ అభిఞ్ఞాచేతనావినిముత్తా ఏవ ఏకూనతింస చేతనా వేదితబ్బా తస్సా విపాకవిఞ్ఞాణస్స పచ్చయత్తాభావతో.

దుక్ఖేతి ఏకమ్పి ఇదం భుమ్మవచనం సంసిలేసననిస్సయవిసయబ్యాపనవసేన అత్తానం భిన్దిత్వా వినియోగం గచ్ఛతీతి "**చతూహి కారణేహీ**"తిఆది వుత్తం. ఏకోపి హి విభత్తినిద్దేసో అనేకధా వినియోగం గచ్ఛతి యథా తద్ధితత్థే ఉత్తరపదసమాహారేతి. **తన్తి** అఞ్ఞాణం. **దుక్ఖసచ్చన్తి** హదయవత్థులక్ఖణం దుక్ఖసచ్చం. **అస్సాతి** అఞ్ఞాణస్స. **నిస్సయపచ్చయభావేనాతి** పురేజాతనిస్సయభావేన. సహజాతనిస్సయపచ్చయభావేన పన తంసహజాతా ఫస్సాదయో వత్తబ్బా. ఆరమ్మణపచ్చయభావేన దుక్ఖసచ్చం అస్స ఆరమ్మణన్తి యోజనా. **దుక్ఖసచ్చన్తి** ఉపయోగఏకవచనం . **ఏతన్తి** అఞ్ఞాణం. **తస్సాతి** దుక్ఖసచ్చస్స. "**పటిచ్ఛాదేతీ**"తి ఏత్థ వుత్తం పటిచ్ఛాదనాకారం దస్సేతుం "**యాథావా**"తిఆది వుత్తం. ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేనపి ఏకదేసేన యాథావతో లక్ఖణపటివేధో హోతియేవాతి "**యాథావలక్ఖణపటివేధనివారణేనా**"తి వత్వా "**ఞాణపవత్తియా చేత్థ అప్పదానేనా**"తి వుత్తన్తి వదన్తి. పురిమం పన పటివేధఞాణుప్పత్తియా నిసేధకథాదస్సనం, పచ్ఛిమం అనుబోధఞాణుప్పత్తియా. ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ఏత్థాతి** దుక్ఖసచ్చే.

సహజాతస్స అఞ్ఞాణస్స సముదయసచ్చం వత్థు హోతి నిస్సయపచ్చయభావతోతి వుత్తం "**వత్థుతో**"తి. **ఆరమ్మణతోతి** ఆరమ్మణపచ్చయభావేన. యస్మా సముదయసచ్చం అఞ్ఞాణస్స ఆరమ్మణం హోతి, తస్మా "**దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణ**"న్తి వుత్తన్తి అత్థో. పటిచ్ఛాదనం దుక్ఖసచ్చే వుత్తనయమేవ ఏకేనేవ కారణేన ఇతరేసం తిణ్ణం అసమ్భవతో, కిం పన ఏతం ఏకం కారణన్తి ఆహ "**పటిచ్ఛాదనతో**"తి. ఇదం విత్థారతో విభావేతుం "**నిరోధపటిపదానం హీ**"తిఆది వుత్తం. **తదారబ్భాతి** తం ఆరబ్భ తం ఆరమ్మణం కత్వా. **పచ్ఛిమఞ్హి సచ్చద్వయన్తి** నిరోధో మగ్గో. **తఞ్హి** నయగమ్భీరత్తా. **దుద్దసన్తి** సణ్హసుఖుమధమ్మత్తా సభావేనేవ గమ్భీరతాయ దుద్దసం దువిఞ్ఞేయ్యం దురవగ్గాహం. **తత్థాతి** పురిమే సచ్చద్వయే.

అన్ధభూతన్తి అన్ధకారభూతం. **న పవత్తతి** ఆరమ్మణం కాతుం న విసహతి. **వచనీయత్తేనా**తి వాచకభావేన తథా ఉపట్ఠానతో. **సభావలక్ఖణస్స దుద్దసత్తా**తి పీళనాదిఆయూహనాదివసేన "ఇదం దుక్ఖం, అయం సముదయో"తి (మ॰ ని॰ ౪౮౪; ౩.౧౦౪) యాథావతో సభావలక్ఖణస్స దుద్దసత్తా దువిఞ్ఞేయ్యత్తా పురిమద్వయం **గమ్భీరం. తత్థా**తి పురిమస్మిం సచ్చద్వయే. **విపల్లాసగ్గాహవసేన పవత్తతీ**తి సుభాదివిపరీతగ్గాహనం పచ్చయభావవసేన అఞ్ఞాణం పవత్తతి.

ఇదాని "దుక్ఖే అఞ్ఞాణ"న్తిఆదీసు పకారన్తరేనపి అత్థం దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **దుక్ఖేతి ఏత్తావతా**తి "అఞ్ఞాణన్తి వుచ్చమానాయ అవిజ్జాయ దుక్ఖే"తి ఏత్తకేన. **సఙ్గహతో**తి సమోధానతో. **కిచ్చతో**తి అసమ్పటివేధకిచ్చతో. **అఞ్ఞాణమివా**తి విసయసభావం యాథావతో పటివిజ్ఝితుం అప్పదానకిచ్చమివ. "దుక్ఖే"తిఆదినా తత్థ అవిజ్జా పవత్తతి, విసేసతో నిద్దిట్ఠం హోతీతి కత్వా సబ్బత్థేవ తథా అవిసిట్ఠసభావదస్సనం ఇదన్తి దస్సేతుం **''అవిసేసతో పనా''**తిఆది వుత్తం.

ఖణికనిరోధస్స ఇధ అనధిప్పేతత్తా అయుజ్జమానత్తా విరాగగ్గహణతో చ అవిజ్జాదీనం పటిపక్ఖవసేన పటిబాహనం ఇధ "నిరోధో"తి అధిప్పేతో, సో చ నేసం సబ్బసో అనుప్పజ్జనమేవాతి ఆహ **''నిరోధో హోతీతి అనుప్పాదో హోతీ''**తి. "అవిజ్జా నిరుజ్ఝతి ఏత్థాతి అవిజ్జానిరోధో, సఙ్ఖారా నిరుజ్ఝన్తి ఏత్థాతి సఙ్ఖారనిరోధో"తి ఏవం సబ్బేహి ఏతేహి నిరోధపదేహి నిబ్బానస్స దేసితత్తా దట్ఠబ్బా. తేనాహ **''నిబ్బానం హీ''**తిఆది. **వట్టవివట్ట**న్తి వట్టఞ్చ వివట్టఞ్చ. **''ద్వాదసహీ''**తి ఇదం పచ్చేకం యోజేతబ్బం "అనులోమతో ద్వాదసహి పదేహి వట్టం, పటిలోమతో ద్వాదసహి వివట్టం ఇధ దస్సిత"న్తి.

విభఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పటిపదాసుత్తవణ్ణనా

౩. మిచ్ఛా పటిపజ్జతి ఏతాయాతి మిచ్ఛాపటిపదా, వట్టగామిమగ్గో దుక్ఖావహత్తా. తం **మిచ్ఛాపటిపదం.** తేనాహ **''అనియ్యానికపటిపదా''**తి. **నో** పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో **కథం మిచ్ఛాపటిపదా హోతీ**తి? సమ్పత్తిభవే సుఖావహోవ హోతీతి అధిప్పాయో. **వట్టసీసత్తా**తి వట్టపక్ఖియానం ఉత్తమఙ్గభావతో. **అన్తమసో**తి ఉక్కంసపరియన్తం సన్ధాయ వదతి అవకంసపరియన్తతో. "ఇదం మే పుఞ్ఞం నిబ్బానాధిగమాయ పచ్చయో హోతూ"తి ఏవం **నిబ్బానం పత్థేత్వా పవత్తితం. పణ్ణముట్ఠిదానమత్త**న్తి సాకపణ్ణముట్ఠిదానమత్తం. **అప్పత్వా**తి అన్తోగధహేతు ఏస నిద్దేసో, అపాపేత్వాతి అత్థో. యదగ్గేన వా పటిపజ్జనతో అరహత్తం పత్తోతి వుచ్చతి, తదగ్గేన తదావహా పటిపదాపి పత్తాతి వుచ్చతీతి **''అప్పత్వా''**తి వుత్తం. **అనులోమవసేనా**తి అనులోమపటిచ్చసముప్పాదవసేన. **పటిలోమవసేనా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పటిపదా పుచ్ఛితా**తి ఏతేన పటిపదా దేసేతుం ఆరద్ధాతి అయమ్పి అత్థో సఙ్గహితో యథారద్ధస్స అత్థస్స కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛాయ ఇధాగతత్తా. అనులోమపటిచ్చసముప్పాదదేసనాయమ్పేత్థ బ్యతిరేకముఖేన అవిజ్జాదినిరోధా పన విజ్జాయ సతి హోతి సఙ్ఖారానం అసమ్భవోతి వుత్తం **''నిబ్బానం భాజిత''**న్తి. సరూపేన పన తాయ వట్టమేవ పకాసితం. వక్ఖతి హి పరియోసానే "వట్టవివట్టమేవ కథిత"న్తి. **నియ్యాతనే**తి నిగమనే. **ఫలేనా**తి పత్తబ్బఫలేన **పటిపదాయ** సమ్పాపకహేతునో **దస్సితత్తా.** యథా హి తివిధో హేతు ఞాపకో, నిబ్బత్తకో, సమ్పాపకోతి, ఏవం తివిధం ఫలం ఞాపేతబ్బం, నిబ్బత్తేతబ్బం, సమ్పాపేతబ్బన్తి. తస్మా పత్తబ్బఫలేన నిబ్బానేన తంసమ్పాపకహేతుభూతాయ పటిపదాయ దస్సితత్తాతి అత్థో. తేనాహ **''ఫలేన హేత్థా''**తిఆది. **అయం వుచ్చతీ**తి ఏవం నిబ్బానఫలా అయం "సమ్మాపటిపదా"తి వుచ్చతి. **అసేసవిరాగా అసేసనిరోధా**తి సముచ్ఛేదప్పహానవసేన అవిజ్జాయ అసేసవిరజ్జనతో అసేసనిరుజ్ఝనతో చ. పదద్వయేనపి

అనుప్పాదనిరోధమేవ వదతి. తస్మా నిబ్బానం. దుతియవికప్పే అయం ఏత్థ అధిప్పాయో – యేన మగ్గేన కరణభూతేన అసేసనిరోధో హోతి, అవిజ్జాయ అసేసనిరోధో యం ఆగమ్మ హోతి, తం మగ్గం దస్సేతున్తి. **ఏవఞ్హి సతీ**తి ఏవం పదభాజనస్స నిబ్బానస్స పదత్థే సతి. **సానుభావా పటిపదా విభత్తా హోతీ**తి అవిజ్జాయ అసేసనిరోధహేతుపటిపదా తత్థ సాతిసయసామత్థియసమాయోగతో సానుభావా విభత్తా హోతి. మిచ్ఛాపటిపదాగహణేనేత్థ వట్టస్సపి విభత్తత్తా వుత్తం ''**వట్టవివట్టమేవ కథిత**''న్తి.

పటిపదాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. విపస్సీసుత్తవణ్ణనా

౪. **విప్ఫన్దన్తీ**తి నిమిసనవసేన. **అనిమిసేహీ**తి విగతనిమిసేహి ఉమ్మీలన్తేహేవ. **తేన వుత్తం** మహాపదానే. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం "విపస్సీ"తి పదే, ఏతస్మిం వా "అనిమిసేహీ"తిఆదికే యథాగతే సుత్తన్తే.

మహాపురిసస్స అనిమిసలోచనతో "విపస్సీ"తి సమఞ్ఞాపటిలాభస్స కారణం వుత్తం, తం అకారణం అఞ్ఞేసమ్పి మహాసత్తానం చరిమభవే అనిమిసలోచనత్తాతి చోదనం సన్ధాయ ''**ఏత్థ చా**''తిఆదిం వత్వా తతో పన అఞ్ఞమేవ కారణం దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది వుత్తం. **పలాళయమానస్సా**తి తోసేన్తస్స. అనాదరే చేతం సామివచనం. **అట్టస్సా**తి అత్థస్స.

పుఞ్ఞుస్సయసఙ్ఖాతో భగో అస్స అతిసయేన అత్థీతి భగవాతి ''**భాగ్యసమ్పన్నస్సా**''తి వుత్తం. **సమ్మా**తి సమ్మదేవ యాథావతో, ఞాయేన కారణేనాతి వుత్తం హోతీతి ఆహ ''**నయేన హేతునా**''తి. సం-సద్దో "సామ"న్తి ఇమినా సమానత్థోతి ఆహ ''**సామం పచ్చత్తపురిసకారేనా**''తి, సయమ్భుఞాణేనాతి అత్థో. సమ్మా, సామం బుజ్ఝి ఏతేనాతి **సమ్బోధో** వుచ్చతి మగ్గఞాణం, "బుజ్ఝతి ఏతేనా"తి కత్వా ఇధ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సపి సఙ్గహో. **బోధిమా సత్తో బోధిసత్తో,** పురిమపదే ఉత్తరపదలోపో యథా "సాకపత్థవో"తి. **బుజ్ఝనకసత్తో**తి ఏత్థ మహాబోధియానపటిపదాయ బుజ్ఝతీతి బోధి చ సో సత్తవిసేసయోగతో సత్తో చాతి **బోధిసత్తో. పత్థయమానో పవత్తతీ**తి "కుదాస్సు నామ మహన్తం బోధిం పాపుణిస్సామీ"తి సఞ్జాతచ్ఛన్దో పటిపజ్జతి. **దుక్ఖ**న్తి జాతిఆదిమూలకం దుక్ఖం. కామం చుతుపపాతాపి మరణజాతియో, "జాయతి మీయతీ"తి పన వత్వా "చవతి ఉపపజ్జతీ"తి వచనం న ఏకభవపరియాపన్నానం తేసం గహణం, అథ ఖో నానాభవపరియాపన్నానం ఏకజ్ఝం గహణన్తి దస్సేన్తో ఆహ ''**ఇదం…పే… వుత్త**''న్తి. **తస్స నిస్సరణ**న్తి తస్స జరామరణస్స నిస్సరణన్తి వుచ్చతి. యస్మా మహాసత్తో జిణ్ణబ్యాధిమతే దిస్వా పబ్బజితో, తస్మాస్స జరామరణమేవ ఆదితో ఉపట్ఠాసి.

ఉపాయమనసికారేనాతి ఉపాయేన విధినా ఞాయేన మనసికారేన పథేన మనసికారస్స పవత్తనతో. **సమాయోగో అహోసీ**తి యాథావతో పటివిజ్ఝనవసేన సమాగమో అహోసి. **యోనిసో మనసికారా**తి హేతుమ్హి నిస్సక్కవచనన్తి తస్స "యోనిసో మనసికారేనా"తి హేతుమ్హి కరణవచనేన ఆహ. **జాతియా ఖో సతి జరామరణ**న్తి "కిమ్హి ను ఖో సతి జరామరణం హోతి, కిం పచ్చయా జరామరణ"న్తి జరామరణే కారణం పరిగ్గణ్హన్తస్స బోధిసత్తస్స "యస్మిం సతి యం హోతి, అసతి చ న హోతి, తం తస్స కారణ"న్తి ఏవం అబ్యభిచారజాతికారణపరిగ్గణ్హనేన "జాతియా ఖో సతి జరామరణం హోతి, జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి యా జరామరణస్స కారణపరిగ్గాహికా పఞ్ఞా ఉప్పజ్జి, తాయ ఉప్పజ్జన్తియా చస్స అభిసమయో పటివేధో అహోసీతి అత్థో.

ఇతీతి వుత్తప్పకారపరామసనం. **హీ**తి నిపాతమత్తం. **ఇదన్తి** యథావుత్తస్స వట్టస్స పచ్చక్ఖతో గహణం. తేనాహ ‘‘**ఏవమిద**’’న్తి. ఇధ అవిజ్జాయ సముదయస్స ఆగతత్తా ‘‘**ఏకాదససు ఠానేసూ**’’తి వుత్తం. **సముదయం సమ్పిణ్డేత్వా**తి సఙ్ఖారాదీనం సముదయం ఏకజ్ఝం గహేత్వా. అనేకవారఞ్హి సముదయదస్సనవసేన ఞాణస్స పవత్తత్తా ‘‘సముదయో సముదయో’’తి ఆమేడితవచనం. అథ వా ‘‘ఏవం సముదయో హోతీ’’తి ఇదం న కేవలం నిబ్బత్తిదస్సనపరం, అథ ఖో పటిచ్చసముప్పాదసద్దో వియ పటిచ్చసముప్పాదముఖేన ఇధ సముదయసద్దో నిబ్బత్తిముఖేన పచ్చయత్తం వదతి. విఞ్ఞాణాదయో చ యావన్తో ఇధ పచ్చయధమ్మా నిద్దిట్ఠా, తే సామఞ్ఞరూపేన బ్యాపనిచ్ఛావసేన గణ్హన్తో ‘‘సముదయో సముదయో’’తి అవోచ. తేనాహ ‘‘**అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారానం సముదయో హోతీ**’’తి. **దస్సనట్ఠేన చక్ఖూ**తి సముదయస్స పచ్చక్ఖతో దస్సనభావో చక్ఖు. **ఞాతట్ఠేనా**తి ఞాతభావేన. **పజాననట్ఠేనా**తి ‘‘అవిజ్జాసఙ్ఖారాదితంతంపచ్చయధమ్మపవత్తియా ఏతస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో’’తి పకారతో వా జాననట్ఠేన. **పటివేధనట్ఠేనా**తి ‘‘అయం అవిజ్జాది పచ్చయధమ్మో ఇమస్స సఙ్ఖారాదికస్స పచ్చయభావతో సముదయో’’తి పటివిజ్ఝనట్ఠేన. **ఓభాసనట్ఠేనా**తి సముదయభావపటిచ్ఛాదకస్స మోహన్ధకారస్స కిలేసన్ధకారస్స విధమనవసేన అవభాసనవసేన. **తం పనేతం** ‘‘చక్ఖు’’న్తిఆదినా వుత్తం ఞాణం. **నిరోధవారే**తి పటిలోమవారే. సో హి ‘‘కిస్స నిరోధా జరామరణనిరోధో’’తి నిరోధకిత్తనవసేన ఆగతో.

విపస్సీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫-౧౦. సిఖీసుత్తాదివణ్ణనా

౫-౧౦. న ఏవం యోజేత్వాతి ‘‘సిఖిస్సపీ’’తిఆదినా సముచ్చయవసేన ఏవం న యోజేత్వా. **కస్మా**తిఆదినా తత్థ కారణం వదతి. **ఏకాసనే అదేసితత్తా**తి వుత్తమేవత్థం పాకటం కాతుం ‘‘**నానాఠానేసు హీ**’’తిఆది వుత్తం. యదిపి తాని విసుం విసుం వుత్తభావేన దేసితాని, అత్థవణ్ణనా పన ఏకసదిసా తదత్థస్స అభిన్నత్తా. ‘‘బుద్ధా జాతా’’తి న అఞ్ఞో ఆచిక్ఖతీతి యోజనా. న హి మహాబోధిసత్తానం పచ్ఛిమభవే పరోపదేసేన పయోజనం అత్థి. **గతమగ్గేసేవా**తి పటిపత్తిగమనేన గతమగ్గేసేవ పచ్ఛిమమహాబోధిసత్తా గచ్ఛన్తి, అయమేత్థ ధమ్మతా. **గచ్ఛన్తీ**తి చతూసు సతిపట్ఠానేసు పతిట్ఠితచిత్తా సత్త బోజ్ఝఙ్గే యాథావతో భావేత్వా సమ్మాసమ్బోధియా అభిసమ్బుజ్ఝనవసేన పవత్తన్తీతి అత్థో. యథా పన తేసం పఠమవిపస్సనాభినివేసో హోతి, తం దస్సేతుం ‘‘**సబ్బబోధిసత్తా హీ**’’తిఆది వుత్తం. బుద్ధభావానం విపస్సనా, బుద్ధత్థాయ వా విపస్సనా **బుద్ధవిపస్సనా**.

సిఖీసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

బుద్ధవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఆహారవగ్గో

౧. ఆహారసుత్తవణ్ణనా

౧౧. ఆహరన్తీతి ఆనేన్తి ఉప్పాదేన్తి, ఉపత్థమ్భేన్తీతి అత్థో. **నిబ్బత్తా**తి పసుతా. **భూతా నామ** యస్మా తతో పట్ఠాయ లోకే జాతవోహారో పటిసన్ధిగ్గహణతో పన పట్ఠాయ యావ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖన్తో, తావ సమ్భవేసినో, ఏస తావ గబ్భసేయ్యకేసు

భూతసమ్భవేసివిభాగో, ఇతరేసు పన పఠమచిత్తాదివసేన వుత్తో. **సమ్భవ**-సద్దో చేత్థ గబ్భసేయ్యకానం వసేన పసూతిపరియాయో, ఇతరేసం వసేన ఉప్పత్తిపరియాయో. పఠమచిత్తపఠమఇరియాపథక్ఖణేసు హి తే సమ్భవం ఉప్పత్తిం ఏసన్తి ఉపగచ్ఛన్తి నామ, న తావ భూతా ఉపపత్తియా న సుప్పతిట్ఠితత్తా, భూతా ఏవ సబ్బసో భవేసనాయ సముచ్ఛిన్నత్తా. **న పున భవిస్సన్తీ**తి అవధారణేన నివత్తితమత్థం దస్సేతి. యో చ "కాలఘసో భూతో"తిఆదీసు భూత-సద్దస్స ఖీణాసవవాచితా దట్ఠబ్బా. **వా-సద్దో చేత్థ సమ్పిణ్డనత్థో** "అగ్గినా వా ఉదకేన వా"తిఆదీసు వియ.

యథాసకం పచ్చయభావేన అత్తభావస్స ఠపనమేవేత్థ ఆహారేహి కాతబ్బఅనుగ్గహో హోతీతి అధిప్పాయేనాహ "**వచనభేదో...పే.... ఏకో యేవా**"తి. **సత్తస్స ఉప్పన్నధమ్మానన్తి** సత్తస్స సన్తానే ఉప్పన్నధమ్మానం. యథా "వస్ససతం తిట్ఠతీ"తి వుత్తే అనుప్పబన్ధవసేన పవత్తతీతి వుత్తం హోతి, ఏవం ఠితియాతి అనుప్పబన్ధవసేన పవత్తియాతి అత్థో, సా పన అవిచ్ఛేదోతి ఆహ "**అవిచ్ఛేదాయా**"తి. అనుప్పబన్ధధమ్ముప్పత్తియా సత్తసన్తానో అనుగ్గహితో నామ హోతీతి ఆహ "**అనుప్పన్నానం ఉప్పాదాయా**"తి. **ఏతానీ**తి ఠితిఅనుగ్గహపదాని. **ఉభయత్థ దట్ఠబ్బాని** న యథాసమ్బన్ధతో.

వత్థుగతా ఓజా వత్థు వియ తేన సద్ధిం అజ్ఝోహరితబ్బతం గచ్ఛతీతి వుత్తం "**అజ్ఝోహరితబ్బకో ఆహారో**"తి, నిబ్బత్తితఓజం పన సన్ధాయ "కబళీకారో ఆహారో ఓజట్ఠమకరూపాని ఆహరతీ"తి వక్ఖతి. **ఓళారికతా** అప్పోజతాయ న వత్థునో థూలతాయ కథినతాయ వా, తస్మా యస్మిం వత్థుస్మిం పరిత్తా ఓజా హోతి, తం ఓళారికం. సప్పాదయో దుక్ఖుప్పాదకతాయ **ఓళారికా** వేదితబ్బా. విసాణాదీనం తివస్సఛడ్డితానం పూతిభూతత్తా ముదుకతాతి వదన్తి. తరచ్ఛఖేళతేమితతాయ పన తథాభూతానం తేసం ముదుకతా. ధమ్మసభావో హేస. **ససానం ఆహారో సుఖుమో** తరుణతిణసస్సఖాదనతో. **సకుణానం ఆహారో సుఖుమో** తిణబీజాదిఖాదనతో. **పచ్చన్తవాసీనం ఆహారో సుఖుమో** మాసముగ్గకురాదిభోజనత్తా. **తేసన్తి** పరనిమ్మితవసవత్తీనం. **సుఖుమోత్వేవాతి** న కిఞ్చి ఉపాదాయ, అథ ఖో సుఖుమోఇచ్చేవ నిట్ఠం పత్తో తతో పరమసుఖుమస్స అభావతో.

వత్థువసేన పనేత్థ ఆహారస్స ఓళారికసుఖుమతా వుత్తా, సా చస్స అప్పోజమహోజతాహి వేదితబ్బాతి దస్సేతుం "**ఏత్థ చా**"తిఆదిమాహ. **పరిస్సయన్తి** ఖుదావసేన ఉప్పన్నం విహింసం సరీరదరథం. **వినోదేతీ**తి వత్థు తస్స వినోదనమత్తం కరోతి. **న పన సక్కోతి పాలేతు**న్తి సరీరం యాపేతుం నప్పహోతి నిరోజత్తా. **న సక్కోతి పరిస్సయం వినోదేతుం** ఆమాసయస్స అపూరణతో.

ఛబ్బిధోపీతి ఇమినా కస్సచి ఫస్సస్స అనవసేసితబ్బతమాహ. దేసనక్కమేనేవేత్థ ఫస్సాదీనం దుతియాదితా, న అఞ్ఞేన కారణేనాతి ఆహ "**దేసనానయో ఏవ చేసో**"తిఆది. మనసో సఞ్చేతనా న సత్తస్సాతి దస్సనత్థం మనోగహణం యథా "చిత్తస్స ఠితి, చేతోవిముత్తి చా"తి ఆహ "**మనోసఞ్చేతనాతి చేతనావా**"తి. **చిత్తన్తి** యం కిఞ్చి చిత్తమేవ. **ఏకరాసిం కత్వాతి** ఏకజ్ఝం గహేత్వా విభాగం అకత్వా, సామఞ్ఞేన గహితాతి అత్థో. తత్థ లబ్భమానం ఉపాదిణ్ణకాదివిభాగం దస్సేతుం "**కబళీకారో ఆహారో**"తిఆది వుత్తం. **ఆహారత్థం న సాధేన్తీ**తి తాదిసస్స ఆహారస్స అనాహారణతో. **తదాపీ**తి భిజ్జిత్వా విగతకాలేపి. **ఉపాదిణ్ణకాహారోతి వుచ్చన్తీ**తి కేచి. **ఇదం పన ఆచరియానం న రుచ్చతి** తదా ఉపాదిణ్ణకరూపస్సేవ అభావతో. **పటిసన్ధిచిత్తేనేవ సహజాతాతి** లక్ఖణవచనమేతం, సబ్బాయపి కమ్మజరూపపరియాపన్నాయ ఓజాయ అత్థిభావస్స అవిచ్ఛేదప్పవత్తిసమ్భవదస్సనత్థో. **సత్తమాతి** ఉప్పన్నదివసతో పట్ఠాయ యావ సత్తమదివసాపి. రూపసన్తతిం **పాలేతి** పవేణిఘటనవసేన. **అయమేవాతి** కమ్మజఓజా. కమ్మజఓజం పన పటిచ్చ ఉప్పన్నఓజా అకమ్మజత్తా

అనుపాదిణ్ణఆహారోత్వేవ వేదితబ్బో. అనుపాదిణ్ణకా ఫస్సాదయో వేదితబ్బాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. లోకుత్తరా ఫస్సాదయో కథన్తి ఆహ "**లోకుత్తరా పన రుళ్హీవసేన కథితా**"తి. యస్మా తేసం కుసలానం ఉపేతపరియాయో నత్థి, తస్మా విపాకానం ఉపాదిణ్ణపరియాయో నత్థేవాతి అనుపాదిణ్ణపరియాయోపి రుళ్హీవసేన వుత్తోతి వేదితబ్బో.

పుబ్బే "ఆహారాతి పచ్చయా"తి వుత్తత్తా యది పచ్చయట్ఠో ఆహారట్ఠోతిఆదినా చోదేతి, **అథ కస్మా ఇమే ఏవ చత్తారో వుత్తాతి** అథ కస్మా చత్తారోవ వుత్తా. ఇమే ఏవ చ వుత్తాతి యోజనా. **విసేసప్పచ్చయత్తాతి** ఏతేన యథా అఞ్ఞే పచ్చయధమ్మా అత్తనో పచ్చయుప్పన్నస్స పచ్చయావ హోన్తి, ఇమే పన తథా చ హోతి అఞ్ఞథా చాతి సమానేపి పచ్చయత్తే అతిరేకపచ్చయా హోన్తి, తస్మా "ఆహారాతి వుత్తా"తి ఇమమత్థం దస్సేతి. ఇదాని తం అతిరేకపచ్చయతం దస్సేతుం "**విసేసపచ్చయో హీ**"తిఆది వుత్తం. విసేసప్పచ్చయో రూపకాయస్స కబళీకారో ఆహారో ఉపథమ్భకభావతో. తేనాహ అట్ఠకథాయం "రూపారూపానం ఉపథమ్భకత్తేన ఉపకారకా చత్తారో ఆహారా ఆహారపచ్చయో"తి (విసుద్ధి॰ ౨.౬౦౮; పట్ఠా॰ అట్ఠ॰ పచ్చయుద్దేసవణ్ణనా). ఉపథమ్భకత్తఞ్హి సతీపి జనకత్తే అరూపీనం ఆహారానం ఆహారజరూపసముట్ఠానకరూపాహారస్స చ హోతి, అసతి పన ఉపథమ్భకత్తే ఆహారానం జనకత్తం నత్థీతి ఉపథమ్భకత్తం పధానం. జనయమానోపి హి ఆహారో అవిచ్ఛేదవసేన ఉపథమ్భయమానో ఏవ జనేతీతి ఉపథమ్భకభావో ఏవ ఆహారభావో. **వేదనాయ ఫస్సో** విసేసపచ్చయో. "ఫస్సపచ్చయా వేదనా"తి హి వుత్తం. "సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణ"న్తి వచనతో **విఞ్ఞాణస్స మనోసఞ్చేతనా**. "చేతనా తివిధం భవం జనేతీ"తి హి వుత్తం. "విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప"న్తి పన వచనతో **నామరూపస్స విఞ్ఞాణం** విసేసపచ్చయో. న హి ఓక్కన్తవిఞ్ఞాణాభావే నామరూపస్స అత్థి సమ్భవో. యథాహ "విఞ్ఞాణఞ్చ హి, ఆనన్ద, మాతుకుచ్ఛిస్మిం న ఓక్కమిస్సథ, అపి ను ఖో నామరూపం మాతుకుచ్ఛిస్మిం సముచ్చిస్సథా"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౨.౧౧౫). వుత్తమేవత్థం సుత్తేన సాధేతుం "**యథాహ**"తిఆది వుత్తం.

ఏవం యదిపి పచ్చయత్థో ఆహారత్థో, విసేసపచ్చయత్తా పన ఇమేవ ఆహారాతి వుత్తాతి తం నేసం విసేసపచ్చయతం అవిభాగతో దస్సేత్వా ఇదాని విభాగతో దస్సేతుం "**కో పనేత్థ**"తిఆది ఆరద్ధం. **ముఖే ఠపితమత్తో ఏవ** అసఙ్ఖాదితో, తత్తకేనాపి అబ్భన్తరస్స ఆహారస్స పచ్చయో హోతి ఏవ. తేనాహ "**అట్ఠ రూపాని సముట్ఠాపేతీ**"తి. సుఖవేదనాయ హితో **సుఖవేదనీయో. సబ్బథాపీతి** చక్ఖుసమ్ఫస్సాదివసేన. యత్తకా ఫస్సస్స పకారభేదా, తేసం వసేన సబ్బప్పకారోపి **ఫస్సాహారో** యథారహం **తిస్సో వేదనా ఆహరతి,** అనాహారకో నత్థి.

సబ్బథాపీతి ఇధాపి ఫస్సాహారే వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. **తిసన్తతివసేనాతి** కాయదసకం భావదసకం వత్థుదసకన్తి తివిధసన్తతివసేన. **సహజాతాదిపచ్చయనయేనాతి** సహజాతాదిపచ్చయవిధినా. పటిసన్ధివిఞ్ఞాణఞ్హి అత్తనా సహజాతనామస్స సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞవిపాకిన్ద్రియసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి పచ్చయో హోన్తోయేవ ఆహారపచ్చయతాయ తం ఆహారేతి వుత్తం, సహజాతరూపేసు పన వత్థునో సమ్పయుత్తపచ్చయం ఠపేత్వా విప్పయుత్తపచ్చయేన, సేసరూపానం అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయఞ్చ ఠపేత్వా ఇతరేసం పచ్చయానం వసేన యోజనా కాతబ్బా. **తానీతి** నపుంసకనిద్దేసో అనపుంసకానమ్పి నపుంసకేహి సహ వచనతో. **సాసవకుసలాకుసలచేతనావ వుత్తా** విసేసపచ్చయభావదస్సనం హేతన్తి, తేనాహ "**అవిసేసేన పనా**"తిఆది. **పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమేవ వుత్తన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. యథా తస్స తస్స ఫలస్స విసేసతో పచ్చయతాయ ఏతేసం ఆహారత్థో, ఏవం అవిసేసతోపీతి దస్సేతుం "**అవిసేసేనా**"తిఆది

వుత్తం. తత్థ **తంసమ్పయుత్తతంసముట్ఠానధమ్మా**నన్తి తేహి ఫస్సాదీహి సమ్పయుత్తధమ్మానఞ్చేవ తంసముట్ఠానరూపధమ్మానఞ్చ. తత్థ **సమ్పయుత్త**గ్గహణం యథారహతో దట్ఠబ్బం, **సముట్ఠాన**గ్గహణం పన అవిసేసతో.

ఉపత్థమ్భేన్తో ఆహారకిచ్చం సాధేతీతి ఉపత్థమ్భేన్తో ఏవ రూపం సముట్ఠాపేతి, ఓజట్ఠమకసముట్ఠాపనేనేవ పనస్స ఉపథమ్భనకిచ్చసిద్ధి. **ఫుసన్తోయేవా**తి ఫుసనకిచ్చం కరోన్తో ఏవ. **ఆయూహమానావా**తి చేతయమానా ఏవ అభిసన్దహన్తీ ఏవ. **విజానన్తమేవా**తి ఉపపత్తిపరికప్పనవసేన విజానన్తమేవ ఆహారకిచ్చం సాధేతీతి యోజనా. సబ్బత్థ ఆహారకిచ్చసాధనఞ్చ తేసం వేదనాదిఉప్పత్తిహేతుతాయ అత్తభావస్స పవత్తనమేవ. **కాయట్ఠపనేనా**తి కస్మా వుత్తం, నను కమ్మజాదిరూపం కమ్మాదినావ పవత్తతీతి చోదనం సన్ధాయాహ ''**కమ్మజనితోపీ**''తిఆది.

ఉపాదిణ్ణరూపసన్తతియా ఉపత్థమ్భనేనేవ ఉతుచిత్తజరూపసన్తతీనమ్పి ఉపత్థమ్భనసిద్ధి హోతీతి ''**ద్విన్నం రూపసన్తతీన**''న్తి వుత్తం. ఉపత్థమ్భనమేవ సన్ధాయ ''**అనుపాలకో హుత్వా**''తి చ వుత్తం. రూపకాయస్స ఠితిహేతుతా హి యాపనా అనుపాలనా. **సుఖాదివత్థుభూత**న్తి సుఖాదీనం పవత్తిట్ఠానభూతం. ఆరమ్మణమ్పి హి వసతి ఏత్థ ఆరమ్మణకరణవసేన తదారమ్మణా ధమ్మాతి వత్థూతి వుచ్చతి. **ఫుసన్తోయేవా**తి ఇదం ఫస్సస్స ఫుసనసభావత్తా వుత్తం. న హి ధమ్మానం సభావేన వినా పవత్తి అత్థి, వేదనాపవత్తియా వినా సత్తానం సన్ధావనతా నత్థీతి ఆహ ''**సుఖాది...పే.... హోతీ**''తి. న చేత్థ సఞ్ఞీభవకథాయం అసఞ్ఞీభవో దస్సేతబ్బో, తస్సాపి వా కారణభూతవేదనాపవత్తివసేనేవ ఠితియా హేతునో అబ్యాపితత్తా, తథా హి ''**మనోసఞ్చేతనా...పే.... భవమూలనిప్ఫాదనతో సత్తానం ఠితియా హోతీ**''తి వుత్తా. తతో ఏవ **విఞ్ఞాణం విజానన్తమేవా**తి ఉపపత్తిపరికప్పనవసేన విజానన్తమేవాతి వుత్తోవాయమత్థో.

చత్తారి భయాని దట్ఠబ్బాని ఆదీనవవిభావనతో. **నికన్తీ**తి నికామనా, రసతణ్హం సన్ధాయ వదతి. సా హి కబళీకారే ఆహారే బలవతీ, తేనేవేత్థ అవధారణం కతం. భాయతి ఏతస్మాతి భయం, **నికన్తియేవ భయం** మహానత్థహేతుతో. ఉపగమనం విసయిన్ద్రియవిఞ్ఞాణేసు విసయవిఞ్ఞాణేసు చ సఙ్గతివసేన పవత్తి, తం వేదనాదిఉప్పత్తిహేతుతాయ "భయ"న్తి వుత్తం. అవధారణే పయోజనం వుత్తనయమేవ. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఆయూహనం** అభిసన్దహనం, సంవిధానన్తిపి వదన్తి. తం భవూపపత్తిహేతుతాయ ''**భయ**''న్తి వుత్తం. **అభినిపాతో** తత్థ తత్థ భవే పటిసన్ధిగ్గహణవసేన విఞ్ఞాణస్స నిబ్బత్తి. సో భవూపపత్తిహేతుకానం సబ్బేసం అనత్థానం మూలకారణతాయ ''**భయ**''న్తి వుత్తం. ఇదాని నికన్తిఆదీనం సప్పటిభయతం విత్థారతో దస్సేతుం ''**కిం కారణా**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **నికన్తిం కత్వా**తి ఆలయం జనేత్వా, తణ్హం ఉప్పాదేత్వాతి అత్థో. **సీతాదీనం పురక్ఖతా**తి సీతాదీనం పురతో ఠితా, సీతాదీహి బాధియమానాతి అత్థో.

ఫస్సం ఉపగచ్ఛన్తాతి చక్ఖుసమ్ఫస్సాదిభేదం ఫస్సం పవత్తేన్తా. **ఫస్సస్సాదినో**తి కాయసమ్ఫస్సవసేన ఫోట్ఠబ్బసఙ్ఖాతస్స అస్సాదనసీలా. కాయసమ్ఫస్సవసేన హి సత్తానం ఫోట్ఠబ్బతణ్హా పవత్తతీతి దస్సేతుం ఫస్సాహారాదీనవదస్సనే ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం ఉద్ధటం ''**పరేసం రక్ఖితగోపితేసూ**''తిఆదినా. **ఫస్సస్సాదినో**తి వా ఫస్సాహారస్సాదినోతి అత్థో. సతి హి ఫస్సాహారే సత్తానం ఫస్సారమ్మణే అస్సాదో, నాసతి, తేనాహ ''**ఫస్సస్సాదమూలక**''న్తిఆది.

జాతినిమిత్తస్స భయస్స అభినిపాతసభావేన గహితత్తా ''**తమ్మూలక**''న్తి వుత్తం. కమ్మాయూహననిమిత్తన్తి అత్థో. **భయం సబ్బ**న్తి పఞ్చవీసతి, తివిధమహాభయం, అఞ్ఞఞ్చ సబ్బభయం **ఆగతమేవ హోతి** భయాధిట్ఠానస్స అత్తభావస్స నిప్ఫాదనతో.

అభినిపతతీతి అభినిబ్బత్తతి. పఠమాభినిబ్బత్తి హి సత్తానం తత్థ తత్థ అఙ్గారకాసుసదిసే భవే అభినిపాతసదిసీ. **తమ్మూలకత్తా**తి నామరూపనిబ్బత్తిమూలకత్తా. సబ్బభయానం **అభినిపాతోయేవ భయం** భాయతి ఏతస్మాతి కత్వా.

అప్పేతి వియాతి ఫలస్స అత్తలాభహేతుభావతో కారణం, తం నియ్యాదేతి వియ. **త**న్తి ఫలం. **తతో**తి కారణతో. **ఏతేస**న్తి ఆహారానం . **యథావుత్తేనా**తి "ఫలం నిదేతీ"తిఆదినా వుత్తప్పకారేన **అత్థేన. సబ్బపదేసూ**తి "వేదనానిరోధేనా"తిఆదీసు సబ్బేసు పదేసు.

పటిసన్ధిం ఆదిం కత్వాతి పటిసన్ధిక్ఖణం ఆదిం కత్వా. ఉపాదిణ్ణకఆహారే సన్ధాయ "**అత్తభావసఙ్ఖాతానం ఆహారాన**"న్తి వుత్తం. తే హి నిప్పరియాయతో తణ్హానిదానా. **పరిపుణ్ణాయతనానం సత్తానం సత్తసన్తతివసేనా**తి పరిపుణ్ణాయతనానం సభావకానం చక్ఖు సోతం ఘానం జివ్హా కాయో భావో వత్థూతి ఇమేసం సత్తన్నం సన్తతీనం వసేన. **సేసానం** అపరిపుణ్ణాయతనానం అన్ధబధిరఅభావకానం. **ఊనఊనసన్తతివసేనా**తి చక్ఖునా, సోతేన, తదుభయేన, భావేన చ ఊనఊనసన్తతివసేన. పటిసన్ధియం జాతా **పటిసన్ధికా. పఠమభవఙ్గచిత్తక్ఖణాదీతి ఆది**-సద్దేన తదారమ్మణచిత్తస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

తణ్హాయపి నిదానం జానాతీతి యోజనా. తణ్హానిదానన్తిపి పాఠో. **వట్టం దస్సేత్వా**తి సరూపతో నయతో చ సకలమేవ వట్టం దస్సేత్వా. ఇదాని తమత్థం విత్థారతో విభావేతుం "**ఇమస్మిఞ్చ పన ఠానే**"తిఆదిమాహ. **అతీతాభిముఖం దేసనం కత్వా**తి పచ్చుప్పన్నభవతో పట్ఠాయ అతీతధమ్మాభిముఖం తబ్బిసయం దేసనం కత్వా తథాకారణేన. **అతీతేన వట్టం దస్సేతీ**తి అతీతభవేన కమ్మకిలేసవిపాకవట్టం దస్సేతి. **అత్తభావో**తి పచ్చుప్పన్నో అత్తభావో. యది ఏవం కస్మా "అతీతేన వట్టం దస్సేతీ"తి వుత్తన్తి? నాయం దోసో "అతీతేనేవా"తి అనవధారణతో, ఏవఞ్చ కత్వా అతీతాభిముఖగ్గహణం జనకకమ్మం గహితం, తణ్హాసీసేన నానన్తరియభావతో. న హి కమ్మునా వినా తణ్హా భవనేత్తి యుజ్జతి.

తం కమ్మన్తి తణ్హాసీసేన వుత్తకమ్మం. **దస్సేతు**న్తి తం అతీతం అత్తభావం దస్సేతుం. **తస్సత్తభావస్స జనకం కమ్మ**న్తి తస్స యథావుత్తస్స అత్తభావస్స జనకం. తతో పరమ్పి అత్తభావం ఆయూహితం కమ్మం దస్సేతుం వుత్తం. అవిజ్జా చ నామ తణ్హా వియ కమ్మత్తాతి కమ్మస్సేవ గహణం. **ద్వీసు ఠానేసూ**తి ఆహారగ్గహణేన వేదనాదిగ్గహణేనాతి ద్వీసు ఠానేసు. **అత్తభావో**తి పచ్చుప్పన్నకాలికో అతీతకాలికో చ అత్తభావో. పున **ద్వీసూ**తి తణ్హాగ్గహణే అవిజ్జాసఙ్ఖారగ్గహణేతి ద్వీసు ఠానేసు. **తస్స జనక**న్తి పచ్చుప్పన్నస్స చేవ అతీతస్స చ అత్తభావస్స జనకం కమ్మం వుత్తన్తి యోజనా . కమ్మగ్గహణేన చేత్థ యత్థ తం కమ్మం ఆయూహితం, సా అతీతా జాతి అత్థతో దస్సితా హోతి. తేన సంసారవట్టస్స అనమతగ్గతం దీపేతి. **సఙ్ఖేపేనా**తి సఙ్ఖేపేన హేతుపఞ్చకఫలపఞ్చకగ్గహణమ్పి హి సఙ్ఖేపో ఏవ హేతుఫలభావేన సఙ్గహేతబ్బధమ్మానం అనేకవిధత్తా.

యది అతీతేన వట్టం దస్సితం, ఏవం సతి సప్పదేసా పటిచ్చసముప్పాదధమ్మదేసనా హోతీతి దస్సేన్తో "**తత్రాయ**"న్తిఆదిమాహ. తేన హి యదిపి సరూపతో అనాగతేన వట్టం ఇధ న దస్సితం, నయతో పన తస్సపి దస్సితత్తా నిప్పదేసా ఏవ పటిచ్చసముప్పాదదేసనాతి దస్సేతి. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ విభావేతుం "**యథా హీ**"తిఆది వుత్తం. **ఉదకపిట్ఠే నిపన్న**న్తి ఉదకం పరిప్లవవసేన నిపన్నం. **పరభాగ**న్తి పరఉత్తమఙ్గభాగం. **ఓరతో**తి తతో అపరభాగతో ఓలోకేన్తో. **అపరిపుణ్ణో**తి వికలావయవో. **ఏవంసమ్పద**న్తిఆది ఉపమాయ సంసన్దనం.

యథా హి గీవా సరీరసన్ధారకకణ్డరానం మూలట్ఠానభూతా, ఏవం అత్తభావసన్ధారకానం సఙ్ఖారానం మూలభూతా తణ్హాతి వుత్తం ''**గీవాయ దిట్ఠకాలో**''తి. యథా వేదనాదిఅనేకావయవసముదాయభూతో అత్తభావో, ఏవం ఫాసుకపిట్ఠికణ్డకాదిఅనేకావయవసముదాయభూతా పిట్ఠీతి ''**పిట్ఠియా...పే.... తస్స దిట్ఠకాలో**''తి వుత్తం. **తణ్హాసఙ్ఖాతన్తి** తణ్హాయ కథితం. ఇధ దేసనాయ పచ్చయా అవిజ్జాసఙ్ఖారా వేదితబ్బాతి "నఙ్గట్ఠమూలస్స దిట్ఠకాలో వియా"తి వుత్తం. తథా హి పరియోసానే "నఙ్గట్ఠమూలం పస్సెయ్యా"తి ఉపమాదస్సనం కతం. నయతో పరిపుణ్ణభావగ్గహణం వేదితబ్బం. పాళియం అనాగతస్సాపి పచ్చయవట్టస్స హేతువసేన ఫలవసేన వా పరిపుణ్ణభావస్స ముఖమత్తదస్సనీయత్తా ఆదితో ఫలహేతుసన్ధి, మజ్ఝే హేతుఫలసన్ధి, అన్తేపి ఫలహేతుసన్ధీతి ఏవం తిసన్ధికత్తా **చతుసఙ్ఖేపమేవ వట్టం దస్సితన్తి**.

ఆహారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. మోళియఫగ్గునసుత్తవణ్ణనా

౧౨. ఇమస్మింయేవ ఠానేతి "చత్తారోమే భిక్ఖు...పే.... ఆహారా"తి ఏవం చత్తారో ఆహారే సరూపతో దస్సేత్వా "ఇమే ఖో భిక్ఖవే...పే.... అనుగ్గహాయా"తి నిగమనవసేన దస్సితే ఇమస్మింయేవ ఠానే. **దేసనం నిట్ఠాపేసి** చతుఆహారవిభాగదీపకం దేసనం ఉద్దేసవసేనేవ నిట్ఠాపేసి, ఉపరి ఆవజ్జేత్వా తుణ్హీ నిసీది. **దిట్ఠిగతికోతి** అత్తదిట్ఠివసేన దిట్ఠిగతికో. **వరగన్ధవాసితన్తి** సభావసిద్ధేన చన్దనగన్ధేన చేవ తదఞ్ఞనానాగన్ధేన చ పరిభావితత్తా వరగన్ధవాసితం . **రతనచఙ్కోటవరేనాతి** రతనమయేన ఉత్తమచఙ్కోటకేన. **దేసనానుసన్ధిం ఘటేన్తోతి** యథాదేసితాయ దేసనాయ అనుసన్ధిం ఘటేన్తో, యథా ఉపరిదేసనా వడ్ఢేయ్య, ఏవం ఉస్సాహం కరోన్తో. **విఞ్ఞాణాహారం ఆహారేతీతి** తస్స ఆహారణకిరియాయ వుత్తపుచ్ఛాయ తం దిట్ఠిగతం ఉప్పాటేన్తో ''**యో ఏతం...పే.... భుఞ్జతి వా**''తి ఆహ.

విఞ్ఞాణాహారే నామ ఇచ్ఛితే తస్స ఉపభుఞ్జకేనపి భవితబ్బం, సో "కో ను ఖో"తి అయం పుచ్ఛాయ అధిప్పాయో. **ఉతుసమయేతి** గబ్భవుట్ఠానసమయే. సో హి ఉతుసమయస్స మత్తకసమయత్తా తథా వుత్తో. "ఉదకేన అణ్డాని మా నస్సన్తూ"తి **మహాసముద్దతో నిక్ఖమిత్వా**. గిజ్ఝపోతకా వియ ఆహారసఞ్చేతనాయ తాని కచ్ఛపణ్డాని మనోసఞ్చేతనాహారేన యాపేన్తీతి అయం తస్స థేరస్స లద్ధి. **కిఞ్చాపి అయం లద్ధీతి** ఫస్సమనోసఞ్చేతనాహారేసు కిఞ్చాపి థేరస్స యుత్తా అయుత్తా వా అయం లద్ధి. **ఇమం పఞ్హన్తి** "కో ను ఖో, భన్తే, విఞ్ఞాణాహారం ఆహారేతీ"తి ఇమం పఞ్హం ఏతాయ యథావుత్తాయ లద్ధియా న పన పుచ్ఛతి, అథ ఖో సత్తుపలద్ధియా పుచ్ఛతీతి అధిప్పాయో. **నోతి** దిట్ఠిగతికో. **న నిగ్గహేతబ్బో** ఉమ్మత్తకసదిసత్తా అధిప్పాయం అజానిత్వా పుచ్ఛాయ కతత్తా. తేనాహ "ఆహారేతీతి నాహం వదామీ"తిఆది.

తస్మిం మయా ఏవం వుత్తేతి తస్మిం వచనే మయా "ఆహారేతీ"తి ఏవం వుత్తే సతి. **అయం పఞ్హోతి** "కో ను ఖో, భన్తే, విఞ్ఞాణాహారం ఆహారేతీ"తి అయం పఞ్హో యుత్తో భవేయ్య. **ఏవం పుచ్ఛితే పఞ్హేతి** సత్తుపలద్ధిం అనాదాయ "కతమస్స ధమ్మస్స పచ్చయో"తి ఏవం ధమ్మపవత్తవసేనేవ పఞ్హే పుచ్ఛితే. **తేనేవ విఞ్ఞాణేనాతి** తేనేవ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణేన సహ ఉప్పన్నం నామఞ్చ రూపఞ్చ అతీతభవే దిట్ఠిగతికస్స వసేన ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తీతి ఇధాధిప్పేతం. **నామరూపే జాతే సతీతి** నామరూపే నిబ్బత్తే తప్పచ్చయభూతం భిన్దిత్వా సళాయతనం హోతి.

తత్రాయం పచ్చయవిభాగో – నామన్తి వేదనాదిఖన్ధత్తయం ఇధాధిప్పేతం, రూపం పన సత్తసన్తతిపరియాపన్నం, నియమతో చత్తారి భూతాని ఛ వత్థూని జీవితిన్ద్రియం ఆహారో చ. తత్థ విపాకనామం పటిసన్ధిక్ఖణే హదయవత్థునో సహాయో హుత్వా ఛట్ఠస్స మనాయతనస్స సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయసమ్పయుత్తవిపాకఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి సత్తధా పచ్చయో హోతి. కిఞ్చి పనేత్థ హేతుపచ్చయేన కిఞ్చి ఆహారపచ్చయేనాతి ఏవం ఊక్కంసావకంసో వేదితబ్బో. ఇతరేసం పన పఞ్చాయతనానం చతున్నం మహాభూతానం సహాయో హుత్వా సహజాతనిస్సయవిపాకవిప్పయుత్తఅత్థిఅవిగతవసేన ఛధా పచ్చయో హోతి. కిఞ్చి పనేత్థ హేతుపచ్చయేన కిఞ్చి ఆహారపచ్చయేనాతి సబ్బం పురిమసదిసం. పవత్తే విపాకనామం విపాకస్స ఛట్ఠాయతనస్స వుత్తనయేన సత్తధా పచ్చయో హోతి, అవిపాకం పన అవిపాకస్స ఛట్ఠస్స తతో విపాకపచ్చయం అపనేత్వా పచ్చయో హోతి. చక్ఖాయతనాదీనం పన పచ్చుప్పన్నం చక్ఖుపసాదాదివత్థుకమ్పి ఇతరమ్పి విపాకనామం పచ్ఛాజాతవిప్పయుత్తఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి చతుధా పచ్చయో హోతి, తథా అవిపాకమ్పి వేదితబ్బం. రూపతో పన వత్థురూపం పటిసన్ధియం ఛట్ఠస్స సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయవిప్పయుత్తఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి ఛధా పచ్చయో హోతి. చత్తారి పన భూతాని చక్ఖాయతనాదీనం పఞ్చన్నం సహజాతనిస్సయఅత్థిఅవిగతపచ్చయేహి చతుధా పచ్చయో హోతి. రూపజీవితం అత్థిఅవిగతిన్ద్రియవసేన తిధా పచ్చయో హోతీతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గతో (విసుద్ధి॰ ౨.౬౧౪) గహేతబ్బో.

పఞ్హస్స ఓకాసం దేన్తోతి "కో ను ఖో, భన్తే, ఫుసతీ"తి ఇమస్స దిట్ఠిగతికపఞ్హస్స ఓకాసం దేన్తో. తతో వివేచేతుకామోతి అధిప్పాయో. **సబ్బపదేసూ**తి దిట్ఠిగతికేన భగవతా చ వుత్తపదేసు. **సత్తో**తి అత్తా. సో పన ఉచ్ఛేదవాదినోపి యావ న ఉచ్ఛిజ్జతి, తావ అత్థేవాతి లద్ధి, పగేవ సస్సతవాదినో. **భూతో**తి విజ్జమానో. **నిప్ఫత్తో**తి నిప్ఫన్నో. న తస్స దాని నిప్ఫాదేతబ్బం కిఞ్చి అత్థీతి లద్ధి. **ఇదప్పచ్చయా ఇద**న్తి ఇమస్మా విఞ్ఞాణాహారపచ్చయా ఇదం నామరూపం. పున **ఇదప్పచ్చయా ఇద**న్తి ఇమస్మా నామరూపపచ్చయా ఇదం సళాయతనన్తి ఏవం బహూసు ఠానేసు భగవతా కథితత్తా యథా పచ్చయతో నిబ్బత్తం సఙ్ఖారమత్తమిదన్తి సఞ్ఞత్తిం ఉపగతో. **తేనాపీ**తి సఞ్ఞత్తుపగతేనాపి. **ఏకాబద్ధం కత్వా**తి యథా పుచ్ఛాయ అవసరో న హోతి, తథా ఏకాబద్ధం కత్వా. **దేసనారుళ్హ**న్తి యతో సళాయతనపదతో పట్ఠాయ "సళాయతనపచ్చయా ఫస్సో"తిఆదినా దేసనా పటిచ్చసముప్పాదవీథిం ఆరుళ్హామేవ. **తమేవా**తి సళాయతనపదమేవ గహేత్వా. **వివట్టేన్తో**తి వివట్టేన్తో. **ఏవమాహా**తి "ఛన్నంత్వేవా"తిఆదిఆకారేన ఏవం దేసితే, "వినేయ్యజనో పటివిజ్ఝతీ"తి ఏవమాహ. విఞ్ఞాణాహారో ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తియాతి ఏవం పురిమభవతో ఆయతిభవస్స పచ్చయవసేన మూలకారణవసేన చ దేసితత్తా "**విఞ్ఞాణనామరూపానం అన్తరే ఏకో సన్ధీ**"తి వుత్తం. తదమినా విఞ్ఞాణగ్గహణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్సాపి గహణం కతన్తి దట్ఠబ్బం.

మోళియఫగ్గునసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౩. యే పచ్చయసమవాయే తేనత్తభావేన సచ్చాని పటివిజ్ఝితుం సమత్థా, తే బాహిరకలిఙ్గే ఠితాపి తేనేవ తత్థ సమత్థతాయోగేన భావినం సమితబాహితపాపతం అపేక్ఖిత్వా సమణసమ్మతాయేవ బ్రాహ్మణసమ్మతాయేవాతి తే నివత్తేతుం "**సచ్చాని పటివిజ్ఝితుం అసమత్థా**"తి వుత్తం. **దుక్ఖసచ్చవసేనా**తి దుక్ఖఅరియసచ్చవసేన. అఞ్ఞథా కథం బాహిరకాపి జరామరణం దుక్ఖన్తి న జానన్తి. సచ్చదేసనాభావతో "సహ తణ్హాయా"తి వుత్తన్తి కేచి. తం న సున్దరం. యస్మా తత్థ తత్థ భవే

పరమాభినిబ్బత్తి, ఇధ జాతీతి అధిప్పేతా, సా చ తణ్హా ఏవ సన్తానేన, తణ్హేవ సా జాతి. జరామరణఞ్చేత్థ పాకటమేవ అధిప్పేతం, న ఖణికం, తస్మా సతణ్హా ఏవ జాతిజరామరణస్స సముదయోతి భూతకథనమేతం దట్ఠబ్బం. సముదయసచ్చవసేన న జానన్తీతి యోజనా. ఏస నయో సేసపదేసుపి. **సబ్బపదేసూతి** యత్థ తణ్హా విసేసనభావేన వత్తబ్బా, తేసు సబ్బపదేసు. యేన సమన్నాగతత్తా పుగ్గలో పరమత్థతో సమణో బ్రాహ్మణోతి వుచ్చతి, తం సామఞ్ఞం బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చాతి ఆహ **‘‘అరియ...పే.... బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చా’’**తి. యేన హి పవత్తినిమిత్తేన సమణ-సద్దో బ్రాహ్మణ-సద్దో చ సకే అత్థే నిరుళ్హో, తస్స వసేన అభిన్నేపి వేనేయ్యజ్ఝాసయతో ద్విధా కత్వా వత్తుం అరహతీతి వుత్తం **‘‘ఉభయత్థాపీ’’**తి. **ఏకాదససు ఠానేసు చత్తారి సచ్చాని కథేసి** అవిజ్జాసముదయస్స అనుద్ధటత్తా.

సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౪. ఇమే ధమ్మే కతమే ధమ్మేతి చ ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో. తేన ‘‘ఇమేసం ధమ్మానం కతమేసం ధమ్మాన’’న్తి ఇమేసం పదానం సఙ్గహో. ఏతాని హి పదాని జరామరణాదీనం సాధారణభావేన వుత్తాని ఇమిస్సా దేసనాయ పపఞ్చభూతానీతి ఆహ **‘‘ఏత్తకం పపఞ్చం కత్వా కథితం, దేసనం...పే.... అజ్ఝాసయేనా’’**తి. ఇమినా తానేవ జరామరణాదీని గహేత్వా పుగ్గలజ్ఝాసయవసేన ఆదితో ‘‘ఇమే ధమ్మే’’తిఆదినా సబ్బపదసాధారణతో దేసనా ఆరద్ధా. యథానులోమసాసనఞ్హి సుత్తన్తదేసనా, న యథాధమ్మసాసనన్తి.

దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. కచ్చానగోత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౫. యస్మా ఇధ జానన్తాపి ‘‘సమ్మాదిట్ఠీ’’తి వదన్తి అజానన్తాపి బాహిరకాపి సాసనికాపి అనుస్సవాదివసేనపి అత్తపచ్చక్ఖేనపి, తస్మా తం బహూనం వచనం ఉపాదాయ ఆమేడితవసేన **‘‘సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాదిట్ఠీతి, భన్తే, వుచ్చతీ’’**తి ఆహ. తథానిద్దిట్ఠతాదస్సనత్థం హిస్స అయం ఆమేడితపయోగో. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – ‘‘అపరేహిపి సమ్మాదిట్ఠీతి వుచ్చతి, సా పనాయం ఏవం వుచ్చమానా అత్థఞ్చ లక్ఖణఞ్చ ఉపాదాయ కిత్తావతా ను ఖో, భన్తే, సమ్మాదిట్ఠి హోతీ’’తి. అట్ఠకథాయం పన ‘‘సమ్మాదిట్ఠీ’’తి వచనే యస్మా విఞ్ఞూ ఏవ పమాణం, న అవిఞ్ఞూ, తస్మా **‘‘యం పణ్డితా’’**తిఆది వుత్తం. ద్వే అవయవా అస్సాతి ద్వయం, దువిధం దిట్ఠిగాహవత్థు, ద్వయం దిట్ఠిగాహవసేన నిస్సితో అపస్సితోతి **ద్వయనిస్సితో**. తేనాహ **‘‘ద్వే కోట్ఠాసే నిస్సితో’’**తి. యాయ దిట్ఠియా ‘‘సబ్బోయం లోకో అత్థి విజ్జతి సబ్బకాలం ఉపలబ్భతీ’’తి దిట్ఠిగతికో గణ్హాతి, సా దిట్ఠి అత్థితా, సా ఏవ సదా సబ్బకాలం లోకో అత్థీతి పవత్తగాహతాయ సస్సతో, తం **సస్సతం**. యాయ దిట్ఠియా ‘‘సబ్బోయం లోకో నత్థి న హోతి ఉచ్ఛిజ్జతీ’’తి దిట్ఠిగతికో గణ్హాతి, సా దిట్ఠి నత్థితా, సా ఏవ ఉచ్ఛిజ్జతీతి ఉప్పన్నగాహతాయ ఉచ్ఛేదో, తం **ఉచ్ఛేదం. లోకో నామ సఙ్ఖారలోకో** తస్మిం గహేతబ్బతో. **సమ్మప్పఞ్ఞాయాతి** అవిపరీతపఞ్ఞాయ యథాభూతపఞ్ఞాయ. తేనాహ **‘‘సవిపస్సనా మగ్గపఞ్ఞా’’**తి. **నిబ్బత్తేసు ధమ్మేసూతి** యథా పచ్చయుప్పన్నేసు రూపారూపధమ్మేసు. **పఞ్ఞాయన్తే స్వేవాతి** సన్తాననిబన్ధనవసేన పఞ్ఞాయమానేసు ఏవ. **యా నత్థీతి** యా ఉచ్ఛేదదిట్ఠి తత్థ తత్థేవ సత్తానం ఉచ్ఛిజ్జనతో వినస్సనతో కోచి రితో నామ సత్తో ధమ్మో వా నత్థీతి సఙ్ఖారలోకే ఉప్పజ్జేయ్య. ‘‘నత్థి సత్తా ఓపపాతికా’’తి పవత్తమానాపి మిచ్ఛాదిట్ఠి

తథాపవత్తసఙ్ఖారారమ్మణావ. **సా న హోతీ**తి కమ్మావిజ్జాతణ్హాదిభేదం పచ్చయం పటిచ్చ సఙ్ఖారలోకస్స సముదయనిబ్బత్తిం సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో, సా ఉచ్ఛేదదిట్ఠి, న హోతి, నప్పవత్తతి అవిచ్ఛేదేన సఙ్ఖారానం నిబ్బత్తిదస్సనతో. **లోకనిరోధ**న్తి సఙ్ఖారలోకస్స ఖణికనిరోధం. తేనాహ ''**సఙ్ఖారానం భఙ్గ**''న్తి. **యా అత్థీ**తి హేతుఫలసమ్బన్ధేన పవత్తమానస్స సన్తానానుపచ్ఛేదస్స ఏకత్తగ్గహణేన సఙ్ఖారలోకే యా సస్సతదిట్ఠి సబ్బకాలం లోకో అత్థీతి ఉప్పజ్జేయ్య. **సా న హోతీ**తి ఉప్పన్నుప్పన్నానం నిరోధస్స నవనవానఞ్చ ఉప్పాదస్స దస్సనతో, సా సస్సతదిట్ఠి న హోతి.

లోకో సముదేతి ఏతస్మాతి లోకసముదయోతి ఆహ ''**అనులోమపచ్చయాకార**''న్తి. పచ్చయధమ్మానఞ్హి అత్తనో ఫలస్స పచ్చయభావో అనులోమపచ్చయాకారో. పటిలోమం పచ్చయాకారన్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. తంతంహేతునిరోధతో తంతంఫలనిరోధో హి పటిలోమపచ్చయాకారో. యో హి అవిజ్జాదీనం పచ్చయధమ్మానం హేతుఆదిపచ్చయభావో, సో నిప్పరియాయతో లోకసముదయో. **పచ్చయుప్పన్నస్స** సఙ్ఖారాదికస్స. **అనుచ్ఛేదం పస్సతో**తి అనుచ్ఛేదదస్సనస్స హేతు. **అయమ్పీ**తి న కేవలం ఖణతో ఉదయవయనీహరణనయో, అథ ఖో పచ్చయతో ఉదయవయనీహరణనయోపి.

ఉపగమనట్ఠేన తణ్హావ **ఉపయో**. తథా **దిట్ఠుపయో. ఏసేవ నయో**తి ఇమినా ఉపయేహి ఉపాదానాదీనం అనత్థన్తరతం అతిదిసతి. తథా చ పన తేసు దువిధతా ఉపాదీయతి. నను చ చత్తారి ఉపాదానాని అఞ్ఞత్థ వుత్తానీతి? సచ్చం వుత్తాని, తాని చ ఖో అత్థతో ద్వే ఏవాతి ఇధ ఏవం వుత్తం. కామం ''**అహం మమ**''న్తి అయథానుక్కమేన వుత్తం, యథానుక్కమంయేవ పన అత్థో వేదితబ్బో. **ఆది**-సద్దేన పరోపరస్స సుభం అసుభన్తిఆదీనఞ్చ సఙ్గహో వేదితబ్బో. **తే ధమ్మే**తి తేభూమకధమ్మే. **వినివిసన్తీ**తి విరూపం నివిసన్తి, అభినివిసన్తీతి అత్థో. **తాహీ**తి తణ్హాదిట్ఠీహి. **వినిబద్ధో**తి విరూపం విముచ్చితుం వా అప్పదానవసేన నియమేత్వా బద్ధో.

''అభినివేసో''తి ఉపయుపాదానానం పవత్తిఆకారవిసేసో వుత్తోతి ఆహ ''**తఞ్చాయన్తి తఞ్చ ఉపయుపాదాన**''న్తి. **చిత్తస్సా**తి అకుసలచిత్తస్స. **పతిట్ఠానభూత**న్తి ఆధారభూతం. దోసమోహవసేనపి అకుసలచిత్తప్పవత్తి తణ్హాదిట్ఠాభినివేసూపనిస్సయా ఏవాతి తణ్హాదిట్ఠియో అకుసలస్స చిత్తస్స అధిట్ఠానన్తి వుత్తా. **తస్మి**న్తి అకుసలచిత్తే. **అభినివిసన్తీ**తి ''ఏతం మమ, ఏసో మే అత్తా''తిఆదినా అభినివేసనం పవత్తేన్తి. **అనుసేన్తీ**తి థామగతా హుత్వా అప్పహీనభావేన అనుసేన్తి. **తదుభయ**న్తి తణ్హాదిట్ఠిద్వయం. **న ఉపగచ్ఛతీ**తి ''ఏతం మమా''తిఆదినా తణ్హాదిట్ఠిగతియా న ఉపసఙ్కమతి న అల్లీయతి. **న ఉపాదియతీ**తి న దళ్హగ్గాహం గణ్హాతి. **న అధిట్ఠాతీ**తి న తణ్హాదిట్ఠిగాహేన అధిట్ఠాయ పవత్తతి. అత్తనియగాహో నామ సతి అత్తగాహే హోతీతి వుత్తం ''**అత్తా మే**''తి. ఇదం దుక్ఖగ్గహణం ఉపాదానక్ఖన్ధాపస్సయం తబ్బినిముత్తస్స దుక్ఖస్స అభావాతి వుత్తం ''**దుక్ఖమేవాతి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధమత్తమేవా**''తి. ''సంఖిత్తేన పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖా''తి (దీ. ని. ౨.౩౮౭; మ. ని. ౧.౧౨౦; ౩.౩౭౩; విభ. ౧౯౦) హి వుత్తం. **కఙ్ఖం న కరోతీ**తి సంసయం న ఉప్పాదేతి సబ్బసో విచికిచ్ఛాయ సముచ్ఛిన్నతో.

న పరప్పచ్చయేనాతి పరస్స అసద్దహనేన. **మిస్సకసమ్మాదిట్ఠిం ఆహా**తి నామరూపపరిచ్ఛేదతో పట్ఠాయ సమ్మాదిట్ఠియా వుత్తత్తా లోకియలోకుత్తరమిస్సకం సమ్మాదిట్ఠిం అవోచ. **నికూటన్తో**తి నిహీనన్తో. నిహీనపరియాయో హి అయం నికూట-సద్దో. తేనాహ ''**లామకన్తో**''తి. **పఠమక**న్తి చ గరహాయం క-సద్దో. **సబ్బం నత్థీ**తి యథాసఙ్ఖతం భఙ్గప్పత్తియా నత్థి ఏవ, సబ్బం నత్థి ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతీతి అధిప్పాయో. సబ్బమత్థీతి చ యథా అసఙ్ఖతం అత్థి విజ్జతి, సబ్బకాలం ఉపలబ్భతీతి అధిప్పాయో. **సబ్బ**న్తి చేత్థ సక్కాయసబ్బం వేదితబ్బం ''సబ్బధమ్మమూలపరియాయ''న్తిఆదీసు (మ. ని.

౧.౧) వియ. తఞ్హి పరిఞ్ఞాఞాణానం పచ్చయభూతం. **ఇతి**-సద్దో నిదస్సనే. కిం నిదస్సేతి? అత్థి-సద్దేన వుత్తం. "అత్థితా"న్తి నిచ్చతం. సస్సతగ్గాహో హి ఇధ పఠమో అన్తోతి అధిప్పేతో. ఉచ్ఛేదగ్గాహో దుతియోతి తదుభయవినిముత్తా చ ఇదప్పచ్చయతా. ఏత్థ చ ఉప్పన్ననిరోధకథనతో సస్సతతం, నిరుజ్ఝన్తానం అసతి నిబ్బానప్పత్తియం యథాపచ్చయం పునూపగమనకథనతో ఉచ్ఛేదతఞ్చ అనుపగమ్మ మజ్ఝిమేన భగవా ధమ్మం దేసేతి ఇదప్పచ్చయతానయేన. తేన వుత్తం "ఏతే...పే.... అన్తే"తిఆది.

కచ్చానగోత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా

౧౬. **నిబ్బిదాయాతి** నిబ్బిదానుపస్సనాపటిలాభాయ. సా హి జరామరణసీసేన వుత్తేసు సఙ్ఖతధమ్మేసు నిబ్బిన్దనాకారేన పవత్తతి. **విరజ్జనత్థాయాతి** విరాగానుపస్సనాపటిలాభాయ. **సీలతో పట్ఠాయాతి** వివట్టసన్నిస్సితసీలసమాదానతో పట్ఠాయ. సోతాపత్తియఙ్గేహి సమన్నాగతో వివట్టసన్నిస్సితసీలే పతిట్ఠితో ఉపాసకోపి పగేవ చతుపారిసుద్ధిసీలే పతిట్ఠితో భిక్ఖు సమ్మాపటిపన్నో నామ. తేనాహ "**యావ అరహత్తమగ్గా పటిపన్నోతి వేదితబ్బో**"తి. **నిబ్బానధమ్మస్సాతి** నిబ్బానావహస్స అరియస్స మగ్గస్స. **అనురూపసభావభూతన్తి** నిబ్బానాధిగమస్స అనుచ్ఛవికసభావభూతం. **నిబ్బిదాతి** ఇమినా వుట్ఠానగామినిపరియోసానం విపస్సనం వదతి. **విరాగా నిరోధాతి** పదద్వయేన అరియమగ్గం, ఇతరేన ఫలం. **ఏత్థాతి** ఇమస్మిం సుత్తే. **ఏకేన నయేనాతి** పఠమేన నయేన. తత్థ హి భగవా తేన భిక్ఖునా ధమ్మకథికలక్ఖణం పుచ్ఛితో తం మత్థకం పాపేత్వా విస్సజ్జేసి. యో హి విపస్సనం మగ్గం అనుపాదావిముత్తిం పాపేత్వా కథేతుం సక్కోతి, సో ఏకన్తధమ్మకథికో. తేనాహ "**ధమ్మకథికస్స పుచ్ఛా కథితా**"తి. **ద్వీహీతి** దుతియతతియనయేహి. **తన్తి** పుచ్ఛం. **విసేసేత్వాతి** విసిట్ఠం కత్వా. యథాపుచ్ఛితమత్తమేవ అకథేత్వా అపుచ్ఛితమ్పి అత్థం దస్సేన్తో ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిం అనుపాదాయ విముత్తిసఙ్ఖాతం విసేసం పాపేత్వా. భగవా హి అప్పం యాచితో బహుం దేన్తో ఉళారపురిసో వియ ధమ్మకథికలక్ఖణం పుచ్ఛితో పటిచ్చసముప్పాదముఖేన తఞ్చేవ తతో చ ఉత్తరిం ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిం అనుపాదావిముత్తఞ్చ విస్సజ్జేసి. తత్థ "నిబ్బిదాయ...పే.... ధమ్మం దేసేతీ"తి ఇమినా ధమ్మదేసనం వాసనాభాగియం కత్వా దస్సేసి. "నిరోధాయ పటిపన్నో హోతీ"తి ఇమినా నిబ్బేధభాగియం, "అనుపాదావిముత్తో హోతీ"తి ఇమినా దేసనం అసేక్ఖభాగియం కత్వా దస్సేసి. తేనాహ "**సేక్ఖాసేక్ఖభూమియో నిద్దిట్ఠా**"తి.

ధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అచేలకస్సపసుత్తవణ్ణనా

౧౭. **లిఙ్గేన అచేలకోతి** పబ్బజితలిఙ్గేన అచేలకో. తేన అచేలకచరణేన అచేలో, న నిచ్చేలతామత్తేనాతి దస్సేతి. **నామేనాతి** గోత్తనామేన **కస్సపోతి**. దేసేతి పవేదేతి సంసయవిగమనం ఏతేనాతి దేసో, నిచ్ఛయహేతూతి ఆహ "**కిఞ్చిదేవ దేస**"న్తిఆది. సో హి సంసయవిగమనం కరోతీతి **కారణం. ఓకాసన్తి** అవసంసన్దనపదేసం. తేనాహ "**ఖణం కాల**"న్తి. **అన్తరఘరం** అన్తోనివేసనం. అన్తరే ఘరాని ఏతస్సాతి **అన్తరఘరం,** అన్తోగామో. **యదాకఙ్ఖసీతి** యం ఆకఙ్ఖసి. ఇతి భగవా

సబ్బఙ్ఖాపవారణాయ పవారేతి. తేనాహ ''**యం ఇచ్ఛసీ**''తి. **యదాకఙ్ఖసీ**తి యం ఆకఙ్ఖసి, కస్సప, తిక్ఖత్తుం పటిక్ఖిపన్తోపి పుచ్ఛసి, యం ఆకఙ్ఖసి, తమేవ పుచ్ఛాతి అత్థో.

"యావతతియం పటిక్ఖిపీ"తి వుత్తత్తా "తతియమ్పి ఖో"తిఆదినా పాఠేన భవితబ్బం. సో పన నయవసేన సంఖిత్తోతి దట్ఠబ్బో. యేన కారణేన భగవా అచేలకస్స తిక్ఖత్తుం యాచాపేత్వా చస్స పఞ్హం కథేసి, తం దస్సేతుం ''**కస్మా పనా**''తిఆదిమాహ. **గారవజననత్థం యావతతియం పటిక్ఖిపి** తఞ్చ ధమ్మస్స సుస్సూసాయ. ధమ్మగరుకా హి బుద్ధా భగవన్తో. సత్తానం ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానో యావతతియం యాచాపేతీతి విభత్తివిపరిణామవసేన సాధారణతో పదం యోజేత్వా పున "ఏత్తకేన కాలేనా"తి కస్సపస్స వసేన యోజేతబ్బం.

మాతి పటిసేధే నిపాతో. **భణీ**తి పునవచనవసేన కిరియాపదం వదతి. **మా ఏవం భణి,** కథేసీతి అత్థో. "ఇతి భగవా అవోచా"తి పన సఙ్గీతికారవచనం. **సయంకతం దుక్ఖన్తి** పురిసస్స ఉప్పజ్జమానదుక్ఖం, తేన కతం నామ తస్స కారణస్స పుబ్బే తేనేవ కమ్మస్స ఉపచితత్తాతి అయం నయో అనవజ్జో. దిట్ఠిగతికో పన పఞ్చక్ఖన్ధవినిముత్తం నిచ్చం కారకవేదకలక్ఖణం అత్తానం పరికప్పేత్వా తస్స వసేన "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి పుచ్ఛతీతి భగవా "మా హేవ"న్తి అవోచ, తేనాహ ''**సయంకతం దుక్ఖన్తి వత్తుం న వట్టతీ**''తిఆది. ఏత్థ చ యది బాహిరకేహి పరికప్పితో అత్తా నామ కోచి అత్థి, సో చ నిచ్చో, తస్స నిబ్బికారతాయ, పురిమరూపావిజహనతో కస్సచి విసేసాధానస్స కాతుం అసక్కుణేయ్యతాయ అహితతో నివత్తనత్థం, హితే చ వత్తనత్థం ఉపదేసో చ నిప్పయోజనో సియా అత్తవాదినో. కథం వా సో ఉపదేసో పవత్తీయతి? వికారాభావతో. ఏవఞ్చ అత్తనో అజటాకాసస్స వియ దానాదికిరియా హింసాదికిరియా చ న సమ్భవతి, తథా సుఖస్స దుక్ఖస్స చ అనుభవనబన్ధో ఏవ అత్తవాదినో న యుజ్జతి కమ్మబన్ధాభావతో. జాతిఆదీనఞ్చ అసమ్భవతో కుతో విమోక్ఖో. అథ పన "ధమ్మమత్తం తస్స ఉప్పజ్జతి చేవ వినస్సతి చ. యస్స వసేనాయం కిరియావోహారో"తి వదేయ్య, ఏవమ్పి పురిమరూపావిజహనేన అవట్ఠితస్స అత్తనో ధమ్మమత్తన్తి న సక్కా సమ్భావేతుం. తే వా పనస్స ధమ్మా అవత్థాభూతా, తతో అఞ్ఞే వా సియుం అనఞ్ఞే వా. యది అఞ్ఞే, న తాహి తస్స ఉప్పన్నాహిపి కోచి విసేసో అత్థి. యో హి కరోతి పటిసంవేదేతి చవతి ఉపపజ్జతి చాతి ఇచ్ఛితం, తస్మా తదత్థో ఏవ యథావుత్తదోసో. కిఞ్చ ధమ్మకప్పనాపి నిరత్థికా సియా. అథ అనఞ్ఞే, ఉప్పాదవినాసవన్తీహి అవత్థాహి అనఞ్ఞస్స అత్తనో తాసం వియ ఉప్పాదవినాససమ్భవతో కుతో నిచ్చతావకాసో. తాసమ్పి వా అత్తనో వియ నిచ్చతాపత్తీతి బన్ధవిమోక్ఖానం అసమ్భవో ఏవాతి న యుజ్జతేవాయం అత్తవాదో. తేనాహ ''**అత్తా నామ కోచి దుక్ఖస్స కారకో నత్థీతి దీపేతీ**''తి. **పరతో**తి "పరంకతం దుక్ఖ"న్తిఆదికే పరస్మిం తివిధేపి నయే. **అధిచ్చసముప్పన్న**న్తి అధిచ్చ యదిచ్ఛాయ కిఞ్చి కారణం కస్సచి వా పుబ్బం వినా సముప్పన్నం. తేనాహ ''**అకారణేన యదిచ్ఛాయ ఉప్పన్న**''న్తి. **కస్మా ఏవమాహా**తి ఏవం వక్ఖమానోతి అధిప్పాయో. **అస్సా**తి అచేలస్స. **అయ**న్తి భగవన్తం సన్ధాయ వదతి. **సోధేన్తో**తి సయం విసుద్ధం కత్వా పుచ్ఛితమత్థం ఏవ అత్తనో పుచ్ఛాయ సుద్ధిం దస్సేన్తో. లద్ధియా "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి మిచ్ఛాగహణస్స పటిసేధనత్థాయ.

సో కరోతీతి సో కమ్మం కరోతి. **సో పటిసంవేదయతీ**తి కారకవేదకానం అనఞ్ఞత్తదస్సనపరం ఏతం, న పన కమ్మకిరియాఫలానం పటిసంవేదనానం సమానకాలతాదస్సనపరం. **ఇతీ**తి నిదస్సనత్థే నిపాతో. **ఖో**తి అవధారణే. "సో ఏవా"తి దస్సితో. అనియతాదేసా హి ఏతే నిపాతా. **ఆదితో**తి భుమ్మత్థే నిస్సక్కవచనన్తి ఆహ ''**ఆదిమ్హియేవా**''తి. "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి లద్ధియా పగేవ "సో కరోతి, సో పటిసంవేదయతీ"తి సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసా భవన్తి. సఞ్ఞావిపల్లాసతో హి

చిత్తవిపల్లాసో, చిత్తవిపల్లాసతో దిట్ఠివిపల్లాసో, తేనాహ **"ఏవం సతి పచ్ఛా సయంకతం దుక్ఖన్తి అయం లద్ధి హోతీ"**తి. ఏవం సతి సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసానం బ్రూహితో మిచ్ఛాభినివేసో, యదిదం "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి లద్ధి. తస్మా పటినిస్సజ్జేతుం పాపకం దిట్ఠిగతన్తి దస్సేతి. తేనాహ భగవా "సయంకతం...పే.... ఏతం పరేతీ"తి. **వట్టదుక్ఖం అధిప్పేతం** అవిసేసతో అత్థీతి చ వుత్తత్తా. **సస్సతం** సస్సతగాహం **దీపేతి** పరేసం పకాసేతి, తథాభూతో చ **సస్సతం** దళ్హగ్గాహం **గణ్హాతీతి. తస్సాతి** దిట్ఠిగతికస్స. **తం** "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి ఏవం పవత్తం విపరీతదస్సనం. **ఏతం** సస్సతగ్గహణం. **పరేతి** ఉపేతి. తేనాహ **"కారకఞ్చ...పే.... అత్థో"**తి. **ఏకమేవ గణ్హన్త**న్తి సతిపి వత్థుభేదే అయోనిసో ఉప్పజ్జనేన ఏకమేవ కత్వా గణ్హన్తం.

ఇధ "ఆదిమ్హియేవా"తి పదే. "పరంకతం దుక్ఖ"న్తి లద్ధియా పగేవాతిఆదినా హేట్ఠ వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. అయఞ్హేత్థ యోజనా – "పరంకతం దుక్ఖ"న్తి లద్ధియా పగేవ అఞ్ఞో కరోతి, అఞ్ఞో పటిసంవేదయతీతి సఞ్ఞాచిత్తవిపల్లాసా భవన్తీతి సబ్బం హేట్ఠా వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. **ఏవం సతీ**తి ఏవం ముదుకే ఉచ్ఛేదవిపల్లాసే పఠముప్పన్నే సతి పచ్ఛా "పరంకతం దుక్ఖ"న్తి అయం లద్ధి హోతీతి సమ్బన్ధో. **కారకో**తి కమ్మస్స కారకో. **తేన కత**న్తి కమ్మకారకేన కతం. కమ్మునా హి ఫలస్స వోహారో అభేదోపచారకత్తా. **ఏవ**న్తి దిట్ఠిసహగతా వేదనా సాతసభావా కిలేసపరిళాహాదినా సపరిస్సయా సఉపాయాసా, ఏవం. "పగేవ ఇతరే"తి వుత్తవేదనాయ **అభితున్నస్స విద్ధస్స**. "వుత్తనయేన యోజేతబ్బ"న్తి వత్వా తం యోజనం దస్సేన్తో **"తత్రాయ"**న్తిఆదిమాహ. **ఉచ్ఛేద**న్తి సతో సత్తస్స ఉచ్ఛేదం వినాసం, విభవన్తి అత్థో. అసతో హి వినాసాసమ్భవతో అత్థిభావనిబన్ధనో ఉచ్ఛేదో. యథా హేతుఫలభావేన పవత్తమానానం సభావధమ్మానం సతిపి ఏకసన్తానపరియాపన్నానం భిన్నసన్తతిపతితేహి విసేసే హేతుఫలానం పరమత్థతో అవినాభావత్తా భిన్నసన్తానపతితానం వియ అచ్చన్తభేదసన్నిట్ఠానేన నానత్తనయస్స మిచ్ఛాగహణం ఉచ్ఛేదాభినివేసస్స కారణం. ఏవం హేతుఫలభూతానం ధమ్మానం విజ్జమానేపి సభావభేదే ఏకసన్తతిపరియాపన్నతాయ ఏకత్తనయేన అచ్చన్తాభేదగహణమ్పి కారణమేవాతి దస్సేతుం "సత్తస్సా"తి వుత్తం పాళియం. సన్తానవసేన హి వత్తమానేసు ఖన్ధేసు ఘనవినిబ్భోగాభావేన ఏకత్తగహణనిబన్ధనో సత్తగ్గాహో, సత్తస్స చ అత్థిభావగ్గాహనిబన్ధనో ఉచ్ఛేదగ్గాహో, యావాయం అత్తా న ఉచ్ఛిజ్జతి, తావాయం విజ్జతియేవాతి గహణతో నిరుదయవినాసో ఇధ ఉచ్ఛేదోతి అధిప్పేతోతి "ఉచ్ఛేద"న్తి వుత్తం. విసేసేన నాసో వినాసో, అభావో. సో పన మంసచక్ఖుపఞ్ఞాచక్ఖూనం దస్సనపథాతిక్కమోయేవ హోతీతి వుత్తం "అదస్సన"న్తి. అదస్సనే హి నాససద్దో లోకే నిరుళ్హోతి. సభావవిగమో సభావాపగమో విభవో. యో హి నిరుదయవినాసేన ఉచ్ఛిజ్జతి, న సో అత్తనో సభావేన తిట్ఠతి.

ఏతే తేతి వా యే ఇమే తయా "సయంకతం దుక్ఖ"న్తి చ పుట్ఠేన మయా "సో కరోతి, సో పటిసంవేదయతీ"తిఆదినా, "అఞ్ఞో కరోతి, అఞ్ఞో పటిసంవేదయతీ"తిఆదినా చ పటిక్ఖిత్తా సస్సతుచ్ఛేదసఙ్ఖాతా అన్తా, తే ఉభో అన్తేతి యోజనా. అథ వా **ఏతే తే**తి యత్థ పుథూ అఞ్ఞతిత్థియా అనుపచితఞాణసమ్భారతాయ పరమగమ్భీరం సణ్హం సుఖుమం సుఞ్ఞతం అప్పజానన్తా సస్సతుచ్ఛేదే నిముగ్గా సీసం ఉక్ఖిపితుం న విసహన్తి, ఏతే తే ఉభో అన్తే అనుపగమ్మాతి యోజనా. **దేసేతీ**తి పఠమం తావ అనఞ్ఞసాధారణే పటిపత్తిధమ్మే ఞాణానుభావేన మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ ఠితో, కరుణానుభావేన దేసనాధమ్మే మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ ఠితో ధమ్మం దేసేతి. **ఏత్థ హీతి హి**-సద్దో హేతుఅత్థో. యస్మా కారణతో...పే.... నిద్దిట్ఠో, తస్మా మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ ఠితో ధమ్మం దేసేతీతి యోజనా. కారణతో ఫలం దీపితన్తి యోజనా, అభిధేయ్యానురూపఞ్హి లిఙ్గవచనాని హోన్తి. **అస్సాతి** ఫలస్స. **న కోచి కారకో వా వేదకో వా నిద్దిట్ఠో**, అఞ్ఞదత్థు పటిక్ఖిత్తో హేతుఫలమత్తతాదస్సనతో కేవలం దుక్ఖక్ఖన్ధగహణతోతి. **ఏత్తావతాతి** "ఏతే తే, కస్సప...పే.... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ"తి ఏత్తకేన తావ పదేన. **సేసపఞ్హాతి** "సయంకతఞ్చ పరంకతఞ్చ దుక్ఖ"న్తిఆదికా సేసా చత్తారో పఞ్హా. అట్ఠకథాయం పన "కిం

ను ఖో, భో గోతమ, నత్థి దుక్ఖ''న్తి పఞ్హో పాళియం సరూపేనేవ పటిక్ఖిత్తోతి న ఉద్ధతో. **పటిసేధితా హోన్తీ**తి తతియపఞ్హో, తావ పఠమదుతియపఞ్హపటిక్ఖేపనేవ పటిక్ఖిత్తో, సో హి పఞ్హో విసుం విసుం పటిక్ఖేపేన ఏకజ్ఝం పటిక్ఖేపేన చ. తేనాహ "**ఉభో...పే.... పటిక్ఖిత్తో**''తి. ఏత్థ చ యస్స అత్తా కారకో వేదకో వా ఇచ్ఛితో, తేన విపరిణామధమ్మో అత్తా అనుఞ్ఞాతో హోతి. తథా చ సతి అనుపుబ్బధమ్మప్పవత్తియా రూపాదిధమ్మానం వియ , సుఖాదిధమ్మానం వియ చస్స పచ్చయాయత్తవుత్తితాయ ఉప్పాదవన్తతా ఆపజ్జతి. ఉప్పాదే చ సతి అవస్సంభావీ నిరోధోతి అనవకాసా నిచ్చతాతి. తస్స "సయంకత''న్తి పఠమపఞ్హపటిక్ఖేపో పచ్ఛా చే అత్తనో నిరుళ్హస్స సముదయో హోతీతి పుబ్బే వియ అనేన భవితబ్బం, పుబ్బే వియ వా పచ్ఛాపి. **సేసపఞ్హా**తి తతియపఞ్హాదయో. **తతియపఞ్హో పటిక్ఖిత్తో**తి ఏవఞ్చ తతియపఞ్హో పటిక్ఖిత్తో వేదితబ్బో – "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా''తిఆదినా సతతం సమితం పచ్చయాయత్తస్స దీపనేన దుక్ఖస్స అధిచ్చసముప్పన్నతా పటిక్ఖిత్తా, తతో ఏవ తస్స అజాననఞ్చ పటిక్ఖిత్తం. తేనాహ భగవా "ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ''తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౩౮-౪౦; మహావ॰ ౧; ఉదా॰ ౧).

యం పరివాసం సమాదియిత్వా పరివసతీతి యోజనా. **వచనసిలిట్ఠతావసేనా**తి "భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం లభేయ్యం ఉపసమ్పద''న్తి యాచన్తేన తేన వుత్తవచనసిలిట్ఠతావసేన. **గామప్పవేసనాదీనీతి ఆది**-సద్దేన నాతిదివాపటిక్కమనం, నవేసియాదిగోచరతా, సబ్రహ్మచారీనం కిచ్చేసు దక్ఖతాది, ఉద్దేసాదీసు తిబ్బచ్ఛన్దతా, తిత్థియానం అవణ్ణభణనే అత్తమనతా, బుద్ధాదీనం అవణ్ణభణనే అనత్తమనతా, తిత్థియానం వణ్ణభణనే అనత్తమనతా, బుద్ధాదీనం వణ్ణభణనే అత్తమనతాతి (మహావ॰ ౮౬) ఇమేసం సఙ్గహో. **అట్ఠ వత్తానీ**తి ఇమాని అట్ఠ తిత్థియవత్తాని పూరేన్తేన. ఏత్థ చ నాతికాలేన గామప్పవేసనా తత్థ విసుద్ధకాయవచీసమాచారేన పిణ్డాయ చరిత్వా నాతిదివాపటిక్కమనన్తి ఇదమేకం వత్తం.

అయమేత్థ పాఠోతి ఏతస్మిం కస్సపసుత్తే అయం పాఠో. **అఞ్ఞత్థా**తి సీహనాదసుత్తాదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౪౦౨-౪౦౩). **ఘంసిత్వా కోట్టేత్వా**తి యథా సువణ్ణం నిఘంసిత్వా అధికరణియా కోట్టేత్వా నిద్దోసమేవ గయ్హతి, ఏవం పరివాసవత్తచరణేన ఘంసిత్వా సుద్ధభావవీమంసనేన కోట్టేత్వా సుద్ధో ఏవ అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో ఇధ గయ్హతి. **తిబ్బచ్ఛన్దత**న్తి సాసనం అనుపవిసిత్వా బ్రహ్మచరియవాసే తిబ్బచ్ఛన్దతం దళ్హతరాభిరుచితం. **అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసీ**తి నామగోత్తేన అపాకటం ఏకం భిక్ఖుం ఆణాపేసి ఏహిభిక్ఖుఉపసమ్పదాయ ఉపనిస్సయాభావతో. **గణే నిసీదిత్వా**తి భిక్ఖూ అత్తనో సన్తికే పత్తాసనవసేన గణే నిసీదిత్వా.

అచేలకస్సపసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. తిమ్బరుకసుత్తవణ్ణనా

౧౮. యస్మా తిమ్బరుకో "వేదనా అత్తా. అత్తావ వేదయతీ''తి ఏవంలద్ధికో, తస్మా తాయ లద్ధియా "సయంకతం సుఖదుక్ఖ''న్తి వదతి, తం పటిసంహరితుం భగవా "సా వేదనా''తిఆదిం అవోచ. తేనాహ "**సా వేదనాతిఆది సయంకతం సుఖదుక్ఖన్తి లద్ధియా నిసేధనత్థం వుత్త**''న్తి. **ఏత్థాపీ**తి ఇమస్మిమ్పి సుత్తే. **తత్రా**తి యం వుత్తం "సా వేదనా...పే.... సుఖదుక్ఖ''న్తి, తస్మిం పాఠే. **ఆదిమ్హియేవా**తి ఏత్థ భుమ్మవచనేన "ఆదితో''తి తో-సద్దో న నిస్సక్కవచనే. **ఏవ**-కారేన ఖో-సద్దో అవధారణేతి దస్సేతి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం అనన్తరసుత్తే వుత్తమేవ. తత్థ పన "వేదనాతో అఞ్ఞో అత్తా, వేదనాయ

కారకో''తి లద్ధికస్స దిట్ఠిగతికస్స వాదో పటిక్ఖిత్తో, ఇధ ''వేదనా అత్తా''తి ఏవంలద్ధికస్సాతి అయమేవ విసేసో. తేనాహ **''ఏవఞ్హి సతి వేదనాయ ఏవ వేదనా కతా హోతీ''**తిఆది. **ఇమిస్సాతి** యాయ వేదనాయ సుఖదుక్ఖం కతం, ఇమిస్సా. **పుబ్బేపీతి** సస్సతాకారతో పుబ్బేపి. **పురిమఞ్హి అత్థన్తి** అనన్తరసుత్తే వుత్తం అత్థం. **అట్ఠకథాయన్తి** పోరాణట్ఠకథాయం. **తన్తి** పురిమసుత్తే వుత్తమత్థం. **అస్సాతి** ఇమస్స సుత్తస్స. యస్మా తిమ్బరుకో ''వేదనావ అత్తా''తి గణ్హాతి, తస్మా వుత్తం **''అహం సా వేదనా... పే.... న వదామీ''**తి.

అఞ్ఞా వేదనాతిఆదీసుపి యం వత్తబ్బం, తం అనన్తరసుత్తే వుత్తనయమేవ. **కారకవేదనాతి** కత్తుభూతవేదనా. **వేదనాసుఖదుక్ఖన్తి** వేదనాభూతసుఖదుక్ఖం కథితం, న వట్టసుఖదుక్ఖం. **''విపాకసుఖదుక్ఖమేవ వట్టతీ''**తి వుత్తం ''సయంకతం సుఖం దుక్ఖ''న్తిఆదివచనతో.

తిమ్బరుకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. బాలపణ్డితసుత్తవణ్ణనా

౧౯. అవిజ్జా నీవరణా భవాది-ఆదీనవస్స నివారితపటిచ్ఛాదికా ఏతస్సాతి **అవిజ్జానీవరణో,** అవిజ్జాయ నివుతోతి ఆహ **''అవిజ్జాయ నివారితస్సా''**తి. **అయం కాయోతి** బాలస్స అప్పహీనకిలేసస్స పచ్చుప్పన్నం అత్తభావం రక్ఖం కత్వా అవిజ్జాయ పటిచ్ఛాదితాదీనవే అయాథావదస్సనవసేన తణ్హాయ పటిలద్ధచిత్తస్స తంతంభవూపగా సఙ్ఖారా సఙ్ఖరీయన్తి. తేహి చ అత్తభావస్స అభినిబ్బత్తి, తస్మా అయఞ్చ అవిజ్జాయ కాయో నిబ్బత్తోతి. **అస్సాతి** బాలస్స. **అయం అత్థోతి** ''అయం కాయో నామరూపన్తి చ వుత్తో''తి అత్థో దీపేతబ్బో ఉపాదానక్ఖన్ధసళాయతనసఙ్గహతో తేసం ధమ్మానం. **ఏవమేతం ద్వయన్తి** ఏవం అవిజ్జాయ నివారితత్తా, తణ్హాయ చ సంయుత్తత్తా ఏవం సపరసన్తానగతసవిఞ్ఞాణకకాయసఙ్ఖాతం ద్వయం హోతి. **అఞ్ఞత్థాతి** సుత్తన్తరేసు. ''చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చ రూపే చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖువిఞ్ఞాణం, తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో''తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౦౪, ౪౦౦; ౩.౪౨౧, ౪౨౫-౪౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౪౩-౪౫; ౪.౬౦-౬౧; కథా॰ ౪౬౫, ౪౬౭) అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనాని భిన్దిత్వా చక్ఖురూపాదిద్వయాని పటిచ్చ చక్ఖుసమ్ఫస్సాదయో వుత్తా, ఇధ పన అభిన్దిత్వా ఛ అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనాని పటిచ్చ చక్ఖుసమ్ఫస్సాదయో వుత్తా **''ద్వయం పటిచ్చ ఫస్సో''**తి, తస్మా **మహాద్వయం నామ కిరేతం** అనవసేసతో అజ్ఝత్తికబాహిరాయతనానం గహితత్తా. **అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఆయతనానీతి** ఏత్థాపి హి సళాయతనాని సఙ్గహితానేవ. **ఫస్సకారణానీతి** ఫస్సపవత్తియా పచ్చయాని. **యేహీతి** హేతుదస్సనమత్తన్తి ఆహ **''యేహి కారణభూతేహీ''**తి. ఫస్సో ఏవ ఫుసనకిచ్చో, న ఫస్సాయతనానీతి వుత్తం **''ఫస్సేన ఫుట్ఠో''**తి. **పరిపుణ్ణవసేనాతి** అవేకల్లవసేన. అపరిపుణ్ణాయతనానం హీనాని ఫస్సస్స కారణాని హోన్తి, తేసం వియాతి ''ఏతేసం వా అఞ్ఞతరేనా''తి వుత్తం. **కాయనిబ్బత్తనాదిమ్హీతి** సవిఞ్ఞాణకస్స కాయస్స నిబ్బత్తనం కాయనిబ్బత్తనం, కాయో వా నిబ్బత్తతి ఏతేనాతి కాయనిబ్బత్తనం, కిలేసాభిసఙ్ఖారా. **ఆదిసద్దేన** ఫస్ససళాయతనాదిసఙ్గహో. అధికం పయసతి పయుఞ్జతి ఏతేనాతి అధిప్పయాసో, విసేసకారణన్తి ఆహ **''అధికపయోగో''**తి.

భగవా అమ్హాకం ఉప్పాదకభావేన మూలభావేన **భగవంమూలకా. ఇమే ధమ్మాతి** ఇమే కారణధమ్మా. యేహి మయం బాలపణ్డితానం సమానేపి కాయనిబ్బత్తనాదిమ్హి విసేసం జానేయ్యామ, తేనాహ **''పుబ్బే కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధేన ఉప్పాదితా''**తిఆది. **ఆజానామాతి** అభిముఖం పచ్చక్ఖతో జానామ. **పటివిజ్ఝామాతి** తస్సేవ వేవచనం, అధిగచ్ఛామాతి అత్థో. **నేతాతి** అమ్హాకం సన్తానే పాపేతా. **వినేతాతి** యథా అలమరియఞాణదస్సనవిసేసో హోతి, ఏవం విసేసతో నేతా,

తదఙ్గవినయాదివసేన వా వినేతా. **అనునేతా**తి అనురూపం నేతా. అన్తరన్తరా యథాధమ్మపఞ్ఞత్తియా పఞ్ఞాపితానం ధమ్మానం అనురూపతో దస్సనం హోతీతి ఆహ ''**యథాసభావతో ...పే.... దస్సేతా**''తి. ఆపాథం ఉపగచ్ఛన్తానం భగవా పటిసరణం సమోసరణట్ఠానన్తి **భగవంపటిసరణా** ధమ్మా. తేనాహ ''**చతుభూమకధమ్మా**''తిఆది. పటిసరతి పటివిజ్ఝతీతి పటిసరణం, తస్మా పటివిజ్ఝనవసేన భగవా పటిసరణం ఏతేసన్తి **భగవంపటిసరణా**. తేనాహ ''**అపి చా**''తిఆది. **ఫస్సో ఆగచ్ఛతీ**తి పటివిజ్ఝనకవసేన ఫస్సో ఞాణస్స ఆపాథం ఆగచ్ఛతి, ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తోయేవ నో అత్థతో ''అహం కిన్నామో''తి నామం పుచ్ఛన్తో వియ, భగవా చస్స నామం కరోన్తో వియ హోతీతి వుత్తం ''**అహం భగవా**''తిఆది. **ఉపట్ఠాతూ**తి ఞాణస్స పచ్చుపట్ఠాతు. **భగవన్తంయేవ పటిభాతూ**తి భగవతో ఏవ భాగో హోతు, భగవావ నం అత్తనో భాగం కత్వా విస్సజ్జేతూతి అత్థో, భగవతో భాగో యదిదం ధమ్మస్స అక్ఖానం, అమ్హాకం పన సవనం భాగోతి అయమేత్థ అధిప్పాయో. ఏవఞ్హి సద్దలక్ఖణేన సమేతి. కేచి పన పటిభాతూతి అత్థం వదన్తి ఞాణేన దిస్సతు దేసీయతూతి వా అత్థో. తేనాహ ''**తుమ్హేయేవ నో కథేత్వా దేథాతి అత్థో**''తి.

బాలస్స పణ్డితస్స చ కాయస్స నిబ్బత్తియా పచ్చయభూతా **అవిజ్జా చ తణ్హా చ**. తేనాహ ''**కమ్మం...పే.... నిరుద్ధా**''తి. **జవాపేత్వా**తి గహితజవనం కత్వా, యథా పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢితుం సమత్థం హోతి, ఏవం కత్వా. యది నిరుద్ధా, కథం అప్పహీనాతి వుత్తన్తి ఆహ ''**యథా పనా**''తిఆది. భవతి హి తంసదిసేపి తబ్బోహారో యథా ''సా ఏవ తిత్తిరీ, తానేవ ఓసధాని, తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనా''తి చ. **దుక్ఖక్ఖయాయా**తి తదత్థవిసేసనత్థన్తి ఆహ ''**ఖయత్థాయా**''తి. **పటిసన్ధికాయన్తి** పటిసన్ధిగహణపుబ్బకం కాయం. పాళియం ''బాలేనా''తి కరణవచనం నిస్సక్కేతి ఆహ ''**బాలతో**''తి. భావినా సహ పటిసన్ధినా **సప్పటిసన్ధికో**. యో పన ఏకన్తతో తేనత్తభావేన అరహత్తం పత్తుం భబ్బో, సో భావినా పటిసన్ధినా ''అప్పటిసన్ధికో''తి, తతో విసేసనత్థం ''**సప్పటిసన్ధికో**''తి వుత్తం. కిఞ్చాపి వుత్తం, సో చ యావ అరియభూమిం న ఓక్కమతి, తావ బాలధమ్మసమఙ్గీ ఏవాతి కత్వా ''**సబ్బోపి పుథుజ్జనో బాలో**''తి వుత్తం. తథా హి ''అప్పటిసన్ధికో ఖీణాసవో పణ్డితో''తి ఖీణాసవ-సద్దేన అప్పటిసన్ధికో విసేసితో. యది ఏవం సేక్ఖా కథన్తి ఆహ ''**సోతాపన్నా**''తిఆది. తే హి సిఖాపత్తపణ్డిచ్చభావలక్ఖణాభావతో పణ్డితాతి న వత్తబ్బా ఖీణాసవా వియ, బలవతరానం పన బాలధమ్మానం పహీనత్తా బాలాతిపి న వత్తబ్బా పుథుజ్జనా వియ. భజియమానా పన చతుసచ్చసమ్పటివేధం ఉపాదాయ **పణ్డితపక్ఖం భజన్తి**, న బాలపక్ఖం వుత్తకారణేనాతి.

బాలపణ్డితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౨౦. సబ్బమ్పి సఙ్ఖతం అప్పటిచ్చ ఉప్పన్నం నామ నత్థీతి పచ్చయధమ్మోపి అత్తనో పచ్చయధమ్మం ఉపాదాయ పచ్చయుప్పన్నో, తథా పచ్చయుప్పన్నధమ్మోపి అత్తనో పచ్చయుప్పన్నం ఉపాదాయ పచ్చయధమ్మోతి యథారహం ధమ్మానం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నతా. యేసం వినేయ్యానం పటిచ్చసముప్పాదదేసనాయేవ సుబోధతో ఉపట్ఠాతి, తేసం వసేన సుట్ఠు విభాగం కత్వా పటిచ్చసముప్పాదో దేసితో. యేసం పన వినేయ్యానం తదుభయస్మిం విభజ్జ సుతే ఏవ ధమ్మాభిసమయో హోతి, తే సన్ధాయ భగవా తదుభయం విభజ్జ దస్సేన్తో ''పటిచ్చసముప్పాదఞ్చ వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి పటిచ్చసముప్పన్నే చ ధమ్మే''తి ఇమం దేసనం ఆరభీతి ఇమమత్థం విభావేన్తో ''**సత్థా ఇమస్మిం సుత్తే**''తిఆదిమాహ. పచ్చయస్స భావో పచ్చయత్తం, పచ్చయనిబ్బత్తతా. అసభావధమ్మే న లబ్భతీతి ''**సభావధమ్మే**''తి వుత్తం. నను చ జాతి జరా మరణఞ్చ సభావధమ్మో న హోతి, యేసం పన ఖన్ధానం జాతి జరా మరణఞ్చ, తే ఏవ సభావధమ్మా, అథ కస్మా

దేసనాయ తే గహితాతి? నాయం దోసో, జాతి జరా మరణఞ్హి పచ్చయనిబ్బత్తానం సభావధమ్మానం వికారమత్తం, నఞ్ఞోసం, తస్మా తే గహితాతి. **ఉప్పాదా వా తథాగతానన్తి** న వినేయ్యపుగ్గలానం మగ్గఫలుప్పత్తి వియ జాతిపచ్చయా జరామరణుప్పత్తి తథాగతుప్పాదాయత్తా, అథ ఖో సా తథాగతానం ఉప్పాదేపి అనుప్పాదేపి హోతియేవ. తస్మా సా కామం అసఙ్ఖతా వియ ధాతు న నిచ్చా, తథాపి "సబ్బకాలికా"తి ఏతేన జాతిపచ్చయతో జరామరణుప్పత్తీతి దస్సేతి. తేనాహ **"జాతియేవ జరామరణస్స పచ్చయో"**తి. **జాతిపచ్చయాతి** చ జాతిసఙ్ఖాతపచ్చయా. హేతుమ్హి నిస్సక్కవచనం. ఠితావ సా ధాతు, యాయం ఇదప్పచ్చయతా జాతియా జరామరణస్స పచ్చయతా తస్స బ్యభిచారాభావతో. ఇదాని **న కదాచి జాతి జరామరణస్స పచ్చయో న హోతి** హోతియేవాతి జరామరణస్స పచ్చయభావే నియమేతి. ఉభయేనపి యథావుత్తస్స పచ్చయభావో యత్థ హోతి, తత్థ అవస్సంభావితం దస్సేతి. తేనాహ భగవా "ఠితావ సా ధాతూ"తి. **ద్వీహి** పదేహి. **తిట్ఠన్తీతి** యస్స వసేన ధమ్మానం ఠితి, సా ఇదప్పచ్చయతా **ధమ్మట్ఠితతా. ధమ్మే**తి పచ్చయుప్పన్నే ధమ్మే. **నియమేతి** విసేసేతి. హేతుగతవిసేససమాయోగో హి హేతుఫలస్స ఏవం ధమ్మతానియామో ఏవాతి.

అపరో నయో – **ఠితావ సా ధాతూతి** యాయం జరామరణస్స ఇదప్పచ్చయతా "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి, ఏసా ధాతు ఏస సభావో. తథాగతానం ఉప్పాదతో పుబ్బే ఉద్ధఞ్చ అప్పటివిజ్ఝియమానో, మజ్ఝే చ పటివిజ్ఝియమానో న తథాగతేహి ఉప్పాదితో, అథ ఖో సమ్భవన్తస్స జరామరణస్స సబ్బకాలం జాతిపచ్చయతో సమ్భవోతి ఠితావ సా ధాతు, కేవలం పన సయమ్భుఞాణేన అభిసమ్బుజ్ఝనతో "అయం ధమ్మో తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధో"తి పవేదనతో చ తథాగతో "ధమ్మసామీ"తి వుచ్చతి, న అపుబ్బస్స ఉప్పాదనతో. తేన వుత్తం "ఠితావ సా ధాతూ"తి. సా ఏవ "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి ఏత్థ విపల్లాసాభావతో ఏవం అవబుజ్ఝమానస్స ఏతస్స సభావస్స, హేతునో వా తథేవ భావతో ఠితతాతి **ధమ్మట్ఠితతా,** జాతి వా జరామరణస్స ఉప్పాదట్ఠితి పవత్తఆయూహన-సంయోగ-పలిబోధ-సముదయ-హేతుపచ్చయట్ఠితీతి తదుప్పాదాదిభావేనస్సా ఠితతా "ధమ్మట్ఠితతా"తి ఫలం పతి సామత్థియతో హేతుమేవ వదతి. ధారీయతి పచ్చయేహీతి వా ధమ్మో, తిట్ఠతి తత్థ తదాయత్తవుత్తితాయ ఫలన్తి ఠితి, ధమ్మస్స ఠితి **ధమ్మట్ఠితి**. ధమ్మోతి వా కారణం పచ్చయభావేన ఫలస్స ధారణతో, తస్స ఠితి సభావో, ధమ్మతో చ అఞ్ఞో సభావో నత్థీతి ధమ్మట్ఠితి, పచ్చయో. తేనాహ "పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా ధమ్మట్ఠితిఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ మాతికా ౪). ధమ్మట్ఠితి ఏవ **ధమ్మట్ఠితతా**. సా ఏవ ధాతు "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి ఇమస్స సభావస్స, హేతునో వా అఞ్ఞథత్తాభావతో, "న జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి విఞ్ఞాయమానస్స చ తబ్భావాభావతో నియామతా వవత్థితభావోతి **ధమ్మనియామతా**. ఫలస్స వా జరామరణస్స జాతియా సతి సమ్భవో ధమ్మే హేతుమ్హి ఠితతాతి **ధమ్మట్ఠితతా,** అసతి అసమ్భవో **ధమ్మనియామతాతి** ఏవం ఫలేన హేతుం విభావేతి, తం "ఠితావ సా ధాతూ"తిఆదినా వుత్తం. ఇమేసం జరామరణాదీనం పచ్చయతాసఙ్ఖాతం ఇదప్పచ్చయతం **అభిసమ్బుజ్ఝతి** పచ్చక్ఖకరణేన అభిముఖం బుజ్ఝతి యాథావతో పటివిజ్ఝతి, తతో ఏవ **అభిసమేతి** అభిముఖం సమాగచ్ఛతి, ఆదితో కథేన్తో ఆచిక్ఖతి, ఉద్దిసతీతి అత్థో. తమేవ ఉద్దేసం పరియోసాపేన్తో **దేసేతి**. యథాఉద్దిట్ఠమత్థం నిద్దిసనవసేన పకారేహి ఞాపేన్తో **పఞ్ఞాపేతి**. పకారేహి ఏవ పతిట్ఠపేన్తో **పట్ఠపేతి**. యథానిద్దిట్ఠం పటినిద్దేసవసేన **వివరతి విభజతి**. వివటఞ్హి విభత్తఞ్చ అత్థం హేతూదాహరణదస్సనేహి పాకటం కరోన్తో **ఉత్తానీకరోతి**. ఉత్తానీకరోన్తో తథా పచ్చక్ఖభూతం కత్వా నిగమనవసేన **పస్సథాతి చాహ.**

జాతిపచ్చయా జరామరణన్తిఆదీసూతి జాతిఆదీనం జరామరణపచ్చయభావేసు. **తేహి తేహి పచ్చయేహీతి** యావతకేహి పచ్చయేహి యం ఫలం ఉప్పజ్జమానారహం, అవికలేహి తేహేవ తస్స ఉప్పత్తి, న ఊనాధికేహీతి. తేనాహ

‘‘**అనూనాధికేహేవా**’’తి. యథా తం చక్ఖురూపాలోకమనసికారేహి చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స సమ్భవోతి. తేన తంతంఫలనిప్ఫాదనే తస్సా పచ్చయసామగ్గియా తప్పకారతా **తథతాతి** వుత్తాతి దస్సేతి. **సామగ్గిన్తి** సమోధానం, సమవాయన్తి అత్థో. **అసమ్భవాభావతో**తి అనుప్పజ్జనస్స అభావతో. తథావిధపచ్చయసామగ్గియఞ్హి సతిపి ఫలస్స అనుప్పజ్జనే తస్సావితథతా సియా. **అఞ్ఞధమ్మపచ్చయేహీ**తి అఞ్ఞస్స ఫలధమ్మస్స పచ్చయేహి. **అఞ్ఞధమ్మానుప్పత్తితో**తి తతో అఞ్ఞస్స ఫలధమ్మస్స అనుప్పజ్జనతో. న హి కదాచి చక్ఖురూపాలోకమనసికారేహి సోతవిఞ్ఞాణస్స సమ్భవో అత్థి. యది సియా, తస్సా సామగ్గియా అఞ్ఞథతా నామ సియా, న చేతం అత్థీతి ‘‘**అనఞ్ఞథతా**’’తి వుత్తం. **పచ్చయతో**తి పచ్చయభావతో. **పచ్చయసమూహతో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. ఇదప్పచ్చయా ఏవ **ఇదప్పచ్చయతాతి తా**-సద్దేన పదం వడ్ఢితం యథా “దేవోయేవ దేవతా”తి, ఇదప్పచ్చయానం సమూహో **ఇదప్పచ్చయతాతి** సమూహత్థో **తా**సద్దో యథా “జనానం సమూహో జనతా”తి ఇమమత్థం సన్ధాయాహ ‘‘**లక్ఖణం పనేత్థ సద్దసత్థతో వేదితబ్బ**’’న్తి.

న నిచ్చం సస్సతన్తి **అనిచ్చం. జరామరణం న అనిచ్చం** సఙ్ఖారానం వికారభావతో అనిప్ఫన్నత్తా, తథాపి “అనిచ్చ”న్తి పరియాయేన వుత్తం. ఏస నయో సఙ్ఖతాదీసుపి. **సమాగన్త్వా కతం** సహితేహేవ పచ్చయేహి నిబ్బత్తేతబ్బతో యథాసభావం సమేచ్చ సమ్భుయ్య పచ్చయేహి కతన్తి **సఙ్ఖతం** . పచ్చయారహం పచ్చయం పటిచ్చ న వినా తేన సహితసమేతమేవ ఉప్పన్నన్తి **పటిచ్చసముప్పన్నం**. తేనాహ ‘‘**పచ్చయే నిస్సాయ ఉప్పన్న**’’న్తి. **ఖయసభావ**న్తి భిజ్జనసభావం. **విగచ్ఛనకసభావ**న్తి సకభావతో అపగచ్ఛనకసభావం. **విరజ్జనకసభావ**న్తి పలుజ్జనకసభావం. **నిరుజ్ఝనకసభావ**న్తి ఖణభఙ్గవసేన పభఙ్గసభావం. **వుత్తనయేనా**తి జరాయ వుత్తనయేన. **జనకప్పచ్చయానం** కమ్మాదీనం. **కిచ్చానుభావక్ఖణే**తి ఏత్థ **కిచ్చానుభావో** నామ యథా పవత్తమానే పచ్చయే తస్స ఫలం ఉప్పజ్జతి, తథా పవత్తి, ఏవం సన్తస్స పవత్తనక్ఖణే. ఇదం వుత్తం హోతి – యస్మిం ఖణే పచ్చయో అత్తనో ఫలుప్పాదనం పతి బ్యావటో నామ హోతి, ఇమస్మిం ఖణే యే ధమ్మా రూపాదయో ఉపలబ్భన్తి తతో పుబ్బే, పచ్ఛా చ అనుపలబ్భమానా, తేసం తతో ఉప్పత్తి నిద్ధారీయతి, ఏవం జాతియాపి సా నిద్ధారేతబ్బా తంఖణూపలద్ధతోతి. యది ఏవం నిప్పరియాయతోవ జాతియా కుతోచి ఉప్పత్తి సిద్ధి, అథ కస్మా “ఏకేన పరియాయేనా”తి వుత్తన్తి? జాయమానధమ్మానం వికారభావేన ఉపలద్ధబ్బత్తా. యది నిప్ఫన్నధమ్మా వియ జాతి ఉపలబ్భేయ్య, నిప్పరియాయతోవ తస్సా కుతోచి ఉప్పత్తి సియా, న చేవం ఉపలబ్భతి, అథ ఖో అనిప్ఫన్నత్తా వికారభావేన ఉపలబ్భతి. తస్మా ‘‘**ఏకేన పరియాయేనేత్థ అనిచ్చాతిఆదీని యుజ్జన్తీ**’’తి వుత్తం. న పన జరామరణే, జనకప్పచ్చయానం కిచ్చానుభావక్ఖణే తస్స అలబ్భనతో. తేనేవ “ఏత్థ చ అనిచ్చన్తి…పే.… అనిచ్చం నామ జాత”న్తి వుత్తం.

సవిపస్సనాయాతి ఏత్థ **సహ**-సద్దో అప్పధానభావదీపనో “సమక్ఖికం, సమకస”న్తిఆదీసు వియ. అప్పధానభూతా హి విపస్సనా, యథాభూతదస్సనమగ్గపఞ్ఞా పజానాతి. “పురిమం అన్త”న్తి వుచ్చమానే పచ్చుప్పన్నభావస్సపి గహణం సియాతి ‘‘**పురిమం అన్తం అతీత**’’న్తి వుత్తం. **విజ్జమానతఞ్చ అవిజ్జమానతఞ్చా**తి సస్సతాసఙ్కం నిస్సాయ “అహోసిం ను ఖో అహమతీతమద్ధాన”న్తి అతీతే అత్తనో విజ్జమానతం, అధిచ్చసముప్పత్తిఆసఙ్కం నిస్సాయ “యతో పభుతి అహం, తతో పుబ్బే న ను ఖో అహోసి”న్తి అతీతే అత్తనో అవిజ్జమానతఞ్చ కఙ్ఖతి. కస్మా? విచికిచ్ఛాయ ఆకారద్వయావలమ్బనతో. తస్సా పన అతీతవత్థుతాయ గహితత్తా సస్సతాధిచ్చసముప్పత్తిఆకారనిస్సితతా దస్సితా ఏవ. ఆసప్పనపరిసప్పనపవత్తికం కత్థచిపి అప్పటివత్తిహేతుభూతం విచికిచ్ఛం కస్మా ఉప్పాదేతీతి న విచారేతబ్బమేతన్తి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**కింకారణన్తి న వత్తబ్బ**’’న్తి . **కారణం** వా విచికిచ్ఛాయ అయోనిసోమనసికారో, తస్స అన్ధబాలపుథుజ్జనభావో, అరియానం అదస్సావితా చాతి దట్ఠబ్బం. **జాతిలిఙ్గుపపత్తియో**తి ఖత్తియబ్రాహ్మణాదిజాతిం, గహట్ఠపబ్బజితాదిలిఙ్గం, దేవమనుస్సాదిఉపపత్తిఞ్చ.

నిస్సాయాతి ఉపాదాయ. తస్మిం కాలే యం సన్తానం మజ్ఝిమం పమాణం, తేన యుత్తో పమాణికో, తదభావతో అధికభావతో వా "అప్పమాణికో"తి వేదితబ్బో. **కేచీతి** సారసమాసాచరియా. తే హి "కథం ను ఖో"తి ఇస్సరేన వా బ్రహ్మునా వా పుబ్బకతేన వా అహేతుతో వా నిబ్బత్తోతి చిన్తేతీతి వదన్తి. అహేతుతో నిబ్బత్తికఙ్ఖాపి హి హేతుపరామసనమేవాతి. **పరమ్పరన్తి** పుబ్బాపరప్పవత్తిం. **అద్ధానన్తి** కాలాధివచనం, తఞ్చ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం దట్ఠబ్బం. **విజ్జమానతఞ్చ అవిజ్జమానతఞ్చాతి** సస్సతాసఙ్కం నిస్సాయ "భవిస్సామి ను ఖో అహం అనాగతమద్ధాన"న్తి అనాగతే అత్తనో విజ్జమానతం, ఉచ్ఛేదాసఙ్కం నిస్సాయ "యస్మిఞ్చ అత్తభావే ఉచ్ఛేదనకఙ్ఖా, తతో పరం ను ఖో భవిస్సామీ"తి అనాగతే అత్తనో అవిజ్జమానతఞ్చ కఙ్ఖతీతి హేట్ఠా వుత్తనయేన యోజేతబ్బం.

పచ్చుప్పన్నం అద్ధానన్తి అద్ధాపచ్చుప్పన్నస్స ఇధాధిప్పేతత్తా **"పటిసన్ధిమాదిం కత్వా"**తిఆది వుత్తం. "ఇదం కథం, ఇదం కథ"న్తి పవత్తనతో కథంకథా, విచికిచ్ఛా, సా అస్స అత్థీతి **కథంకథీ**. తేనాహ **"విచికిచ్ఛీ"**తి. కా ఏత్థ చిన్తా? ఉమ్మత్తకో వియ బాలపుథుజ్జనోతి పటికచ్చేవ వుత్తన్తి అధిప్పాయో. **తం** మహామాతాయ పుత్తం. **ముణ్డేసున్తి** ముణ్డేన అనిచ్ఛన్తం జాగరణకాలే న సక్కాతి సుత్తం ముణ్డేసుం కులధమ్మవసేన యథా ఏకచ్చే కులతాపసా. రాజభయేనాతి చ వదన్తి. **సీతిభూతన్తి** ఇదం మధురకభావప్పత్తియా కారణవచనం. "సేతభూత"న్తిపి పాఠో, ఉదకే చిరట్ఠానేన సేతభావం పత్తన్తి అత్థో.

అత్తనో ఖత్తియభావం కఙ్ఖతి కణ్ణో వియ సూతపుత్తసఞ్ఞీ, సూతపుత్తసఞ్ఞీతి సూరియదేవపుత్తస్స పుత్తసఞ్ఞీ. జాతియా విభావియమానాయ "అహ"న్తి తస్స అత్తనో పరామసనం సన్ధాయాహ "ఏవమ్పి సియా కఙ్ఖా"తి. **మనుస్సాపి చ రాజానో వియాతి** మనుస్సాపి చ కేచి ఏకచ్చే రాజానో వియాతి అధిప్పాయో. **వుత్తనయమేవ** "సణ్ఠానాకారం నిస్సాయా"తిఆదినా. **ఏత్థాతి** "కథం ను ఖోస్మీ"తి పదే. **అబ్భన్తరే జీవోతి** పరపరికప్పితం అన్తరత్తానం వదతి. **సోళసంసాదీనన్తి ఆది**-సద్దేన సరీరపరిమాణఅఙ్గుట్ఠ-యవపరమాణుపరిమాణతాదికే సఙ్గణ్హాతి. సత్తపణ్ణత్తి జీవవిసయాతి దిట్ఠిగతికానం మతిమత్తం, పరమత్థతో పన సా అత్తభావవిసయావాతి ఆహ **"అత్తభావస్స ఆగతిగతిట్ఠాన"**న్తి. యతాయం ఆగతో, యత్థ చ గమిస్సతి, తం ఠానన్తి అత్థో. **సోతాపన్నో అధిప్పేతో** విచికిచ్ఛాపహానస్స దిట్ఠత్తా. **ఇతరేపి తయోతి** సకదాగామీఆదయో అవారితా ఏవ. "అయఞ్చ...పే.... సుదిట్ఠా"తి నిప్పదేసతో సచ్చసంపటివేధస్స జోతితత్తా.

పచ్చయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఆహారవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. దసబలవగ్గో

౧. దసబలసుత్తవణ్ణనా

౨౧. పఠమం దుతియస్సేవ సఙ్ఖేపో పఠమసుత్తే సఙ్ఖేపవుత్తస్స అత్థస్స విత్థారవసేన దుతియసుత్తస్స దేసితత్తా, తఞ్చ పన భగవా పఠమసుత్తం సఙ్ఖేపతో దేసేసి, దుతియం తతో విత్థారతో. పఠమం వా సంఖిత్తరుచీనం పుగ్గలానం అజ్ఝాసయేన సఙ్ఖేపతో దేసేసి, దుతియం పన అత్తనో రుచియా తతో విత్థారతో. సీహసమానవుత్తికా హి బుద్ధా భగవన్తో, తే అత్తనో రుచియా కథేన్తా అత్తనో థామం దస్సేన్తావ కథేన్తి, తస్మా దుతియసుత్తవసేన చేత్థ అత్థవణ్ణనం కరిస్సామ, తస్మిం సంవణ్ణితే పఠమం సంవణ్ణితమేవ హోతీతి అధిప్పాయో.

దసబలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియదసబలసుత్తవణ్ణనా

౨౨. తథ్థాతి దుతియసుత్తే. **దసహి బలేహీతి** దసహి అనఞ్ఞసాధారణేహి ఞాణబలేహి, తాని తథాగతస్సేవ బలానీతి తథాగతబలానీతి వుచ్చన్తి. కామఞ్చ తాని ఏకచ్చానం సావకానమ్పి ఉప్పజ్జన్తి, యాదిసాని పన బుద్ధానం ఠానాట్ఠానఞాణాదీని ఉప్పజ్జన్తి, న తాదిసాని తదఞ్ఞేసం కదాచిపి ఉప్పజ్జన్తీతి. **హత్థికులానుసారేనాతి** వక్ఖమానహత్థికులానుసారేన. **కాళావకన్తి** కులసద్దాపేక్ఖాయ నపుంసకనిద్దేసో. ఏస నయో సేసేసుపి. **పకతిహత్థికులన్తి** గిరిచరనదిచరవనచరాదిప్పభేదా గోచరియకాళావకనామా సబ్బాపి బలేన పాకతికా హత్థిజాతి. **దసన్నం పురిసానన్తి** థామమజ్ఝిమానం దసన్నం పురిసానం. ఏకస్స తథాగతస్స కాయబలన్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **ఏకస్సాతి** చ తథా హేట్ఠాకథాయం ఆగతత్తా దేసనాసోతేన వుత్తం. **నారాయనసఙ్ఘాతబలన్తి** ఏత్థ నారా వుచ్చన్తి రస్మియో, తా బహూ నానావిధా ఇతో ఉప్పజ్జన్తీతి **నారాయనం,** వజిరం, తస్మా నారాయనసఙ్ఘాతబలన్తి వజిరసఙ్ఘాతబలన్తి అత్థో. **తథాగతస్స కాయబలన్తి** తథాగతస్స పాకతికకాయబలం. **సఙ్గహం న గచ్ఛతి** అత్తనో బలాభావతో, తతో ఏవస్స **బాహిరకతా లామకతా చ**. తదుభయం పనస్స కారణేన దస్సేతుం **''ఏతఞ్హి నిస్సాయా''**తిఆది వుత్తం. **అఞ్ఞన్తి** కాయబలతో అఞ్ఞం తతో విసుంయేవ. **దససు ఠానేసు** దససు ఞాతబ్బట్ఠానేసు. యాథావపటివేధతో సయఞ్చ అకమ్పియం, పుగ్గలఞ్చ తంసమఙ్గిం నేయ్యేసు అధిబలం కరోతీతి ఆహ **''అకమ్పనట్ఠేన ఉపత్థమ్భనట్ఠేన చా''**తి.

ఠానఞ్చ ఠానతోతి కారణఞ్చ కారణతో. కారణఞ్హి యస్మా ఫలం తిట్ఠతి తదాయత్తవుత్తితాయ ఉప్పజ్జతి చేవ పవత్తతి చ, తస్మా "ఠాన"న్తి వుచ్చతి. విపరియాయేన **అట్ఠానన్తి** అకారణం వేదితబ్బం. తదుభయం భగవా యేన ఞాణేన యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం హేతూ పచ్చయా ఉప్పాదాయ, తం తం ఠానం, యే యే ధమ్మా యేసం యేసం ధమ్మానం న హేతూ న పచ్చయా ఉప్పాదాయ, తం తం అట్ఠానన్తి పజానాతి. తం సన్ధాయాహ **''ఠానఞ్చ...పే.... జాననం ఏక''**న్తి. **కమ్మసమాదానానన్తి** కమ్మం సమాదియిత్వా కతానం కుసలాకుసలకమ్మానం, కమ్మఞ్ఞేవ వా కమ్మసమాదానం. **ఠానసో హేతుసోతి** పచ్చయతో చ హేతుతో చ. తత్థ గతిఉపధికాలపయోగా విపాకస్స ఠానం, కమ్మం హేతు. **సబ్బత్థగామినీపటిపదాజాననన్తి** సబ్బగతిగామినియా అగతిగామినియా చ పటిపదాయ మగ్గస్స జాననం, బహూసుపి మనుస్సేసు ఏకమేవ పాణం హనన్తేసు "ఇమస్స చేతనా నిరయగామినీ భవిస్సతి, ఇమస్స తిరచ్ఛానయోనిగామినీ"తి ఇమినా నయేన ఏకవత్థుస్మిమ్పి కుసలాకుసలచేతనాసఙ్ఖాతానం పటిపత్తీనం అవిపరీతతో సభావజాననం . **అనేకధాతునానాధాతులోకజాననన్తి** చక్ఖుధాతుఆదీహి కామధాతుఆదీహి వా బహుధాతునో, తాసంయేవ ధాతూనం విపరీతతాయ నానప్పకారధాతునో ఖన్ధాయతనధాతులోకస్స జాననం. **పరసత్తానన్తి** పరేసం సత్తానం. **నానాధిముత్తికతాజాననన్తి** హీనాదీహి అధిముత్తీహి నానాధిముత్తికభావస్స జాననం. **తేసంయేవాతి** పరసత్తానంయేవ. **ఇన్ద్రియపరోపరియత్తజాననన్తి** సద్ధాదీనం ఇన్ద్రియానం పరభావస్స అపరభావస్స వుద్ధియా చేవ హానియా చ జాననం. **ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీనన్తి** పఠమాదీనం చతున్నం ఝానానం, "రూపీ రూపాని పస్సతీ"తిఆదీనం అట్ఠన్నం విమోక్ఖానం, సవితక్కసవిచారాదీనం తిణ్ణం సమాధీనం, పఠమజ్ఝానసమాపత్తిఆదీనఞ్చ నవన్నం అనుపుబ్బసమాపత్తీనం. **సంకిలేసవోదానవుట్ఠానజాననన్తి** హానభాగియస్స, విసేసభాగియస్స "వోదానమ్పి వుట్ఠానం, తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠానమ్పి వుట్ఠాన"న్తి (విభ. ౮౨౮) ఏవం వుత్తపగుణజ్ఝానస్స చేవ భవఙ్గఫలసమాపత్తీనఞ్చ జాననం. హేట్ఠిమం

హేట్ఠిమఞ్హి పగుణఞ్ఞానం ఉపరిమస్స ఉపరిమస్స పదట్ఠానం హోతి, తస్మా వోదానమ్పి "వుట్ఠాన"న్తి వుచ్చతి. భవఙ్గేన పన సబ్బఝానేహి వుట్ఠానం హోతి. ఫలసమాపత్తియా నిరోధసమాపత్తితో వుట్ఠానమేవ సన్ధాయ "తమ్హా తమ్హా సమాధిమ్హా వుట్ఠాన"న్తి వుత్తం. **పుబ్బేనివాసజాననన్**తి పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణేన నివుట్ఠక్ఖన్ధానం జాననం. **చుతూపపాతజాననన్**తి సత్తానం చుతియా ఉపపత్తియా చ యాథావతో జాననం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. **ఆసవక్ఖయజాననం** ఆసవక్ఖయఞాణం, మగ్గఞాణన్తి అత్థో. యత్థ పనేతాని విత్థారతో ఆగతాని సంవణ్ణితాని, తాని దస్సేన్తో **"అభిధమ్మే పనా"**తిఆదిమాహ.

బ్యామోహభయవసేన సరణపరియేసనం సారజ్జనం సారదో, బ్యామోహభయం. విగతో సారదో ఏతస్సాతి విసారదో, తస్స భావో **వేసారజ్జం**. తం పన ఞాణసమ్పదం పహానసమ్పదం దేసనావిసేససమ్పదం ఖేమం నిస్సాయ పవత్తం చతుబ్బిధం పచ్చవేక్ఖణాఞాణం. తేనాహ **"చతూసు ఠానేసూ"**తిఆది. **చతూసూ**తి పరపరికప్పితేసు వత్థూసు. పరపరికప్పితేసు వా వత్థుమత్తేసు చోదనాకారణేసు. **సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో**తి "అహం సమ్మాసమ్బుద్ధో"తి ఏవం పటిజానన్తేన తయా. **ఇమే ధమ్మా**తి "ఇదం పఞ్చమం అరియసచ్చం, అయం ఛట్ఠో ఉపాదానక్ఖన్ధో, ఇదం తేరసమం ఆయతన"న్తి వేదితబ్బా ఇమే ధమ్మా. **అనభిసమ్బుద్ధా** అప్పటివిద్ధత్తాతి.

తత్రాతి తస్మిం అనభిసమ్బుద్ధధమ్మసఙ్ఖాతే చోదనావత్థుస్మిం. **కోచీ**తి సమణాదీహి అఞ్ఞో వా యో కోచి. **సహ ధమ్మేనా**తి సహ హేతునా. "ధమ్మపటిసమ్భిదా"తిఆదీసు వియ హేతుపరియాయో ఇధ **ధమ్మ**-సద్దో. **హేతూ**తి చ ఉప్పత్తిసాధనహేతు వేదితబ్బో, న కారకో సమ్పాపకో వా. **నిమిత్తన్**తి కారణం, తం పనేత్థ చోదనావత్థుమేవ. **న సమనుపస్సామి** సమ్మాసమ్బుద్ధభావతో. **ఖేమప్పత్తో**తి అఖేమప్పత్తరూపాయ చోదనాయ అనుపద్దవం పత్తో నిచ్చలభావప్పత్తో. **వేసారజ్జప్పత్తో**తి విసారదభావప్పత్తో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పన విసేసో – **ఇమే ఆసవా**తి కామాసవాదీసు ఇమే నామ ఆసవా న పరిక్ఖీణాతి ఆసవక్ఖయవచనేనేత్థ సబ్బకిలేసప్పహానం వుత్తం. న హి సో కిలేసో అత్థి, యో సబ్బసో ఆసవేసు ఖీణేసు నప్పహీయేయ్య. **అన్తరాయికా**తి అన్తరాయకరా, సగ్గవిమోక్ఖాధిగమస్స అన్తరాయకరాతి అత్థో. ధమ్మో హి యో సంకిలేసతో నియ్యాతి, సో "నియ్యానికో"తి వుత్తో. ధమ్మే నియ్యన్తే తంసమఙ్గీపుగ్గలో నియ్యానికోతి వోహరితో హోతీతి తస్స పటిక్ఖిపన్తో **"సో న నియ్యాతీ"**తి ఆహ. కథం పన దేసనాధమ్మో నియ్యాతీతి వుచ్చతి? నియ్యానత్థసమాధానతో, సో అభేదోపచారేన "నియ్యాతీ"తి వుత్తో. అథ వా "ధమ్మో దేసితో"తి అరియధమ్మస్స అధిప్పేతత్తా న కోచి విరోధో.

ఉసభస్స ఇదన్తి **ఆసభం,** అసన్తసనట్ఠేన ఆసభం వియాతి **ఆసభం,** సేట్ఠట్ఠానం సబ్బఞ్ఞుతం. ఆసభట్ఠానట్ఠాయితాయ **ఆసభా** నామ **పుబ్బబుద్ధా**. సబ్బఞ్ఞుతపటిజాననవసేన అభిముఖం గచ్ఛన్తి, చతస్సో వా పరిసా ఉపసఙ్కమన్తీతి **ఆసభా**. చతస్సోపి హి పరిసా బుద్ధాభిముఖా ఏవం తిట్ఠన్తి, న తిట్ఠన్తి పరమ్ముఖా. **ఇదమ్పీ**తి "ఉసభో"తి ఇదమ్పి పదం. **తస్సా**తి నిసభస్స. యేసం బలుప్పాదావట్ఠానానం వసేన ఉసభస్స ఆసభట్ఠానం ఇచ్ఛితం, తతో సాతిసయానం ఏవ తేసం వసేన ఆసభట్ఠానం హోతీతి దట్ఠబ్బం. యం కిఞ్చి లోకే ఉపమం నామ బుద్ధగుణానం నిదస్సనభావేన వుచ్చతి, సబ్బం తం నిహీనమేవ. **తిట్ఠమానో చా**తి అతిట్ఠన్తోపి తిట్ఠమానో ఏవ పటిజానాతి నామ. **ఉపగచ్ఛతీ**తి అనుజానాతి.

అట్ఠ ఖో ఇమాతి ఇదం వేసారజ్జఞాణస్స బలదస్సనం. యథా హి బ్యత్తం పరిసం అజ్ఝోగాహేత్వా విఞ్ఞూనం చిత్తం ఆరాధనసమత్థాయ కథాయ ధమ్మకథికస్స ఛేకభావో పఞ్ఞాయతి, ఏవం ఇమా అట్ఠ పరిసా పత్వా సత్థు వేసారజ్జఞాణస్స

బలం పాకటం హోతి. తేన వుత్తం "**పరిసాసూ**"తి. **ఖత్తియపరిసాతి** ఖత్తియానం సన్నిపతితానం సమూహో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **మారపరిసాతి** మారకాయికానం సన్నిపతితానం సమూహో. మారసదిసానం మారానం పరిసాతి మారపరిసా. సబ్బా చేతా పరిసా ఉగ్గట్ఠానదస్సనవసేన గహితా. మనుస్సా హి "ఏత్థ రాజా నిసిన్నో"తి వుత్తే పకతివచనమ్పి వత్తుం న సక్కోన్తి, కచ్ఛేహి సేదా ముచ్చన్తి, ఏవం ఉగ్గా ఖత్తియపరిసా, బ్రాహ్మణా తీసు వేదేసు కుసలా హోన్తి, గహపతయో నానావోహారేసు చ అక్ఖరచిన్తాయ చ కుసలా, సమణా సకవాదపరవాదేసు కుసలా, తేసం మజ్ఝే ధమ్మకథాకథనం నామ అతివియ భారియం. దేవానం ఉగ్గభావే వత్తబ్బమేవ నత్థి. అమనుస్సోతి హి వుత్తమత్తే మనుస్సానం సకలసరీరం కమ్పతి, తేసం రూపం దిస్వాపి సద్దం సుత్వాపి సత్తా విసఞ్ఞితాపి హోన్తి. ఏవం అమనుస్సపరిసా ఉగ్గా. ఇతి చేతా పరిసా ఉగ్గట్ఠానదస్సనవసేన వుత్తా. కస్మా పనేత్థ యామాదిపరిసా న గహితాతి? భుసం కామాభిగిద్ధతాయ యోనిసోమనసికారవిరహతో. యామాదయో హి ఉళారుళారే కామే పటిసేవన్తా తత్థాభిగిద్ధతాయ ధమ్మస్సవనాయ సభావేన చిత్తమ్పి న ఉప్పాదేన్తి, మహాబోధిసత్తానం పన బుద్ధానఞ్చ ఆనుభావేన ఆకడ్ఢియమానా కదాచి నేసం పయిరుపాసనాదీని కరోన్తి తాదిసే మహాసమయే. తేనేవ హి విమానవత్థుదేసనాపి తంనిమిత్తా బహులా నాహోసి. **సేట్ఠనాదన్తి** కేనచి అప్పటిహతభావేన ఉత్తమనాదం. **అభీతనాదన్తి** వేసారజ్జయోగతో కుతోచి నిబ్భయనాదం. **సీహనాదసుత్తేనాతి** ఖన్ధియవగ్గే ఆగతేన సీహనాదసుత్తేన. **సహనతోతి** ఖమనతో. **హననతోతి** విధమనతో విద్ధంసనతో. **యథా వాతిఆది** "సీహనాదసదిసం వా నాదం నదతీ"తి సఙ్ఖేపతో వుత్తస్స అత్థస్స విఞ్ఞాపనం.

ఏతన్తి "బ్రహ్మచక్క"న్తి ఏతం పదం. **పఞ్ఞాపభావితన్తి** చిరకాలపరిభావితాయ పారమితాపఞ్ఞాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ చ ఉప్పాదితం. **కరుణాపభావితన్తి** "కిచ్ఛం వతాయం లోకో ఆపన్నో"తిఆదినయప్పవత్తాయ మహాకరుణాయ ఉప్పాదితం. యథా అభినిక్ఖమనతో పభుతి మహాబోధిసత్తానం అరియమగ్గాధిగమనవిరోధినీ పటిపత్తి నత్థి, ఏవం తుసితభవనతో నియతభావాపత్తితో చ పట్ఠాయాతి దుతియతతియనయా చ గహితా. **ఫలక్ఖణేతి** అగ్గఫలక్ఖణే. పటివేధనిట్ఠత్తా అరహత్తమగ్గఞాణం వజిరూపమతాయేవ సాతిసయో పటివేధోతి "**ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామా**"తి వుత్తం. తేన పటిలద్ధస్సపి దేసనాఞాణస్స కిచ్చనిప్ఫత్తి పరస్స బుజ్ఝనమత్తేన హోతీతి "**అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞస్స సోతాపత్తి...పే.... ఫలక్ఖణే పవత్తనం నామా**"తి వుత్తం. తతో పరం పన యావ పరినిబ్బానా దేసనాఞాణప్పవత్తి, తస్సేవ పవత్తితస్స ధమ్మచక్కస్స ఠానన్తి వేదితబ్బం పవత్తితచక్కస్స చక్కవత్తినో చక్కరతనస్స ఠానం వియ. **ఉభయమ్పీతి పి**-సద్దేన లోకియదేసనాఞాణస్స ఇతరేన అనఞ్ఞసాధారణతావసేన సమానతం సమ్పిణ్డేతి. ఉరసి జాతతాయ ఉరసో సమ్భూతన్తి **ఓరసం** ఞాణం.

ఇతి రూపన్తి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో అనవసేసతో రూపస్స సరూపనిదస్సనత్థోతి తస్స "**ఇదం రూప**"న్తి ఏతేన సాధారణతో చ సరూపనిదస్సనమాహ. **ఏత్తకం రూపన్తి** ఏతేన అనవసేసతో "ఇతో ఉద్ధం రూపం నత్థీ"తి నిమిత్తస్స అఞ్ఞస్స అభావం. ఇదాని తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం "రుప్పనసభావఞ్చేవా"తిఆది వుత్తం. తత్థ **రుప్పనం** సీతాదివిరోధిపచ్చయసమవాయే విసదిసుప్పత్తి. **ఆది**-సద్దేన అజ్ఝత్తికబాహిరాదిభేదం సఙ్గణ్హాతి. **లక్ఖణ...పే.... వసేనాతి** కక్ఖళత్తాదిలక్ఖణవసేన సన్ధారణాదిరసవసేన సమ్పటిచ్ఛనాదిపచ్చుపట్ఠానవసేన భూతత్తయాదిపదట్ఠానవసేన చ. **ఏవం పరిగ్గహితస్సాతి** ఏవం సాధారణతో చ లక్ఖణాదితో చ పరిగ్గహితస్స. **అవిజ్జాసముదయాతి** అవిజ్జాయ ఉప్పాదా, అత్థిభావాతి అత్థో. నిరోధవిరోధీ హి అత్థిభావో హోతి, తస్మా నిరోధే అసతి అత్థిభావో హోతి, తస్మా పురిమభవే సిద్ధాయ అవిజ్జాయ సతి ఇమస్మిం భవే రూపస్స సముదయో రూపస్స ఉప్పాదో హోతీతి అత్థో. **తణ్హాసముదయా కమ్మసముదయాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అవిజ్జాదీహి చ తీహి అతీతకాలికత్తా తేసం సహకారీకారణభూతం ఉపాదానమ్పి గహితమేవాతి వేదితబ్బం. పవత్తిపచ్చయేసు

కబళీకారఆహారస్స బలవతాయ, సో ఏవ గహితో, "ఆహారసముదయా"తి పన గహితేన పవత్తిపచ్చయతామత్తేన ఉతుచిత్తానిపి గహితానేవ హోన్తీతి ద్వాదససముట్ఠానికం రూపస్స పచ్చయతో దస్సనమ్పి భవితబ్బమేవాతి దట్ఠబ్బం. **నిబ్బత్తిలక్ఖణన్తి**ఆదినా కాలవసేన ఉదయదస్సనమాహ. తత్థ భూతవసేన మగ్గే ఉదయం పస్సిత్వా ఠితో ఇధ సన్తతివసేన అనుక్కమేన ఖణవసేన పస్సతి. **అవిజ్జానిరోధా రూపనిరోధోతి** అగ్గమగ్గఞాణేన అవిజ్జాయ అనుప్పాదనిరోధతో అనాగతస్స అనుప్పాదనిరోధో హోతి పచ్చయాభావే అభావతో. **పచ్చయనిరోధేనాతి** అవిజ్జాసఙ్ఖాతస్స పచ్చయస్స నిరోధభావేన. **తణ్హానిరోధాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **ఆహారనిరోధాతి** పవత్తిపచ్చయస్స కబళీకారాహారస్స అభావా. **రూపనిరోధాతి** తంసముట్ఠానరూపస్స అభావో హోతి. సేసం హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం. **విపరిణామలక్ఖణన్తి** భవకాలవసేన హేతుద్వయదస్సనం. తస్మా తం పదట్ఠానవసేన పగేవ పస్సిత్వా ఠితో ఇధ సన్తతివసేన దిస్వా అనుక్కమేన ఖణవసేన పస్సతి.

ఇతి **వేదనాతి**ఆదీసుపి వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. **సుఖాదిభేదన్తి** సుఖదుక్ఖఅదుక్ఖమసుఖాదివిభాగం. **రూపసఞ్ఞాదిభేదన్తి** రూపసఞ్ఞా, సద్ద... గన్ధ... రస... ఫోట్ఠబ్బ ... ధమ్మసఞ్ఞాదివిభాగం. **ఫస్సాదిభేదన్తి** ఫస్సచేతనామనసికారాదివిభాగం. **లక్ఖణ...పే.... వసేనాతి** ఇట్ఠానుభవనలక్ఖణాదిలక్ఖణవసేన ఇట్ఠాకారసమ్భోగరసాదిరసవసేన కాయికఅస్సాదాదిపచ్చుపట్ఠానవసేన ఇట్ఠారమ్మణాదిపదట్ఠానవసేన. "ఫుట్ఠో వేదేతి, ఫుట్ఠో సఞ్జానాతి, ఫుట్ఠో చేతేతీ"తి (సం. ని. ౪.౯౩) వచనతో తీసు వేదనాదీసు ఖన్ధేసు **ఫస్ససముదయాతి వత్తబ్బం**. విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప"న్తి వచనతో **విఞ్ఞాణక్ఖన్ధే నామరూపసముదయాతి** వత్తబ్బం. **తేసంయేవ వసేనాతి** "అవిజ్జానిరోధో వేదనానిరోధో"తిఆదినా తేసంయేవ అవిజ్జాదీనం వసేన యోజేతబ్బం.

ఉపాదానక్ఖన్ధానం సముదయత్థఙ్గమవసేన తిత్థియానం అవిసయోపి సప్పదేసో సీహనాదో దస్సితో. ఇదాని నిప్పదేసో అనులోమపటిలోమవసేన సఙ్ఖేపతో విత్థారతో పచ్చయాకారవిసయో అనఞ్ఞసాధారణో దస్సీయతీతి ఆహ, "**అయమ్పి అపరో సీహనాదో**"తి. **తస్సాతి** "ఇమస్మిం సతీ"తిఆదినా సఙ్ఖేపతో వుత్తపటిచ్చసముప్పాదపాళియా. ఏత్థ చ "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతి, ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ"తి అవిజ్జాదీనం భావే సఙ్ఖారాదీనం భావస్స, అవిజ్జాదీనం నిరోధే సఙ్ఖారాదీనం నిరోధస్స కథనేన పురిమస్మిం పచ్చయలక్ఖణే నియమో దస్సితో "ఇమస్మిం సతి ఏవ, నాసతి, ఇమస్స ఉప్పాదా ఏవ, నానుప్పాదా, నిరోధా ఏవ, నానిరోధా"తి. తేనేదం లక్ఖణం అన్తోగధనియమం ఇధ పటిచ్చసముప్పాదస్స వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. నిరోధోతి చ అవిజ్జాదీనం విరాగా విగమేన ఆయతిం అనుప్పాదో అప్పవత్తి. తథా హి వుత్తం "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా"తిఆది. నిరోధవిరోధీ చ ఉప్పాదో, యేన సో ఉప్పాదనిరోధవిభాగేన వుత్తో "ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ"తి. తేనేతం దస్సేతి "అసతి నిరోధే ఉప్పాదో నామ, సో చేత్థ అత్థిభావోతి వుచ్చతీ"తి. "ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీ"తి ఇదమేవ హి లక్ఖణం. పరియాయన్తరేన "ఇమస్స ఉప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీ"తి వదన్తేన పరేన పురిమం విసేసితం హోతి. తస్మా న వత్తమానంయేవ సన్ధాయ "ఇమస్మిం సతీ"తి వుత్తం, అథ ఖో మగ్గేన అనిరుజ్ఝనసభావఞ్చాతి విఞ్ఞాయతి. యస్మా చ "ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతి, ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీ"తి ద్విధాపి ఉద్దిట్ఠస్స లక్ఖణస్స నిద్దేసం వదన్తేన భగవతా "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తిఆదినా నిరోధోవ వుత్తో, తస్మా నత్థిభావోపి నిరోధో ఏవాతి నత్థిభావవిరుద్ధో అత్థిభావో అనిరోధోతి దస్సితం హోతి. తేన అనిరోధసఙ్ఖాతేన అత్థిభావేన ఉప్పాదం విసేసేతి. తతో ఇధ న కేవలం అత్థిభావమత్తం ఉప్పాదోతి అత్థో అధిప్పేతో, అథ ఖో అనిరోధసఙ్ఖాతో అత్థిభావో చాతి అయమత్థో విభావితో హోతి. ఏవమేతం లక్ఖణద్వయవచనం అఞ్ఞమఞ్ఞం విసేసనవిసేసితబ్బభావేన సాత్థకన్తి వేదితబ్బం. కో పనాయం అనిరోధో నామ,

యో “అత్థిభావో, ఉప్పాదో”తి చ వుత్తోతి? అప్పహీనభావో చ అనిబ్బత్తితఫలభావేన ఫలుప్పాదనారహతా చాతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారో పన పరమత్థదీపనియం **ఉదానట్ఠకథాయం** (ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౧). వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

పఞ్చక్ఖన్ధవిభజనాదివసేనాతి పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం ద్వాదసపదికస్స పచ్చయాకారస్స విభజనవసేన. ఇమస్మిఞ్హి దసబలసుత్తే ధమ్మస్స దేసితాకారో పఞ్చక్ఖన్ధపచ్చయాకారమత్తో. తేనాహ ‘‘**పఞ్చక్ఖన్ధపచ్చయాకారధమ్మో**’’తి. ఆచరియముట్ఠియా అకరణేన విభూతో, సో పన అత్థతో చ సద్దతో చ పిహితో హేట్ఠాముఖజాతో వా న హోతీతి ఆహ ‘‘**అనికుజ్జితో**’’తి. **వివటో**తి విభావితో. తేనాహ ‘‘**వివరిత్వా ఠపితో**’’తి . **పకాసితో**తి ఞాణోభాసేన ఓభాసితో ఆదీపితోతి ఆహ ‘‘**దీపితో జోతితో**’’తి. **తత్థ తత్థ** ఛిన్నభిన్నట్ఠానే. **సిబ్బితగణ్ఠితన్తి** వాకం గహేత్వా సిబ్బితం, సిబ్బితుం అసక్కుణేయ్యట్ఠానే వాకేన గణ్ఠితఞ్చ. ఛిన్నపిలోతికాభావేన విగతపిలోతికో ధమ్మో, తస్స ఛిన్నపిలోతికస్స పటిలోమతా ఛిన్నభిన్నతాభావేనాతి దస్సేన్తో ‘‘**న హేత్థ**’’తిఆదిమాహ. నివాసనపారుపనం **పరిగ్గహణం**. సయం పటిభానం **కప్పేత్వా. వడ్ఢేన్తా** అత్తనో సమయం. **సమణకచవరన్తి** సమణవేసధారణవసేన సమణపటిరూపతాయ సమణానం కచవరభూతం. అత్తనో రూపపవత్తియా కరణ్డం కుచ్ఛితం ధుత్తం వాతి పవత్తేతీతి కారణ్డవో, దుస్సీలో. తం **కారణ్డవం. నిద్ధమథాతి** నీహరథ. **కసమ్బున్తి** సమణకసటం. **అపకస్సథాతి** అపకడ్ఢథ నన్తి అత్థో. **పలాపేతి** పలాపసదిసే. తథా హి తణ్డులసారరహితో ధఞ్ఞపటిరూపకో థుసమత్తకో పలాపోతి వుచ్చతి, ఏవం సీలాదిసారరహితో సమణపటిరూపకో పలాపో వియాతి పలాపో, దుస్సీలో. తే **పలాపే. వాహేథాతి** అపనేథ. **పతిస్సతాతి** బాళ్హసతితాయ పతిస్సతా హోథాతి.

సద్ధాయ పబ్బజితేనాతి రాజూపద్దవాదీహి అనుపద్దుతేన “ఏవఞ్హి తం ఓతిణ్ణం జాతిఆదిసంసారభయం విజినిస్సామీ”తి వట్టనిస్సరణత్థం ఆగతాయ సద్ధాయ వసేన పబ్బజితేన. **ఆచారకులపుత్తో**తి ఆచారేన అభిజాతో. తేనాహ ‘‘**యతో కుతోచీ**’’తిఆది. **జాతికులపుత్తో**తి జాతిసమ్పత్తియా అభిజాతో. విఞ్ఞుప్పసత్థాని అఙ్గాని సమ్మాపధానియఙ్గభావేన, కాయే చ జీవితే చ నిరపేక్ఖభావేన వీరియం ఆరభన్తస్స తథాపవత్తవీరియవసేన ‘‘**తచో ఏకం అఙ్గ**’’న్తి వుత్తం. ఏస నయో సేసేసుపి. **నవసు ఠానేసు సమాధాతబ్బన్తి** “కాలవసేన పఞ్చసు, ఇరియాపథవసేన చతూసూ”తి ఏవం నవసు ఠానేసు వీరియం సమాధాతబ్బం పవత్తేతబ్బం.

సో దుక్ఖం విహరతీతి కుసీతపుగ్గలో నియ్యానికసాసనే వీరియారమ్భస్స అకరణేన సామఞ్ఞత్థస్స అనుప్పత్తియా దుక్ఖం విహరతి. సకం వా అత్థం **సదత్థం** క-కారస్స ద-కారం కత్వా . కుసీతస్స అత్థపరిహాయనం మూలతో పట్ఠాయ దస్సేతుం ‘‘**ఛ ద్వారానీ**’’తిఆది వుత్తం. నిసజ్జావసేన పీఠమద్దనతో **పీఠమద్దనో,** నిరస్సనవచనం తస్స, కస్సచిపత్థస్స అధారణతో కేవలం పీఠభారభూతోతి అధిప్పాయో. అఞ్ఞత్థ పన “ముఖమద్దనో”తి వుచ్చతి, తత్థ దానమిచ్ఛాయ పరేసం ముఖం పస్సన్తోతి అత్థో. **లణ్డపూరకో**తి కుచ్ఛిపూరం భుఞ్జిత్వా వచ్చకుటిపూరకో.

“ఆరద్ధవీరియో”తిఆదీసు “కుసీతో పుగ్గలో”తి ఏత్థ వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో, ఆసీసాయ వసేన థోమితో. **ఆరద్ధవీరియే**తి పగ్గహితవీరియే. **పహితత్తే**తి నిబ్బానం పతిపేసితచిత్తే. ఏతేన సావకానం సమ్మాపటిపత్తిం సత్థువన్దనానిసంసఞ్చ దస్సేసి.

హీనేనాతి వట్టనిస్సితేన ధమ్మేన. తేనాహ ‘‘**హీనాయ సద్ధాయా**’’తిఆది. **అగ్గేనాతి** సేట్ఠేన వివట్టనిస్సితేన ధమ్మేన, ఈసకమ్పి కతకాలుసియవిగతట్ఠేన మణ్డట్ఠేన చ పసన్నమ్పి సురాది న పాతబ్బం. **సాసనన్తి**

పరియత్తిపటిపత్తిపటివేధలక్ఖణం సాసనం. **పసన్నం** విగతదోసమలత్తా పసాదనియత్తా చ. **పాతబ్బఞ్చ** పత్తేన వియ సుఖేన పరిభుఞ్జితబ్బతో దుచ్చరితసబ్బకిలేసకసావమలపఙ్కదోసరహితత్తా చ.

మణ్డభూతా బోధిపక్ఖియధమ్మదేసనాపి **దేసనామణ్డో**. తస్స ఏకస్సేవ పన దేసనామణ్డస్స పటిగ్గాహకా సుప్పటిపన్నా దోసరహితా చతస్సో పరిసా **పటిగ్గహమణ్డో**. మగ్గబ్రహ్మచరియం తగ్గతికత్తా సకలోపి బోధిపక్ఖియధమ్మరాసి **బ్రహ్మచరియమణ్డో**. తేనాహ ‘‘**కతమో దేసనామణ్డో**’’తిఆది. తత్థ **విఞ్ఞాతారో**తి సచ్చానం అభిసమేతావినో. తథా హి ఆదితో ‘‘చతున్నం అరియసచ్చానం ఆచిక్ఖణా’’తిఆది వుత్తం. పుబ్బభాగే ‘‘అత్థి అయం లోకో’’తిఆదినా ఇధలోకపరలోకగతసమ్మోసవిగమేన పవత్తో అధిమోక్ఖోవ **అధిమోక్ఖమణ్డో. ఛడ్డేత్వా** సముచ్ఛేదవసేన విజహిత్వా. చతుభూమకస్స సద్ధిన్ద్రియస్స అధిమోక్ఖమణ్డేన మణ్డభూతం అధిమోక్ఖం. **ఆది**-సద్దేన ‘‘పగ్గహమణ్డో వీరియిన్ద్రియం కోసజ్జకసట’’న్తిఆదిం పాళిసేసం సఙ్గణ్హాతి. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం సాసనే, ‘‘మణ్డస్మి’’న్తి వా వచనే. **కారణవచనం,** తేన ‘‘సత్థా సమ్ముఖీభూతో’’తి సమ్ముఖభావనాయోగో నిరాసఙ్కఫలావహోతి దస్సేతి. తేనాహ ‘‘**అసమ్ముఖా**’’తిఆది. **పమాణన్తి** అనురూపం భేసజ్జస్స పమాణం. **ఉగ్గమనన్తి** భేసజ్జస్స వమనం విరేచనం, తస్స వా వసేన దోసధాతూనం వమనం విరేచనం. **ఏవమేవా**తి యథా భేసజ్జమణ్డం వేజ్జసమ్ముఖా నిరాసఙ్కా పివన్తి, ఏవమేవ ‘‘సత్థా సమ్ముఖీభూతో’’తి నిరాసఙ్కా వీరియం కత్వా, మణ్డపేయ్యం సాసనం పివథాతి యోజనా. అభిఞ్ఞాసమాపత్తిపటిలాభేన **సానిసంసా**. మగ్గఫలాధిగమనేన **సవడ్ఢి** . **పరత్థన్తి** అత్తనో దిట్ఠానుగతిఆపత్తియా, తథా సమ్మాపటిపజ్జన్తానం పరేసం అత్థన్తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

దుతియదసబలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఉపనిససుత్తవణ్ణనా

౨౩. జానతో పస్సతోతి ఏత్థ దస్సనం పఞ్ఞాచక్ఖునావ దస్సనం అధిప్పేతం, న మంసచక్ఖునాతి ఆహ ‘‘**ద్వేపి పదాని ఏకత్థానీ**’’తి. **ఏవం సన్తేపీ**తి పదద్వయస్స ఏకత్థత్తేపి ఞాణలక్ఖణఞాణప్పభావవిసయస్స తథాదస్సనభావావిరోధనాతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**జాననలక్ఖణఞ్హి ఞాణ**’’న్తిఆది. **ఞాణప్పభావన్తి** ఞాణానుభావేన ఞాణకిచ్చవిసయోభాసన్తి అత్థో. తేనాహ ‘‘**ఞాణేన వివట్టే ధమ్మే పస్సతీ**’’తి. **జానతో పస్సతో**తి చ జాననదస్సనముఖేన పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనా పవత్తాతి ఆహ – ‘‘**ఞాణలక్ఖణం ఉపాదాయా**’’తిఆది. **జానతో**తి వా పుబ్బభాగఞాణేన జానతో, అపరభాగేన ఞాణేన **పస్సతో. జానతో**తి వా వత్వా న జాననం అనుస్సవాకారపరివితక్కమత్తవసేన ఇధాధిప్పేతం, అథ ఖో రూపాని వియ చక్ఖువిఞ్ఞాణేన రూపాదీని తేసఞ్చ సముదయాదికే పచ్చక్ఖే కత్వా దస్సనన్తి విభావేతుం ‘‘**పస్సతో**’’తి వుత్తన్తి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో.

ఆసవానం ఖయన్తి ఆసవానం అచ్చన్తప్పహానం. సో పన తేసం అనుప్పాదనిరోధో సబ్బేన సబ్బం అభావో ఏవాతి ఆహ ‘‘**అసముప్పాదో ఖీణాకారో నత్థిభావో**’’తి. ఆసవక్ఖయసద్దస్స ఖీణాకారాదీసు ఆగతట్ఠానం దస్సేతుం ‘‘**ఆసవానం ఖయా**’’తిఆది వుత్తం. **ఉజుమగ్గానుసారినో**తి కిలేసవఙ్కకాయవఙ్కాదీనం పహానేన ఉజుభూతే సవిపస్సనాహేట్ఠిమమగ్గధమ్మే అనుస్సరన్తస్స. యదేవ హిస్స పరిక్ఖీణం. **ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం** ‘‘తతో అఞ్ఞా అనన్తరా’’తి ఖయసఙ్ఖాతే అగ్గమగ్గే తప్పరియాపన్నమేవ ఞాణం పఠమం ఉప్పజ్జతి, తదనన్తరం పన అఞ్ఞా అరహత్తన్తి. యదిపి గాథాయ ‘‘ఖయస్మిం’’ఇచ్చేవ వుత్తం, సముచ్ఛేదవసేన పన ‘‘ఆసవే ఖీణే మగ్గో ఖయో’’తి వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘మగ్గో ఆసవక్ఖయోతి వుత్తో’’తి. **సమణో**తి

సమితపాపో అధిప్పేతో, సో పన ఖీణాసవో హోతీతి. ''**ఆసవానం ఖయా**''తి ఇధ ఫలం, పరియాయేన పన ఆసవక్ఖయో మగ్గో, తేన పత్తబ్బతో ఫలం. ఏతేనేవ నిబ్బానస్సపి ఆసవక్ఖయభావో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

జానతో ఏవ పస్సతో ఏవాతి ఏవమేత్థ నియమో ఇచ్ఛితో, న అఞ్ఞథా విసేసాభావతో అనిట్ఠాపన్నోవాతి తస్స నియమస్స ఫలం దస్సేతుం ''**నో అజానతో నో అపస్సతో''తి వుత్తన్తి** ఆహ ''**యో పన న జానాతి, న పస్సతి, తస్స నో వదామీతి అత్థో**''తి. ఇమినా ఖన్ధానం పరిఞ్ఞా ఆసవక్ఖయస్స ఏకన్తికకారణన్తి దస్సేతి. **ఏతేనాతి** "నో అజానతో, నో అపస్సతో"తి ఏతేన వచనేన. **తే పటిక్ఖిత్తాతి** కే పన తేతి? "బాలే చ పణ్డితే చ సన్ధావిత్వా సంసరిత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౮; మ॰ ని॰ ౨.౨౨౮) అహేతూ అప్పచ్చయా సత్తా విసుజ్ఝన్తీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౬౮; మ॰ ని॰ ౨.౧౦౧, ౨౨౭) ఏవమాదివాదా. తేసు కేచి అభిజాతిసఙ్కన్తిమత్తేన సంసారసుద్ధిం పటిజానన్తి, అఞ్ఞే ఇస్సరపజాపతికారణాదివసేన. తయిదం సబ్బం సంసారాదీహీతి ఏత్థేవ సఙ్గహితన్తి దట్ఠబ్బం. **పురిమేన పదద్వయేనాతి** "జానతో పస్సతో"తి ఇమినా పదద్వయేన. **ఉపాయో వుత్తో** "ఆసవక్ఖయా"తి అధికారతో. **ఇమినాతి** "నో అజానతో, నో అపస్సతో"తి ఇమినా పదద్వయేన. అనుపాయో హోతి ఏస ఆసవానం ఖయస్స, యదిదం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం అపరిఞ్ఞాతి "జానతో పస్సతో"తి ఇమినావ అనియమవచనేన అనుపాయపటిసేధోపి అత్థతో బోధితో హోతీతి. తమేవ హి అత్థతో బోధితభావం విభావేతుం ఏవం సంవణ్ణనా కతాతి దట్ఠబ్బం.

దబ్బజాతికోతి దబ్బరూపో. సో హి ''**ద్రబ్యో**''తి వుచ్చతి "ద్రబ్యం వినస్సతి నాద్రబ్య"న్తిఆదీసు. **దబ్బజాతికో** వా సారసభావో, సారుప్పసీలాచారోతి అత్థో. యథాహ "న ఖో దబ్బ దబ్బా ఏవం నిబ్బేఠేన్తీ"తి (పారా॰ ౩౮౪). **వత్తసీసే ఠత్వాతి** వత్తం ఉత్తమం ధురం కత్వా. యో హి పరిసుద్ధాజీవో కాతుం అజానన్తానం సబ్రహ్మచారీనం అత్తనో వా వస్సవాతాదిపటిబాహనత్థం ఛత్తాదీని కరోతి, సో వత్తసీసే ఠత్వా కరోతి నామ. **పదట్ఠానం న హోతీతి** న వత్తబ్బం నాథకరణధమ్మభావేన మగ్గఫలాధిగమస్స ఉపనిస్సయభావతో. వుత్తఞ్హి "యాని తాని సబ్రహ్మచారీనం ఉచ్చావచాని కిచ్చకరణీయాని, తత్థ దక్ఖో హోతీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౫). **ఏవం జానతోతి** ఏవం వేజ్జకమ్మాదీనం జాననహేతు మిచ్ఛాజీవపచ్చయా కామాసవాదయో ఆసవా వడ్ఢన్తియేవ, న పహీయన్తి. "ఏవం ఖో…పే॰… ఆసవానం ఖయో హోతీ"తి ఇమాయ పాళియా అరహత్తస్సేవ గహణం యుత్తం ఫలగ్గహణేన హేతునో అవుత్తసిద్ధత్తా. తేనాహ ''**ఆసవానం ఖయన్తే జాతత్తా**''తి.

ఆగమనం ఆగమో, తం ఆవహతీతి **ఆగమనీయా,** పుబ్బభాగపటిపదా. **ఖయస్మిన్తి** భావేనభావలక్ఖణే భుమ్మం, **ఖయేతి** పన విసయే. తేనాహ ''**ఆసవక్ఖయసఙ్ఖాతే**''తి. ఉపనిసీదతి ఫలం ఏత్థాతి కారణం **ఉపనిసా. అరహత్తఫలవిముత్తి** ఉక్కట్ఠనిద్దేసతో. **సాతి** విముత్తి. **అస్సాతి** పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స. మనస్మిం వివట్టనిస్సితే పన అనన్తరూపనిస్సయాపి పచ్చయా సమ్భవన్తీతి ''**లబ్భమానవసేన పచ్చయభావో వేదితబ్బో**''తి వుత్తం.

విరజ్జతి అసేససఙ్ఖారతో ఏతేనాతి **విరాగో,** మగ్గో. నిబ్బిన్దతి ఏతాయాతి **నిబ్బిదా,** బలవవిపస్సనా. తేనాహ ''**ఏతేనా**''తిఆది. పటిసఙ్ఖానుపస్సనాపి ముఞ్చితుకమ్యతాపక్ఖికా ఏవాతి అధిప్పాయేన ''**చతున్నం ఞాణానం అధివచన**''న్తి వుత్తం. "యావ మగ్గామగ్గఞాణదస్సనవిసుద్ధి, తావ తరుణవిపస్సనా"తి హి వచనతో ఉపక్కిలేసవిముత్తఉదయబ్బయఞాణతో పరం బలవవిపస్సనా. రూపారూపధమ్మానం విసేసభూతో సామఞ్ఞభూతో చ యో

యో సభావో యథాసభావో, తస్స జాననం **యథాసభావజాననం**. తదేవ **దస్సనం**. పచ్చక్ఖకరణట్ఠేన ఞాతపరిఞ్ఞా తీరణపరిఞ్ఞా చ గహితా హోతి. తేనాహ "**తరుణవిపస్సన**"న్తిఆది. **సఙ్ఖారపరిచ్ఛేదే ఞాణ**న్తి నామరూపపరిగ్గహఞాణం వదతి. **కఙ్ఖావితరణం** పచ్చయపరిగ్గహో ధమ్మట్ఠితిఞాణన్తిపి వుచ్చతి. నయవిపస్సనాదికం అనుపస్సనాఞాణం **సమ్మసనం. మగ్గామగ్గే ఞాణ**న్తి మగ్గామగ్గం వవత్థపేత్వా ఠితం ఞాణం. సో హి పాదకజ్ఝానసమాధి తరుణవిపస్సనాయ పచ్చయో హోతి. "సమాహితో యథాభూతం పజానాతి పస్సతీ"తి (సం॰ ని॰ ౩.౫.; ౪.౯౯; ౫.౧౦౭౧) హి వుత్తం.

పుబ్బభాగసుఖన్తి ఉపచారజ్ఝానసహితసుఖం. **దరథ పటిప్పస్సద్ధీ**తి కామచ్ఛన్దాదికిలేసదరథస్స పటిపస్సమ్భనం. "సుఖంపాహం, భిక్ఖవే, సఉపనిసం వదామీ"తి ఏత్థ అధిప్పేతసుఖం దస్సేతుం "**అప్పనాపుబ్బభాగస్స సుఖస్సా**"తి వుత్తం. "పస్సద్ధకాయో సుఖం వేదేతీ"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౪౬౬;౩.౩౫౯; అ॰ని॰ ౧.౩.౯౬) వుత్తఅప్పనాసుఖస్స పస్సద్ధియా పచ్చయత్తే వత్తబ్బమేవ నత్థి. **సుఖ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **బలవపీతీ**తి ఫరణలక్ఖణప్పత్తా పీతి. తాదిసా హి వితక్కవిచారసుఖసమాధీహి లద్ధప్పచ్చయా నీవరణం విక్ఖమ్భన్తీ తంనిమిత్తం దరథం పరిళాహం పటిపస్సమ్భేతి. తేనాహ "**సా హి దరథప్పస్సద్ధియా పచ్చయో హోతీ**"తి. **దుబ్బలపీతీ**తి తరుణపీతి. తేనాహ "**సా హి బలవపీతియా పచ్చయో హోతీ**"తి. **సద్ధా**తి రతనత్తయగుణానం కమ్మఫలస్స చ సద్దహనవసేన పవత్తో అధిమోక్ఖో, సా పన యస్మా అత్తనో విసయే పునప్పునం ఉప్పజ్జతి, న ఏకవారమేవ, తస్మా ఆహ "**అపరాపరం ఉప్పజ్జనసద్ధా**"తి. యస్మా సద్దహన్తో సద్ధేయ్యవత్థుస్మిం పముదితో హోతి, తస్మా ఆహ "**సా హి దుబ్బలపీతియా పచ్చయో హోతీ**"తి. దుక్ఖదుక్ఖాదిభేదస్స సబ్బస్సపి దుక్ఖస్స వట్టదుక్ఖన్తోగధత్తా తస్స చ ఇధాధిప్పేతత్తా వుత్తం "**దుక్ఖన్తి వట్టదుక్ఖ**"న్తి. జరామరణదుక్ఖన్తి కేచి, సోకాదయో చాతి అపరే. తదుభయస్సపి సఙ్గణ్హనతో పఠమో ఏవత్థో యుత్తో. యస్మా దుక్ఖప్పత్తో కమ్మస్స ఫలాని సద్దహతి, రతనత్తయే చ పసాదం ఉప్పాదేతి, తస్మా వుత్తం "**తఞ్హి అపరాపరసద్ధాయ పచ్చయో హోతీ**"తి. యస్మా "ఆచరియానం సన్తికే ధమ్మం సుత్వా పవత్తిదుక్ఖ"న్తి చిన్తయతో "ఏకన్తతో అయం ధమ్మో ఇమస్స దుక్ఖస్స సమతిక్కమాయ హోతీ"తి సద్ధా ఉప్పజ్జతి. తేనాహ "ధమ్మం సుత్వా తథాగతే సద్ధం పటిలభతీ"తిఆది (దీ॰ ని॰ ౧.౧౯౧). **సవికారా**తి ఉప్పాదవికారేన సవికారా **ఖన్ధజాతి** జాయనట్ఠేన. జాతియా పన అసతి తత్థ తత్థ భవే నత్థి దుక్ఖస్స సమ్భవోతి ఆహ "**సా హి వట్టదుక్ఖస్స పచ్చయో**"తి. **కమ్మభవో**తి కమ్మభవాదికో తివిధోపి కమ్మభవో. సో హి ఉపపత్తిభవస్స పచ్చయో. ఏవమాదిం సన్ధాయాహ "**ఏతేనుపాయేనా**"తి. **సేసపదానీ**తి ఉపాదానాదిపదాని. అనులోమఞాణం సఙ్ఖారుపేక్ఖాపక్ఖికత్తా నిబ్బానగ్గహణేన గహితం, గోత్రభుఞాణం పఠమమగ్గస్స ఆవజ్జనం. సో హి తేన విపస్సనాయ కిఞ్చి కిఞ్చి విసేసట్ఠానం కయిరతీతి తం అనామసిత్వా నిబ్బిదూపనిసో విరాగోతి "విరాగో"ఇచ్చేవ వుత్తం.

కేన ఉదకేన విదారయిత్వా గతపదేసోతి కత్వా **కన్దరో. నితమ్బో**తిపి ఉదకస్స. యథా నిన్నం ఉదకం పవత్తతి, తథా నివత్తనభావేన **నదీకుఞ్జోతిపి వుచ్చతి**. హేమన్తగిమ్హఉతువసేన అట్ఠ మాసే పవత్తో పథవీవివరోతి కత్వా **పదరో**. ఖుద్దికా ఉదకవాహినియో సాఖా వియాతి **సాఖా** , ఖుద్దకా సోబ్భా కుసుబ్భా ఓ-కారస్స ఉ-కారం కత్వా. **ఏవమేవ ఖో**తిఆది "సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే"తిఆదినా ఉపనీతాయ ఉపమాయ ఉపమేయ్యేన సంసన్దనన్తి, తం యోజేత్వా దస్సేతుం "**అవిజ్జా పబ్బతోతి దట్ఠబ్బా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ అవిజ్జా చ సన్తానవసేన చిరంతనకాలప్పవత్తనతో పచురజనేహి దుప్పజహనతో "పబ్బతో"తి వుత్తా. లోకత్తయాభిబ్యాపనతో అభిసన్దనతో చ అభిసఙ్ఖారా మేఘసదిసా. అభిసఙ్ఖారా మేఘోతి దట్ఠబ్బాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. తథా సేసపదద్వయేపి. విఞ్ఞాణాదివట్టం అనుపవత్తితో పరమ్పరపచ్చయతో చ కన్దరాదిసదిసా. విముత్తి ఏకరసత్తా, హానివుద్ధిఅభావతో చ సాగరసదిసాతి ఉపమాసంసన్దనం.

తత్థ యస్మా పురిమసిద్ధాయ అవిజ్జాయ సతి అభిసఙ్ఖారా, నాసతి, తస్మా తే ఉపరిపబ్బతే పవత్తా వియ హోన్తీతి వుత్తం **''అవిజ్జా...పే.... వస్సనం వేదితబ్బ''**న్తి. **అస్సుతవా హీ**తిఆది వుత్తస్సేవ అత్థస్స సమత్థనం. **తణ్హాయ అభిలాసం కత్వా**తి ఏతేన సబ్బస్సపి అభిసఙ్ఖారవుట్ఠితేమనత్థం దీపేతి. తణ్హా హి "స్నేహో"తి వుత్తా. అన్తిమభవికస్స అన్తభవనిబ్బత్తకో అభిసఙ్ఖారో నిబ్బానం న పత్తో, తదన్తస్స భాగస్స నిబ్బానం ఆహచ్చ ఠితో వియ హోతీతి **''మహాసముద్దం ఆహచ్చ ఠితకాలో వియా''**తి ఉపమానిదస్సనం కతం. **విఞ్ఞాణాదివట్టం పూరేత్వా**పి ఇమినాపి హి అన్తిమభవికస్సేవ విఞ్ఞాణప్పవత్తి దస్సితా. సా హి పూరితాతి వత్తబ్బా తతో పరం విఞ్ఞాణాదివట్టస్సేవ అభావతో. జాతస్స పుగ్గలస్స జాతిపచ్చయవట్టదుక్ఖవేదనాయ ధమ్మస్సవనం ఇచ్ఛితబ్బం, తం పన యదిపి ఇమస్మిం సుత్తే న ఆగతం, సుత్తన్తరేసు పన ఆగతమేవాతి తతో ఆహరిత్వా తం వత్తబ్బన్తి దస్సేన్తో **''బుద్ధవచనం పనా''**తిఆదిమాహ. తయిదం సావకబోధిసత్తానం వసేనాయం దేసనాతి కత్వా వుత్తం. ఇతరేసం పన వసేన వుచ్చమానం సుత్తన్తరగ్గహణత్థం పయోజనం నత్థీతి **''యా హీ''**తిఆదిమాహ. **పాళియా వసేన గహితమేవా**తి సఙ్ఖేపతో వుత్తఅత్థస్స విత్థారతో దస్సనం. **నిబ్బత్తీ**తి నిబ్బత్తమానా ఖన్ధా గహితాతి ఆహ **''సవికారా''**తి. అనిచ్చతాలక్ఖణాదిదీపనతో **లక్ఖణాహటం. కమ్మాకమ్మ**న్తి వినిచ్ఛయం. **నిజ్జట**న్తి నిగ్గుమ్బం, సుద్ధన్తి అత్థో. **పథవీకసిణాదీసు కమ్మం ఆరభతీ**తిఆది పాళియం సమథపుబ్బఙ్గమా విపస్సనా దస్సితాతి కత్వా వుత్తం . ఏవఞ్హి పామోజ్జాదిదస్సనం సమ్భవతీతి. **దేవస్సా**తి మేఘస్స. కస్మా పనేత్థ "ఖీణాసవస్స...పే.... ఠితకాలో వేదితబ్బో"తి వుత్తం, నను పుబ్బే దేవట్ఠానియో అభిసఙ్ఖారో వుత్తో, న అభిసఙ్ఖారో ఖీణాసవోతి? నాయం దోసో, కారణూపచారేన ఫలస్స వుత్తత్తా. అభిసఙ్ఖారమూలకో హి ఖన్ధసన్తానో ఖన్ధసన్తానే చ ఉచ్ఛిన్నసంయోగే ఖీణాసవసమఞ్ఞాతి.

ఉపనిససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. అఞ్ఞతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౨౪. సోతి సారిపుత్తత్థేరో. యది న తావ పవిట్ఠో, కస్మా "పావిసీ"తి వుత్తన్తి ఆహ **''పవిసిస్సామీ''**తిఆది. తేన అవస్సమ్భావిని భూతే వియ ఉపచారో హోతీతి దస్సేతి. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ విభావేన్తో **''యథా కి''**న్తిఆదిమాహ. **అతిప్పగోయేవ నిక్ఖన్తదివసో**తి పకతియా భిక్ఖాచరణవేలాయ అతివియ పాతో ఏవ విహారతో నిక్ఖన్తదివసభాగో. **ఏతదహోసీ**తి ఏతం "అతిప్పగో ఖో"తిఆదికం చిన్తనం అహోసి. **దక్ఖిణద్వారస్సా**తి రాజగహనగరే దక్ఖిణద్వారస్స వేళువనస్స చ అన్తరా అహోసి, తస్మా "తేనుపసఙ్కమిస్స"న్తి చిన్తనా అహోసీతి అధిప్పాయో. **కిం వాదీ**తి చతూసు వాదేసు కతరం వాదం వదసి. **కిమక్ఖాయీ**తి తస్సేవ వేవచనం. కిం వదతీతి పన చత్తారో వాదే సామఞ్ఞతో గహేత్వా నపుంసకలిఙ్గేన వదతి యథా కిం తే జాతలిఙ్గం. సబ్బనామఞ్హేతం, యదిదం నపుంసకలిఙ్గం. వదతి ఏతేనాతి **వాదో,** దస్సనం. తం సన్ధాయాహ "కిం ఏత్థ...పే.... దస్సనన్తి పుచ్ఛన్తీ"తి. "ధమ్మపటిసమ్భిదా"తిఆదీసు వియ **ధమ్మ**-సద్దో హేతుఅత్థోతి ఆహ **''యం వుత్తం కారణం, తస్స అనుకారణ''**న్తి. వాదస్స వచనస్స అనుప్పత్తి **వాదప్పవత్తి**.

ఇదం వచనన్తి "ఏకమిదాహ"న్తిఆదివచనం. **సా**తి "ఏకే సమణబ్రాహ్మణా కమ్మవాదా"తి ఏవం పవత్తకథా. అచ్ఛరం అఙ్గులిఫోటనం అరహతీతి **అచ్ఛరియం. అబ్భుత**న్తి నిరుత్తినయేన పదసిద్ధి దట్ఠబ్బా. **సబ్బవాదాన**న్తి సబ్బేసం చతుబ్బిధవాదానం. పఠమో హేత్థ సస్సతవాదో, దుతియో ఉచ్ఛేదవాదో, తతియో ఏకచ్చసస్సతవాదో, చతుత్థో అధిచ్చసముప్పన్నవాదో, తేసం సబ్బేసం పటిక్ఖేపతో పటిక్ఖేపకారణం వుత్తం. పటిచ్చసముప్పాదకిత్తనం వా

పచురజనఞాణస్స అలబ్భనేయ్యపతిట్ఠతాయ **గమ్భీరఞ్చేవ,** తథా అవభాసనతో చేతసి ఉపట్ఠానతో **గమ్భీరావభాసఞ్చ కరోన్తో. తదేవ పదన్తి** ఫస్సపదంయేవ ఆదిభూతం గహేత్వా.

అఞ్ఞతిత్థియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. భూమిజసుత్తవణ్ణనా

౨౫. పురిమసుత్తేతి అనన్తరే పురిమే సుత్తే. **వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బన్తి** పదత్థే తతో విసిట్ఠం అనిద్దిసిత్వా ఇతరం అత్థతో విభావేతుం **''అయం పన విసేసో''**తిఆదిమాహ. **న కేవలం ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి,** అథ ఖో ఫస్సస్స సహకారీకారణభూతఅఞ్ఞపచ్చయా చ ఉప్పజ్జతీతి. **కాయేనాతి** చోపనకాయేన, కాయవిఞ్ఞత్తియాతి అత్థో. సా హి కామం పట్ఠానే ఆగతేసు చతువీసతియా పచ్చయేసు కేనచి పచ్చయేన చేతనాయ పచ్చయో న హోతి. యస్మా పన కాయే సతి ఏవ కాయకమ్మం నామ హోతి, నాసతి, తస్మా సా తస్సా సామగ్గియభావేన ఇచ్ఛితబ్బాతి వుత్తం **''కాయేనపి కరియమానం కరీయతీ''**తి. తేనాహ భగవా ''కాయే వా, హానన్ద, సతి కాయసఞ్చేతనాహేతు ఉప్పజ్జతి అజ్ఝత్తం సుఖం దుక్ఖ''న్తి. **వాచాయపీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **మనసాతి** పాతుభూతేన మనసా, న మనమత్తేనాతి. **అత్తనా** పరేహి అనుస్సాహితేన. **పరేనాతి** పరేన అనుస్సాహేన. **సమ్పజానేనాతి** ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తవసేన పజానన్తేన. **అసమ్పజానేనాతి** తథా న సమ్పజానన్తేన. **తస్సాతి** సుఖదుక్ఖస్స. **కాయసఞ్చేతనాహేతూతి** కాయకమ్మనిమిత్తం, కాయికస్స కమ్మస్స కతత్తా ఉపచితత్తాతి అత్థో. ఏస నయో సేససఞ్చేతనాసుపి. ఉద్ధచ్చసహగతచేతనా పవత్తియం విపాకం దేతియేవాతి **''వీసతి చేతనా లబ్భన్తీ''**తి వుత్తం. **తథా వచీద్వారేతి** ఏత్థ ''కామావచరకుసలాకుసలవసేన వీసతి చేతనా లబ్భన్తీ''తి ఇదం తథా-సద్దేన ఉపసంహరతి. **రూపారూపచేతనాహీతి** రూపావచరారూపావచరకుసలచేతనాహి. **తప్పచ్చయం** యథారహన్తి అధిప్పాయో. **తాపి చేతనాతి** యథావుత్తా ఏకూనవీసతి చేతనా అవిజ్జాపచ్చయా హోన్తి కుసలానమ్పి పగేవ ఇతరాధిట్ఠహితావిజ్జస్సేవ ఉప్పజ్జనతో, అఞ్ఞథా అనుప్పజ్జనతో. **యథావుత్తచేతనాభేదన్తి** యథావుత్తం కాయచేతనాదివిభాగం. **పరేహి అనుస్సాహితో** సరసేనేవ పవత్తమానో. **పరేహి కారియమానోతి** పరేహి ఉస్సాహితో హుత్వా కయిరమానో. **జానన్తోపీతి** అనుస్సవాదివసేన జానన్తోపి. **కమ్మమేవ జానన్తోతి** తదా అత్తనా కరియమానకమ్మమేవ జానన్తో.

చతూసూతి ''సామం వా పరే వా సమ్పజానో వా అసమ్పజానో వా''తి ఏవం వుత్తేసు చతూసు ఠానేసు. యథావుత్తే ఏకూనవీసతిచేతనాధమ్మే అసఙ్ఖారికససఙ్ఖారికభావేన సమ్పజానకతాసమ్పజానకతభావేన చతుగుణే కత్వా వుత్తం **''ఛసత్తతి ద్వేసతా చేతనాధమ్మా''**తి. యేసం సహజాతకోటి లబ్భతి, తేసమ్పి ఉపనిస్సయకోటి లబ్భతేవాతి **''ఉపనిస్సయకోటియా అనుపతితా''**తిఇచ్చేవ వుత్తా. **తేతి** యథావుత్తా సబ్బేపి ధమ్మా. **సో కాయో న హోతీతి** ఏత్థ పసాదకాయోపి గహేతబ్బో. తేనాహ **''యస్మిం కాయే సతీ''**తిఆది. **సో కాయో న హోతీతి** సో కాయో పచ్చయనిరోధేన న హోతి. **వాచాతి** సద్దవాచా. **మనోతి** యం కిఞ్చి విఞ్ఞాణం. ఇదాని కమ్మవసేనేవ యోజేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. **ఏసేవ నయో** ''వాచాపి ద్వారభూతా మనోపి ద్వారభూతో''తి. ఖీణాసవస్స కథం కాయో న హోతి, న తస్స కాయకమ్మాధిట్ఠానన్తి అధిప్పాయో. **అవిపాకత్తాతి** అవిపాకధమ్మత్తాతి అత్థో. కాయో న హోతీతి వుత్తం అకమ్మకరణభావతో.

తన్తి కమ్మం. **ఖేత్తం న హోతీతి** తస్స దుక్ఖస్స అవిరుహనట్ఠానత్తా. విరుహనట్ఠానాదయో బ్యతిరేకవసేన వుత్తా. తేనాహ **''న హోతీ''**తి. **కారణట్ఠేనాతి** ఆధారభూతకారణభావేన. **సఞ్చేతనామూలకన్తి** సఞ్చేతనానిమిత్తం. **విరుహనాదీనం అత్థానన్తి**

“విరుహనట్ఠేనా”తిఆదినా వుత్తానం అత్థానం. ఇమినా విరుహనాదిభావేన వేదనా “సుఖదుక్ఖవేదనా”తి కథితా, నయిధ జేట్ఠలక్ఖణం సుఖదుక్ఖం నిప్పయోజకస్స సుఖస్స దుక్ఖస్స చ అధిప్పేతత్తా. ఉపేక్ఖావేదనాపేత్థ సుఖసణ్హసభావవిపాకభూతా వేదనావ.

భూమిజసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఉపవాణసుత్తవణ్ణనా

౨౬. **వట్టదుక్ఖమేవ కథితం** ఇతరదుక్ఖస్సపి విపాకస్స సఙ్గణ్హనతో.

ఉపవాణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. పచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౨౭. **పటిపాటియా**తి పటిపాటియా ఠపనేన. చతుసచ్చయోజనం దస్సేతుం **పరియోసాన...పే.... ఆది వుత్తం. దుక్ఖసచ్చవసేనా**తి పరిఞ్ఞేయ్యభావవసేన. జరామరణాపదేసేన హి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా వుత్తా, తే చస్స అత్తనో ఫలస్స పచ్చయా న హోన్తి. తం సన్ధాయ వుత్తం ‘‘**పచ్చయం జానాతీ**’’తి. వినేయ్యజ్ఝాసయవసేన హేత్థ దేసనా పవత్తా. **సమ్పన్నో**తి సమన్నాగతో. **ఆగతో**తి ఉపగతో, అధిగతోతి అత్థో. **పస్సతీ**తి పచ్చవేక్ఖణఞాణేన పచ్చక్ఖతో పస్సతి, మగ్గపఞ్ఞాయ ఏవం అసమ్మోహపటివేధవసేన పస్సతి. **మగ్గఞాణేనేవ,** న ఫలఞాణేన. **ధమ్మసోతం సమాపన్నో**తి అరియధమ్మసోతం సమ్మదేవ ఆపన్నో పత్తో. అనయే నఇరియనతో, అయే చ ఇరియనతో, సదేవకేన చ లోకేన “సరణ”న్తి అకరణీయతో అరియపక్ఖం భజన్తో **పుథుజ్జనభూమిం అతిక్కన్తో. నిబ్బేధికపఞ్ఞాయా**తి చతున్నం అరియసచ్చానం నిబ్బిజ్ఝనకపఞ్ఞాయ. **ఆహచ్చ తిట్ఠతి** మగ్గక్ఖణే, ఫలక్ఖణే పన ఆహచ్చ ఠితో నామ.

పచ్చయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౨౮. **ఉత్తానమేవ** సబ్బసోవ సత్తమే ఆగతనయత్తా, వినేయ్యజ్ఝాసయవసేన హి ఇదం సుత్తం సత్థారా అఞ్ఞస్మిం ఆసనే దేసితం, పరిసాయ వివట్టేన సాత్థికాతి సత్థు దేసనా ఆగతాతి అయం పటిగ్గాహకాధీనా హోతీతి ధమ్మగారవేన సఙ్గహం ఆరోపేన్తియేవ.

భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౨౯. **అక్ఖరభాణకాన**న్తి అక్ఖరరుచీనం. ఉపసగ్గేన పదవడ్ఢనమ్పి రుచ్చన్తి. తేనాహ ‘‘**తే హీ**’’తిఆది.

సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౩౦. ద్వీసు సుత్తేసూతి నవమదసమసుత్తేసు.

దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దసబలవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. కళారఖత్తియవగ్గో

౧. భూతసుత్తవణ్ణనా

౩౧. అజితమాణవేనాతి సోళససు బావరియబ్రాహ్మణపరిచారకేసు ''అజితో''తి లద్ధనామేన మాణవేన. సఙ్ఖా వుచ్చతి పఞ్ఞా, సఙ్ఖాతా పరిఞ్ఞాతా ధమ్మా యేసం తే **సఙ్ఖాతధమ్మా,** పటివిద్ధసచ్చా ఖీణాసవా. సేక్ఖా పన విపాకస్స అపరిఞ్ఞాతత్తా ''సఙ్ఖాతధమ్మా''తి న వుచ్చన్తి. సేక్ఖధమ్మసమన్నాగమేన తే **సేక్ఖా**. తే పన కామం పుగ్గలపటిలాభవసేన అనేకసహస్సావ హోన్తి, చతుమగ్గహేట్ఠిమఫలత్తయస్స పన వసేన తంసమఙ్గితాసామఞ్ఞేన న సత్తజనతో ఉద్ధన్తి ఆహ **''సత్త జనే''**తి నియమేత్వా విసేసేతి. సంకిలేసవజ్జం, తతో వా అత్తానం వియ వినేయ్యలోకం నిపాతి రక్ఖతీతి నిపకో, తస్స భావో **నేపక్కం,** ఞాణన్తి ఆహ **''నేపక్కం వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ సమన్నాగతత్తా నిపకో''**తి.

''కో ను ఖో ఇమస్స పఞ్హస్స అత్థో''తి చిన్తేన్తో పఞ్హాయ కఙ్ఖతి నామ. ''కథం బ్యాకరమానో ను ఖో సత్థు అజ్ఝాసయం న విరోధేమీ''తి చిన్తేన్తో అజ్ఝాసయం కఙ్ఖతి నామ. సుజాననీయత్థపరిచ్ఛేదం కత్వా చిన్తనా హేత్థ ''కఙ్ఖా''తి అధిప్పేతా, న విచికిచ్ఛాతి. పహీనవిచికిచ్ఛో హి మహాథేరో ఆయస్మతో అస్సజిమహాథేరస్స సన్తికేయేవ, విచిననభూతం కుక్కుచ్చసదిసం పనేతం వీమంసనమత్తన్తి దట్ఠబ్బం. **పత్తం ఆదాయ చరన్తో**తి పబ్బజితభావలక్ఖణం. ధమ్మసేనాపతిభావేన వా మమ పత్తధమ్మదేసనావారం ఆదాయ చరన్తోతి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

జాతన్తి యథారహం పచ్చయతో ఉప్పన్నం, సఙ్ఖతన్తి అత్థో. **పఞ్హాబ్యాకరణం ఉపట్ఠాసీ**తి పఞ్హస్స బ్యాకరణతా పటిభాసి. ''సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ''తి పాఠో, అట్ఠకథాయం పన ''సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో''తి పదం ఉద్ధరిత్వా ''పస్సన్తస్సా''తి అత్థో వుత్తో. తం ''భూతన్తి…పే॰… పటిపన్నో హోతీ''తి ఇమాయ పాళియా న సమేతి, తస్మా యథాదస్సితపాఠో ఏవ యుత్తో. **యావ అరహత్తమగ్గా నిబ్బిదాదీనం అత్థాయా**తి సమితాపేక్ఖధమ్మవసా పదం వదన్తి. **ఆహారసమ్భవ**న్తి పచ్చయహేతుకం. **సేక్ఖపటిపదా కథితా** ''నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ పటిపన్నో హోతీ''తి వచనతో. ఏస నయో నిరోధవారేపి. **నిబ్బిదా**తి కరణే పచ్చత్తవచనం, **విరాగా నిరోధా**తి కరణే నిస్సక్కవచనన్తి ఆహ **''సబ్బాని కారణవచనానీ''**తి. **అనుపాదా**తి అనుపాదాయ. **భూతమిదన్తిఆదిమాహ** సబ్బసుత్తం ఆహచ్చభాసితం జినవచనమేవ కరోన్తో.

భూతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. కళారసుత్తవణ్ణనా

౩౨. తస్స థేరస్స నామం జాతిసముదాగతం. **నివత్తో**తి పుబ్బే వట్టసోతస్స పటిసోతం గన్తుం ఆరద్ధో, తం అవిసహన్తో అనుసోతమేవ గచ్ఛన్తో, తతో నివత్తో పరిక్లేసవిధమే అసంసట్ఠో వియుత్తో హోతి. ఏత్థ చేతనాతి వా అస్సాసో. హీనాయావత్తనం నామ కామేసు సాపేక్ఖతాయ, తత్థ చ నిరపేక్ఖతా తతియమగ్గాధిగమేనాతి దస్సేన్తో **"తయో మగ్గే"**తిఆదిమాహ. **సావకపారమీఞాణం** థేరస్స అరహత్తాధిగమేన నిప్ఫన్నం, తస్మా తస్స తం ఉపరిమకోటియా అస్సాసో వుత్తో. **ఉగ్ఘాటితా**తి వివటా, వూపసమితాతి అత్థో. **తత్థా**తి అరహత్తప్పత్తియం. **విచికిచ్ఛాభావ**న్తి నిబ్బేమతికతం.

న ఏవం బ్యాకతాతి "ఖీణా జాతీ"తిఆదికా ఏవం ఉత్తానకం న బ్యాకతా, పరియాయేన పన బ్యాకతా. **కేనచీ**తి కేనచిపి కారణేన. **ఏవం** ఉత్తానకం **బ్యాకరిస్సతి**.

తస్స పచ్చయస్స ఖయాతి తస్స కమ్మభవసఙ్ఖాతస్స పచ్చయస్స అవిజ్జాయ సహకారితాయం సఙ్గహితస్స ఖయా అనుప్పాదా నిరోధా. **ఖీణస్మి**న్తి ఖీణే. అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధే **జాతియా** యథావుత్తే **పచ్చయే. జాతిసఙ్ఖాతం ఫలం ఖీణం** అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదితన్తి. **విదితం** ఞాతం. ఆజానాతి చతుసచ్చం హేట్ఠిమమగ్గేహి ఞాతం అనతిక్కమిత్వావ పటివిజ్ఝతీతి **అఞ్ఞా** అగ్గమగ్గో. తదుపచారేన అగ్గఫలం ఇధ "అఞ్ఞా" నామ. **పచ్చయో**తి భవూపపత్తియా పచ్చయో పటిచ్చసముప్పాదో.

మేతి మయా. **అఞ్ఞాసి** ఆకారగ్గహణేన చిత్తాచారం జానాతి. **తేనా**తి భగవతా. **బ్యాకరణం అనుమోదితం** పఞ్హాబ్యాకరణస్స విసయకతభావతో.

అయమస్స విసయోతి అయం వేదనా అస్స సారిపుత్తత్థేరస్స సవిసయో తత్థ విసయభావేన పవత్తత్తా. **కిఞ్చాపీ**తి కిఞ్చాపి సుఖా వేదనా ఠితిసుఖా దుక్ఖా వేదనా విపరిణామసుఖా, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా ఞాణసుఖా. **విపరిణామకోటియా**తి అనిచ్చభావేన **సబ్బావ** వేదనా **దుక్ఖా నామ** . సుఖపటిక్ఖేపతోపి హి సుఖపీతియా ఫరణతాయ సుఖాతి తిక్ఖమత్తేన విపరిణామదుక్ఖాతి విపరిణామతో అభావాధిగమేన సుఖనిరోధక్ఖణమత్తేన. తథా హి వుత్తం **పపఞ్చసూదనియం** "సుఖాయ వేదనాయ అత్థిభావో సుఖ"న్తి. సుఖకామో దుక్ఖం తితిక్ఖతి. అపరిఞ్ఞాతవత్థుకానఞ్హి సుఖవేదనుపరమో దుక్ఖతో ఉపట్ఠాతి, తస్మాయమత్థో వియోగేన దీపేతబ్బో. "దుక్ఖా విపరిణామసుఖా"తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. తథాచాహ **పపఞ్చసూదనియం** "దుక్ఖాయ వేదనాయ నత్థిభావో సుఖ"న్తి. దుక్ఖవేదనుపరమో హి వుత్తానం సుఖతో ఉపట్ఠాతి ఏవాతి వదన్తి. తస్స యోగస్స వూపసమేన "అహో సుఖం జాత"న్తి మజ్ఝత్తవేదనాయ జాననభావో యాథావతో అవబుజ్ఝనం సుఖం. అదుక్ఖమసుఖాపి వేదనా విజానన్తస్స సుఖం హోతి తస్స సుఖుమతాయ విఞ్ఞేయ్యభావతో. యథా రూపారూపధమ్మానం సలక్ఖణతో సామఞ్ఞలక్ఖణతో చ సమ్మదేవ అవబోధో పరమం సుఖం. తేనాహ –

> "యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
>
> లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానత"న్తి. (ధ. ప. ౩౭౪);

అఞ్ఞాణదుక్ఖాతి అజాననభావో అదుక్ఖమసుఖావేదనాయ దుక్ఖం. సమ్మా విభాగజాననసభావో ఞాణస్స సమ్భవో. ఞాణసమ్పయుత్తా హి ఞాణూపనిస్సయా అదుక్ఖమసుఖా వేదనా పసత్థాకారా, యతో సా ఇట్ఠా చేవ ఇట్ఠఫలా చాతి.

అజాననభావోతి ఏత్థ వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో. "దుక్ఖన్తి విదితో"తి పాళి, అట్ఠకథాయం పన విదితన్తి పదుద్ధారో కతో, తం అత్థదస్సనమత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

వేదనాపరిచ్ఛేదజాననేతి "తిస్సో ఇమా వేదనా"తి ఏవం పరిచ్ఛేదతో జాననే. **అఞ్ఞాసీతి** కదా అఞ్ఞాసి? ఇమస్మిం దేసనాకాలేతి వదన్తి, పటివేధకాలేతి పన యుత్తం. యథాపటివిద్ధా హి వేదనా ఇధ థేరేన దేసితాతి. **ఇమినా కారణేనాతి** "యదనిచ్చం తం దుక్ఖ"న్తి వేదనానం అనిచ్చతాయ దుక్ఖభావజాననసఙ్ఖాతేన కారణేన. తంనిమిత్తం హిస్స వేదనాసు తణ్హా న ఉప్పజ్జతి. **అతిప్పపఞ్చోతి** అతివిత్థారో. **దుక్ఖస్మిం** అన్తోగధం దుక్ఖపరియాపన్నత్తా. **దుక్ఖన్తి** సబ్బం వేదయితం దుక్ఖం సఙ్ఖారదుక్ఖభావతో. **ఞాతమత్తేతి** యాథావతో అవబుజ్ఝనమత్తే. **తణ్హా న తిట్ఠతీతి** న సన్తిట్ఠతి నప్పవత్తతి.

కథం విమోక్ఖాతి అజ్ఝత్తబహిద్ధాభేదేసు విముత్తా. హేతుమ్హి చేతం నిస్సక్కవచనన్తి హేతుఅత్థేన కరణవచనేన అత్థమాహ **''కతరేన విమోక్ఖేనా''**తి. కరణత్థేపి వా ఏతం నిస్సక్కవచనన్తి తథా వుత్తం. **అభినివేసోతి** విపస్సనారమ్భో. **బహిద్ధాధమ్మాపి దట్ఠబ్బాయేవ** సబ్బస్సపి పరిఞ్ఞేయ్యస్స పరిజానితబ్బతో. **ఞాణం** పవత్తేత్వా. **తేతి** అజ్ఝత్తసఙ్ఖారే. **వవత్థపేత్వాతి** సలక్ఖణతో పరిచ్ఛిన్దిత్వా. **బహిద్ధా ఓతారేతీతి** బహిద్ధాసఙ్ఖారేసు ఞాణం ఓతారేతి. **అజ్ఝత్తం ఓతారేతీతి** అజ్ఝత్తసఙ్ఖారే సమ్మసతి. **తత్ర** తస్మిం చతుక్కే. **తేసం వవత్థానకాలేతి** తేసం అజ్ఝత్తసఙ్ఖారానం విపస్సనాకాలే.

సబ్బుపాదానక్ఖయాతి సబ్బసో ఉపాదానానం ఖయా. కామం దిట్ఠిసీలబ్బతఅత్తవాదుపాదానాని పఠమమగ్గేనేవ ఖీయన్తి, కాముపాదానం పన అగ్గమగ్గేనాతి తస్స వసేన "సబ్బుపాదానక్ఖయా"తి వదన్తో థేరో అత్తనో అరహత్తపత్తిం బ్యాకరోతి. తేనాహ **''ఆసవా నానుస్సవన్తీ''**తి. **సతోతి** ఇమినా సతివేపుల్లప్పత్తిం దస్సేతి. **చక్ఖుతో రూపే సవన్తీతి** చక్ఖువిఞ్ఞాణవీథియం తదనుగతమనోవిఞ్ఞాణవీథియఞ్చ రూపారమ్మణా ఆసవా పవత్తన్తీతి. కిఞ్చాపి తత్థ కుసలాదీనమ్పి పవత్తి అత్థి, కామాసవాదయో ఏవ వణతో యూసం వియ పగ్ఘరణకఅసుచిభావేన సన్దన్తి, తథా సేసవారేసు. తేనాహ **''ఏవ''**న్తిఆది, తస్మా తే ఏవ "ఆసవా"తి వుచ్చన్తి. తత్థ హి పగ్ఘరణకఅసుచిమ్హి నిరుళ్హో ఆసవసద్దో. "అత్తానం నావజానామీ"తి వుత్తత్తా **''ఓమానపహానం కథిత''**న్తి ఆహ. తేన ఆసవేసు సముదాయుపలక్ఖణం కథితన్తి దట్ఠబ్బం. న హి సేయ్యమానాదిప్పహానేన వినా హీనమానంయేవ పజహతి. **పజాననాతి** "నాపరం ఇత్థత్తాయా"తి వుత్తపజాననసమ్పన్నో హోతీతి.

సరూపభేదతోపీతి "చత్తారో"తి ఏవం పరిమాణపరిచ్ఛేదతోపి. ఇదం భగవా దస్సేన్తో ఆహాతి సమ్బన్ధో. **ఇదన్తి** చ "అయమ్పి ఖో"తిఆదివచనం సన్ధాయాహ.

అసమ్భిన్నాయ ఏవాతి యథానిసిన్నాయ ఏవ, అవుట్ఠితాయ ఏవాతి అత్థో. **పుగ్గలథోమనత్థన్తి** దేసనాకుసలానం ఆనన్దత్థేరాదీనం పుగ్గలానం పసంసనత్థం ఉక్కంసనత్థం. **ధమ్మథోమనత్థన్తి** పటిపత్తిధమ్మస్స పసంసనత్థం. **తేపీతి** ఆనన్దత్థేరాదయో భిక్ఖూపి. **ధమ్మపటిగ్గాహకా** భిక్ఖూ. **అత్థేతి** సీలాదిఅత్థే. **ధమ్మేతి** పాళిధమ్మే.

అస్సాతి భగవతో. **అనుభావం కరిస్సతి** "దివసఞ్చేపి భగవా"తిఆదినా. **నన్తి** సారిపుత్తత్థేరం. **అహమ్పి తథేవ థోమేస్సామి** "సా హి భిక్ఖూ"తిఆదినా. **ఏవం చిన్తేసీతి** ఏవం వక్ఖమానేన ధమ్మదాయాదదేసనాయ చిన్తితాకారేన చిన్తేసి. తేనాహ **''యథా''**తిఆది. **ఏకజ్ఝాసయాయాతి** సమానాధిప్పాయాయ. **మతియాతి** పఞ్ఞాయ. **అయం దేసనా అగ్గాతి** భగవా ధమ్మసేనాపతిం గుణతో ఏవం పగ్గణ్హాతీతి కత్వా వుత్తం.

పకాసేత్వాతి గుణతో పాకటం పఞ్ఞాతం కత్వా సబ్బసావకేహి సేట్ఠభావే **ఠపేతుకామో. చిత్తగతియా** చిత్తవసేన కాయస్స పరిణామనేన “అయం కాయో ఇదం చిత్తం వియ హోతూ”తి కాయసమానగతికత్తాధిట్ఠానేన. కథం పన కాయో దన్ధప్పవత్తికో లహుపరివత్తేన చిత్తేన సమానగతికో హోతీతి? న సబ్బథా సమానగతికో. యథేవ హి కాయవసేన చిత్తపరిణామనే చిత్తం సబ్బథా కాయేన సమానగతికం హోతి. న హి తదా చిత్తం సభావసిద్ధేన అత్తనో ఖణేన అవత్తిత్వా దన్ధవుత్తికస్స రూపధమ్మస్స ఖణేన వత్తితుం సక్కోతి, “ఇదం చిత్తం అయం కాయో వియ హోతూ”తి పనాధిట్ఠానేన దన్ధగతికస్స కాయస్స అనువత్తనతో యావ ఇచ్ఛితట్ఠానప్పత్తి హోతి, తావ కాయగతిఅనులోమేనేవ హుత్వా సన్తానవసేన పవత్తమానం చిత్తం కాయగతియా పరిణామితం నామ హోతి, ఏవం “అయం కాయో ఇదం చిత్తం వియ హోతూ”తి అధిట్ఠానేన పగేవ సుఖలహుసఞ్ఞాయ సమ్పాదితత్తా అభావితిద్ధిపాదానం వియ దన్ధం అవత్తిత్వా యథా లహుకతిపయచిత్తవారేహేవ ఇచ్ఛితట్ఠానప్పతి హోతి, ఏవం పవత్తరూపతా విఞ్ఞాయతీతి.

అధిప్పాయానురూపమేవ తస్స భగవతో థోమనాయ కతత్తా. **ఇదం నామ** అత్థజాతం భగవా **పుచ్ఛిస్సతీ**తి పుబ్బే మయా **అవిదితం** అపస్సం. **ఆసయజాననత్థ**న్తి “ఏవం బ్యాకరోన్తేన సత్థు అజ్ఝాసయో గహితో హోతీ”తి ఏవం సత్థు అజ్ఝాసయజాననత్థం. **దుతియం పఞ్హం పుచ్ఛన్తో** భగవా **పఠమం పఞ్హం అనుమోది** దుతియం పఞ్హం పుచ్ఛన్తేనేవ పఠమపఞ్హవిస్సజ్జనస్స సమ్పటిచ్ఛితభావతో.

ఏతం అహోసీతి ఏతం పరివితక్కనం అహోసి. **అస్సా**తి కళారఖత్తియస్స భిక్ఖునో. ధమ్మే దహతీతి **ధమ్మధాతు,** సావకపారమీఞాణం, సావకవిసయే ధమ్మే దహతి యాథావతో అజితే కత్వా ఠపేతీతి అత్థో. తేనాహ **‘‘ధమ్మధాతూ’’**తిఆది. **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగతికమేవ** విసయే. **గోచరధమ్మే**తి గోచరభూతే ఞేయ్యధమ్మే.

కళారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౩. ఞాణమేవ ఞాణవత్థు సమ్పత్తీనం కారణభావతో. **చతూసూ**తి చతుసచ్చస్స బోధనవసేన వుత్తేసు చతూసు ఞాణేసు. **పఠమ**న్తి “జరామరణే ఞాణ”న్తి ఏవం వుత్తం ఞాణం, యేన ధారణపరిచయమనసికారవసేన పవత్తం సబ్బం గణ్హి. సన్నిచయఞాణమయం **సవనమయం** నామత్వేవ వేదితబ్బం. సభావతో పచ్చయతో చస్స పరిగ్గణ్హనఞాణం **సమ్మసనఞాణం**త్వేవ వేదితబ్బం. జరామరణసీసేన చేత్థ జరామరణవన్తోవ ధమ్మా గహితా. **పటివేధఞాణ**న్తి అసమ్మోహతో పటివిజ్ఝనఞాణం. **ఇమినా ధమ్మేనా**తి హేతుమ్హి కరణవచనం. ఇమస్స హి ధమ్మస్స అధిగమహేతు అయం అరియో అతీతానాగతే నయేనపి చతుసచ్చధమ్మే అభిసమ్బుజ్ఝతి. మగ్గఞాణమేవ పన అతీతానాగతే నయనసదిసం కత్వా దస్సేతుం **‘‘మగ్గఞాణధమ్మేన వా’’**తి దుతియవికప్పో వుత్తో. ఏవఞ్హి “అకాలిక”న్తి సమత్థితం హోతి.

ఞాణచక్ఖునా దిట్ఠేనాతి ధమ్మచక్ఖుభూతేన ఞాణచక్ఖునా అసమ్మోహపటివేధవసేన పచ్చక్ఖతో దిట్ఠేన. **పఞ్ఞాయ విదితేనా**తి మగ్గపఞ్ఞాయ తథేవ విదితేన. యస్మా తథా దిట్ఠం విదితం సబ్బసో పత్తం మహాఉపాయో హోతి, తస్మా వుత్తం **‘‘పరియోగాళ్హేనా’’**తి. **దిట్ఠేనా**తి వా దస్సనేన, ధమ్మం పస్సిత్వా ఠితేనాతి అత్థో. **విదితేనా**తి చత్తారి సచ్చాని విదిత్వా పాకటాని కత్వా ఠితేన. **అకాలికేనా**తి న కాలన్తరవిపాకదాయినా. **పత్తేనా**తి చత్తారి సచ్చాని పత్వా ఠితత్తా ధమ్మం పత్తేన. **పరియోగాళ్హేనా**తి చతుసచ్చధమ్మే పరియోగాహిత్వా ఠితేన. **అతీతానాగతే నయం నేతీ**తి అతీతే చ అనాగతే చ నయం నేతి

హరతి పేసేతి. ఇదం పన పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స కిచ్చం, సత్థారా పన మగ్గఞాణం అతీతానాగతే నయనసదిసం కతం తంమూలకత్తా. అతీతమగ్గస్స హి పచ్చవేక్ఖణం నామ హోతి, తస్మా మగ్గఞాణం నయనసదిసం కతం నామ హోతి, పచ్చవేక్ఖణఞాణేన పన నయం నేతి. తేనాహ ''**ఏత్థ చా**''తిఆది. యథా పన తేన నయం నేతి. తం ఆకారం దస్సేతుం ''**యే ఖో కేచీ**''తిఆది వుత్తం. ఏత్థ చ నయనుప్పాదనం నయఞాణస్సేవ పవత్తివిసేసో. తేన వుత్తం "పచ్చవేక్ఖణఞాణస్స కిచ్చ"న్తి. కిఞ్చాపి "ఇమినాతి మగ్గఞాణధమ్మేన వా"తి వుత్తం, దువిధం పన మగ్గఫలఞాణం సమ్మసనఞాణపచ్చవేక్ఖణాయ మూలకారణం, న నయనస్సాతి దువిధేన ఞాణధమ్మేనాతి న న యుజ్జతి. తథా చతుసచ్చధమ్మస్స ఞాతత్తా మగ్గఫలసఙ్ఖాతస్స వా ధమ్మస్స సచ్చపటివేధసమ్పయోగం గతత్తా "నయనం హోతూ"తి తేన "ఇమినా ధమ్మేనా"తి ఞాణస్స విసయభావేన ఞాణసమ్పయోగేన తదఞాతేనాతి చ అత్థో న న యుజ్జతి. **అనుఅయే**తి ధమ్మఞాణస్స అనురూపవసేన అయే బుజ్ఝనఞాణే దిట్ఠానం అదిట్ఠానయనతో అదిట్ఠస్స దిట్ఠతాయ ఞాపనతో చ. తేనాహ ''**ధమ్మఞాణస్స అనుగమనే ఞాణ**''న్తి. **ఖీణాసవస్స సేక్ఖభూమి** నామ అగ్గమగ్గక్ఖణో . కస్మా పనేతం ఏవం వుత్తన్తి చే? "ఏవం జరామరణం పజానాతీ"తిఆదినా వత్తమానవసేన దేసనాయ పవత్తత్తా.

ఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. దుతియఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౪. **సత్తరీ**తి త-కారస్స ర-కారాదేసం వుత్తం. సత్తతిసద్దేన వా సమానత్థో సత్తరిసద్దో. బ్యఞ్జనరుచివసేన బ్యఞ్జనం భణన్తీతి **బ్యఞ్జనభాణకా**. తేనాహ "బహుబ్యఞ్జనం కత్వా"తిఆది. తిట్ఠతి తత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి ఠితి, పచ్చుప్పన్నలక్ఖణస్స ధమ్మస్స ఠితి ధమ్మట్ఠితి. అథ వా ధమ్మోతి కారణం, పచ్చయోతి అత్థో. ధమ్మస్స యో ఠితిసభావో, సోవ ధమ్మతో అఞ్ఞో నత్థీతి ధమ్మట్ఠితి, పచ్చయో. తత్థ ఞాణం **ధమ్మట్ఠితిఞాణం**. తేనాహ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి – "పచ్చయపరిగ్గహే పఞ్ఞా ధమ్మట్ఠితిఞాణ"న్తి (పటి॰ మ॰ మాతికా ౪). తథా చాహ ''**పచ్చయాకారే ఞాణ**''న్తిఆది. తత్థ **ధమ్మాన**న్తి పచ్చయుప్పన్నధమ్మానం. **పవత్తిట్ఠితికారణత్తా**తి పవత్తిసఙ్ఖాతాయ ఠితియా కారణత్తా. "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తిఆదినా అద్ధత్తయే అన్వయబ్యతిరేకవసేన పవత్తియా **ఛబ్బిధస్స ఞాణస్స**. **ఖయో** నామ వినాసో, సోవ భేదోతి. **విరజ్జనం** పలుజ్జనం. **నిరుజ్ఝనం** అన్తరధానం. **ఏకేకస్మి**న్తి జరామరణాదీసు ఏకేకస్మిం. పుబ్బే "యథాభూతఞాణ"న్తి తరుణవిపస్సనం ఆహ. తస్మా ఇధాపి ధమ్మట్ఠితిఞాణం విపస్సనాతి గహేత్వా ''**విపస్సనాపటివిపస్సనా కథితా**''తి వుత్తం.

దుతియఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. అవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౩౫. **దేసనం ఓసాపేసీ**తి యథారద్ధకథం ఠపేసి. తత్థ నిసిన్నస్స దిట్ఠిగతికస్స లద్ధియా భిన్దనవసేన ఉపరి కథేతుకామో. బుద్ధానఞ్హి దేసనావారం పచ్ఛిన్దాపేత్వా పుచ్ఛితుం సమత్థో నామ కోచి నత్థి. తేనాహ ''**దిట్ఠిగతికస్స ఓకాసదానత్థ**''న్తి. **దుప్పఞ్హో ఏసో** సత్తూపలద్ధియా పుచ్ఛితత్తా . **సత్తూపలద్ధివాదపదేనా**తి "సత్తో జీవో ఉపలబ్భతీ"తి ఏవం పవత్తదిట్ఠిదీపకపదవసేన. వదన్తి ఏతేనాతి **వాదో**. దిట్ఠి-సద్దో పన ద్వయసఙ్గహితో, బ్రహ్మచరియవాసో పన పరమత్థతో అరియమగ్గభావనాతి ఆహ ''**అరియమగ్గవాసో**''తి. **అయం దిట్ఠీ**తి అనఞ్ఞో సరీరజీవాతి దిట్ఠి. "జీవో"తి చ జీవితమేవ వదన్తి.

వట్టన్తి దువిధం వట్టం. **నిరోధేన్తో**తి అనుప్పత్తిధమ్మతం ఆపాదేన్తో. **సముచ్ఛిన్దన్తో**తి అప్పవత్తియం పాపనేన ఉపచ్ఛిన్దన్తో. తదేతం మగ్గేన నిరోధేతబ్బం వట్టం నిరుజ్ఝతీతి యోజనా. "అయం సత్తో వినాసం అభావం పత్వా సబ్బసో ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి ఏవం ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా గహితాకారస్స **సమ్భవే** సచ్చభావే **సతి. న హోతీ**తి సాత్థకో న హోతి.

గచ్ఛతీతి సరీరతో నిక్ఖమిత్వా గచ్ఛతి. **వివట్టేన్తో**తి అప్పవత్తిం కరోన్తోతి అత్థో. **వివట్టేతుం న సక్కోతి** నిచ్చస్స అప్పవత్తిం పాపేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా. మిచ్ఛాదిట్ఠి సమ్మాదిట్ఠిం విజ్ఝతి అసమాహితపుగ్గలసేవనవసేన తథా పవత్తితుం అప్పదానవసేన చ పజహితబ్బాపజహనవసేన సమ్మాదిట్ఠిం విజ్ఝతి. **విసూకమివా**తి కణ్డకో వియ. న కేవలం అననువత్తకోవ, అథ ఖో విరోధోపి "నిచ్చ"న్తిఆదినా పవత్తనధమ్మతాయ విఞ్ఞాపనతో. విరూపం బీభచ్ఛం ఫన్దితం **విప్ఫన్దితం**. పణ్ణపుప్ఫఫలపల్లవానం అవత్థుభూతో తాలో ఏవ తాలావత్థు "అసివే సివా"తి వోహారో వియ. కేచి పన "తాలవత్థుకతానీ"తి పఠన్తి, అవత్థుభూతతాయ తాలో వియ కతానీతి అత్థో. తేనాహ "**మత్థకచ్ఛిన్నతాలో వియా**"తి. **అనుఅభావ**న్తి వినాసం.

అవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. దుతియఅవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఇతి వాతి ఏవం వా. జరామరణస్స చేవ జరామరణసామికస్స చ ఖణవసేన **యో వదేయ్య. అవిసారదధాతుకో** పుచ్ఛితుం అచ్ఛేకతాయ మజ్ఝభావేన జాతో. తేనాహ "**పుచ్ఛితుం న సక్కోతీ**"తి.

దుతియఅవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. నతుమ్హసుత్తవణ్ణనా

౩౭. న తుమ్హాకన్తి కాయస్స అనత్తనియభావదస్సనమేవ పనేతన్తి యా తస్స అనత్తనియతా, తం దస్సేతుం "**అత్తని హీ**"తిఆది వుత్తం. యది న అత్తనియం, పరకియం నామ సియాతి, తమ్పి నత్థీతి దస్సేన్తో "**నాపి అఞ్ఞేస**"న్తి ఆహ. **నయిదం పురాణకమ్మమేవా**తి "ఇదం కాయో"తి వుత్తసరీరం పురాణకమ్మమేవ న హోతి. న హి కాయో వేదనాసభావో. **పచ్చయవోహారేనా**తి కారణోపచారేన. **అభిసఙ్ఖత**న్తిఆది నపుంసకలిఙ్గవచనం. **పురిమలిఙ్గసభాగతాయా**తి "పురాణమిదం కమ్మ"న్తి ఏవం వుత్తపురిమనపుంసకలిఙ్గసభాగతాయ. అఞ్ఞమఞ్ఞాభిముఖేహి సమేచ్చ పచ్చయేహి కతో అభిసఙ్ఖతోతి ఆహ "**పచ్చయేహి కతోతి దట్ఠబ్బో**"తి. **అభిసఞ్చేతయిత**న్తి తథా అభిసఙ్ఖతత్తసఙ్ఖాతేన అభిముఖభావేన చేతయితం పకప్పితం, పవత్తితన్తి అత్థో. **చేతనావత్థుకో**తి చేతనాహేతుకో. **వేదనియ**న్తి వేదనాయ హితం వత్థారమ్మణభావేన వేదనాయ పచ్చయభావతో. తేనాహ "**వేదనియవత్థూ**"తి.

నతుమ్హసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. చేతనాసుత్తవణ్ణనా

౩౮. యఞ్చాతి ఏత్థ **చ**-సద్దో అట్ఠానే. తేన చేతనాయ వియ పకప్పానానుసయానమ్పి విఞ్ఞాణస్స ఠితియా వక్ఖమానంయేవ అవిసిట్ఠం ఆరమ్మణభావం జోతేతి. కామం తీసుపి పదేసు "పవత్తేతి"ఇచ్చేవ అత్థో వుత్తో, వత్తనత్థో పన

చేతనాదీనం యథాక్కమం చేతయనపకప్పనానుసయనరూపో విసిట్ఠట్ఠో దట్ఠబ్బో. **తేభూమకకుసలాకుసలచేతనా గహితా** కమ్మవిఞ్ఞాణస్స పచ్చయనిద్ధారణమేతన్తి. **తణ్హాదిట్ఠికప్పా గహితా** యథారహన్తి అధిప్పాయో. అట్ఠసుపి హి లోభసహగతచిత్తేసు తణ్హాకప్పో, తత్థ చతూస్వేవ దిట్ఠికప్పోతి. కామం అనుసయా లోకియకుసలచేతనాసుపి అనుసేన్తియేవ, అకుసలేసు పన పవత్తి పాకటాతి "**ద్వాదసన్నం చేతనాన**"న్తి వుత్తం. **సహజాతకోటియా**తి ఇదం పచ్చుప్పన్నాపి కామరాగాదయో అనుసయావ వుచ్చన్తి తంసదిసతాయాతి వుత్తం. న హి కాలభేదేన లక్ఖణప్పభేదో అత్థీతి. అనాగతా ఏవ హి కామరాగాదయో నిప్పరియాయతో "అనుసయా"తి వత్తబ్బతం అరహన్తి. పచ్చయుప్పన్నో వట్టతీతి ఆహ "ఆరమ్మణం పచ్చయో"తి. **కమ్మవిఞ్ఞాణస్స ఠితత్థ**న్తి కమ్మవిఞ్ఞాణస్సేవ పవత్తియా. **తస్మిం పచ్చయే సతీ**తి తస్మిం చేతనాపకప్పనానుసయసఙ్ఖాతే పచ్చయే సతి **పతిట్ఠా విఞ్ఞాణస్స హోతి**. సన్తానే ఫలదానసమత్థతాయేవ హోతీతి "**పతిట్ఠా హోతి, తస్మిం పతిట్ఠితే**"తి వుత్తం. సన్నిట్ఠాపకచేతనావసేన **విరుళ్హే**తి. పతిట్ఠితేతి హి ఇమినా కమ్మస్స కతభావో వుత్తో, "విరుళ్హే"తి ఇమినా ఉపచితభావో. తేనాహ "**కమ్మం జవాపేత్వా**"తిఆది. తత్థ పురేతరం ఉప్పన్నాపి కమ్మచేతనాహి లద్ధపచ్చయత్తా బలప్పత్తాయ సన్నిట్ఠాపకచేతనాయ కమ్మవిఞ్ఞాణం లద్ధపతిట్ఠం విరుళ్హమూలఞ్చ హోతీతి వుత్తం "**నిబ్బత్తమూలే జాతే**"తి. తథా హి సన్నిట్ఠాపకచేతనా విపాకం దేన్తం అనన్తరే జాతివసేన దేతి ఉపపజ్జవేదనీయకమ్మన్తి.

తేభూమకచేతనాయాతి తేభూమకకుసలాకుసలచేతనాయ. **అప్పవత్తనక్ఖణో**తి ఇధ పవత్తనక్ఖణో జాయమానక్ఖణో. న జాయమానక్ఖణో **అప్పవత్తనక్ఖణో** న కేవలం భఙ్గక్ఖణో అప్పహీనానుసయస్స అధిప్పేతత్తా. **అప్పహీనకోటియా**తి అసముచ్ఛిన్నభావేన. తదిదం తేభూమకకుసలాకుసలచేతనాసు అప్పవత్తమానాసు అనుసయానం సహజాతకోటిఆదినా పవత్తి నామ నత్థి, విపాకాదీసు అప్పహీనకోటియా పవత్తతి కరోన్తస్స అభావతోతి ఇమమత్థం సన్ధాయ వుత్తం. **అవారితత్తా**తి పటిపక్ఖేతి అవారితబ్బత్తా. **పచ్చయోవ హోతి** విఞ్ఞాణస్స ఠితియా.

పఠమదుతియవారేహి వట్టం దస్సేత్వా తతియవారే "**నో చే**"తిఆదినా వివట్టం దస్సితన్తి "**పఠమపదే తేభూమకకుసలాకుసలచేతనా నివత్తా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **నివత్తా**తి అకరణతో అప్పవత్తియా అపగతా. తణ్హాదిట్ఠియో నివత్తాతి యోజనా. **వుత్తప్పకారేసూ**తి "తేభూమకవిపాకేసూ"తిఆదినా వుత్తప్పకారేసు.

ఏత్థాతి ఇమస్మిం సుత్తే. ఏత్థ చేతనాపకప్పనానం పవత్తనవసేన ధమ్మపరిచ్ఛేదో దస్సితోతి "చేతేతీతి తేభూమకకుసలాకుసలచేతనా గహితా"తిఆదినయో ఇధేవ హోతీతి దస్సితో. **చతస్సో**తి పటిఘద్వయమోహమూలసమాగతా చతస్సో అకుసలచేతనా. **చతూసు అకుసలచేతనాసూ**తి యథావుత్తాసు ఏవ చతూసు అకుసలచేతనాసు, ఇతరా పన "న పకప్పేతీ"తి ఇమినా పటిక్ఖేపేన నివత్తాతి. **సుత్తే ఆగతం వారేత్వా**తి "నో చ పకప్పేతీ"తి ఏవం పటిక్ఖేపవసేన సుత్తే ఆగతం వజ్జేత్వా. "న పకప్పేతీ"తి హి ఇమినా అట్ఠసు లోభసహగతచిత్తేసు సహజాతకోటియా పవత్తఅనుసయో నివత్తితో తేసం చిత్తానం అప్పవత్తనతో, తస్మా తం ఠానం ఠపేత్వాతి అత్థో. **పురిమసదిసోవ** పురిమనయేసు వుత్తనయేన గహేతబ్బో ధమ్మపరిచ్ఛేదత్తా.

తదప్పతిట్ఠితేతి సమాసభావతో విభత్తిలోపో, సన్ధివసేన ద-కారాగమో, తస్స అప్పతిట్ఠితం తదప్పతిట్ఠితం, తస్మిం తదప్పతిట్ఠితేతి ఏవమేత్థ సమాసపదసిద్ధి దట్ఠబ్బా. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం తతియవారే అరహత్తమగ్గస్స కిచ్చం కథితం సబ్బసో అనుసయనిబ్బత్తిభేదనతో. **ఖీణాసవస్స కిచ్చకరణన్తిపి** వత్తుం వట్టతి సబ్బసో వేదనాదీనం పటిక్ఖేపభావతో. **నవ లోకుత్తరధమ్మాతిపి వత్తుం వట్టతి** మగ్గపటిపాటియా అనుసయసముగ్ఘాటనతో మగ్గానన్తరాని ఫలాని,

తదుభయారమ్మణఞ్చ నిబ్బానన్తి. **విఞ్ఞాణస్సాతి** కమ్మవిఞ్ఞాణస్స. పునబ్భవసీసేన అనన్తరభవసఙ్గహితం నామరూపం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమేవ వా గహితన్తి ఆహ **''పునబ్భవస్స చ అన్తరే ఏకో సన్ధీ''**తి. **భవజాతీన**న్తి ఏత్థ "దుతియభవస్స తతియభవే జాతియా"తి ఏవం పరమ్పరవసేన గహేతబ్బం. ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తిగహణేన పన నానన్తరియతో కమ్మభవో గహితో, జాతిహేతుఫలసిద్ధిపేత్థ వుత్తా ఏవాతి వేదితబ్బం. ఏత్థ చ "నో చే, భిక్ఖవే, చేతేతి నో చ పకప్పేతి, అథ ఖో అనుసేతీ"తి ఏవం భగవతా దుతియనయే పుబ్బభాగే భవనిబ్బత్తకకుసలాకుసలాయూహనం, పకప్పనఞ్చ వినాపి భవేసు దిట్ఠాదీనవస్స యోగినో అనుసయపచ్చయా విపస్సనాచేతనాపి పటిసన్ధిజనకా హోతీతి దస్సనత్థం కుసలాకుసలస్స అప్పవత్తి చేపి, తదా విజ్జమానతేభూమకవిపాకాదిధమ్మేసు అప్పహీనకోటియా అనుసయితకిలేసప్పచ్చయా భవవజ్జస్స కమ్మవిఞ్ఞాణస్స పతిట్ఠితతా హోతీతి దస్సనత్థఞ్చ వుత్తో. "న చేతేతి పకప్పేతి అనుసేతీ"తి అయం నయో న గహితో చేతనం వినా పకప్పనస్స అభావతో.

చేతనాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. దుతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా

౩౯. **విఞ్ఞాణనామరూపానం అన్తరే ఏకో సన్ధీ**తి హేతుఫలసన్ధి విఞ్ఞాణగ్గహణేన కమ్మవిఞ్ఞాణస్స గహితత్తా. నామరూపం పన విపాకనామరూపమేవాతి పాకటమేవ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

దుతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. తతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా

౪౦. **రూపాదీసు** ఛసు ఆరమ్మణేసు. తేన చేత్థ భవత్తయం సఙ్గణ్హాతి ఛళారమ్మణపరియాపన్నత్తా. తస్సేవ భవత్తయస్స పత్థనా పణిధానాదివసేన **నతి** నామ. **ఆగతిమ్హి గతీ**తి పచ్చుపట్ఠానవసేన అభిముఖం గతి పవత్తి ఏతస్మాతి ఆగతి, కమ్మాదినిమిత్తం. తస్మిం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స గతి పవత్తి నిబ్బత్తి హోతి. తేనాహ **''ఆగతే''**తిఆది. **చుతూపపాతో**తి చవనం చుతి, మరణం. ఉపపజ్జనం నిబ్బత్తి, ఉపపాతో. చుతితో ఉపపాతో పునరుప్పాదో. తేనాహ **''ఏవం విఞ్ఞాణస్సా''**తిఆది. **ఇతో**తి నిబ్బత్తభవతో. **తత్థా**తి పునబ్భవసఙ్ఖాతే ఆయతిభవే. **ఏకోవ సన్ధీ**తి ఏకో హేతుఫలసన్ధి ఏవ కథితో.

తతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

కళారఖత్తియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. గహపతివగ్గో

౧. పఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా

౪౧. **యతో**తి యస్మిం కాలే. అయఞ్హి **తో**-సద్దో దా-సద్దో వియ ఇధ కాలవిసయో. తేనాహ **''యదా''**తి. **భయవేరచేతనాయో**తి భాయితబ్బట్ఠేన భయం, వేరపసవనట్ఠేన వేరన్తి చ లద్ధనామా చేతనాయో. పాణాతిపాతాదయో హి

యస్స పవత్తన్తి, యఞ్చ ఉద్దిస్స పవత్తియన్తి, ఉభయే సభయభేరవాతి తే ఏవ భాయితబ్బభయవేరజనకావాతి. సోతస్స అరియమగ్గస్స ఆదితో పట్ఠాయ పటిపత్తిఅధిగమో సోతాపత్తి , తదత్థాయ తత్థ పతిట్ఠితస్స చ అఙ్గాని **సోతాపత్తియఙ్గాని,** తదుభయం సన్ధాయాహ ''**దువిధం సోతాపత్తియా అఙ్గ**''న్తి, సోతాపత్తిఅత్థం అఙ్గన్తి అత్థో. **యం పుబ్బభాగేతి** యం సయం సోతాపత్తిమగ్గఫలపటిలాభతో పుబ్బభాగే తదత్థాయ సంవత్తతి. కిం పన తన్తి ఆహ "సప్పురిససంసేవో"తిఆది. సప్పురిసానం బుద్ధాదీనం అరియఞాణసఙ్ఖాణజాతా పయిరుపాసనా, **సద్ధమ్మస్సవనం** చతుసచ్చధమ్మస్సవనం, యోనిసో ఉపాయేన అనిచ్చాదితో మనసి కరణం **యోనిసో మనసికారో,** ఉస్సుక్కాపేన్తేన ధమ్మస్స నిబ్బానస్స అనుధమ్మపటిపజ్జనం **ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తీ**తి ఏతాని సోతాపత్తియా అఙ్గాని. అట్ఠకథాయం పన సోతాపత్తిఅఙ్గన్తి పదం అపేక్ఖిత్వా ''**ఏవం ఆగత**''న్తి వుత్తం. **ఠితస్స** పుగ్గలస్స **అఙ్గం**. సోతాపన్నో అఙ్గీయతి ఞాయతి ఏతేనాతి **సోతాపన్నస్స అఙ్గన్తి**పి వుచ్చతి. **ఇదం** పచ్ఛా వుత్తం అఙ్గం. దోసేహి ఆరకాతి **అరియోతి** ఆహ ''**నిద్దోసో**''తి. కథం అవిజ్జా సఙ్ఖారానం పచ్చయోతిఆదినా కేనచిపి అనుపారమ్భియత్తా **నిరుపారమ్భో**. ఞాణం సన్ధాయ "నిద్దోసో"తి వుత్తం, పటిచ్చసముప్పాదం సన్ధాయ "నిరుపారమ్భో"తి వదన్తి. ఉభయమ్పి పన సన్ధాయ ఉభయం వుత్తన్తి అపరే. **పటిచ్చసముప్పాదో** ఏత్థ అధిప్పేతో. తథా హి వుత్తం ''**అపరాపరం ఉప్పన్నాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయా**''తి. న హి మగ్గఞాణం విపస్సనాపఞ్ఞాతి. సమ్మా ఉపాయత్తా తస్స పటిచ్చసముప్పన్నే యాథావతో ఞాయతీతి **ఞాయో,** పటిచ్చసముప్పాదో. ఞాణం పన ఞాయతి సో ఏతేనాతి **ఞాయో.**

తత్థాతి నిరయే. **మగ్గసోత**న్తి మగ్గస్స సోతం. **ఆపన్నోతి** అధిగతో. అపాయేసు ఉప్పజ్జనసభావతో వినిపాతధమ్మో ఏతస్సాతి వినిపాతధమ్మో, న వినిపాతధమ్మో **అవినిపాతధమ్మో**. పరం అయనన్తి అతివియ సవిసయే అయితబ్బం బుజ్ఝితబ్బం. యేసఞ్హి ధాతూనం గతిఅత్థో, బుద్ధిపి తేసం అత్థో. తేనాహ ''**అవస్సం అభిసమ్బుజ్ఝనకో**''తి.

పాణాతిపాతకమ్మకారణాతి పాణాతిపాతసఙ్ఖాతస్స పాపకమ్మస్స కరణహేతు. **వేరం** వుచ్చతి విరోధో, తదేవ భాయితబ్బతో **భయన్తి** ఆహ ''**భయం వేరన్తి అత్థతో ఏక**''న్తి. **ఇదం బాహిరం వేరం నామ** తస్స వేరస్స మూలభూతతో వేరకారపుగ్గలతో బహిభావత్తా. తేనేవ హి తస్స వేరకారపుగ్గలస్స ఉప్పన్నం వేరం సన్ధాయ ''**ఇదం అజ్ఝత్తికవేరం నామా**''తి వుత్తం, తన్నిస్సితస్స వేరస్స మూలభూతా వేరకారపుగ్గలచేతనా ఉప్పజ్జతి పహరితుం అసమత్థస్సపీతి అధిప్పాయో. న హి నేరయికా నిరయపాలేసు పటిపహరితుం సక్కోన్తి. **నిరయపాలస్స చేతనా ఉప్పజ్జతీతి** ఏతేన "అత్థి నిరయే నిరయపాలా"తి దస్సేతి. **యం పనేతం బాహిరవేరన్తి** యమిదం దిట్ఠధమ్మికం సమ్పరాయికఞ్చ బాహిరం వేరం. **పుగ్గలవేరన్తి వుత్తం** అత్తకిచ్చం సాధేతుం అసక్కోన్తో కేవలం పరపుగ్గలే ఉప్పన్నమత్తం వేరన్తి కత్వా. **అత్థతో ఏకమేవ** "చేతసిక"న్తి విసేసేత్వా వుత్తత్తా. **సేసపదేసూతి** "అదిన్నాదానపచ్చయా"తిఆదినా ఆగతేసు సేసకోట్ఠాసేసు. **అత్థో భగ్గోతి** అత్థో ధంసితో . **అధిగతేనాతి** మగ్గేన అధిగతేన. "అభిగతేనా"తిపి పాఠో, అధివుత్తేనాతి అత్థో. తేనాహ ''**అచలప్పసాదేనా**''తి.

పఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియపఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా

౯౨. భిక్ఖూనం కథితభావమత్తమేవ విసేసోతి ఏతేన యా సత్థారా ఏకచ్చానం దేసితదేసనా, పున తదఞ్ఞేసం వేనేయ్యదమకుసలేన కాలన్తరే తేనేవ దేసితా, సా ధమ్మసంగాహకేహి "మా నో సత్థుదేసనా సమ్పటిగ్గహం వినా నస్సతూ"తి విసుం సఙ్గహం ఆరోపితాతి దస్సేతి.

దుతియపఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. దుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౪౩. సముదయనం **సముదయో,** సముదేతి ఏతస్మాతి **సముదయో,** ఏవం ఉభిన్నం సముదయానమత్థతోపి భేదో వేదితబ్బో. పచ్చయావ **పచ్చయసముదయో.** ఆరద్ధవిపస్సకో ''ఇమఞ్చ ఇమఞ్చ పచ్చయసామగ్గిం పటిచ్చ ఇమే ధమ్మా ఖణే ఖణే ఉప్పజ్జన్తీ''తి పస్సన్తో **''పచ్చయసముదయం పస్సన్తోపి భిక్ఖు ఖణికసముదయం పస్సతీ''**తి వుత్తో పచ్చయదస్సనముఖేన నిబ్బత్తిక్ఖణస్స దస్సనతో. సో పన ఖణే ఖణే సఙ్ఖారానం నిబ్బత్తిం పస్సితుం ఆరద్ధో ''ఇమేహి నామ పచ్చయేహి నిబ్బత్తతీ''తి పస్సతి. ''సో ఖణికసముదయం పస్సన్తో పచ్చయం పస్సతీ''తి వదన్తి. యస్మా పన పచ్చయతో సఙ్ఖారానం ఉదయం పస్సన్తో ఖణతో తేసం ఉదయదస్సనం హోతి, ఖణతో ఏతేసం ఉదయం పస్సతో పగేవ పచ్చయానం సుగ్గహితత్తా పచ్చయతో దస్సనం సుఖేన ఇజ్ఝతి, తస్మా వుత్తం **''పచ్చయసముదయం పస్సన్తోపీ''**తిఆది. అత్థఙ్గమదస్సనేపి ఏసేవ నయో. **అచ్చన్తత్థఙ్గమోతి** అప్పవత్తి నిరోధో నిబ్బానన్తి. **భేదత్థఙ్గమోతి** ఖణికనిరోధో. తదుభయం పుబ్బభాగే ఉగ్గహపరిపుచ్ఛాదివసేన పస్సన్తో అఞ్ఞతరస్స దస్సనే ఇతరదస్సనమ్పి సిద్ధమేవ హోతి, పుబ్బభాగే చ ఆరమ్మణవసేన ఖయతో వయసమ్మసనాదికాలే భేదత్థఙ్గమం పస్సన్తో అతిరేకవసేన అనుస్సవాదితో అచ్చన్తం అత్థఙ్గమం పస్సతి. మగ్గక్ఖణే పనారమ్మణతో అచ్చన్తఅత్థఙ్గమం పస్సతి, అసమ్మోహతో ఇతరమ్పి పస్సతి. తం సన్ధాయాహ **''అచ్చన్తత్థఙ్గమం పస్సన్తోపీ''**తిఆది. **సముదయత్థఙ్గమం నిబ్బత్తిభేదన్తి** సముదయసఙ్ఖాతం నిబ్బత్తిం అత్థఙ్గమసఙ్ఖాతం భేదఞ్చ. **నిస్సయవసేనాతి** చక్ఖుస్స సన్నిస్సయవసేన పచ్చయం కత్వా. **ఆరమ్మణవసేనాతి** రూపే ఆరమ్మణం కత్వా. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **మధుపిణ్డికసుత్తటీకాయం** వుత్తనయేన వేదితబ్బం. **తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సోతి** ''చక్ఖు రూపాని విఞ్ఞాణ''న్తి ఇమేసం తిణ్ణం సఙ్గతి సమాగమే నిబ్బత్తి ఫస్సోతి వుత్తోతి ఆహ **''తిణ్ణం సఙ్గతియా ఫస్సో''**తి. తిణ్ణన్తి చ పాకటపచ్చయవసేన వుత్తం, తదఞ్ఞోపి పన మనసికారాదయో ఫస్సపచ్చయా హోన్తియేవ. **ఏవన్తి** తణ్హాదీనం అసేసవిరాగనిరోధక్కమేన. **భిన్నం హోతీతి** అనుప్పాదనిరోధేన నిరుద్ధం హోతి. తేనాహ **''అప్పటిసన్ధియ''**న్తి.

దుక్ఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. లోకసుత్తవణ్ణనా

౪౪. **అయమేత్థ విసేసోతి** ''అయం లోకస్సా''తి సముదయత్థఙ్గమానం విసేసదస్సనం. **ఏత్థ** చతుత్థసుత్తే తతియసుత్తతో **విసేసో.**

లోకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. ఞాతికసుత్తవణ్ణనా

౪౫. అఞ్ఞమఞ్ఞం ద్విన్నం ఞాతీనం గామో ఞాతికోతి వుత్తోతి ఆహ **''ద్విన్నం ఞాతకానం గామే''**తి. గిఞ్జకా వుచ్చన్తి ఇట్ఠకా, గిఞ్జకాహి ఏవ కతో ఆవసథో **గిఞ్జకావసథో.** సో కిర ఆవాసో యథా సుధాపరికమ్మేన పయోజనం నత్థి, ఏవం ఇట్ఠకాహి ఏవ చినిత్వా ఛాదేత్వా కతో. తాదిసఞ్హి ఛదనం సన్ధాయ భగవతా ఇట్ఠకాఛదనం అనుఞ్ఞాతం. తేన వుత్తం

‘‘**ఇట్ఠకాహి కతే మహాపాసాదే**’’తి. తత్థ ద్వారబన్ధకవాటఫలకాదీని పన దారుమయానియేవ. పరియాయతి అత్తనో ఫలం పరిగ్గహేత్వా వత్తతీతి పరియాయో, కారణన్తి ఆహ ‘‘**ధమ్మపరియాయన్తి ధమ్మకారణ**’’న్తి, పరియత్తిధమ్మభూతం విసేసాధిగమస్స హేతున్తి అత్థో. ఉపేచ్చ సుయ్యతి ఏత్థాతి ఉపస్సుతీతి వుత్తం ‘‘**ఉపస్సుతీతి ఉపస్సుతిట్ఠాన**’’న్తి. **అత్తనో కమ్మన్తి** యదత్థం తత్థ గతో, తం పరివేణసమజ్జనకిరియం. **పహాయాతి** అకత్వా. ఏవం మహత్థఞ్హి విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా సుణన్తస్స మహతో అత్థాయ సంవత్తతి. **ఏకగ్ఘణం అహోసీతి** సబ్బం వివటం అహోసి. తీసు హి భవేసు సఙ్ఖారగతం పచ్చయుప్పన్నవసేన మనసికరోతో భగవతో కిఞ్చి అసేసేత్వా సబ్బమ్పి తం ఞాణముఖే ఆపాథం ఉపగచ్ఛి. తేన వుత్తం ‘‘**యావభవగ్గా ఏకగ్ఘణం అహోసీ**’’తి. తన్తివసేన తమత్థం వాచాయ నిచ్ఛారేన్తో ‘‘**వచసా సజ్ఝాయం కరోన్తో**’’తి వుత్తో. పచ్చయపచ్చయుప్పన్నవసేన చ అత్థం ఆహరిత్వా తేసం నిరోధేన వివట్టస్స ఆహతత్తా ‘‘**యథానుసన్ధినా**’’తి వుత్తం. **అద్దస** ఞాణచక్ఖునా.

మనసా సజ్ఝాయం కరోన్తో ‘‘**తుణ్హీభూతోవ పగుణం కరోన్తో**’’తి వుత్తో. **పదానుపదన్తి** పదఞ్చ అనుపదఞ్చ. పురిమఞ్హి పదం నామ, తదనన్తరం అనుపదం. **ఘటేత్వా** సమ్బన్ధం కత్వా అవిచ్ఛిన్దిత్వా. **పరియాపుణాతీతి** అజ్ఝయతి. **ఆధారప్పత్తన్తి** ఆధారం చిత్తసన్తానప్పత్తం అప్పముట్ఠం గతత్తా ఆధారప్పత్తం నామ. **కారణనిస్సితోతి** లోకుత్తరధమ్మస్స కారణసన్నిస్సితో. **ఆదిబ్రహ్మచరియకోతి** ఆదిబ్రహ్మచరియం, తదేవ **ఆదిబ్రహ్మచరియకం**. ధమ్మపరియాయాపేక్ఖాయ పుల్లిఙ్గనిద్దేసో. **తీసుపి ఇమేసూతి** తతియచతుత్థపఞ్చమేసు తీసు సుత్తేసు.

ఞాతికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. అఞ్ఞతరబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౪౬. **నామవసేనాతి** గోత్తనామవసేన చ కిత్తివసేన చ అపాకటో, తస్మా ‘‘జాతివసేన బ్రాహ్మణో’’తి వుత్తం.

అఞ్ఞతరబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. జాణుస్సోణిసుత్తవణ్ణనా

౪౭. **ఏవంలద్ధనామోతి** ‘‘జాణుస్సోణీ’’తి ఏవంలద్ధనామో రఞ్ఞో సన్తికా అధిగతనామో.

జాణుస్సోణిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. లోకాయతికసుత్తవణ్ణనా

౪౮. ఆయతిం హితం తేన లోకో న యతతి న ఈహతీతి లోకాయతం. న హి తం లద్ధిం నిస్సాయ సత్తా పుఞ్ఞకిరియాయ చిత్తమ్పి ఉప్పాదేన్తి, కుతో పయోగో, తం ఏతస్స అత్థి, తత్థ వా నియుత్తోతి **లోకాయతికో**. పఠమసద్దో ఆదిఅత్థవాచకత్తా జేట్ఠపేవచనోతి ఆహ ‘‘**పఠమం లోకాయత**’’న్తి. సాధారణవచనోపి లోకసద్దో విసిట్ఠవిసయో ఇధాధిప్పేతోతి ఆహ ‘‘**బాలపుథుజ్జనలోకస్సా**’’తి. ఇత్తరభావేన లకుణ్డకభావేన తస్స విపులాదిభావేన బాలానం ఉపట్ఠానమత్తన్తి దస్సేన్తో ‘‘**ఆయతం మహన్త**’’న్తిఆదిమాహ. **పరిత్తన్తి** ఖుద్దకం. **ఏకసభావన్తి** ఏకం సభావం. అవిపరిణామధమ్మతాయాతి ఆహ

‘‘**నిచ్చసభావమేవాతి పుచ్ఛతీ**’’తి. **పురిమసభావేన నానాసభావన్తి** పురిమసభావతో భిన్నసభావం. **పచ్ఛా న హోతీ**తి పచ్ఛా కిఞ్చి న హోతి సబ్బసో సముచ్ఛిజ్జనతో. తేనాహ ‘‘**ఉచ్ఛేదం సన్ధాయ పుచ్ఛతీ**’’తి. **ఏకత్త**న్తి సబ్బకాలం అత్తసమ్భవం. తథా చేవ గహణేన **ద్వేపి** వాదా **సస్సతదిట్ఠియో** హోన్తి. **నత్థి** న హోతి. **పుథుత్తం** నానాసభావం, ఏకరూపం న హోతీతి వా గహణేన **ద్వేపి** వాదా **ఉచ్ఛేదదిట్ఠియో**తి.

లోకాయతికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. అరియసావకసుత్తవణ్ణనా

౪౯. సంసయుప్పత్తి ఆకారదస్సనన్తి “కస్మిం సతి కిం హోతీ”తి కారణస్స ఫలస్స చ పచ్చామసనేన వినా కేవలం ఇదప్పచ్చయతాయ సంసయస్స ఉప్పజ్జనాకారదస్సనం. **సముదయ**తి సముదేతీతి అత్థోతి ఆహ ‘‘**ఉప్పజ్జతీ**’’తి.

అరియసావకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. దుతియఅరియసావకసుత్తవణ్ణనా

౫౦. ద్వేపి నయా ఏకతో వుత్తాతి ఇదం “విఞ్ఞాణే సతి నామరూపం హోతీ”తిఆదినా నవమే వుత్తస్స నయస్స “అవిజ్జాయ సతి సఙ్ఖారా హోన్తీ”తిఆదినా దసమే వుత్తనయే అన్తోగధత్తా. **నానత్త**న్తి పురిమతో నవమతో దసమస్స నానత్తం.

దుతియఅరియసావకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

గహపతివగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. దుక్ఖవగ్గో

౧. పరివీమంసనసుత్తవణ్ణనా

౫౧. ఉపపరిక్ఖమానోతి పవత్తిపవత్తిహేతుం, నివత్తినివత్తిహేతుఞ్చ పరితులేన్తో. కుతో పనేతన్తి? “సమ్మా దుక్ఖక్ఖయా”తి వచనతో. న హి సబ్బదుక్ఖపరివీమంసం వినా సమ్మా దుక్ఖక్ఖయో సమ్భవతి. **కస్మా**తిఆదినా జరామరణస్సేవ గహణే కారణం పుచ్ఛతి. జాతిఆదీనమ్పి పవత్తి దుక్ఖభావినీతి అధిప్పాయో. యస్మా జరామరణే గహితే సతి జాతిపి గహితా హోతి, తస్సా అభావే జరామరణస్సేవ అభావతో. ఏస నయో భవాదీసుపి. ఏవం యావ జాతిధమ్మో జరామరణే గహితే గహితోవ హోతి, జరామరణపదేసేన తబ్బికారవన్తో సబ్బే తేభూమకా సఙ్ఖారా గహితాతి ఏవమ్పి జరామరణగ్గహణేన సబ్బమ్పి వట్టదుక్ఖం గహితమేవ హోతి. తేనాహ ‘‘**తస్మిం గహితే సబ్బదుక్ఖస్స గహితత్తా**’’తి. **అనేకవిధ**న్తి బహువిధం బహుకోట్ఠాసం. “అనేక”న్తి వా పాఠో . **అనేక**న్తి బహులవచనం. **విధ**న్తి ఖణ్డిచ్చపాలిచ్చాదివసేన విపరీతకోట్ఠాసం. **నానప్పకారక**న్తి తతో ఏవ నానప్పకారం. **న్హత్వా రితం పురిసం వియా**తి బాలానం అత్తభావస్స సుభాకారేన ఉపట్ఠానం సన్ధాయాహ.

‘‘**సారుప్పభావేనా**’’తి వుత్తం, కిం సబ్బథా సారుప్పభావేనాతి ఆహ ‘‘**నిక్కిలేసతాయ పరిసుద్ధతాయా**’’తి. న హి తస్సేసా అసఙ్ఖతతాదిభావేన సదిసా. **పటిపన్నో**తి పటిముఖో అభిసఙ్ఖారముఖో హుత్వా పన్నో అధిగతో. **అనుగత**న్తి

అనుచ్ఛవికభావేన గతం, యథా చ నిబ్బానస్స అధిగమో హోతి, ఏవం తదనురూపభావేన గతం. ఏత్థ చ పాళియం "పజానాతీ"తి పుబ్బభాగవసేన పజాననా వుత్తా, "తథా పటిపన్నో చ హోతీ"తి నియతవసేన. "అపరభాగవసేనా"తి అపరే. కేచి పన "యథా పటిపన్నస్స జరామరణం నిరుజ్ఝతి, తథా పటిపన్నో"తి వదన్తి. పదవీమంసనా పుబ్బభాగవసేన వేదితబ్బా, న మగ్గక్ఖణవసేన. **సఙ్ఖారనిరోధాయాతి** ఏత్థ నయిదం అవిజ్జాపచ్చయసఙ్ఖారగ్గహణం, అథ ఖో సఙ్ఖతసఙ్ఖారగ్గహణన్తి ఆహ "**సఙ్ఖారదుక్ఖస్స నిరోధత్థాయా**"తి. తేనాహ "**ఏత్తావతా యావ అరహత్తా దేసనా కథితా**"తి.

"పచ్చత్తంయేవ పరినిబ్బాయతీ"తిఆదినా **అరహత్తఫలపచ్చవేక్ఖణం,** "సో సుఖఞ్చే వేదనం వేదయతీ"తిఆదినా **సతతవిహారఞ్చ దస్సేత్వా దేసనా** సబ్బథావ వట్టదేసనాతో **నివత్తేతబ్బా సియా. అవిజ్జాగతోతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన ఏవమాదికం ఇదం వట్టవివట్టకథనం పున గణ్హాతి. పుగ్గలసద్దో ఇతరాసం ద్విన్నం పకతీనం వాచకోతి తతో విసేసేత్వా గహణే పరమపకతిమేవ దస్సేన్తో "పురిసపుగ్గలో"తి అవోచాతి ఆహ "**పురిసోయేవ పుగ్గలో**"తి. **ఉభయేనాతి** పురిసపుగ్గలగ్గహణేన. సమ్ముతియా అవిజ్జమానాయ కథా దేసనా **సమ్ముతికథా**. పరమత్థస్స కథా దేసనా **పరమత్థకథా. తత్థాతి** సమ్ముతిపరమత్థకథాసు, న సమ్ముతిపరమత్థేసు. తేనాహ "**ఏవం పవత్తా సమ్ముతికథా నామా**"తిఆది. తత్రిదం సమ్ముతిపరమత్థానం లక్ఖణం – యస్మిం భిన్నే బుద్ధియా వా అవయవవినిబ్భోగే కతే న తంసమఞ్ఞా, సా ఘటపటాదిప్పభేదా సమ్ముతి, తబ్బిపరియాయతో పరమత్థో. న హి కక్ఖళఫుసనాదిసభావే అయం నయో లబ్భతి. తత్థ రూపాదిధమ్మం సమూహసన్తానవసేన పవత్తమానం ఉపాదాయ "సత్తో"తిఆది వోహారోతి ఆహ "**సత్తో నరో...పే... సమ్ముతికథా నామా**"తి . యస్మా రూపాదయో పరమత్థధమ్మా "ఖన్ధా ధాతుయో"తిఆదినా వుచ్చన్తి, న వోహారమత్తం, తస్మా "**ఖన్ధా...పే... పరమత్థకథా నామా**"తి వుత్తం. నను ఖన్ధకథాపి సమ్ముతికథావ, సమ్ముతి హి సఙ్కేతో ఖన్ధట్ఠో రాసట్ఠో వా కోట్ఠాసట్ఠో వాతి? సచ్చమేతం, అయం పన ఖన్ధసమఞ్ఞా ఫస్సాదీసు తజ్జాపఞ్ఞత్తి వియ పరమత్థసన్నిస్సయా తస్స ఆసన్నతరా పుగ్గలసమఞ్ఞాదయో వియ న దూరేతి పరమత్థసఙ్గహతా వుత్తా. ఖన్ధసీసేన వా తదుపాదానా సభావధమ్మా ఏవ గహితా. నను చ సబ్బేపి సభావధమ్మా సమ్ముతిముఖేనేవ దేసనం ఆరోహన్తి, న సమ్ముఖేనాతి సబ్బాపి దేసనా సమ్ముతిదేసనావ సియాతి? నయిదమేవం దేసేతబ్బధమ్మవిభాగేన దేసనావిభాగస్స అధిప్పేతత్తా, న చ సద్దో కేనచి పవత్తినిమిత్తేన వినా అత్థం పకాసేతీతి. తేనాహ "**పరమత్థం కథేన్తాపి సమ్ముతిం అముఞ్చిత్వావ కథేన్తీ**"తి. **సచ్చమేవ** అవిపరీతమేవ **కథేన్తి**.

సమ్ముతీతి సమఞ్ఞా. పరమో ఉత్తమో అత్థోతి పరమత్థో, ధమ్మానం యథాభూతసభావో. తం **పరమత్థం, సమ్ముతి** పన లోకస్స సఙ్కేతమత్తసిద్ధా. యది ఏవం కథం సమ్ముతికథాయ సచ్చతాతి ఆహ "**లోకసమ్ముతికారణ**"న్తి లోకసమఞ్ఞం నిస్సాయ పవత్తనతో. లోకసమఞ్ఞాయ హి అభినివేసనం వినా పఞ్ఞాపనా ఏకచ్చస్స సుతస్స సావనా వియ, న ముసా అనతిక్కమితబ్బతో తస్సా. తేనాహ భగవా "జనపదనిరుత్తిం నాభినివేసేయ్య, సమఞ్ఞం నాతిధావేయ్యా"తి. **ధమ్మానం** సభావధమ్మానం. **భూతలక్ఖణం** భావస్స లక్ఖణం దీపేన్తీతి కత్వా.

తేరసచేతనాభేదన్తి అట్ఠకామావచరకుసలచేతనాపఞ్చరూపావచరకుసలచేతనాభేదం. అత్తనో సన్తానస్స పుననతో పుజ్జభవఫలస్స అభిసఙ్ఖరణతో **పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం. కమ్మపుఞ్ఞేనాతి** కమ్మభూతేన. **విపాకపుఞ్ఞేనాతి** విపాకసఙ్ఖాతేన. పుఞ్ఞఫలమ్పి హి ఉత్తరపదలోపేన "పుఞ్ఞ"న్తి వుచ్చతి "ఏవమిదం పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీ"తిఆదీసు వియ. "అపుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణ"న్తి ఇదం "పుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణ"న్తి ఏత్థ వుత్తనయమేవాతి న ఉద్ధతం. అపుఞ్ఞఫలం ఉత్తరపదలోపేన

“అపుఞ్ఞ”న్తి వుచ్చతి. **సఙ్ఖారన్తి** సఙ్ఖారస్స గహితత్తా “అవిజ్జాగతోయ”న్తి ఇమినా సఙ్ఖారస్స పచ్చయో గహితో, “పుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణ”న్తిఆదినా పచ్చయుప్పన్నం విఞ్ఞాణం. తస్మిఞ్చ గహితే నామరూపాది సబ్బం గహితమేవ హోతి. తేనాహ **‘‘ద్వాదసపదికో పచ్చయాకారో గహితోవ హోతీ’’**తి.

విజ్జాతి అరహత్తమగ్గఞాణం ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన. తస్సా హి ఉప్పాదా సబ్బసో అవిజ్జా పహీనా హోతి. **పఠమమేవాతి** ఇదం అవిజ్జాపహానవిజ్జుప్పాదానం సమానకాలతాదస్సనం. తేనాహ **‘‘యథా పనా’’**తిఆది. **పదీపుజ్జలేనాతి** పదీపుజ్జలనహేతునా సహేవ. **విజ్జుప్పాదాతి** విజ్జుప్పాదహేతు, ఏవం సతీపి సమకాలత్తేతి అధిప్పాయో. **న గణ్హాతీతి** “ఏతం మమా”తిఆదినా న గణ్హాతి. **న తణ్హాయతి న భాయతి** తణ్హావుత్తినో అభావా, తతో ఏవ భయవత్థునో చ అభావా.

గిలిత్వా పరినిట్ఠాపేత్వాతి గిలిత్వా వియ అఞ్ఞస్స అవిసయం వియ కరణేన పరినిట్ఠాపేత్వా. సామిససుఖస్స అనేకదుక్ఖానుబన్ధభావతో, సుఖాభినన్దస్స దుక్ఖహేతుభావతో చ **సుఖం అభినన్దన్తోయేవ దుక్ఖం అభినన్దతి నామ** అగ్గిసన్తాపసుఖం ఇచ్ఛన్తో ధూమదుక్ఖానుఞ్ఞాతో వియ. **దుక్ఖం పత్వా సుఖం పత్థనతోతి** ఏత్థ దుబ్బలగహణికాదయో నిదస్సనభావేన వేదితబ్బా. తే హి యావ సాయన్హసమయాపి అభుత్వా సాయమాసాదీని కరోన్తో జిఘచ్ఛాదిం ఉప్పాదేత్వా భుఞ్జనాదీని కరోన్తి. సుఖస్స విపరిణామదుక్ఖతో సుఖం అభినన్దన్తో దుక్ఖం అభినన్దతి నామాతి యోజనా. కేచి పన దుక్ఖస్స అభావతో విపరిణామసుఖతో తం సుఖం అభినన్దన్తో దుక్ఖం అభినన్దతీతి వదన్తి. తం న, న హి తాదిసం సుఖనిమిత్తం కోచి దుక్ఖం అభినన్దన్తో దిట్ఠో, దుక్ఖహేతుం పన సామిసం సుఖం అభినన్దన్తో దిట్ఠో. దుక్ఖహేతుం సామిసం సుఖం అభినన్దన్తో అత్థతో దుక్ఖం అభినన్దతి నామాతి వుత్తోవాయమత్థో. కాయోతి పఞ్చద్వారకాయో, సో పరియన్తో అవసానం ఏతస్సాతి **కాయపరియన్తికం**. తేనాహ **‘‘యావ పఞ్చద్వారకాయో పవత్తతి, తావ పవత్త’’**న్తి. **జీవితపరియన్తికన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

పచ్ఛా ఉప్పజ్జిత్వా పఠమం నిరుజ్ఝతీతి ఏకస్మిం అత్తభావే మనోద్వారికవేదనాతో పచ్ఛా ఉప్పజ్జిత్వా తతో పఠమం నిరుజ్ఝతి, తతో ఏవ సిద్ధమత్థం సరూపేనేవ దస్సేతుం **‘‘మనోద్వారికవేదనా పఠమం ఉప్పజ్జిత్వా పచ్ఛా నిరుజ్ఝతీ’’**తి వుత్తం. ఇదాని తమేవ సఙ్ఖేపేన వుత్తం వివరితుం **‘‘సా హీ’’**తిఆదిమాహ. యావ తేత్తింసవస్సాపి **పఠమవయో. పణ్ణాసవస్సకాలేతి** పఠమవయతో యావ పఞ్ఞాసవస్సకాలా, తావ **రితా హోతీతి** వుడ్ఢిహానియో అనుపగన్త్వా సరూపేనేవ రితా హోతి. **మన్దాతి** ముదుకా అతిఖిణా. **తదాతి** అసీతినవుతివస్సకాలే. తథా చిరపరివితక్కేపి. **భగ్గా** నిత్తేజా భగ్గవిభగ్గా దుబ్బలా. **హదయకోటింయేవాతి** చక్ఖాదివత్థూసు అవత్తేత్వా తేసం ఖీణత్తా కోటిభూతం హదయవత్థుంయేవ. **యావ ఏసా** వేదనా వత్తతి.

వాపియాతి మహాతళాకేన. **పఞ్చఉదకమగ్గసమ్పన్నన్తి** పఞ్చహి ఉదకస్స పవిసననిక్ఖమనమగ్గేహి యుత్తం. **తతో తతో విస్సన్దమానం** సబ్బసో పుణ్ణత్తా.

పఠమం దేవే వస్సన్తేతిఆది ఉపమాసంసన్దనం. **ఇమం వేదనం సన్ధాయాతి** ఇమం యథావుత్తం పరియోసానప్పత్తం మనోద్వారికవేదనం సన్ధాయ.

కాయస్స భేదాతి అత్తభావస్స వినాసతో. “ఉద్ధం జీవితపరియాదానా”తి పాళి, అట్ఠకథాయం పన జీవితపరియాదానా ఉద్ధన్తి పదుద్ధారో కతో. పరలోకవసేన **అగన్త్వా**. వేదనానం సీతిభావో నామ సఙ్ఖారదరథపరిళాహాభావో, సో పనాయం

అప్పవత్తివసేనాతి ఆహ ''**పవత్తి...పే.... భవిస్సన్తీ**''తి. **ధాతుసరీరానీ**తి అట్ఠికణ్కలసఙ్ఖాతధాతుసరీరాని. సరీరేకదేసే హి సరీరసమఞ్ఞా.

కుమ్భకారపాకాతి కుమ్భకారపాకతో. ఏత్థ పచ్చతీతి పాకో, పచనట్ఠానం. తదేవ పాచనవసేన ఆవసన్తి ఏత్థాతి ఆవాసో, తస్మా కుమ్భకారావాసతో. అవిగతవుపసమం సఙ్ఖరితం కుమ్భం ఉద్ధరిత్వా ఠపేన్తో ఛారికాయ సతి పిధానవసేన ఠపేతి. తథా ఠపనం పన సన్ధాయ వుత్తం ''**పటిసిస్సేయ్యా**''తి. కుమ్భస్స పదేసభూతతాయ ఆబద్ధా అవయవా ''**కుమ్భకపాలానీ**''తి అధిప్పేతాని, న ఛిన్నభిన్నాని. అవయవముఖేన హి సముదాయో వుత్తో. తత్థ కపాలసముదాయో హి ఘటో. తేనాహ ''**ముఖవట్టియా ఏకబద్ధానీ**''తి. **అవసిస్సేయ్యు**న్తి వణ్ణవిసేసఉణ్హభావాపగతా ఘటకారానేవ తిట్ఠేయ్యున్తి. **ఆదిత్త...పే.... తయో భవా దట్ఠబ్బా** ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తభావతో. యథా కుమ్భకారో కుమ్భకారావాసం ఆదిత్తం పచ్చవేక్ఖతి, ఏవం ఆరద్ధవిపస్సకోపేస భవత్తయం రాగాదీహి ఆదిత్తన్తి ఆహ ''**కుమ్భకారో వియ యోగావచరో**''తి. **నీహరణదణ్డకో వియ అరహత్తమగ్గఞాణం** భవత్తయపాకతో నీహరణతో. **సమో భూమిభాగో వియ నిబ్బానతలం** సబ్బవిసమా నివత్తనతో.

"ఆదాననిక్ఖేపనతో, వయోవుద్ధత్థఙ్గమతో, ఆహారమయతో, ఉతుమయతో, చిత్తసముట్ఠానతో, కమ్మజతో, ధమ్మతారూపతో"తి (విసుద్ధి॰ ౨.౭౦౬) ఇమేహి సత్తహి ఆకారేహి సమ్మసన్తో **రూపసత్తకం** విపస్సతి నామ. "కలాపతో, యమకతో, ఖణికతో, పటిపాటితో, దిట్ఠిఉగ్ఘాటనతో, మానసముగ్ఘాటతో, నికన్తిపరియాదానతో"తి (విసుద్ధి॰ ౨.౭౧౭) ఇమేహి సత్తహి ఆకారేహి సమ్మసన్తో **అరూపసత్తకం** విపస్సతి నామ, తస్మా యథావుత్తం ఇమం **రూపసత్తకం అరూపసత్తకఞ్చ** నీహరిత్వా **విపస్సన్తస్స**. యదిపి అరహతో అత్తభావో సబ్బభవేహిపి ఉద్ధటో, యావ పన అనుపాదిసేసపరినిబ్బానం న పాపుణాతి, తావ తస్మిమ్పి సుగతిభవే ఠితోయేవాతి వత్తబ్బతం లబ్భతీతి ''**చతూహి అపాయేహి అత్తభావం ఉద్ధరిత్వా**''ఇచ్చేవ వుత్తం. తేనాహ ''**ఖీణాసవో పనా**''తిఆది. తథా చ వక్ఖతి "అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స వట్టవుపసమో వేదితబ్బో"తి. **న పరినిబ్బాతి** అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయాతి అధిప్పాయో, సఉపాదిసేసాయ పన నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బానం అరహత్తప్పత్తియేవ. అభిసఙ్ఖారహేతుతో హేత్థ పరిళాహవుపసమస్స ఉపసమభావేన అధిప్పేతత్తా ఉణ్హకుమ్భనిబ్బాననిదస్సనమ్పి న విరుజ్ఝతి. **అనుపాదిన్నకసరీరానీ**తి ఉతుసముట్ఠానికరూపకలాపే వదన్తి. **భిక్ఖవేతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో. **ఇదం పన** వచనం. **అనుయోగారోపనత్థ**న్తి కాయపరియన్తికం వేదనం వేదయమానో ఖీణాసవో అపి ను పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారాదికమ్మం కరేయ్యాతి పఞ్హం కాతుం. అథ వా **అనుయోగారోపనత్థ**న్తి "అపి ను ఖో ఖీణాసవో భిక్ఖు పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం వా అభిసఙ్ఖరేయ్యా"తిఆదినా అనుయోగం ఆరోపేతుం వుత్తం, న తావ యథారద్ధదేసనం నిట్ఠాపేతున్తి అత్థో.

పటిసన్ధివిఞ్ఞాణే సిద్ధే తస్మిం భవే ఉప్పజ్జనారహానం విఞ్ఞాణానం సియా సమ్భవో, నాసతీతి వుత్తం ''**విఞ్ఞాణం పఞ్ఞాయేథాతి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం పఞ్ఞాయేథా**''తి. సబ్బసో సఙ్ఖారేసు అసన్తేసు పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం అపి ను ఖో పఞ్ఞాయేయ్య. తస్మిఞ్చ అపఞ్ఞాయమానే సబ్బం విఞ్ఞాణం న పఞ్ఞాయేయ్య. **థేరాన**న్తి "భిక్ఖవే"తి ఆలపితత్థేరానం . **పఞ్హాబ్యాకరణం సమ్పహంసతి** తస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన సంసన్దనతో. **అప్పఞ్ఞాణ**న్తి అప్పఞ్ఞాయనం. **ఆది**-సద్దేన విఞ్ఞాణే అసతి నామరూపస్స అప్పఞ్ఞాణన్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. **సన్నిట్ఠానసఙ్ఖాత**న్తి సద్దహనాకారేన పవత్తసన్నిట్ఠానసఙ్ఖాతం. **అధిమోక్ఖ**న్తి

నిచ్ఛయాకారవిమోక్ఖం సద్ధావిమోక్ఖఞ్చ. తేనాహ పాళియం “సద్దహథ మేతం, భిక్ఖవే”తి. సద్ధాసహితఞ్హి నిచ్ఛయాకారవిమోక్ఖం సన్ధాయాహ ‘‘**సన్నిట్ఠానసఙ్ఖాతం అధిమోక్ఖ**’’న్తి. **అన్తో**తి పరియన్తో. పరితో ఛిజ్జతి ఏత్థాతి **పరిచ్ఛేదో**.

పరివీమంసనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉపాదానసుత్తవణ్ణనా

౫౨. ఆరమ్మణాదిభావేన సంవత్తనతో ఉపాదానానం హితాని ఉపాదానియాని, తేసు **ఉపాదానియేసు**. తేనాహ ‘‘**చతున్నం ఉపాదానానం పచ్చయేసూ**’’తి. **అస్సాదం అనుపస్సన్తస్సా**తి అసాదేతబ్బం మిచ్ఛాఞాణేన అనుపస్సతో. **తదాహారో**తి సోళస వా వీసం తింసం చత్తాలీసం పఞ్ఞాసం వా ఆహారో పచ్చయో ఏతస్సాతి తదాహారో. **అగ్గిక్ఖన్ధో వియ తయో భవా** ఏకాదసహి అగ్గీహి ఆదిత్తభావతో ఏతదేవ భవత్తయం. **అగ్గి...పే.... పుథుజ్జనో** అగ్గిక్ఖన్ధసదిసస్స భవత్తయస్స పరిబన్ధనతో.

కమ్మట్ఠానస్సాతి విపస్సనాకమ్మట్ఠానస్స. తేనాహ ‘‘**తేభూమకధమ్మేసూ**’’తి. **ధమ్మపాసాద**న్తి లోకుత్తరధమ్మపాసాదం. సో హి అచ్చుగ్గతట్ఠేన “పాసాదో”తి వుచ్చతి. **సతిపట్ఠానమహావీథియం** ఫలక్ఖణే పవత్తాయాతి.

ఉపాదానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩-౪. సంయోజనసుత్తద్వయవణ్ణనా

౫౩-౫౪. మహన్తవట్టప్పబన్ధఓపమ్మభావేన తేలపదీపస్స ఆహతత్తా ‘‘**మహన్తఞ్చ వట్టికపాలం గహేత్వా**’’తి వుత్తం. **పురిమనయేనేవా**తి పురిమస్మిం ఉపాదానియసుత్తే వుత్తనయేనేవ. తథా వినేతబ్బానం పుగ్గలానం అజ్ఝాసయవసేన హి ఇమేసం సుత్తానం ఏవం వచనం ఏవం దేసనా. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి.

సంయోజనసుత్తద్వయవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫-౬. మహారుక్ఖసుత్తద్వయవణ్ణనా

౫౫-౫౬. ఓజం అభిహరన్తీతి రసహరణియో వియ పురిసస్స సరీరే రుక్ఖమూలాని రుక్ఖస్స పథవీఆపోరసే ఉపరి ఆరోపేన్తి. తేసం తథా ఆరోపనం ‘‘**ఓజాయా**’’తిఆదినా విభావేతి. హత్థసతుబ్బేధమస్సాతి **హత్థసతుబ్బేధో,** హత్థసతం ఉబ్బిద్ధస్సపి. **ఏత్థా**తి ఏతిస్సం వట్టకథాయం. **కమ్మారోహన**న్తి కమ్మపచ్చయో.

పున **ఏత్థా**తి ఏతిస్సం వివట్టకథాయం. వట్టదుక్ఖం నాసేతుకామస్స దళ్హం ఉప్పన్నసంవేగఞాణం సన్ధాయ ‘‘**కుద్దాలో వియా**’’తి ఆహ. తతో నిబ్బత్తితఞాణం సమాధిపచ్ఛియా రితం నిస్సాయ పవత్తేతబ్బవిపస్సనారమ్భఞాణం. **రుక్ఖచ్ఛేదనఫరసు వియా**తి ఏవంభూతస్స విపస్సనా ఏకన్తతో వట్టచ్ఛేదాయ హోతియేవాతి ఆహ ‘‘**రుక్ఖస్స...పే.... మనసికరోన్తస్స పఞ్ఞా**’’తి. తత్థ **కమ్మట్ఠాన**న్తి విపస్సనాకమ్మట్ఠానం. తం చతుబ్బిధవవత్థానవసేన వీసతి పథవీకోట్ఠాసా, ద్వాదస ఆపోకోట్ఠాసా, చత్తారో తేజోకోట్ఠాసా, ఛ వాయోకోట్ఠాసాతి **ద్వేచత్తాలీసాయ కోట్ఠాసేసు. విఞ్ఞాణస్స చాతి ఇతి**-సద్దో

ఆదిఅత్థో పకారత్థో చ. తేన భూతరూపాని విఞ్ఞాణసమ్పయుత్తధమ్మే చ సఙ్గణ్హాతి. సత్తసు సప్పాయేసు యస్స అలభన్తస్స కమ్మట్ఠానం విభూతం హుత్వా న ఉపట్ఠాతి, తం సన్ధాయాహ ''**అఞ్ఞతరం సప్పాయ**''న్తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

మహారుక్ఖసుత్తద్వయవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. తరుణరుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౫౭-౫౮. పలిమజ్జేయ్యాతి అల్లకరణవసేన పరితో పాళిం బన్ధేయ్య. తథా కరోన్తో యస్మా చ తత్థ తిణగచ్ఛాదీనం మూలసన్తానగ్గహణేన తం ఠానం సోధేతి నామ, తస్మా వుత్తం ''**సోధేయ్యా**''తి. **పంసున్తి** అస్స పవడ్ఢకారకం, ఆగన్తుకం పంసున్తి అత్థో. **దదేయ్యాతి** పక్ఖిపేయ్య. తేనాహ ''**థద్ధ**''న్తిఆది. **వుత్తనయేనేవాతి** "రుక్ఖం నాసేతుకామో పురిసో వియా"తిఆదినా పఞ్చమసుత్తే వుత్తనయేన. అట్ఠమనవమాని ఉత్తానత్థానేవ వుత్తనయత్తా.

తరుణరుక్ఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. నిదానసుత్తవణ్ణనా

౬౦. బహువచనవసేనాతి కురూ నామ జానపదినో రాజకుమారా, తేసం నివాసో ఏకోపి జనపదో రుళ్హీవసేన ''**కురూ**''**తి ఏవం బహువచనవసేన**. యత్థ భగవతో వసనోకాసభూతో కోచి విహారో న హోతి, తత్థ కేవలం గోచరగామకిత్తనం నిదానకథాయ పకతి యథా "సక్కేసు విహరతి దేవదహం నామ సక్యానం నిగమో"తి. "ఆయస్మా"తి వా "దేవానం పియో"తి వా భవన్తి వా పియసముదాహారో ఏసోతి ఆహ ''**ఆయస్మాతి పియవచనమేత**''న్తి. తయిదం పియవచనం గారవవసేన వుచ్చతీతి ఆహ ''**గరువచనమేత**''న్తి. అతిదూరం అచ్చాసన్నం అతిసమ్ముఖా అతిపచ్ఛతో ఉపరివాతో ఉన్నతప్పదేసోతి ఇమే ఛ **నిసజ్జదోసా**. నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠపభస్సరవసేన **ఛబ్బణ్ణానం**.

కులసఙ్గహత్థాయాతి కులానుద్దయతావసేన కులానుగ్గణ్హనత్థాయ. **సహస్సభణ్డికం నిక్ఖిపన్తో వియ** భిక్ఖాపటిగ్గణ్హనేన తేసం అభివాదనాదిసమ్పటిచ్ఛనేన చ పుఞ్ఞాభిసన్దస్స జననేన. **పటిసమ్మజ్జిత్వాతి** అన్తేవాసికేహి సమ్మట్ఠట్ఠానం సక్కచ్చకారితాయ పున సమ్మజ్జిత్వా. **ఉభయన్తతో పట్ఠాయ మజ్ఝన్తి** ఆదితో పట్ఠాయ వేదనం, జరామరణతో పట్ఠాయ చ వేదనం పాపేత్వా సమ్మసనమాహ. **తిక్ఖత్తున్తి** "ఆదితో పట్ఠాయ అన్త"న్తిఆదినా వుత్తచతురాకారుపసంహితే తయో వారే. తేన ద్వాదసక్ఖత్తుం సమ్మసనమాహ. అమ్హాకం భగవతా గమ్భీరభావేనేవ కథితత్తా సేసబుద్ధేహిపి ఏవమేవ కథితోతి ధమ్మన్వయే ఠత్వా వుత్తం ''**సబ్బబుద్ధేహి...పే.... కథితో**''తి.

పమాణాతిక్కమేతి అపరిమాణత్థే "యావఞ్చిదం తేన భగవతా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౩) వియ. అతిరేకభావజోతనో హి యం యావ-సద్దో. తేనాహ ''**అతిగమ్భీరోతి అత్థో**''తి. **అవభాసతి** ఖాయతి ఉపట్ఠాతి ఞాణస్స. తథా ఉపట్ఠానఞ్చ సన్ధాయ ''**దిస్సతీ**''తి వుత్తం. నను ఏస పటిచ్చసముప్పాదో ఏకన్తగమ్భీరోవ, అథ కస్మా గమ్భీరావభాసతా జోతితాతి? సచ్చమేతం, ఏకన్తగమ్భీరతాదస్సనత్థమేవ పనస్స గమ్భీరావభాసగ్గహణం, తస్మా అఞ్ఞత్థ లబ్భమానం చాతుకోటికం బ్యతిరేకముఖేన నిదస్సేత్వా తమేవస్స ఏకన్తగమ్భీరతం విభావేతుం ''**ఏకం హీ**''తిఆది వుత్తం. **ఏతం నత్థీతి** అగమ్భీరో అగమ్భీరావభాసో చాతి ఏతం ద్వయం నత్థి. తేన యథాదస్సితే చాతుకోటికే పచ్ఛిమా ఏకకోటి లబ్భతీతి దస్సేతి. తేనాహ ''**అయం హీ**''తిఆది.

యేహి గమ్భీరభావేహి పటిచ్చసముప్పాదో "గమ్భీరో"తి వుచ్చతి, తే చతూహి ఉపమాహి ఉల్లిఙ్గేన్తో **''భవగ్గగ్గహణాయా''**తిఆదిమాహ. యథా భవగ్గగ్గహణత్థం హత్థం పసారేత్వా గహేతుం న సక్కా దూరభావతో, ఏవం సఙ్ఖారాదీనం అవిజ్జాదిపచ్చయసమ్భూతసముదాగతత్థో పకతిఞాణేన గహేతుం న సక్కా. యథా సినేరుం భిన్దిత్వా మిఞ్జం పబ్బతరసం పాకతికపురిసేన నీహరితుం న సక్కా, ఏవం పటిచ్చసముప్పాదగతే ధమ్మత్థాదికే పకతిఞాణేన భిన్దిత్వా విభజ్జ పటివిజ్ఝనవసేన జానితుం న సక్కా. యథా మహాసముద్దం పకతిపురిసస్స బాహుద్వయవసేన పారం తరితుం న సక్కా. ఏవం వేపుల్లట్ఠేన మహాసముద్దసదిసం పటిచ్చసముప్పాదం పకతిఞాణేన దేసనావసేన పరిహరితుం న సక్కా. యథా పథవిం పరివత్తేత్వా పాకతికపురిసస్స పథవోజం గహేతుం న సక్కా, ఏవం ఇత్థం అవిజ్జాదయో సఙ్ఖారాదీనం పచ్చయా హోన్తీతి తేసం పటిచ్చసముప్పాదసభావో పాకతికఞాణేన నీహరిత్వా గహేతుం న సక్కోతి, ఏవం చతుబ్బిధగమ్భీరతావసేన చతస్సో ఉపమా యోజేతబ్బా. పాకతికఞాణవసేన చాయమత్థయోజనా కతా దిట్ఠసచ్చానం తత్థ పటివేధసబ్భావతో, తథాపి యస్మా సావకానం పచ్చేకబుద్ధానఞ్చ తత్థ సప్పదేసమేవ ఞాణం, బుద్ధానంయేవ నిప్పదేసం. తస్మా వుత్తం **''బుద్ధవిసయం పఞ్హ''**న్తి.

మాతి పటిసేధే నిపాతో. స్వాయం "ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతీ"తి వచనం సన్ధాయ వుత్తోతి ఆహ **''మా భణీతి అత్థో''**తి. **ఉస్సాదేన్తోతి** పఞ్ఞావసేన ఉక్కంసన్తోతి అత్థో. **అపసాదేన్తోతి** నిబ్బచ్ఛన్తో, నిగ్గణ్హన్తోతి అత్థో. **తేనాతి** మహాపఞ్ఞభావేన.

తత్థాతి థేరస్స సతిపి ఉత్తానభావే పటిచ్చసముప్పాదస్స అఞ్ఞేసం గమ్భీరభావే. **సుభోజనరసపుట్ఠస్సాతి** సున్దరేన భోజనరసేన పోసితస్స. **కతయోగస్సాతి** నిబ్బుద్ధపయోగే కతపరిచయస్స. **మల్లపాసాణన్తి** మల్లేహి మహాబలేహేవ ఖిపితబ్బపాసాణం. **కుహిం ఇమస్స భారియట్ఠానన్తి** కస్మిం పస్సే ఇమస్స పాసాణస్స గరుతరపదేసోతి తస్స సల్లహుకభావం దీపేన్తో వదతి.

తిమిరపిఙ్గలేనేవ దీపేన్తి తస్స మహావిప్ఫారభావతో. తేనాహ **''తస్స కిరా''**తిఆది. **పక్కుథతీతి** పక్కుథన్తం వియ పరివత్తతి పరితో వత్తతి. లక్ఖణవచనఞ్హేతం. పిట్ఠియం సకలికఅట్ఠికా పిట్ఠిపత్తం. **కాయూపపన్నస్సాతి** మహతా కాయేన ఉపేతస్స, మహాకాయస్సాతి అత్థో. **పిఞ్ఛ వట్టీతి** పిఞ్ఛ కలాపో. **సుపణ్ణవాతన్తి** నాగగ్గహణాదీసు పక్ఖపప్ఫోటనవసేన ఉప్పజ్జనకవాతం.

"పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా"తిఆదినా ఉద్దిట్ఠకారణాని విత్థారతో వివరితుం **''ఇతో కిరా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇతోతి** ఇతో భద్దకప్పతో. **సతసహస్సిమేతి** సతసహస్సిమే. **హంసవతీ నామ నగరం అహోసి** జాతనగరం. **ధురపత్తానీతి** బాహిరపత్తాని, యాని దీఘుతమాని.

కనిట్ఠభాతాతి వేమాతికభాతా కనిట్ఠో యథా అమ్హాకం భగవతో నన్దత్థేరో. బుద్ధానఞ్హి సహోదరా భాతరో నామ న హోన్తి. తత్థ జేట్ఠా తావ నుప్పజ్జన్తి, కనిట్ఠానం పన అసమ్భవో ఏవ. **భోగన్తి** విభవం. **ఉపసన్తోతి** చోరజనితసఙ్ఖోభవూపసమేన ఉపసన్తో జనపదో.

ద్వే సాటకే నివాసేత్వాతి సాటకద్వయమేవ అత్తనో కాయపరిహారియం కత్వా, ఇతరం సబ్బసమ్భారం అత్తనా మోచేత్వా.

పత్తగ్గహణత్థన్తి అన్తోపక్ఖిత్తఉణ్హభోజనత్తా పత్తస్స అపరాపరం హత్థే పరివత్తేన్తస్స సుఖేన పత్తగ్గహణత్థం. **ఉత్తరిసాటకన్తి** అత్తనో ఉత్తరియం సాటకం. **ఏతాని పాకటట్ఠానానీతి** ఏతాని యథావుత్తాని భగవతో దేసనాయ పాకటాని బుద్ధే బుద్ధసావకే చ ఉద్దిస్స థేరస్స పుఞ్ఞకరణట్ఠానాని, పచ్చేకబుద్ధం పన బోధిసత్తఞ్చ ఉద్దిస్స థేరస్స పుఞ్ఞకరణట్ఠానాని బహూనియేవ.

పటిసన్ధిం గహేత్వాతి అమ్హాకం బోధిసత్తస్స పటిసన్ధిగ్గహణదివసేయేవ పటిసన్ధిం గహేత్వా.

ఉగ్గహనం పాళియా ఉగ్గణ్హనం, **సవనం** అత్థసవనం, **పరిపుచ్ఛనం** గణ్ఠిట్ఠానేసు అత్థపరిపుచ్ఛనం, **ధారణం** పాళియా పాళిఅత్థస్స చ చిత్తే ఠపనం. సబ్బఞ్చేతం ఇధ పటిచ్చసముప్పాదవసేన వేదితబ్బం, సబ్బస్సపి బుద్ధవచనస్స వసేనాతిపి వట్టతి. **సోతాపన్నానఞ్చ...పే.... ఉపట్ఠాతి** తత్థ సమ్మోహవిగమేన "యం కిఞ్చి సముదయధమ్మం, సబ్బం తం నిరోధధమ్మ"న్తి అత్తపచ్చక్ఖవసేన ఉపట్ఠానతో . **నామరూపపరిచ్ఛేదోతి** సహ పచ్చయేన నామరూపస్స పరిచ్ఛిజ్జ అవబోధో. **చతూహీతి** ధమ్మగమ్భీరాదీహి చతూహి గమ్భీరతాహి సబ్బాపి **గమ్భీరతా.**

సావకేహి దేసితా దేసనాపి పన సత్థు ఏవ దేసనాతి ఆహ ''**మయా దిన్ననయే ఠత్వా**''తి. "సేక్ఖేన నామ నిబ్బానం సబ్బాకారేన పటివిద్ధం న హోతీ"తి న తస్స గమ్భీరతాతి తస్స గమ్భీరస్స ఉపాదానస్స గమ్భీరతా వియ సుట్ఠు దిట్ఠా నామ హోతి. తస్మా ఆహ ''**ఇదం నిబ్బానమేవ గమ్భీరం, పచ్చయాకారో పన ఉత్తానకో జాతో**''తి. నిబ్బానఞ్హి సబ్బేపి అసేక్ఖా సబ్బసో పటివిజ్ఝన్తి నిప్పదేసత్తా, పచ్చయాకారం పన సమ్మాసమ్బుద్ధాయేవ అనవసేసతో పటివిజ్ఝన్తి, న ఇతరే. తస్మా పచ్చయవసేన "ఇదం అపరద్ధ"న్తి వుత్తం థేరం అపసాదేన్తేన. తమేవ హిస్స అనవసేసతో పటివేధాభావం విభావేతుం ''**అథ కస్మా**''తిఆది వుత్తం. అసతిపి ధమ్మతో భేదే సంయోజనత్థఅనుసయత్థవసేన పన తేసం లబ్భమానభేదం గహేత్వా ''**ఇమే చత్తారో కిలేసే**''తి వుత్తం. అఞ్ఞో హి తేసం బన్ధనత్థో, అఞ్ఞో థామగమనట్ఠోతి. ఏస నయో సేసేసుపి. ఇతి ఇమేసం కిలేసానం అప్పహీనత్తా తథారూపం ఉపనిస్సయసమ్పదం అభావయతోవ అనుత్తానమేవ ధమ్మం ఉత్తానన్తి న వత్తబ్బమేవాతి అధిప్పాయో. **చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యానీతి** ఇదం మహాబోధిసత్తానం సన్తానే బోధిపరిపాచకధమ్మానం తిక్ఖమజ్ఝిమముదుభావసిద్ధకాలవిసేసదస్సనం, తఞ్చ ఖో మహాభినీహారతో పట్ఠాయాతి వదన్తి. **ఏతేహీతి** యథావుత్తబుద్ధసావకఅగ్గసావకపచ్చేకబుద్ధసమ్మాసమ్బుద్ధానం విసేసాధిగమేహి. **పచ్చనీకన్తి** పటిక్కూలం విరుద్ధం. సబ్బథా పచ్చయాకారపటివేధో నామ సమ్మాసమ్బోధియాధిగమో ఏవాతి వుత్తం ''**పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝితుం వాయమన్తస్సేవా**''తి. **నవహి ఆకారేహీతి** ఉప్పాదాదీహి నవహి పచ్చయాకారేహి. వుత్తఞ్హేతం **పటిసమ్భిదాయం** (పటి॰ మ॰ ౧.౪౫) –

"అవిజ్జాసఙ్ఖారానం ఉప్పాదట్ఠితి చ పవత్తట్ఠితి చ నిమిత్తట్ఠితి చ ఆయూహనట్ఠితి చ సంయోగట్ఠితి చ పలిబోధట్ఠితి చ సముదయట్ఠితి చ హేతుట్ఠితి చ పచ్చయట్ఠితి చ, ఇమేహి నవహాకారేహి అవిజ్జా పచ్చయో, సఙ్ఖారా పచ్చయసముప్పన్నా"తిఆది.

తత్థ **నవహాకారేహీతి** నవహి పచ్చయభావూపగమనేహి ఆకారేహి. ఉప్పజ్జతి ఏతస్మా ఫలన్తి **ఉప్పాదో,** ఫలుప్పత్తియా కారణభావో. సతి చ అవిజ్జాయ సఙ్ఖారా ఉప్పజ్జన్తి, నాసతి, తస్మా అవిజ్జా సఙ్ఖారానం ఉప్పాదో హోతి. తథా అవిజ్జాయ సతి సఙ్ఖారా పవత్తన్తి చ నిమియన్తి చ. యథా చ భవాదీసు ఖిపన్తి, ఏవం తేసం అవిజ్జా పచ్చయో హోతి, తథా ఆయూహన్తి ఫలుప్పత్తియా ఘటేన్తి సంయుజ్జన్తి అత్తనో ఫలేన. యస్మిం సన్తానే సయం ఉప్పన్నా, తం పలిబున్ధన్తి

పచ్చయన్తరసమవాయే ఉదయన్తి ఉప్పజ్జన్తి, హినోతి చ సఙ్ఖారానం కారణభావం ఉపగచ్ఛతి. పటిచ్చ అవిజ్జం సఙ్ఖారా అయన్తి పవత్తన్తీతి ఏవం అవిజ్జాయ సఙ్ఖారానం కారణభావూపగమనవిసేసా ఉప్పాదాదయో వేదితబ్బాతి. **ఉప్పాదట్ఠితీ**తి చ తిట్ఠతి ఏతేనాతి ఠితి, కారణం. ఉప్పాదో ఏవ ఠితి ఉప్పాదఠితి. ఏస నయో సేసేసుపి. ఇదఞ్చ పచ్చయాకారదస్సనం యథా పురిమేహి మహాబోధిమూలే పవత్తితం, తథా అమ్హాకం భగవతాపి పవత్తితన్తి అచ్ఛరియవేగాభిహతా దససహస్సిలోకధాతు సఙ్కమ్పి సమ్పకమ్పీతి దస్సేన్తో "**దిట్ఠమత్తే**"తిఆదిమాహ.

ఏతస్స ధమ్మస్సాతి ఏతస్స పటిచ్చసముప్పాదసఙ్ఖాతస్స ధమ్మస్స. సో పన యస్మా అత్థతో హేతుప్పభవానం హేతు. తేనాహ "**ఏతస్స పచ్చయధమ్మస్సా**"తి . జాతిఆదీనం జరామరణపచ్చయతాయాతి అత్థో. నామరూపపరిచ్ఛేదో తస్స చ పచ్చయపరిగ్గహో న పఠమాభినివేసమత్తేన హోతి, అథ ఖో తత్థ అపరాపరం ఞాణుప్పత్తిసఙ్ఖాతేన అను అను బుజ్ఝనేన. తదుభయభావం పన దస్సేన్తో "**ఞాతపరిఞ్ఞావసేన అననుబుజ్ఝనా**"తి ఆహ. నిచ్చసఞ్ఞాదీనం పజహానవసేన పవత్తమానా విపస్సనాధమ్మే పటివిజ్ఝతి ఏవ నామ హోతి పటిపక్ఖవిక్ఖమ్భనేన తిక్ఖవిసదభావాపత్తితో, తదధిట్ఠానభూతా చ తీరణపరిఞ్ఞా అరియమగ్గో చ పరిఞ్ఞాపహానాభిసమయవసేన పవత్తియా తీరణప్పహానపరిఞ్ఞాసఙ్గహో చాతి తదుభయపటివేధాభావం దస్సేన్తో "**తీరణప్పహానపరిఞ్ఞావసేన అప్పటివిజ్ఝనా**"తి ఆహ. తన్తం వుచ్చతి పటవీననత్థం తన్తవాయేతి తన్తం ఆవఞ్ఛిత్వా పసారితసుత్తవట్టితం నీయతీతి కత్వా, తం పన తన్తాకులతాయ నిదస్సనభావేన ఆకులమేవ గహితన్తి ఆహ "**తన్తం వియ ఆకులజాతా**"తి. సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం విత్థారతో దస్సేన్తో "**యథా నామా**"తిఆది వుత్తం. **సమానేతు**న్తి పుబ్బేనాపరం సమం కత్వా ఆనేతుం, అవిసమం ఉజుం కాతున్తి అత్థో. తన్తమేవ వా ఆకులం తన్తాకులం, తన్తాకులం వియ జాతా భూతా **తన్తాకులకజాతా**. మజ్ఝిమం పటిపదం అనుపగన్త్వా అన్తద్వయపక్ఖన్దేన పచ్చయాకారే ఖలిత్వా ఆకులబ్యాకులా హోన్తి, తేనేవ అన్తద్వయపక్ఖన్దేన తంతందిట్ఠిగ్గాహవసేన పరిబ్భమన్తా ఉజుకం ధమ్మట్ఠితితన్తం పటివిజ్ఝితుం న జానన్తి. తేనాహ "**న సక్కోన్తి పచ్చయాకారం ఉజుం కాతు**"న్తి. **ద్వే బోధిసత్తే**తి పచ్చేకబోధిసత్తమహాబోధిసత్తే. **అత్తనో ధమ్మతాయా**తి అత్తనో సభావేన, పరోపదేసేన వినాతి అత్థో. **తత్థ తత్థ గుళకజాత**న్తి తస్మిం తస్మిం ఠానే జాతగుళకం పిణ్డిసుత్తం. తతో ఏవ **గణ్ఠిబద్ధ**న్తి వుత్తం. **పచ్చయేసు పక్ఖలిత్వా**తి అనిచ్చదుక్ఖానత్తాదిసభావేసు పచ్చయధమ్మేసు నిచ్చాదిభావవసేన పక్ఖలిత్వా. **పచ్చయే ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తో**తి తస్సేవ నిచ్చాదిగాహస్స అవిస్సజ్జనతో పచ్చయధమ్మనిమిత్తం అత్తనో దస్సనం ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తో ఇదంసచ్చాభినివేసకాయగన్థవసేన గణ్ఠికజాతా హోన్తీతి ఆహ "**ద్వాసట్ఠి...పే.... గణ్ఠిబద్ధా**"తి.

యే హి కేచి సమణా వా బ్రాహ్మణా వా సస్సతదిట్ఠిఆది **దిట్ఠియో నిస్సితా** అల్లీనా, విననతో కులాతి ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామస్స తన్తవాయస్స గణ్ఠికం నామ ఆకులభావేన అగ్గతో వా మూలతో వా దువిఞ్ఞేయ్యావయవం ఖలితబన్ధసుత్తన్తి ఆహ "**కులాగణ్ఠికం వుచ్చతి పేసకారకఞ్జియసుత్త**"న్తి. **సకుణికా**తి వట్టచాటకసకుణికా. సా హి రుక్ఖసాఖాసు ఓలమ్బనకులావకా హోతి. తఞ్హి సా కులావకం తతో తతో తిణహీరాదికే ఆనేత్వా తథా తథా వినన్ధతి, యథా తేసం పేసకారకఞ్జియసుత్తం వియ అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం వివేచేతుం వా న సక్కా. తేనాహ "**యథా**"తిఆది. **తదుభయమ్పీ**తి కులాగణ్ఠికన్తి వుత్తం కఞ్జియసుత్తం కులావకఞ్చ. **పురిమనయేనేవా**తి "ఏవమేవ సత్తా"తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ.

కామం ముఞ్జపబ్బజతిణాని యథాజాతానిపి దీఘభావేన పతిత్వా అరఞ్ఞట్ఠానే అఞ్ఞమఞ్ఞం వినన్ధిత్వా ఆకులాని హుత్వా తిట్ఠన్తి, తాని పన తథా దుబ్బివేచియాని యథా రజ్జుభూతానీతి దస్సేతుం "**యథా హీ**"తిఆది వుత్తం. సేసమేత్థ

హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

అపాయోతి అయేన సుఖేన, సుఖహేతునా వా విరహితో. **దుక్ఖస్స గతిభావతోతి** అపాయికస్స దుక్ఖస్స పవత్తిట్ఠానభావతో. **సుఖసముస్సయతోతి** "అబ్భుదయతో వినిపతితత్తా"తి విరూపం నిపతితత్తా యథా తేనత్తభావేన సుఖసముస్సయో న హోతి, ఏవం నిపతితత్తా. **ఇతరోతి** సంసారో నను "అపాయ"న్తిఆదినా వుత్తోపి సంసారో ఏవాతి? సచ్చమేతం, నిరయాదీనం పన అధిమత్తదుక్ఖభావదస్సనత్థం అపాయాదిగ్గహణం గోబలిబద్దఞాయేన అయమత్థో వేదితబ్బో. **ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటీతి** పఞ్చన్నం ఖన్ధానం హేతుఫలభావేన అపరాపరుప్పత్తి. **అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానాతి** అవిచ్ఛేదేన పవత్తమానా.

తం సబ్బమ్పీతి తం "అపాయ"న్తిఆదినా వుత్తం సబ్బం అపాయదుక్ఖఞ్చేవ వట్టదుక్ఖఞ్చ. **మహాసముద్దే వాతక్ఖిత్తా నావా వియాతి** ఇదం పరిబ్భమనట్ఠానస్స మహన్తభావదస్సనత్థఞ్చేవ పరిబ్భమనస్స అనవత్థితదస్సనత్థఞ్చ వేదితబ్బం. సేసం వుత్తనయమేవ.

నిదానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుక్ఖవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. మహావగ్గో

౧. అస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా

౬౧. ''**అస్సుతవా**''తి సోతద్వారానుసారేన ఉపధారితం, ఉపధారణం వా సుతం అస్స అత్థీతి సుతవా, తప్పటిక్ఖేపేన న సుతవాతి అస్సుతవా. వా-సద్దో చాయం పసంసాయం, అతిసయస్స వా బోధనకో, తస్మా యస్స పసంసితం, అతిసయేన వా సుతం అత్థి, సో "సుతవా"తి సంకిలేసవిద్ధంసనసమత్థో పరియత్తిధమ్మపరిచయో "తం సుత్వా తథత్తాయ పటిపత్తి చ సుతవా"తి ఇమినా పదేన పకాసితో. అథ వా సోతబ్బయుత్తం సుత్వా కత్తబ్బనిప్ఫత్తిం సుణీతి సుతవా. తప్పటిక్ఖేపేన న సుతవాతి అస్సుతవా. తేనాహు పోరాణా "ఆగమాధిగమాభావా, ఞేయ్యో అస్సుతవా ఇతీ"తి. తథా చాహ "ఖన్ధధాతు... పే॰... వినిచ్ఛయరహితో"తి. తత్థ వాచుగ్గతకరణం **ఉగ్గహో**, తత్థ పరిపుచ్ఛనం **పరిపుచ్ఛా**, కుసలేహి సహ చోదనాపరిహారణవసేన వినిచ్ఛయస్స కారణం **వినిచ్ఛయో. పుథూనన్తి** బహూనం. **కిలేసాదీనం** కిలేసాభిసఙ్ఖారానం విత్థారేతబ్బం పటిసమ్భిదామగ్గనిద్దేసేసు (మహాని॰ ౯౪; చూళని॰ ౮౮) ఆగతనయేన. **అన్ధపుథుజ్జనో గహితో** "నాలం నిబ్బిన్దితు"న్తిఆదివచనతో. ఆసన్నపచ్చక్ఖవాచీ **ఇదం**-సద్దోతి ఆహ ''**ఇమస్మిన్తి పచ్చుప్పన్నపచ్చక్ఖకాయం దస్సేతీ**''తి. చతూసు మహాభూతేసు నియుత్తోతి **చాతుమహాభూతికో**. యథా పన మహామత్తికాయ నిబ్బత్తం మత్తికామయం, ఏవమయం చతూహి మహాభూతేహి నిబ్బత్తో ''**చతుమహాభూతమయో**''తి వుత్తం. **నిబ్బిన్దేయ్యాతి** నిబ్బిన్దనమ్పి ఆపజ్జేయ్య. నిబ్బిన్దనా నామ ఉక్కణ్ఠనా అనభిరతిభావతోతి వుత్తం ''**ఉక్కణ్ఠేయ్యా**''తి. **విరజ్జేయ్యాతి** వీతరాగో భవేయ్య. తేనాహ ''**న రజ్జేయ్యా**''తి. **విముచ్చేయ్యాతి** ఇధ పన అచ్చన్తాయ విముచ్చనం అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**ముచ్చితుకామో భవేయ్యా**''తి. చతూహి చ రూపజనకపచ్చయేహి ఆగతో చయోతి, **ఆచయో**, వుద్ధి. చయతో అపక్కమోతి **అపచయో,**

పరిహాని. **ఆదానన్తి** గహణం, పటిసన్ధియా నిబ్బత్తి. **భేదోతి** ఖన్ధానం భేదో. సో హి కళేవరస్స నిక్ఖేపోతి వుత్తోతి ఆహ ''**నిక్ఖేపనన్తి భేదో**''తి.

పఞ్ఞాయన్తీతి పకారతో ఞాయన్తి. **రూపం పరిగ్గహేతుం** పరిగ్గణ్హనవసేనపి రూపం ఆలమ్బితుం. **అయుత్తరూపం కత్వా** తణ్హాదీహి పరిగ్గహేతుం అరూపం పరిగ్గణ్హితుం యుత్తరూపం కరోతి తేసం భిక్ఖూనం సప్పాయభావతో. తేనాహ ''**కస్మా**''తిఆది. **నిక్కడ్ఢన్తోతి** తతో గాహతో నీహరన్తో.

మనాయతనస్సేవ నామం, న సమాధిపఞ్ఞత్తీనం "చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయం (సం॰ ని॰ ౧.౨౩, ౧౯౨; పేటకో॰ ౨౨; మి॰ ప॰ ౧.౯.౯), చిత్తో గహపతీ"తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ అట్ఠ॰ ౭౪) వియ. చిత్తీకాతబ్బభూతం వత్థు ఏతస్సాతి చిత్తవత్థు, తస్స భావో **చిత్తవత్థుతా,** తేన కారణేన చిత్తభావమాహ. **చిత్తగోచరతాయాతి** చిత్తవిచిత్తవిసయతాయ. **సమ్పయుత్తధమ్మచిత్తతాయాతి** రాగాదిసద్ధాదిసమ్పయుత్తధమ్మవసేన చిత్తసభావత్తా. తేన చిత్తతాయ చిత్తత్తమాహ. **విజాననట్ఠేనాతి** బుజ్ఝనట్ఠేన. **అజ్ఝోసితన్తి** అజ్ఝోసాభూతాయ తణ్హాయ గహితం. తేనాహ ''**తణ్హాయా**''తిఆది. **పరామసిత్వాతి** ధమ్మసభావం అనిచ్చతాదిం అతిక్కమిత్వా పరతో నిచ్చాదితో ఆమసిత్వా. **అట్ఠసతన్తి** అట్ఠాధికం సతం. **నవ మానాతి** సేయ్యస్స "సేయ్యోహమస్మీ"తిఆదినా ఆగతా నవవిధమానా. బ్రహ్మజాలే ఆగతా సస్సతవాదాదయో **ద్వాసట్ఠిదిట్ఠియో. ఏవన్తి** వుత్తాకారేన. యస్మా తణ్హామానదిట్ఠిగ్గాహవసేన పుథుజ్జనేన దళ్హగ్గాహం గహితం, తస్మా సో తత్థ **నిబ్బిన్దితుం** నిబ్బిదాఞాణం ఉప్పాదేతుం **న సమత్థో.**

భిక్ఖవేతి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన "వర"న్తి ఏవమాదికం సఙ్గణ్హాతి. ఇదం అనుసన్ధివచనం ''**కస్మా ఆహా**''తి కథేతుకామతాయ కారణం పుచ్ఛతి. తేనాహ ''**పఠమం హీ**''తిఆది. అస్సుతవతా పుథుజ్జనేన. **తేనాతి** భగవతా. **అయుత్తరూపం కతం** "నిబ్బిన్దేయ్యా"తిఆదినా ఆదీనవస్స విభావితత్తా. అరూపే పన తథా ఆదీనవస్స అవిభావితత్తా వుత్తం ''**అరూపం** పరిగ్గహేతుం **యుత్తరూప**''న్తి, యుత్తరూపం వియ కతన్తి అధిప్పాయో. **గాహోతి** తణ్హామానదిట్ఠిగ్గాహో. ''**నిక్ఖమిత్వా అరూపం గతో**''తి ఇదం భగవతా ఆదీనవం దస్సేత్వా రూపే గాహో పటిక్ఖిత్తో, న అరూపే, తస్మా "కాతబ్బో ను ఖో సో తత్థా"తి మిచ్ఛాగణ్హన్తానం సో తతో రూపతో నిక్ఖమిత్వా అరూపం గతో వియ హోతీతి కత్వా వుత్తం. **తిట్ఠమానన్తి** తిట్ఠన్తం. "ఆపజ్జిత్వా వియ హోతీ"తి సభావేన పవత్తమానం ''**పఠమవయే**''తిఆదినా రూపస్స భేదం వయాదీహి విభజిత్వా దస్సేతి.

పాదస్స ఉద్ధరణేతి యథా ఠపితస్స పాదస్స ఉక్ఖిపనే. **అతిహరణన్తి** యథాఉద్ధతం యథాట్ఠితట్ఠానం అతిక్కమిత్వా హరణం. **వీతిహరణన్తి** ఉద్ధతో పాదో యథాట్ఠితం పాదం యథా న ఘట్టేతి, ఏవం థోకం పస్సతో పరిణామేత్వా హరణం. **వోస్సజ్జనన్తి** తథా పరపాదం వీతిసారేత్వా భూమియం నిక్ఖిపనత్థం అవోస్సజ్జనం. **సన్నిక్ఖేపనన్తి** వోస్సజ్జేత్వా భూమియం సమం నిక్ఖిపనం ఠపనం. **సన్నిరుజ్ఝనన్తి** నిక్ఖిత్తస్స సబ్బసో నిరుజ్ఝనం ఉప్పీళనం. **తత్థ తత్థేవాతి** తస్మిం తస్మిం పఠమవయాదికే ఏవ. అవధారణేన తేసం కోట్ఠాసన్తరసఙ్కమనాభావమాహ. **ఓధీతి** భావో, **పబ్బన్తి** సన్ధి. పఠమవయాదయో ఏవ హేత్థ ఓధి పబ్బన్తి చ అధిప్పేతా. **పటపటాయన్తాతి** "పటపటా"ఇతి కరోన్తా వియ, తేన నేసం పవత్తిక్ఖణస్స ఇత్తరతం దస్సేతి. **ఏతన్తి** ఏతం రూపధమ్మానం యథావుత్తం తత్థ తత్థేవ భిజ్జనం ఏవం వుత్తప్పకారమేవ. **వట్టిప్పదేసన్తి** వట్టియా పులకం బరహం. తఞ్హి వట్టియా పులకం అనతిక్కమిత్వావ సా దీపజాలా భిజ్జతి. **పవేణిసమ్బన్ధవసేనాతి** సన్తతివసేన.

రత్తిన్తి రత్తియం. భుమ్మత్థే హేతం ఉపయోగవచనం. **ఏవం పన అత్థో న గహేతబ్బో** అనుప్పన్నస్స నిరోధాభావతో. **పురిమపవేణితోతి** రూపే వుత్తపవేణితో. **అనేకాని చిత్తకోటిసతసహస్సాని ఉప్పజ్జన్తీతి** వుత్తమత్థం థేరవాదేన దీపేతుం **''వుత్తమ్పి చేత''**న్తిఆది వుత్తం. **అడ్ఢచూళన్తి** థోకేన ఊనం ఉపడ్ఢం, తస్స పన ఉపడ్ఢం అధికారతో వాహసతస్సాతి విఞ్ఞాయతి. "అడ్ఢచుద్దస"న్తి కేచి, "అడ్ఢచతుత్థ"న్తి అపరే. "సాధికం దియడ్ఢసతం వాహా"తి దళ్హం కత్వా వదన్తీతి వీమంసితబ్బం. చతునాళికో తుమ్బో. మహారఞ్ఞతాయ పవద్ధం వనం **పవనన్తి** ఆహ **''పవనేతి మహావనే''**తి. **తన్తి** పఠమం గహితసాఖం. **అయమత్థోతి** అయం భూమిం అనోతరిత్వా రితసాఖాయ ఏవ గహణసఙ్ఖాతో అత్థో. ఏతదత్థమేవ హి భగవా "అరఞ్ఞే"తి వత్వాపి "పవనే"తి ఆహ.

అరఞ్ఞమహావనం వియాతి అరఞ్ఞట్ఠానే బ్రహారఞ్ఞే వియ. **ఆరమ్మణోలమ్బనన్తి** ఆరమ్మణస్స అవలమ్బనం. **న వత్తబ్బం** ఆరమ్మణపచ్చయేన వినా అనుప్పజ్జనతో. **ఏకజాతియన్తి** రూపాదినీలాదిఏకసభావం. "దిస్సతి, భిక్ఖవే, ఇమస్స చాతుమహాభూతికస్స కాయస్స ఆచయోపి అపచయోపీ"తి వదన్తేన **రూపతో నీహరిత్వా అరూపే గాహో పతిట్ఠాపితో** నామ, "వరం, భిక్ఖవే, అస్సుతవా పుథుజ్జనో"తిఆదిం వదన్తేన **అరూపతో నీహరిత్వా రూపే** గాహో పతిట్ఠాపితో నామ.

నన్తి గాహం. **ఉభయతోతి** రూపతో చ అరూపతో చ. **హరిస్సామీతి** నీహరిస్సామి. **పరివత్తేత్వాతి** మన్తం జప్పిత్వా. **కణ్ణే ధుమేత్వాతి** కణ్ణే ధమేత్వా. **అస్సాతి** విసస్స. **నిమ్మథేత్వాతి** నిమ్మద్దిత్వా, నీహరిత్వాతి అధిప్పాయో.

మగ్గోతి లోకుత్తరమగ్గో. "నిబ్బిన్ద"న్తి ఇమినా బలవవిపస్సనా కథితా.

అస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియఅస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా

౬౨. పచ్చయభావేన సుఖవేదనాయ హితన్తి **సుఖవేదనియం**. తేనాహ **''సుఖవేదనాయ పచ్చయ''**న్తి. పచ్చయభావో చ ఉపనిస్సయకోటియా, న సహజాతకోటియా. తేనాహ "నను చా"తిఆది. **జవనవేదనాయాతి** జవనచిత్తసహగతాయ వేదనాయ. **తం సన్ధాయాతి** తం ఉపనిస్సయపచ్చయతం సన్ధాయ. **ఏతన్తి** ఏతం "సుఖవేదనాయ పచ్చయ"న్తి వచనం వుత్తం. **ఏసేవ నయోతి** ఇమినా "నను చ సోతసమ్ఫస్సో సుఖవేదనాయ పచ్చయో న హోతీ"తి ఏవమాదిం అతిదిసతి. సో సమ్ఫస్సో జాతి ఉప్పత్తిట్ఠానం ఏతస్సాతి **తజ్జాతికం,** వేదయితం. తం పన యస్మా తస్స ఫస్సస్స అనుచ్ఛవికమేవ హోతి, తస్మా **తస్సారుప్పం తస్స ఫస్సస్స అనురూపన్తి చ అత్థో** వుత్తో. **వుత్తనయేనాతి** "సుఖవేదనాయ పచ్చయో"తిఆదినా వుత్తవిధిఅనుసారేన. అధరారణియం ఉత్తరారణియా మన్తనవసేన ఘట్టనం ఇవ సఙ్ఘట్టనం ఫస్సేన యుగగ్గాహో, తస్స పన ఘట్టనస్స నిరన్తరప్పవత్తియా పిణ్డితభావో ఇధ సమోధానం, న కేసఞ్చి ద్విన్నం తిణ్ణం వా సహావట్ఠానన్తి వుత్తం **''సఙ్ఘట్టనసమ్పిణ్డనేనాతి అత్థో''**తి. **అగ్గిచుణ్ణోతి** విప్ఫులిఙ్గం. **వత్థూతి** చక్ఖాదివత్థు విసయసఙ్ఘట్టనతో. లబ్భమానోవ ధమ్మో సఙ్ఘట్టనం వియ గయ్హతీతి వుత్తం **''సఙ్ఘట్టనం వియ ఫస్సో''**తి. **ఉస్మాధాతు వియ వేదనా** దుక్ఖసభావత్తా.

దుతియఅస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పుత్తమంసూపమసుత్తవణ్ణనా

౬౩. **వుత్తనయమేవాతి** హేట్ఠా ఆహారవగ్గస్స పఠమసుత్తే వుత్తనయమేవ. **లాభసక్కారేనాతి** లాభసక్కారసఙ్ఖాతాయ అట్ఠుప్పత్తియాతి కేచి. లాభసక్కారే వా అట్ఠుప్పత్తియాతి అపరే. యో హి లాభసక్కారనిమిత్తం పచ్చయేసు గేధేన భిక్ఖూనం అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగో జాతో, తం అట్ఠుప్పత్తిం కత్వా భగవా ఇమం దేసనం నిక్ఖిపి. **యమకమహామేఘోతి** హేట్ఠా ఓలమ్బనఉపరిఉగ్గమనవసేన సతపటలసహస్సపటలో యుగళమహామేఘో.

తిట్ఠన్తి చేవ భగవతి కత్థచి నిబద్ధవాసం వసన్తే, చారికమ్పి గచ్ఛన్తే అనుబన్ధన్తి చ. భిక్ఖూనమ్పి యేభుయ్యేన కప్పసతసహస్సం తతో భియ్యోపి పూరితదానపారమిసఞ్చయత్తా తదా మహాలాభసక్కారో ఉప్పజ్జతీతి వుత్తం ‘‘**ఏవం భిక్ఖుసఙ్ఘస్సపీ**’’తి. **సక్కతోతి** సక్కారప్పత్తో. **గరుకతోతి** గరుకారప్పత్తో. **మానితోతి** బహుమతో మనసా పియాయితో చ. **పూజితోతి** మాలాదిపూజాయ చేవ చతుపచ్చయాభిపూజాయ చ పూజితో. **అపచితోతి** అపచాయనప్పత్తో. యస్స హి చత్తారో పచ్చయే సక్కత్వా సుఅభిసఙ్ఖతే పణీతపణీతే ఉపనేన్తి, సో సక్కతో. యస్మిం గరుభావం పచ్చుపట్ఠపేత్వా దేన్తి, సో గరుకతో. యం మనసా పియాయన్తి బహుమఞ్ఞన్తి, సో బహుమతో. యస్స సబ్బమేతం పూజావసేన కరోన్తి, సో పూజితో. యస్స అభివాదనపచ్చుట్ఠానఞ్జలికమ్మాదివసేన పరమనిపచ్చకారం కరోన్తి, సో అపచితో. భగవతి భిక్ఖుసఙ్ఘే చ లోకో ఏవం పటిపన్నో. తేన వుత్తం ‘‘తేన ఖో పన సమయేన…పే.… పరిక్ఖారాన’’న్తి (ఉదా. ౧౪; సం. ని. ౨.౭౦). **లాభగ్గయసగ్గప్పత్తన్తి** లాభస్స చ యసస్స చ అగ్గం ఉక్కంసం పత్తం.

పుత్తమంసూపమసుత్తవణ్ణనా

అస్సాతి భగవతో. ధమ్మసభావచిన్తావసేన పవత్తం సహోత్తప్పఞాణం **ధమ్మసంవేగో**. ధువపటిసేవనట్ఠానఞ్హేతం సత్తానం, యదిదం ఆహారపరిభోగో, తస్మా న తత్థ అపచ్చవేక్ఖణమత్తేన పారాజికం పఞ్ఞపేతుం సక్కాతి అధిప్పాయో. **ఆహారాతి** ‘‘పచ్చయా’’తిఆదినా పుబ్బే ఆహారేసు వుత్తవిధిం సన్ధాయ ఆహ ‘‘**ఆహారా**’’తిఆది. ఇదాని తత్థ కత్తబ్బం అత్థవణ్ణనం సన్ధాయ ‘‘**హేట్ఠా వుత్తత్థమేవా**’’తి వుత్తం.

ఆదీనవన్తి దోసం. **జాయాతి** భరియా. **పతీతి** భత్తా. అపేక్ఖాసద్దా చేతే పితాపుత్తసద్దా వియ, పాళియం పన ఆ-కారస్స రస్సత్తం సానునాసికఞ్చ కత్వా వుత్తం ‘‘**జాయమ్పతికా**’’తి. సమ్మా ఫలం వహతీతి సమ్బలం, సుఖావహన్తి అత్థో. తథా హి తం ‘‘పథే హితన్తి పాథేయ్య’’న్తి వుచ్చతి. మగ్గస్స కన్తారపరియాపన్నత్తా వుత్తం ‘‘**కన్తారభూతం మగ్గ**’’న్తి. దుల్లభతాయ తం ఉదకం తత్థ తారేతీతి కన్తారం, నిరుదకం మహావనం. రుళ్హీవసేన ఇతరమ్పి మహావనం తథా వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**చోరకన్తార**’’న్తిఆది. పరరాజూనం వేరిఆదీనఞ్చ వసేన సప్పటిభయమ్పి అరఞ్ఞం ఏత్థేవ సఙ్గహం గచ్ఛతీతి వుత్తం ‘‘**పఞ్చవిధ**’’న్తి.

ఘనఘనట్ఠానతోతి మంసస్స బహలబహలం థూలథూలం హుత్వా ఠితట్ఠానతో. ‘‘తాదిసఞ్హి మంసం గహేత్వా సుక్ఖాపితం **వల్లూరం**. సూలే ఆవునిత్వా పక్కమంసం **సూలమంసం. విరళచ్ఛాయాయం నిసీదింసు** గన్తుం అసమత్థో హుత్వా. **గోవతకుక్కురవతదేవతాయాచనాదీహీతి** గోవతకుక్కురవతాదివతచరణేహి చేవ దేవతాయాచనాదీహి పణిధికమ్మేహి చ మహన్తం దుక్ఖం అనుభూతం.

యస్మా పన సాసనే సమ్మాపటిపజ్జన్తస్స భిక్ఖునో ఆహారపరిభోగస్స ఓపమ్మభావేన తేసం జాయమ్పతికానం పుత్తమంసపరిభోగో ఇధ భగవతా ఆనీతో, తస్మాస్స నానాకారేహి ఓపమ్మత్తం విభావేతుం **''తేసం నో పుత్తమంసాహారో''**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **సజాతిమంసతాయా**తి సమానజాతికమంసభావేన, మనుస్సమంసభావేనాతి అత్థో. మనుస్సమంసఞ్హి కులప్పసుతమనుస్సానం అమనుఞ్ఞం హోతి అపరిచితభావతో గారయ్హభావతో చ, తతో ఏవ ఞాతిఆదిమంసతాయాతిఆది వుత్తం. తరుణమంసతాయాతిఆది పన సభావతో అనభిసఙ్ఖారతో చ అమనుఞ్ఞాతి కత్వా వుత్తం. **అధూపితతాయా**తి అధూపితభావతో. **మజ్జితభావేయేవ రితా**. తతో ఏవ **నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగే రితా**తి వుత్తం కన్తారతో నిత్థరణజ్ఝాసయతాయ. ఇదాని యే చ తే అనపనీతాహారో, న యావదత్థపరిభోగో విగతమచ్ఛేరమలతా సమ్మోహాభావో ఆయతిం తత్థ పత్థనాభావో సన్నిధికారాభావో అపరిచ్ఛజనమదత్థాభావో అహీళనా అవివాదపరిభోగో చాతి ఉపమాయం లబ్భమానా పకారవిసేసా, తే తథా నీహరిత్వా ఉపమేయ్యే యోజేత్వా దస్సేతుం **''న అట్ఠిన్హారుచమ్మనిస్సితట్ఠానానీ''**తిఆది వుత్తం. **తం కారణన్తి** తం తేసం జాయమ్పతీనం యావదేవ కన్తారనిత్థరణత్థాయ పుత్తమంసపరిభోగసఙ్ఖాతం కారణం.

నిస్సన్దపాటికుల్యతం పచ్చవేక్ఖన్తోపి కబళీకారాహారం పరివీమంసతి. **యథా తే జాయమ్పతికా**తిఆదిపి ఓపమ్మసంసన్దనం. "పరిభుఞ్జితబ్బో ఆహారో"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. **అపటిక్ఖిపిత్వా**తి అనపనేత్వా. **వట్టకేన వియ కుక్కుటేన వియ చా**తి విసదిసూదాహరణం. **ఓధిం అదస్సేత్వా**తి మహన్తగ్గహణవసేన ఓధిం అకత్వా. **సీహేన వియా**తి సదిసూదాహరణం. సో కిర సపదానమేవ ఖాదతి.

అగధితఅముచ్ఛితాదిభావేన పరిభుఞ్జితబ్బతో **''అమచ్ఛరాయిత్వా''**తిఆది వుత్తం. అబ్భన్తరే అత్తా నామ అత్థీతి దిట్ఠి **అత్తూపలద్ధి,** తంసహగతేన సమ్మోహేన అత్తా ఆహారం పరిభుఞ్జతీతి. **సతిసమ్పజఞ్ఞవసేనపీ**తి "అసితే పీతే ఖాయితే సాయితే సమ్పజానకారీ హోతీ"తి ఏత్థ వుత్తసతిసమ్పజఞ్ఞవసేనపి.

"అహో వత మయం...పే.... లభేయ్యా"న్తి పత్థనం వా, "హియ్యో వియ...పే.... న లద్ధా"న్తి అనుసోచనం వా అకత్వాతి యోజనా.

"సన్నిధిం న అకంసు, భూమియం వా నిఖణింసు, అగ్గినా వా ఝాపయింసూ"తి న-కారం ఆనేత్వా యోజనా. ఏవం సబ్బత్థ.

పిణ్డపాతం వా అహీళేన్తేన దాయకం వా అహీళేన్తేన పరిభుఞ్జితబ్బోతి యోజనా. **స పత్తపాణీ**తి సో పత్తహత్థో. **నావజానియా**తి న అవజానియా. **అతిమఞ్ఞతీ**తి అతిక్కమిత్వా మఞ్ఞతి, అవజానాతీతి అత్థో.

"తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే"తి వత్వా తాహి కబళీకారాహారస్స పరిజాననవిధిం దస్సేన్తో **''కథ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సవత్థుకవసేనా**తి ససమ్భారవసేన, సభావతో పన రూపాహరణం ఓజమత్తం హోతి. ఇదఞ్హి కబళీకారాహారస్స లక్ఖణం. కామం రసారమ్మణం జివ్హాపసాదే పటిహఞ్ఞతి, తేన పన అవినాభావతో సమ్పత్తవిసయగాహితాయ చ జివ్హాపసాదస్స **''ఓజట్ఠమకరూపం కత్థ పటిహఞ్ఞతీ''**తి వుత్తం. **తస్సా**తి జివ్హాపసాదస్స . **ఇమే ధమ్మా**తి ఇమే యథావుత్తభూతుపాదాయధమ్మా. **తన్తి** రూపఖన్ధం. **పరిగ్గణ్హతో**తి పరిగ్గణ్హన్తస్స. **ఉప్పన్నా ఫస్సపఞ్చమకా ధమ్మా**తి సబ్బేపి యే యథానిద్ధారితా, తేహి సహప్పవత్తావ సబ్బేపి ఇమే. **సరసలక్ఖణతో**తి అత్తనో కిచ్చతో లక్ఖణతో చ. **తేసం**

నామరూపభావేన వవత్థపితానం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం పచ్చయో విఞ్ఞాణం. “తస్స సఙ్ఖారా తేసం అవిజ్జా”తి ఏవం ఉద్ధం ఆరోహనవసేన **పచ్చయం**. అధోఓరోహనవసేన పన సళాయతనాదికే **పరియేసన్తో అనులోమపటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదం పస్సతి**. సళాయతనాదయోపి హి రూపారూపధమ్మానం యథారహం పచ్చయభావేన వవత్థపేతబ్బాతి. **యాథావతో దిట్ఠత్తాతి** “ఇదం రూపం, ఏత్తకం రూపం, న ఇతో భియ్యో, ఇదం నామం, ఏత్తకం నామం, న ఇతో భియ్యో”తి చ యథాభూతం దిట్ఠత్తా. అనిచ్చానుపస్సనా, దుక్ఖానుపస్సనా, అనత్తానుపస్సనా, నిబ్బిదానుపస్సనా, విరాగానుపస్సనా, నిరోధానుపస్సనా, పటినిస్సగ్గానుపస్సనాతి ఇమాసం **సత్తన్నం అనుపస్సనానం వసేన**. **సోతి** కబళీకారాహారో. **తిలక్ఖణ... పే.... సఙ్ఖాతాయాతి** అనిచ్చతాదీనం తిణ్ణం లక్ఖణానం పటివిజ్ఝనవసేన లక్ఖణవన్తసమ్మసనవసేన చ పవత్తఞాణసఙ్ఖాతాయ. **పరిఞ్ఞాతో హోతి** అనవసేసతో నామరూపస్స ఞాతత్తా తప్పరియాపన్నత్తా చ ఆహారస్స. తేనాహ ‘‘**తస్మిం యేవా**’’తిఆది. **ఛన్దరాగావకడ్ఢనేనాతి** ఛన్దరాగస్స పజహనేన.

పఞ్చ కామగుణా కారణభూతా ఏతస్స అత్థీతి **పఞ్చకామగుణికో**. తేనాహ ‘‘**పఞ్చకామగుణసమ్భవో**’’తి. ఏకిస్సా తణ్హాయ పరిఞ్ఞా **ఏకపరిఞ్ఞా**. సబ్బస్స పఞ్చకామగుణికస్స రాగస్స పరిఞ్ఞా, **సబ్బపరిఞ్ఞా**. తదుభయస్సపి మూలభూతస్స ఆహారస్స పరిఞ్ఞా **మూలపరిఞ్ఞా**. ఇదాని ఇమా తిస్సోపి పరిఞ్ఞాయో విభాగేన దస్సేతుం ‘‘**యో భిక్ఖూ**’’తిఆది ఆరద్ధం. **జివ్హాద్వారే ఏకరసతణ్హం పరిజానాతీతి** జివ్హాయ రసం సాయిత్వా ఇతి పటిసఞ్చిక్ఖతి “యో యమేత్థ రసో, సో వత్థుకామవసేన ఓజట్ఠమకరూపం హోతి జివ్హాయతనం పసాదో. సో కిం నిస్సితో? చతుమహాభూతనిస్సితో. తంసహజాతో వణ్ణో గన్ధో రసో ఓజా జీవితిన్ద్రియన్తి ఇమే ధమ్మా రూపక్ఖన్ధో నామ. యో తస్మిం రసే అస్సాదో, అయం రసతణ్హా. తంసహగతా ఫస్సాదయో ధమ్మా చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా”తిఆదివసేన. సబ్బం అట్ఠకథాయం ఆగతవసేన వేదితబ్బం. తేనాహ ‘‘**తేన పఞ్చకామగుణికో రాగో పరిఞ్ఞాతోవ హోతీ**’’తి. తత్థ **తేనాతి** యో భిక్ఖు జివ్హాద్వారే రసతణ్హం పరిజానాతి, తేన. కథం పన ఏకస్మిం ద్వారే తణ్హం పరిజానతో పఞ్చసు ద్వారేసు రాగో పరిఞ్ఞాతో హోతీతి ఆహ ‘‘**కస్మా**’’తిఆది. **తస్సాయేవాతి** తణ్హాయ ఏవ తణ్హాసామఞ్ఞతో ఏకత్తనయవసేన వుత్తం. **తత్థాతి** పఞ్చసు ద్వారేసు. **ఉప్పజ్జనతోతి** రూపరాగాదిభావేన ఉప్పజ్జనతో. లోభో ఏవ హి తణ్హాయనట్ఠేన “తణ్హా”తిపి, రజ్జనట్ఠేన “రాగో”తిపి వుచ్చతి. తేనాహ ‘‘**సాయేవ హీ**’’తిఆది. ఇదాని వుత్తమేవత్థం ‘‘**యథా**’’తిఆదినా ఉపమాయ సమ్పిణ్డేతి. **పఞ్చమగ్గే హనతోతి** పఞ్చసు మగ్గేసు సఞ్చరిత్తం కరోన్తేన మగ్గగామినో హనన్తో “మగ్గే హనతో”తి వుత్తో.

సబ్యఞ్జనే పిణ్డపాతసఙ్ఖాతే భత్తసమూహే మనుఞ్ఞే రూపే రూపసద్దాదయో లబ్భన్తి, తత్థ పఞ్చకామగుణరాగస్స సమ్భవం దస్సేతుం ‘‘**కథ**’’న్తిఆది వుత్తం. **సతిసమ్పజఞ్ఞేన పరిగ్గహేత్వాతి** సబ్బభాగియేన కమ్మట్ఠానపరిపాలకేన పరిగ్గహేత్వా. **నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగేనాతి** మగ్గాధిగమసిద్ధేన నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగేన పరిభుత్తే. **సోతి** కామగుణికో రాగో.

తస్మిం సతీతి కబళీకారాహారే సతి. **తస్సాతి** పఞ్చకామగుణికరాగస్స. **ఉప్పత్తితోతి** ఉప్పజ్జనతో. న హి ఆహారాలాభేన జిఘచ్ఛాదుబ్బల్యపరేతస్స కామపరిభోగిచ్ఛా సమ్భవతి. **ఉపనిజ్ఝానచిత్తన్తి** రాగవసేన అఞ్ఞమఞ్ఞం ఓలోకనచిత్తం.

నత్థి తం సంయోజనన్తి పఞ్చవిధమ్పి ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనం సన్ధాయ వుత్తం. తేనాహ ‘‘**తేన రాగేన...పే.... నత్థీ**’’తి. **తేనాతి** కామరాగేన. **ఏత్తకేనాతి** యథావుత్తాయ దేసనాయ. **కథేతుం వట్టతీతి** ఇమం పఠమాహారకథం కథేన్తేన ధమ్మకథికేన.

పఠమాహారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియాహారవణ్ణనా

దుతియేతి దుతియే ఆహారే. **ఉద్దాలితచమ్మా**తి ఉప్పాటితచమ్మా, సబ్బసో అపనీతచమ్మాతి అత్థో. **న సక్కోతి** దుబ్బలభావతో, తథా హి ఇత్థీ "అబలా"తి వుచ్చతి. **సిలాకుట్టాదీనన్తి ఆది**-సద్దేన ఇట్ఠకకుట్టమత్తికాకుట్టాదీనం సఙ్గహో. **ఉణ్ణనాభీ**తి మక్కటకం. **సరబూ**తి ఘరగోళికా . **ఉచ్చాలిఙ్గపాణకా** నామ లోమసా పాణకా. **ఆకాసనిస్సితా**తి ఆకాసచారినో. **లుఞ్చిత్వా**తి ఉప్పాటేత్వా.

తిస్సో పరిఞ్ఞాతి హేట్ఠా వుత్తా ఞాతపరిఞ్ఞాదయో తిస్సో పరిఞ్ఞా. **తమ్మూలకత్తా**తి ఫస్సమూలకత్తా. **వేదనా యావ అరహత్తా కథితా** సబ్బసో వేదనాసు పరిఞ్ఞాతాసు కిలేసానం లేసస్సపి అభావతో.

దుతియాహారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియాహారవణ్ణనా

అఙ్గారకాసున్తి అఙ్గారరాసిం. **ఫుణన్తీ**తి అత్తనో ఉపరి సయమేవ ఆకిరన్తీతి అత్థో. తేనాహ "నరా రుదన్తా పరిదడ్ఢగత్తా"తి. **నరా**తి పురిసాతి అత్థో, న మనుస్సా. **భయఞ్హి మం విన్దతీ**తి భయస్స వసేన కరోన్తో భయం లభతి నామ. **సన్తరమానోవా**తి సుట్ఠు తరమానో ఏవ హుత్వా. పోరిసం వుచ్చతి పురిసప్పమాణం, తస్మా **అతిరేకపోరిసా** పురిసప్పమాణతో అధికా. తేనాహ ''**పఞ్చరతనప్పమాణా**''తి. **అస్సా**తి కాసుయా. **తదభావే**తి తేసం జాలాధూమానం అభావే. **ఆరకావస్సా**తి ఆరకా ఏవ అస్స.

అఙ్గారకాసు వియ తేభూమకవట్టం ఏకాదసన్నం అగ్గీనం వసేన మహాపరిళాహతో. **జివి...పే.... పుథుజ్జనో** తేహి అగ్గీహి దహితబ్బతో. **ద్వే బల...పే.... కమ్మం** అనిచ్ఛన్తస్సేవ తస్స వట్టదుక్ఖే పాతనతో. ఆయూహనూపకడ్ఢనానం కాలభేదో న చిన్తేతబ్బో ఏకన్తభావినో ఫలస్స నిప్ఫాదితత్తాతి ఆహ ''**కమ్మం హీ**''తిఆది.

ఫస్సే వుత్తనయేనేవాతి తత్థ "ఫస్సో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో"తి వుత్తం, ఇధ "మనోసఞ్చేతనా సఙ్ఖారక్ఖన్ధో"తి వత్తబ్బం. సేసం **వుత్తనయమేవా**తి. "తణ్హాపచ్చయా ఉపాదానం, ఉపాదానపచ్చయా భవో"తి వచనతో మనోసఞ్చేతనాయ తణ్హా మూలకారణన్తి ఆహ ''**తణ్హామూలకత్తా మనోసఞ్చేతనాయా**''తి. తేనాహ ''**న హీ**''తిఆది. కేచి పన యస్మా మనోసఞ్చేతనాయ ఫలభూతం వేదనం పటిచ్చ తణ్హా ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఏవం వుత్తన్తి వదన్తి.

తతియాహారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థాహారవణ్ణనా

అనిట్ఠపాపనవసేన తంసమఙ్గీపుగ్గలం ఆగచ్ఛతీతి ఆగు, పాపం, తం చరతి సీలేనాతి **ఆగుచారీ**. తేనాహ ''**పాపచారి**''న్తి.

రాజా వియ కమ్మం పరమిస్సరభావతో. **ఆగుచారీ పురిసో వియ...పే.... పుథుజ్జనో** దుక్ఖవత్థుభావతో. ఆదిన్నప్పహారవణాని **తీణి సత్తిసతాని వియ** పుథుజ్జనస్స ఆతురమానమహాదుక్ఖపతిట్ఠం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం. తేనాహ **సత్తి...**

పే.... **దుక్ఖన్తి.**

తమ్మూలకత్తాతి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమూలకత్తా ఇతో పరం పవత్తనామరూపస్స.

చతుత్థాహారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పుత్తమంసూపమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. అత్థిరాగసుత్తవణ్ణనా

౬౪. చతుత్థే **నో**తి లోభో. **రఞ్జనవసేనా**తి రఙ్గజాతం వియ తస్స చిత్తస్స అనురఞ్జనవసేన. **నన్దనవసేనా**తి సప్పీతికతాయ ఆరమ్మణస్స అభినన్దనవసేన. **తణ్హాయనవసేనా**తి విసయకత్తుకామతాయ వసేన. ఏకో ఏవ హి లోభో పవత్తిఆకారవసేన తథా వుత్తో. **పతిట్ఠిత**న్తి లద్ధసభావం. **తత్థా**తి వట్టే. ఆహారేతి కేచి. **విఞ్ఞాణ**న్తి అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం. **విరుళ్హ**న్తి ఫలనిబ్బత్తియా విరుళ్హిప్పత్తం. తేనాహ **''కమ్మం జవాపేత్వా''**తిఆది. తత్థ **జవాపేత్వా**తి ఫలం గాహాపేత్వా. అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణఞ్హి అత్తనా సహజాతానం సహజాతాదిపచ్చయేహి చేవ ఆహారపచ్చయేన చ పచ్చయో హుత్వా తస్స అత్తనో ఫలుప్పాదనే సామత్థియత్తా విరుళ్హిప్పత్తం. తేనాహ "కమ్మం సన్తానే లద్ధభావం విరుళ్హిప్పత్తఞ్చస్స హోతీ"తి. వట్టకథా ఏసాతి కత్వా **''యత్థాతి తేభూమకవట్టే భుమ్మ''**న్తి వుత్తం. **సబ్బత్థా**తి సబ్బేసు. **పురిమపదే ఏతం భుమ్మ**న్తి "యత్థ తత్థా"తి ఆగతం ఏతం భుమ్మవచనం పురిమస్మిం పురిమస్మిం పదే విసయభూతే. తఞ్హి ఆరబ్బ ఏతం "యత్థ తత్థా"తి భుమ్మవచనం వుత్తం. **ఇమస్మిం విపాకవట్టే**తి పచ్చుప్పన్నే విపాకవట్టే. ఆయతిం వట్టహేతుకే సఙ్ఖారే సన్ధాయ వుత్తం "యత్థ అత్థి ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ"తి వచనతో . **పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ**తి చ పటిసన్ధి అధిప్పేతాతి వుత్తం "యత్థ అత్థి ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తి, అత్థి తత్థ ఆయతిం జాతిజరామరణ"న్తి. **జాతీ**తి చేత్థ మాతుకుచ్ఛితో నిక్ఖమనం అధిప్పేతం. **యస్మిం ఠానే**తి యస్మిం కారణే సతి.

కారణఞ్చేత్థ సఙ్ఖారా వేదితబ్బా. తే హి ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తియా హేతూ, తణ్హాఅవిజ్జాయో, కాలగతిఆదయో చ కమ్మస్స సమ్భారా. కేచి పన కిలేసవట్టకమ్మగతికాలా చాతి అధిప్పాయేన "కాలగతిఆదయో చ కమ్మస్స సమ్భారా"తి వదన్తి. తంతంభవపత్థనాయ తథా తథా గతో తివిధో భవోవ **తేభూమకవట్టం**. తేనాహ "యత్థాతి తేభూమకవట్టే"తి. తథా చాహ **''ససమ్భారకకమ్మం భవేసు రూపం సముట్ఠాపేతీ''**తి. **రూప**న్తి అత్తభావం.

సఙ్ఖిపిత్వాతి తీసు అకత్వా విఞ్ఞాణేన ఏకసఙ్ఖేపం కత్వాతి అత్థో. **ఏకో సన్ధీ**తి ఏకో హేతుఫలసన్ధి. **విపాకవిధి**న్తి సళాయతనాదికం వేదనావసానం విపాకవిధిం. "నామరూపేన సద్ధి"న్తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **నామరూపేనా**తి వా సహాయోగే కరణవచనం. ఇధ **ఏకో సన్ధీ**తి ఏకో హేతుఫలసన్ధి. **ఆయతిభవస్సా**తి ఆయతిం ఉపపత్తిభవస్స. తేన చేత్థ ఏకో సన్ధి హేతుఫలసన్ధి వేదితబ్బో.

ఖీణాసవస్స అగ్గమగ్గాధిగమనతోవ పవత్తకమ్మస్స మగ్గేన సహాయవేకల్లస్స కతత్తా అవిజ్జమానం. **సూరియరస్మిసమ**న్తి తతో ఏవ వుత్తనయేనేవ అప్పతిట్ఠితసూరియరస్మిసమం. **సా**తి రస్మి. **కాయాదయో**తి

కాయద్వారాదయో. **కతకమ్మన్తి** పచ్చయేహి కతభావం ఉపాదాయ వుత్తం, న కమ్మలక్ఖణపత్తతో. తేనాహ ''**కుసలాకుసలం నామ న హోతీ**''తి. **కిరియమత్తేతి** అవిపాకధమ్మత్తా కాయికాదిపయోగమత్తే ఠత్వా. **అవిపాకం హోతి** తేసం అవిపాకధమ్మత్తా.

అత్థిరాగసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. నగరసుత్తవణ్ణనా

౬౫. పఞ్చమసుత్తే "పుబ్బేవ మే, భిక్ఖవే, సమ్బోధా"తిఆది హేట్ఠా సంవణ్ణితమేవాతి అవుత్తమేవ సంవణ్ణేతుం ''**నామరూపే ఖో సతీ**''తి ఆరద్ధో . తత్థ ద్వాదసపదికే పటిచ్చసముప్పాదే ఇమస్మిం సుత్తే యాని ద్వే పదాని అగ్గహితాని, నేసం అగ్గహణే కారణం పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జేతుకామో తేసం గహేతబ్బకారణం తావ దస్సేన్తో ''**ఏత్థా**''తిఆదిమాహ. పచ్చక్ఖభూతం పచ్చుప్పన్నం భవం పఠమం గహేత్వా తదనన్తరం అనాగతస్స "దుతియ"న్తి గహణే అతీతో తతియో హోతీతి ఆహ ''**అవిజ్జాసఙ్ఖారా హి తతియో భవో**''తి. నను చేత్థ అనాగతస్స భవస్స గహణం న సమ్భవతి పచ్చుప్పన్నభవవసేన అభినివేసస్స జోతితత్తాతి? సచ్చమేతం, కారణే పన గహితే ఫలం గహితమేవ హోతీతి తథా వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. అపిచేత్థ అనాగతో అద్ధా అత్థతో సఙ్గహితో ఏవ యతో "నామరూపపచ్చయా సళాయతన"న్తిఆదినా అనాగతద్ధసంగాహితా దేసనా పవత్తా, చతువోకారవసేన విఞ్ఞాణపచ్చయా నామన్తి విసేసో అత్థి. తస్మా ''**పఞ్చవోకారవసేనా**''తి వుత్తం. **తేహీతి** అవిజ్జాసఙ్ఖారేహి ఆరమ్మణభూతేహి. **అయం విపస్సనాతి** అద్ధాపచ్చుప్పన్నవసేన ఉదయబ్బయం పస్సన్తస్స పవత్తవిపస్సనా. **న ఘటీయతీతి** న సమిజ్ఝతి. **మహా...పే.... అభినివిట్ఠోతి** న ఘటనే కారణమాహ, హేట్ఠా గహితత్తా పాటియేక్కం సమ్మసనీయం న హోతీతి అధిప్పాయో.

అదిట్ఠేసూతి అనవబుద్ధేసు. చతుసచ్చస్స అనుబోధేన న భవితబ్బన్తి ఆహ ''**న సక్కా బుద్ధేన భవితు**''న్తి. **ఇమినాతి** మహాసత్తేన. **తేతి** అవిజ్జాసఙ్ఖారా. **భవఉపాదానతణ్హావసేనాతి** భవఉపాదానతణ్హాదస్సనవసేన. **దిట్ఠావ** "తంసహగతా"తి సమానయోగక్ఖమత్తా. **న పరభాగం ఖనేయ్య** అత్తనా ఇచ్ఛితస్స గహితత్తా పరభాగే అఞ్ఞస్స అభావతో చ. తేనాహ ''**కస్సచి నత్థితాయా**''తి. **పటినివత్తేసీతి** పటిసంహరి. పటినివత్తనే పన కారణం దస్సేతుం ''**తదేత**''న్తిఆది వుత్తం. **అభిన్నట్ఠానన్తి** అఖణితట్ఠానం.

పచ్చయతోతి హేతుతో, సఙ్ఖారతోతి అత్థో. "కిమ్హి ను ఖో సతి జరామరణం హోతీ"తిఆదినా హేతుపరమ్పరవసేన ఫలపరమ్పరాయ కిత్తమానాయ, కిమ్హి ను ఖో సతి విఞ్ఞాణం హోతీతి చ విచారణాయ సఙ్ఖారే ఖో సతి విఞ్ఞాణస్స విసేసతో కారణభూతో సఙ్ఖారో అగ్గహితో, తతో విఞ్ఞాణం పటినివత్తతి నామ, న సబ్బపచ్చయతో. తేనేవాహ "నామరూపే ఖో సతి విఞ్ఞాణం హోతీ"తి. కిం నామ హేత్థ సహజాతాదివసేనేవ పచ్చయభూతం అధిప్పేతం, న కమ్మూపనిస్సయవసేన పచ్చుప్పన్నవసేన అభినివేసస్స జోతితత్తా. **ఆరమ్మణతోతి** అవిజ్జాసఙ్ఖారసఙ్ఖాతఆరమ్మణతో, అతీతభవసఙ్ఖాతఆరమ్మణతో. అతీతద్ధపరియాపన్నా హి అవిజ్జాసఙ్ఖారా. తతో పటినివత్తమానం విఞ్ఞాణం అతీతభవోపి పటినివత్తతి నామ. **ఉభయమ్పీతి** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం విపస్సనావిఞ్ఞాణమ్పి. **నామరూపం న అతిక్కమతీతి** పచ్చయభూతం ఆరమ్మణభూతఞ్చ నామరూపం న అతిక్కమతి తేన వినా అవత్తనతో. తేనాహ ''**నామరూపతో పరం న గచ్ఛతీ**''తి. **విఞ్ఞాణే నామరూపస్స పచ్చయే హోన్తేతి** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణే నామరూపస్స పచ్చయే హోన్తే. **నామరూపే విఞ్ఞాణస్స పచ్చయే హోన్తేతి** నామరూపే పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స పచ్చయే హోన్తే. చతువోకారపఞ్చవోకారభవవసేన యథారహం యోజనా వేదితబ్బా. **ద్వీసుపి అఞ్ఞమఞ్ఞం పచ్చయేసు**

హోన్తేసూతి పన పఞ్చవోకారభవవసేన. **ఏత్తకేనాతి** ఏవం విఞ్ఞాణనామరూపానం అఞ్ఞమఞ్ఞం ఉపత్థమ్భవసేన పవత్తియా. **జాయేథ వా ఉపపజ్జేథ వాతి** "సత్తో జాయతి ఉపపజ్జతీ"తి సమఞ్ఞా హోతి విఞ్ఞాణనామరూపవినిముత్తస్స సత్తపఞ్ఞత్తియా ఉపాదానభూతస్స ధమ్మస్స అభావతో. తేనాహ **''ఇతో హి''**తిఆది. **ఏతదేవాతి** "విఞ్ఞాణం నామరూప"న్తి ఏతం ద్వయమేవ.

అపరాపరచుతిపటిసన్ధీహీతి అపరాపరచుతిపటిసన్ధిదీపకేహి "చవతి, ఉపపజ్జతీ"తి ద్వీహి పదేహి. **పఞ్చ పదానీతి** "జాయేథ వా"తిఆదీని పఞ్చ పదాని. నను తత్థ పరమతతియేహి చతుత్థపఞ్చమాని అత్థతో అభిన్నానీతి? సచ్చం, విఞ్ఞాణనామరూపానం అపరాపరుప్పత్తిదస్సనత్థం ఏవం వుత్తం. తేనాహ **''అపరాపరచుతిపటిసన్ధీహి''**తి. **ఏత్తావతాతి** వుత్తమేవత్థన్తి యో "ఏత్తావతా"తి పదేన పుబ్బే వుత్తో, తమేవ యథావుత్తమత్థం "యదిద"న్తిఆదినా నియ్యాతేన్తో పున వత్వా. **అనులోమపచ్చయాకారవసేనాతి** పచ్చయధమ్మదస్సనపుబ్బకపచ్చయుప్పన్నధమ్మదస్సనవసేన. పచ్చయధమ్మానఞ్హి అత్తనో పచ్చయుప్పన్నస్స పచ్చయభావో ఇదప్పచ్చయతా పచ్చయాకారో, సో చ "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తిఆదినా వుత్తో సఙ్ఖారుప్పత్తియా అనులోమనతో అనులోమపచ్చయాకారో, తస్స వసేన.

ఆపతోతి పరిఖాగతఉదకతో. ద్వారసమ్పత్తియా తత్థ వసన్తానం పవేసననిగ్గమనఫాసుతాయ ఉపభోగపరిభోగవత్థుసమ్పత్తియా సరీరచిత్తసుఖతాయ నగరస్స మనుఞ్ఞతాతి వుత్తం **''సమన్తా ...పే.... రమణీయ''**న్తి. పుబ్బే సుఞ్ఞభావేన అరఞ్ఞసదిసం హుత్వా ఠితం జనవాసం కరోన్తే నగరస్స లక్ఖణప్పత్తం హోతీతి వుత్తం **''తం అపరేన సమయేన ఇద్ధఞ్చేవ అస్స ఫీతఞ్చా''**తి.

"పుబ్బేవ ఖో పనస్స కాయకమ్మం వచీకమ్మం ఆజీవో చ సుపరిసుద్ధో"తి వచనతో తీహి విరతీహి సద్ధిం పుబ్బభాగమగ్గోపి అట్ఠఙ్గికవోహారం లద్ధుం అరహతీతి వుత్తం **''అట్ఠఙ్గికస్స విపస్సనామగ్గస్సా''**తి. **విపస్సనాయ చిణ్ణన్తేతి** విపస్సనాయ సఞ్చరితతాయ తత్థ తత్థ ఠాయ విపస్సనాయ తీరితే పరియేసితే. **లోకుత్తరమగ్గదస్సనన్తి** అనుమానాదివసేన లోకుత్తరమగ్గస్స దస్సనం. తథా హి నిబ్బాననగరస్స దస్సనం దట్ఠబ్బం. **దిట్ఠకాలోతి** అధిగమవసేన దిట్ఠకాలో. మగ్గఫలవసేన ఉప్పన్నా **పరోపణ్ణాస** అనవజ్జధమ్మా, పచ్చవేక్ఖణఞాణం పన తేసం పవత్తాపకం. యాపేత్వాతి **చరాపేత్వా**.

అవత్తమానకట్ఠేనాతి బుద్ధసుఞ్ఞే లోకే కస్సచి సన్తానే అప్పవత్తనతోవ ఉప్పాదాదివసేన వత్తమానవసేన. తథా హి భగవా "అనుప్పన్నస్స మగ్గస్స ఉప్పాదేతా, అసఞ్జాతస్స సఞ్జనేతా"తిఆదికేహి థోమితో. పుబ్బకేహి మహేసీహి పటిపన్నో హి అరియమగ్గో ఇతరేహి అన్తరా కేహిచి అవళఞ్జితోతి వుత్తం **''అవళఞ్జనట్ఠేన పురాణమగ్గో''**తి. **ఝానస్సాదేనాతి** ఝానసుఖేన ఝానపీతియా. **సుభిక్ఖం** పణీతధమ్మామతతాయ తిత్తిఆవహం. **పుప్ఫితం** ఉపసోభితం. **యావ దససహస్సచక్కవాళేతి** వుత్తం "ఏకిస్సా లోకధాతుయా"తి పరిచ్ఛిన్నబుద్ధఖేత్తత్తా. తస్స అత్థితాయ హి పరిచ్ఛేదో అత్థి. **ఏతస్మిం అన్తరేతి** ఏతస్మిం ఓకాసే.

నగరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సమ్మససుత్తవణ్ణనా

౬౬. ఛట్ఠే **అస్సాతి** భగవతో. సణ్హసుఖుమధమ్మపరిదీపనతో **సుఖుమా**. తీహి లక్ఖణేహి అజ్ఝోయత్తా **తిలక్ఖణాహతా,** అనిచ్చాదిలక్ఖణపరిదీపినీతి అత్థో. అరియధమ్మాధిగమస్స ఉపనిస్సయభూతేన హేతునా **సహేతుకా**.

తిహేతుకపటిసన్ధిపఞ్ఞాయ పాటిహారియపఞ్ఞాయ చ అత్థితాయ **పఞ్ఞవన్తో** న కేవలం అజ్ఝత్తికఙ్గసమ్పత్తియేవ, బాహిరఙ్గసమ్పత్తిపి నేసమత్థీతి దస్సేతుం **‘‘సినిద్ధానీ’’**తిఆది వుత్తం. **అబ్భన్తరన్తి** అజ్ఝత్తం. **పచ్చయసమ్మసనన్తి** పచ్చయుప్పన్నానం పచ్చయవీమంసం.

ఆరమ్మణానురూపా అనుసన్ధి **యథానుసన్ధి. న గతాతి** న సమ్పత్తా. **అసమ్భిన్నపదన్తి** అవోమిస్సకపదం, అఞ్ఞత్థ ఏవం అనాగతం వాక్యన్తి అత్థో. తేనాహ **‘‘అఞ్ఞత్థ హి ఏవం వుత్తం నామ నత్థీ’’**తి. ఏవన్తి “తేనహానన్దా”తి ఏకవచనం, “సుణాథ మనసి కరోథా”తి బహువచనం కత్వా **వుత్తం నామ నత్థీ**తి అత్థో. కేచి పన “తేనహానన్దా”తి ఇధాపి బహువచనమేవ కత్వా పఠన్తి “సాధు అనురుద్ధా”తిఆదీసు వియ. **ఉపధీతి అధిప్పేతం** ఉపధీయతి ఏత్థ దుక్ఖన్తి. **ఉప్పజ్జతి** ఉప్పాదక్ఖణం ఉదయం పటిలభతి “పాకటభావో ఠితికో, అత్తలాభో ఉదయో”తి. **నివిసతి** నివేసం ఓకాసం పటిలభతి. ఏకవారమేవ హి ఉప్పన్నమత్తస్స ధమ్మస్స దుబ్బలత్తేన ఓకాసే వియ పతిట్ఠహనం నత్థి, పునప్పునం ఆరమ్మణే పవత్తమానం నివిట్ఠం పతిట్ఠితం నామ హోతి. తేనాహ **‘‘నివిసతీతి పునప్పునం పవత్తివసేన పతిట్ఠహతీ’’**తి.

పియసభావన్తి పియాయితబ్బజాతికం. **మధురసభావన్తి** ఇట్ఠజాతికం. **అభినివిట్ఠాతి** తణ్హాభినివేసేన ఓతిణ్ణా. **సమ్పత్తియన్తి** భవసమ్పత్తియం. **నిమిత్తగ్గహణానుసారేనాతి** పటిబిమ్బగ్గహణానుసారేన. కణ్ణస్స ఛిద్దపదేసం **రజతనాళికం వియ,** కణ్ణబద్ధం పన పామఙ్గసుత్తం వియ. తుఙ్గా ఉచ్చా దీఘా నాసికా **తుఙ్గనాసా**. ఏవం లద్ధవోహారం అత్తనో **ఘానం.** “లద్ధవోహారా”తి వా పాఠో. తస్మిం సతి తుఙ్గా నాసా యేసం తే తుఙ్గనాసా. ఏవం లద్ధవోహారా సత్తా అత్తనో ఘానన్తి యోజనా వణ్ణసణ్ఠానతో **రత్తకమ్బలపటలం వియ**. సమ్ఫస్సతో **ముదుసినిద్ధం** కిచ్చతో **సినిద్ధమధురరసదం. సాలలట్ఠిన్తి** సాలక్ఖన్ధం.

అద్దసంసూతి పస్సింసు. **ఏవం వుత్తన్తి** “కంసే”తి ఏవం వుత్తం అధిట్ఠానవోహారేన.

సమ్పత్తిన్తి వణ్ణాదిగుణం. **ఆదీనవన్తి** మరణగ్గతతో.

సత్తుపానీయేనాతి సత్తుం పక్ఖిపిత్వా ఆలోలితపానీయేన. **చత్తారి పానాని వియ చత్తారో మగ్గా** తణ్హాపిపాసావూపసమనతో.

సమ్మససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. నళకలాపీసుత్తవణ్ణనా

౬౭. సత్తమే **కస్మా పుచ్ఛతీతి** మహాకోట్ఠికత్థేరో సయం తత్థ నిక్కఙ్ఖో సమానో కస్మా పుచ్ఛతీతి అధిప్పాయో. **అజ్ఝాసయజాననత్థన్తి** ఇదమ్పి తస్స మహాసావకస్స పరచిత్తజాననేన అప్పాటిహీరం సియా, తేన తం అపరితుస్సన్తో **‘‘అపిచా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **ద్వే అగ్గసావకాతి** సీలాదిగుణేహి ఉత్తమసావకాతి అత్థో, న హి మహాకోట్ఠికత్థేరో అగ్గసావకలక్ఖణప్పత్తో, అథ ఖో మహాసావకలక్ఖణప్పత్తో. **ఇదానేవ ఖో మయన్తి**ఆది హేట్ఠా పచ్చయుప్పన్నం అనాలోళేన్తేన దస్సేత్వా దేసనా ఆహటా, న అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయతావసేన, ఇధ పన యేనాధిప్పాయేన తం ఆలోళేత్వా నివత్తేత్వా కథితం మహాథేరేన, తమేవస్స అధిప్పాయం తేనేవ పకాసేతుకామో మహాకోట్ఠికత్థేరో ఆహ “ఇదానేవ ఖో మయ”న్తిఆది. తేనాహ **‘‘ఇదం థేరో’’**తిఆది.

ఏత్తకే ఠానేతి "కిం ను ఖో ఆవుసో"తిఆదినా పఠమారమ్భతో పట్ఠాయ యావ "నిరోధో హోతీ"తి పదం, ఏత్తకే ఠానే. అవిజ్జాసఙ్ఖారే అగ్గహేత్వా "నామరూపపచ్చయా విఞ్ఞాణ"న్తి దేసనాయ పవత్తత్తా "**పచ్చయుప్పన్నపఞ్చవోకారభవవసేన దేసనా కథితా**"తి వుత్తం. "ఫలే గహితే కారణం గహితమేవా"తి విఞ్ఞాణే గహితే సఙ్ఖారా, తేసఞ్చ కారణభూతా అవిజ్జా గహితా ఏవ హోతీతి వుత్తం "**హేట్ఠా విస్సజ్జితేసు ద్వాదససు పదేసూ**"తి. **ఏకేకస్మిన్తి** ఏకేకస్మిం పదే. **తిణ్ణం తిణ్ణం వసేనాతి** "నిరోధాయ ధమ్మం దేసేసి, నిరోధాయ పటిపన్నో హోతి, నిరోధా అనుపాదావిముత్తో హోతీ"తి ఏవమాగతానం తిణ్ణం తిణ్ణం వారానం వసేన. "అట్ఠారసహి వత్థూహీ"తిఆదీసు (మహావ. ౪౬౭) వియ ఇధ వత్థుసద్దో కారణపరియాయోతి ఆహ "**ఛత్తింసాయ కారణేహీ**"తి. **పఠమో** అనుమోదనావిధి. **ధమ్మకథికగుణో**తి విపస్సనావిసయో అభేదోపచారేన వుత్తో. సేసద్వయేసుపి ఏసేవ నయో. **దుతియో** అనుమోదనా, **తతియం** అనుమోదనన్తి అభిధేయ్యానురూపం వత్తబ్బం. **దేసనాసమ్పత్తి కథితా** "నిబ్బిదాయ...పే.... ధమ్మం దేసేతీ"తి వుత్తత్తా. **సేక్ఖభూమి** కథితా "నిబ్బిదాయ...పే.... పటిపన్నో హోతీ"తి వుత్తత్తా. **అసేక్ఖభూమి** కథితా "నిబ్బిదా ...పే.... అనుపాదావిముత్తో హోతీ"తి వుత్తత్తా.

నళకలాపీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. కోసమ్బిసుత్తవణ్ణనా

౬౮. అట్ఠమే **పరస్స సద్ధహిత్వాతి** పరస్స వచనం సద్ధహిత్వా. తేనాహ "**యం ఏస భణతి, తం భూతన్తి గణ్హాతీ**"తి. పరపత్తియో హి ఏసో పరనేయ్యబుద్ధికో. **యం కారణన్తి** యం అత్తనా చిన్తితవత్థు. **రుచ్చతీతి** "ఏవమేతం భవిస్సతి, న అఞ్ఞథా"తి అత్తనో మతియా చిన్తేన్తస్స రుచ్చతి. **రుచియా గణ్హాతీ**తి పరపత్తియో అహుత్వా సయమేవ తథా రోచేన్తో గణ్హాతి. **అనుస్సవో**తి "అను అను సుత"న్తి **ఏవం** చిరకాలగతాయ అనుస్సుతియా లబ్భమానం "కథమిదం సియా, కస్మా భూతమేత"న్తి అనుస్సవేన గణ్హాతి. **వితక్కయతో**తి "ఏవమేతం సియా"తి పరికప్పేన్తస్స. **ఏకం కారణం ఉపట్ఠాతీతి** యథాపరికప్పితవత్థు చిత్తస్స ఉపట్ఠాతి. **ఆకారపరివితక్కేనాతి** అత్తనా కప్పితాకారేనా తం **గణ్హాతి. ఏకా దిట్ఠి ఉప్పజ్జతీతి** "యథాపరికప్పితం కిఞ్చి అత్థం ఏవమేతం, నాఞ్ఞథా"తి అభినివిసన్తస్స ఏకో అభినివేసో ఉప్పజ్జతి. **యాయస్సాతి** యాయ దిట్ఠియా అస్స పుగ్గలస్స. **నిజ్ఝాయన్తస్సాతి** పచ్చక్ఖం వియ నిరూపేత్వా చిన్తేన్తస్స. **ఖమతీతి** తథా గహణక్ఖమో హోతి. తేనాహ "**సో...పే.... గణ్హాతీ**"తి. **ఏతానీతి** సద్ధాదీని. తాని హి సద్ధేయ్యానం వత్థూనం గహణహేతుభావతో "కారణానీ"తి వుత్తాని. **భవనిరోధో నిబ్బానన్తి** నవవిధోపి భవో నిరుజ్ఝతి ఏత్థ ఏతస్మిం అధిగతేతి భవనిరోధో, నిబ్బానం. స్వాయం భవో పఞ్చక్ఖన్ధసఙ్గహో తబ్బినిముత్తో నత్థీతి ఆహ "**పఞ్చక్ఖన్ధనిరోధో నిబ్బాన**"న్తి. **భవనిరోధో నిబ్బానం నామాతి** "నిబ్బానం నామ భవనిరోధో"తి ఏస పఞ్హో సేక్ఖేహిపి జానితబ్బో, న అసేక్ఖేహేవ. **ఇమం ఠానన్తి** ఇమం యాథావకారణం.

సుట్ఠు దిట్ఠన్తి "భవనిరోధో నిబ్బాన"న్తి మయా సుట్ఠు యాథావతో దిట్ఠం, భవస్స పీళనసఙ్ఖతసన్తాపవిపరిణామట్ఠానం, భవనిరోధస్స చ నిస్సరణవివేకాసఙ్ఖతామతట్ఠానం యథాభూతం సమ్మప్పఞ్ఞాయ దిట్ఠత్తా. అనాగామిఫలే ఠితో హి అనాగామిమగ్గే ఠితో ఏవ నామ ఉపరిమగ్గస్స అనధిగతత్తాతి వుత్తం "**అనాగామిమగ్గే ఠితత్తా**"తి. నిబ్బానం ఆరబ్భ పవత్తమ్పి థేరస్సేతం ఞాణం "నిబ్బానం పచ్చవేక్ఖతీ"తి వుత్తఞాణం వియ న హోతీతి వుత్తం "**ఏకూనవీసతియా...పే.... పచ్చవేక్ఖణఞాణ**"న్తి. ఏతేన ఏతం నిబ్బానపచ్చవేక్ఖణా వియ న హోతి సప్పదేసభావతోతి దస్సేతి. ఏవఞ్చ కత్వా ఇధ ఉదపాననిదస్సనమ్పి సమత్థితన్తి దట్ఠబ్బం. **పచ్చవేక్ఖణఞాణేనాతి** అవసేసకిలేసానం, నిబ్బానస్సేవ వా పచ్చవేక్ఖణఞాణేన.

ఉపరి అరహత్తఫలసమయోతి ఉపరి సిక్ఖనతో అరహత్తపటిలాభో తథా **అత్థి**. "యేనాహం తం పరియేసతో నిబ్బానం సచ్ఛికరిస్సామీ"తి **జానాతి**.

కోసమ్బిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఉపయన్తిసుత్తవణ్ణనా

౬౯. నవమే **ఉదకవడ్ఢనసమయేతి** సబ్బదివసేసు మహాసముద్దస్స అన్తో మహన్తచన్దకన్తమణిపబ్బతానం జుణ్హసమ్ఫస్సేన పహతత్తా జలాభిసన్దనవసేన ఉదకస్స వడ్ఢనసమయే. **ఉపరి గచ్ఛన్తీతి** పకతియా ఉదకస్స తిట్ఠట్ఠానస్స తతో ఉపరి గచ్ఛన్తోతి అత్థో. **ఉపరి యాపేతీతి** ఉదకం తత్థ ఉపరూపరి వడ్ఢేతి. తథాభూతో చ తం బ్రూహేన్తో పూరేన్తోతి వుచ్చతీతి ఆహ "**వడ్ఢేతి పూరేతీతి అత్థో**"తి. యస్మా పచ్చయధమ్మా అత్తనో ఫలసమవాయపచ్చయే హోన్తే తస్స ఉపరి రితో వియ హోతి తస్స అత్తనో వసే వత్తాపనతో, తస్మా వుత్తం "**అవిజ్జా ఉపరి గచ్ఛన్తీ**"తి. పచ్చయభావేన హి సా తథా వుచ్చతి. తేనాహ "**సఙ్ఖారానం పచ్చయో భవితుం సక్కుణన్తీ**"తి. **అపగచ్ఛన్తో** యాయన్తో. తేనాహ "**ఓసరన్తో**"తి, అవడ్ఢన్తో పరిహాయమానోతి అత్థో.

ఉపయన్తిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సుసిమసుత్తవణ్ణనా

౭౦. దసమే **గరుకతోతి** గరుభావహేతూనం ఉత్తమగుణానం మత్థకప్పత్తియా అనఞ్ఞసాధారణేన గరుకారేన గరుకతో. **మానితోతి** సమ్మాపటిపత్తియా మానితో. తాయ హి విఞ్ఞూనం మనాపతాతి ఆహ "**మనేన పియాయితో**"తి. **చతుపచ్చయపూజాయ చ పూజితోతి** ఇదం అత్థవచనం. యదత్థం సంగీతికారేహి "తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతీ"తిఆదినా ఇమస్స సుత్తస్స నిదానం నిక్ఖిత్తం, తస్స అత్థస్స ఉల్లిఙ్గవసేన వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏస నయో సేసపదేసుపి. **అంసకూటతోతి** ఉత్తరాసఙ్గేన ఉభో అంసకూటే పటిచ్ఛాదేత్వా రితా దక్ఖిణఅంసకూటతో, ఉభయతో వా అపనేన్తి. పరిచితగన్ధవసేన **పణ్డితపరిబ్బాజకో,** యతో పచ్ఛా విసేసభాగీ జాతో. విచిత్తనయాయ ధమ్మకథాయ కథనతో "**కవిసేట్ఠో**"తి ఆహంసు.

తేజుస్సదోతి మహాతేజో. పురేభత్తకిచ్చాదీనం నియతభావేన **నియమమనుయుత్తో. విపస్సనాలక్ఖణమ్పీతి** ఞాణం తత్థ కథితం. **ధమ్మన్తి** తస్సం తస్సం పరిసాయం థేరస్స అసమ్ముఖా దేసితం ధమ్మం. **ఆహరిత్వా కథేతి** తథా వరస్స దిన్నత్తా.

కిఞ్చాపి సుసిమో పూరణాదయో వియ సత్థుపటిఞ్ఞో న హోతి, తిత్థియేహి పన "అయం బ్రాహ్మణపబ్బజితో పఞ్ఞవా వేదఙ్గకుసలో"తి గణాచరియట్ఠానే రపితో, తథా చస్స సమ్భావితో. తేన వుత్తం "**అహం సత్థాతి పటిజానన్తో**"తి, న సస్సతదిట్ఠికత్తా. తథా హేస భగవతో సమ్ముఖా ఉపగన్తుం అసక్ఖి.

అఞ్ఞాతి అరహత్తస్స నామం అఞ్ఞిన్ద్రియస్స చిణ్ణన్తే పవత్తత్తా. **తం పవత్తిన్తి** యం అఞ్ఞబ్యాకరణం వుత్తం, తం సుత్వా. **అస్స** సుసిమస్స, **పరమప్పమాణన్తి** ఉత్తమకోటి. **ఆచరియముట్ఠీతి** ఆచరియస్స ముట్ఠికతధమ్మో.

అఙ్గసన్తతాయాతి నీవరణాదీనం పచ్చనీకధమ్మానం విదూరభావేన ఝానఙ్గానం వూపసన్తతాయ. నిబ్బుతసబ్బదరథపరిళాహతాయ హి తేసం ఝానానం పణీతతరభావో. **ఆరమ్మణసన్తతాయాతి** రూపపతిభాగవిగమేన సణ్హసుఖుమాదిభావప్పత్తస్స ఆరమ్మణస్స సన్తభావేన. యదగ్గేన హి తేసం భావనాతిసయసమ్భావితసణ్హసుఖుమప్పకారాని ఆరమ్మణాని సన్తాని, తదగ్గేన ఝానఙ్గానం సన్తతా వేదితబ్బా. **ఆరమ్మణసన్తతాయ** వా తదారమ్మణధమ్మానం సన్తతా లోకుత్తరధమ్మారమ్మణాహి పచ్చవేక్ఖణాహి దీపేతబ్బా. **ఆరుప్పవిమోక్ఖాతి** అరూపజ్ఝానసఙ్ఖావిమోక్ఖా. **పఞ్ఞామత్తేనేవ విముత్తా,** న ఉభతోభాగవిముత్తా. ధమ్మానం ఠితతా తంసభావతా ధమ్మట్ఠితి, అనిచ్చదుక్ఖానత్తతా, తత్థ ఞాణం **ధమ్మట్ఠితిఞాణన్తి** ఆహ ''**విపస్సనాఞాణ**''న్తి. **ఏవమాహాతి** ''పుబ్బే ఖో, సుసిమ, ధమ్మట్ఠితిఞాణం, పచ్ఛా నిబ్బానే ఞాణ''న్తి ఏవమాది.

వినాపి సమాధిన్తి సమథలక్ఖణప్పత్తం పురిమసిద్ధం వినాపి సమాధిన్తి విపస్సనాయానికం సన్ధాయ వుత్తం. **ఏవన్తి** వుత్తాకారేన. న **సమాధినిస్సన్దో** అనుపుబ్బవిహారా వియ. **న సమాధిఆనిసంసో** లోకియాభిఞ్ఞా వియ. **న సమాధిస్స నిప్ఫత్తి** సబ్బభవగ్గం వియ. విపస్సనాయ నిప్ఫత్తి మగ్గో వా ఫలం వాతి యోజనా.

రూపాదీసు చేతేసు తిణ్ణం లక్ఖణానం పరివత్తనవసేన దేసనా **తేపరివట్టదేసనా. అనుయోగం ఆరోపేన్తోతి** నను వుత్తం, సుసిమ, ఇదాని అరహత్తాధిగమేన సబ్బసో పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝిత్వా తత్థ విగతసమ్మోహోతి అనుయోగం కరోన్తో. **పాకటకరణత్థన్తి** యథా త్వం, సుసిమ, నిజ్ఝానకో సుక్ఖవిపస్సకో చ హుత్వా ఆసవానం ఖయసమ్మసనే సుప్పతిట్ఠితో, ఏవమేతేపి భిక్ఖూ, తస్మా ''అపి పన తుమ్హే ఆయస్మన్తో''తిఆదినా న తే తయా అనుయుఞ్జితబ్బాతి.

సుసిమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

మహావగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సమణబ్రాహ్మణవగ్గో

౧. జరామరణసుత్తాదివణ్ణనా

౭౧-౮౧. ఏకేకం సుత్తం **కత్వా ఏకాదస సుత్తాని వుత్తాని** అవిజ్జాయ వసేన దేసనాయ అనాగతత్తా, తథాగతమనఞ్చస్సా చతుసచ్చవసేన ఏకేకస్స పదస్స ఉద్ధటత్తా. కామఞ్చ ''ఆసవసముదయా అవిజ్జాసముదయో''తి అఞ్ఞత్థ సుత్తపదం, ఇధ పన వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేన తథా న వుత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

జరామరణసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

సమణబ్రాహ్మణవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. అన్తరపేయ్యాలవగ్గో

౧. సత్థుసుత్తాదివణ్ణనా

౭౩. అయం సత్థా నామాతి అయం అరియమగ్గస్స అత్థాయ సాసతి విముత్తిధమ్మం అనుసాసతీతి సత్థా నామ. అధిసీలాదివసేన **తివిధాపి సిక్ఖా. యోగో**తి భావనానుయోగో. **ఛన్దో**తి నియ్యానేతా **కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దో**. సబ్బం భావనాయ పరిస్సయం సహతి, సబ్బం వాస్స ఉపకారావహం సహతి వాహేతీతి **సబ్బసహం. అప్పటివానీ**తి న పటినివత్తతీతి అప్పటివానీ. అన్తరాయ సహనం మోహనాసనవీరియం ఆతప్పతి కిలేసేతి **ఆతప్పం**. విధినా ఈరేతబ్బత్తా పవత్తేతబ్బత్తా **వీరియం**. సతతం పవత్తియమానభావనానుయోగకమ్మం **సాతచ్చ**న్తి ఆహ ‘‘**సతతకిరియ**’’న్తి. **తాదిసమేవా**తి యాదిసీ సతి వుత్తా, తాదిసమేవ ఞాణం, జరామరణాదివసేన చతుసచ్చపరిగ్గాహకం ఞాణన్తి అత్థో.

అన్తరపేయ్యాలవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

నిదానసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౨. అభిసమయసంయుత్తం

౧. నఖసిఖాసుత్తవణ్ణనా

౭౪. సుఖుమాతి తరుణా పరిత్తా కేసగ్గమత్తభావతో. యథా కేసా దీఘసో ద్వఙ్గులమత్తాయ సబ్బస్మిం కాలే ఏతప్పమాణావ, న తచ్ఛిన్దనం, ఏవం నఖగ్గాపి కేసగ్గమత్తావ, న తేసం ఛిన్దనం అవడ్ఢనతో. **పరతో**తి ''సహస్సిమం సతసహస్సిమ''న్తి వుత్తట్ఠానే. **అభిసమేత్వా**తి పటివిజ్ఝిత్వా, తస్మా అభిసమేతావినో పటివిద్ధసచ్చస్సాతి అత్థో. కామం పురిమపదం దుక్ఖక్ఖన్ధస్స అతీతభావం ఉపాదాయపి వత్తుం యుత్తం. పురేతరంయేవ పన వుత్తభావం ఉపాదాయ వుత్తన్తి దస్సేతుం ''**పురిమం దుక్ఖక్ఖన్ధ**''న్తిఆది వుత్తం. **పురిమం** నామ పచ్ఛిమం అపేక్ఖిత్వా. పురిమపచ్ఛిమతా హి తం తం ఉపాదాయ వుచ్చతీతి ఇధాధిప్పేతం పురిమం నీహరిత్వా దస్సేతుం ''**కతమం పనా**''తిఆది వుత్తం. ''అతీతమ్పి పరిక్ఖీణ''న్తి ఇధాధిప్పేతం పరిక్ఖీణమేవ విభావేతుం ''**కతమం పన పరిక్ఖీణ**''న్తిఆది వుత్తం. సోతాపన్నస్స దుక్ఖక్ఖయో ఇధ చోదితోతి తం దస్సేతుం ''**పఠమమగ్గస్స అభావితత్తా ఉప్పజ్జేయ్యా**''తి వత్వా ఇదాని తం సరూపతో దస్సేతుం పున ''**కతమ**''న్తిఆది వుత్తం. **సత్తసు అత్తభావేసు యం అపాయే ఉప్పజ్జేయ్య అట్ఠమం పటిసన్ధిం ఆదిం కత్వా యత్థ కత్థచి** అపాయేసు చాతి యం దుక్ఖం ఉప్పజ్జేయ్య, తం సబ్బం పరిక్ఖీణన్తి దట్ఠబ్బం. **అస్సా**తి సోతాపన్నస్స, యం పరిమాణం, తతో ఉద్ధఞ్చ ఉపపాతం అత్థీతి అధిప్పాయో. మహా అత్థో గుణో మహత్థో, సో ఏతస్స అత్థీతి **మహత్థియో** క-కారస్స య-కారం కత్వా. తేనాహ ''**మహతో అత్థస్స నిప్ఫాదకో**''తి.

నఖసిఖాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పోక్ఖరణీసుత్తవణ్ణనా

౭౫. ఉబ్బేధేనాతి అవవేధేన అధోదిసతాయ. తేనాహ ''**గమ్భీరతాయా**''తి.

పోక్ఖరణీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. సంభేజ్జఉదకసుత్తాదివణ్ణనా

౭౬-౭౭. సమ్భిజ్జట్ఠానేతి సమ్భిజ్జసమోధానగతట్ఠానే. **సమేన్తి** సమేతా హోన్తి. తేనాహ ''**సమాగచ్ఛన్తీ**''తి. పాళియం విభత్తిలోపేన నిద్దేసోతి తమత్థం దస్సేన్తో ''**తీణి వా**''తి ఆహ. సమ్భిజ్జతి మిస్సీభావం గచ్ఛతి ఏత్థాతి సమ్భేజ్జం, మిస్సితట్ఠానం. తత్థ ఉదకం **సమ్భేజ్జఉదకం**. తేనాహ ''**సమ్భిన్నట్ఠానే ఉదక**''న్తి.

సంభేజ్జఉదకసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. పథవీసుత్తాదివణ్ణనా

౭౮-౭౯. చక్కవాళబ్భన్తరాయాతి చక్కవాళపబ్బతస్స అన్తోగధాయ.

ఛట్ఠాదీసు వుత్తనయేనేవాతి ఇధ ఛట్ఠసుత్తాదీసు పఠమసుత్తాదీసు వుత్తనయేనేవాతి అత్థో వేదితబ్బో విసేసాభావతో.

పరియోసానేతి ఇమస్స అభిసమయసంయుత్తస్స ఓసానట్ఠానే. **అఞ్ఞతిత్థియసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకానన్తి** అఞ్ఞతిత్థియానం. **గుణాధిగమో**తి ఝానాభిఞ్ఞాసహితో గుణాధిగమో. **సతభాగమ్పి...పే.... న ఉపగచ్ఛతి** సచ్చపటివేధస్స మహానుభావత్తా. తేనాహ భగవా పచ్చక్ఖసబ్బధమ్మో ''ఏవం మహాధిగమో, భిక్ఖవే, దిట్ఠిసమ్పన్నో పుగ్గలో ఏవం మహాభిఞ్ఞో''తి.

పథవీసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

అభిసమయసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౩. ధాతుసంయుత్తం

౧. నానత్తవగ్గో

౧. ధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౫. **పఠమన్తి** ఇమస్మిం నిదానవగ్గే సంయుత్తానం పఠమం సంగీతత్తా. **నిస్సత్తట్ఠసుఞ్ఞతట్ఠసఙ్ఖాతేనాతి** ధమ్మమత్తతాయ నిస్సత్తతాసఙ్ఖాతేన నిచ్చసుభసుఖఅత్తసుఞ్ఞతత్థసఙ్ఖాతేన. **సభావట్ఠేనాతి** యథాభూతసభావట్ఠేన. తతో ఏవ సభావస్స ధారణట్ఠేన **ధాతూతి లద్ధనామానం. నానాసభావో** అఞ్ఞమఞ్ఞవిసదిసతా **ధాతునానత్తం**. చక్ఖుసఙ్ఖాతో పసాదో **చక్ఖుపసాదో**. సో ఏవ చక్ఖనట్ఠేన చక్ఖు, నిస్సత్తసుఞ్ఞతట్ఠేన ధాతు చాతి **చక్ఖుధాతు**. చక్ఖుపసాదవత్థుం అధిట్ఠానం కత్వా పవత్తం **చక్ఖుపసాదవత్థుకం**. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ద్వే సమ్పటిచ్ఛనమనోధాతుయో, ఏకా కిరియా మనోధాతూతి **తిస్సో మనోధాతుయో మనోధాతు** "మననమత్తా ధాతూ"తి కత్వా. **వేదనాదయో…పే… నిబ్బానఞ్చ ధమ్మధాతు** విసేససఞ్ఞాపరిహారేన సామఞ్ఞసఞ్ఞాయ పవత్తనతో. తథా హేతే ధమ్మా ఆయతనదేసనాయ "ధమ్మాయతన"న్తేవ దేసితా. న హి నేసం రూపాయతనాదీనం వియ విఞ్ఞాణేహి అఞ్ఞవిఞ్ఞాణేన గహేతబ్బతాకారో అత్థి. **సబ్బమ్పీతి** ఛసత్తతివిధం **మనోవిఞ్ఞాణం. కామావచరా** కామధాతుపరియాపన్నత్తా. **అవసానే ద్వేతి** ధమ్మధాతుమనోవిఞ్ఞాణధాతుయో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే** తంసంవణ్ణనాసు దట్ఠబ్బో.

ధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౬. జాతిపసుతిఆరమ్మణాదిభేదేన నానాభావో **ఫస్సో**. జాతిపచ్చయభేదేన హి పచ్చయుప్పన్నస్స భేదో హోతియేవ. ధమ్మపరిచ్ఛేదవసేన ధాతుదేసనాయం తిస్సో మననమత్తా ధాతుయోవ మనోధాతుయో. కిరియామయస్స చిత్తుప్పత్తివిభాగేన పచ్చయుప్పన్నస్స వసేన ధాతుదేసనాయం మననట్ఠేన ధాతుతాయ సామఞ్ఞతో మనోద్వారావజ్జనం "మనోధాతూ"తి అధిప్పేతన్తి వుత్తం **''మనోసమ్ఫస్సో మనోద్వారే పఠమజవనసమ్పయుత్తో''**తిఆది. **తస్మాతి** యస్మా కామం సమ్పటిచ్ఛనమనోధాతుఅనన్తరం ఉప్పజ్జమానో సన్తీరణవిఞ్ఞాణధాతుయా సమ్పయుత్తో ఫస్సోపి మనోసమ్ఫస్సో ఏవ నామ, దుబ్బలత్తా పన సో సబ్బభవేసు అసమ్భవతో చ గహితో అనవసేసతో గహణం న హోతీతి మనోద్వారే జవనసమ్ఫస్సో హోతి, తస్మా. **అయమేత్థ అత్థోతి** అయం ఇధ అధిప్పాయానుగతో అత్థో.

ఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. నోఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౭. **మనోసమ్ఫస్సం పటిచ్చాతి** మనోద్వారే పఠమజవనసమ్పయుత్తో ఫస్సో మనోసమ్ఫస్సో, తం మనోసమ్ఫస్సం పటిచ్చ. **మనోధాతూతి** ఆవజ్జనకిరియమనోధాతు. మనోవిఞ్ఞాణధాతు మనోధాతూతి వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. తేనాహ **''మనోద్వారే…పే… ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో**''తి. తథా హి వక్ఖతి "సబ్బాని చేతానీ"తిఆది.

నోఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. వేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౮. **సబ్బాపి తస్మిం ద్వారే వేదనా వత్తేయ్యుం** చక్ఖుసమ్ఫస్సవేదనా ఉపనిస్సయపచ్చయభావితా. **నిబ్బత్తిఫాసుకత్థన్తి** నిబ్బత్తియా ఉపనిస్సయభావేన పవత్తియా దస్సనసుఖత్థం. **సమ్పటిచ్ఛనవేదనమేవ గహేతుం వట్టతి,** తాయ గహితాయ ఇతరాసం గహణం ఞాయాగతమేవాతి. **వుత్తం** పోరాణట్ఠకథాయం. **ఆవజ్జనసమ్ఫస్సన్తి** ఆవజ్జనమనోసమ్ఫస్సం. అనన్తరూపనిస్సయభూతం పటిచ్చ పఠమజవనవసేన ఉప్పజ్జతీతి యోజనా. **అయమధిప్పాయో** ఉపనిస్సయస్స అధిప్పేతత్తా.

వేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. దుతియవేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౯. **తతియచతుత్థేసు వుత్తనయావాతి** "నో చక్ఖుసమ్ఫస్సం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖుధాతూ"తి ఏవం వుత్తనయో, చతుత్థే "చక్ఖుధాతుం, భిక్ఖవే, పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి చక్ఖుసమ్ఫస్సో"తిఆదినా వుత్తనయో చ. **ఏకతో కత్వాతి** ఏకజ్ఝం కత్వా దేసితా. కస్మా పన తేసు సుత్తేసు ఏవం దేసనా పవత్తాతి ఆహ **''సబ్బాని చేతానీ''**తిఆది. పటిసేధో పన తేసం వేదనానానత్తాదీనం ఫస్సనానత్తాదికస్స పచ్చయభావతో తథాఉప్పత్తియా అసమ్భవతో. **ఇతో పరేసూతి** "నో పరియేసనానానత్తం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి పరిళాహనానత్త"న్తిఆదీసు.

దుతియవేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. బాహిరధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౦. **పఞ్చ ధాతుయో కామావచరా** రూపసభావత్తా.

బాహిరధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సఞ్ఞానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౧. **ఆపాథే పతితన్తి** చక్ఖుస్స ఆపాథగతం సాటకవేఠనాదిసఞ్ఞితం భూతసఙ్ఘాతం సమ్మా నిస్సితం. చక్ఖుద్వారే సమ్పటిచ్ఛనాదిసమ్పయుత్తసఞ్ఞానం సఙ్కప్పగతికత్తా, చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తసఞ్ఞాగహణేనేవ వా గహేతబ్బతో **''రూపసఞ్ఞాతి చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తా సఞ్ఞా''**తి వుత్తం తత్థ సఞ్ఞాయ ఏవ లబ్భనతో. ఏతేనేవ హి తంసమ్పయుత్తో సఙ్కప్పోతి ఇదమ్పి సంవణ్ణితన్తి దట్ఠబ్బం. తేనాహ **''సఞ్ఞాసఙ్కప్పఛన్దా ఏకజవనవారేపి నానాజవనవారేపి లబ్భన్తీ''**తి. జవనసమ్పయుత్తస్స వితక్కస్స ఛన్దగతికత్తా వుత్తం **''తీహి చిత్తేహి సమ్పయుత్తో సఙ్కప్పో''**తి. **ఛన్దికతట్ఠేనాతి** ఛన్దకరణట్ఠేన, ఇచ్ఛితట్ఠేనాతి అత్థో. **అనుడహనట్ఠేనాతి** పరిడహనట్ఠేన. సన్నిస్సయడాహరసా హి రాగగ్గిఆదయో "రూపే"తి పన తస్స ఆరమ్మణదస్సనమేతం. **పరిళాహోతి** పరిళాహసీసేన అపేక్ఖం వదతి. తేనాహ **''పరిళాహే ఉప్పన్నే''**తిఆది. "పరిళాహో"తి దళ్హజ్ఝోసానా బలవాకారప్పత్తా వుత్తాతి ఆహ **''పరిళాహపరియేసనా పన నానాజవనవారేయేవ లబ్భన్తీ''**తి.

తాసం లద్ధూపనిస్సయభావతోతి దస్సేతి. **ఇమినా నయేనాతి** "ఉప్పజ్జతి సఞ్ఞానానత్త"న్తి ఏత్థ వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. "రూపసఞ్ఞాదినానాసభావం సఞ్ఞం పటిచ్చ కామసఙ్కప్పాదినానాసభావో సఙ్కప్పో ఉప్పజ్జతీ"తిఆదినా నయేన వేదితబ్బో.

సఞ్ఞానానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. నోపరియేసనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౨. **పటిసేధమత్తమేవ నానం,** సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవాతి అధిప్పాయో.

నోపరియేసనానానత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. బాహిరఫస్సనానత్తసుత్తాదివణ్ణనా

౯౩. **వుత్తప్పకారే ఆరమ్మణేతి** "ఆపాథే పతిత"న్తిఆదినా హేట్ఠా వుత్తప్పకారే రూపారమ్మణే. **సఞ్ఞాతి** రూపసఞ్ఞావ. అరూపధమ్మోపి సమానో యస్మిం ఆరమ్మణే పవత్తతి, తం ఫుసన్తో వియ హోతీతి వుత్తం **''ఆరమ్మణం ఫుసమానో''**తి. తణ్హాయ వత్థుభూతంయేవ రూపారమ్మణం లబ్భతీతి కత్వా "రూపలాభో"తి అధిప్పేతన్తి ఆహ **''సహ తణ్హాయ ఆరమ్మణం రూపలాభో''**తి. **సబ్బసఙ్గాహికనయోతి** ఏకస్మింయేవ ఆరమ్మణే సబ్బేసం సఞ్ఞాదీనం ధమ్మానం ఉప్పత్తియా సబ్బసఙ్గణ్హనవసేన దస్సితనయో. తేనాహ **''ఏకస్మింయేవా''**తిఆది. **సబ్బసఙ్గాహికనయోతి** వా ధువపరిభోగవసేన నిబద్ధారమ్మణన్తి వా ఆగన్తుకారమ్మణన్తి వా విభాగం అకత్వా సబ్బసఙ్గాహికనయో. **అపరో** నయో. **మిస్సకోతి** ఆగన్తుకారమ్మణే నిబద్ధారమ్మణే చ విసయతో నిబద్ధారమ్మణేన మిస్సకో. **నిబద్ధారమ్మణే** సత్తానం కిలేసో మన్దో హోతి. తథా హి సఞ్ఞాసఙ్కప్పఫస్సవేదనావ దస్సితా. **యం కిఞ్చి వియాతి** యం కిఞ్చి అఞ్ఞమఞ్ఞం వియ. **ఖోభేత్వాతి** కుతూహలుప్పాదనవసేన చిత్తం ఖోభేత్వా.

ఉపాసికాతి తస్స అమచ్చపుత్తస్స భరియం సన్ధాయాహ. **తస్మిన్తి** ఆగన్తుకారమ్మణే. **లాభో** నామ "లబ్భతీ"తి కత్వా.

ఉరువల్లియవాసీతి ఉరువల్లియలేణవాసీ, ఉరువల్లియవిహారవాసీతి వదన్తి. **పాళియాతి** "ధాతునానత్తం, భిక్ఖవే, పటిచ్చ ఉప్పజ్జతీ"తిఆదినయపవత్తాయ ఇమిస్సా సుత్తపాళియా. **పరివట్టేత్వాతి** మజ్ఝే గహితఫస్సవేదనాపరియోసానే ఠపనవసేన పాళిం పరివట్టేత్వా. **వుత్తప్పకారేతిఆది** పరివత్తేతబ్బాకారదస్సనం. తత్థ **వుత్తప్పకారేతి** ఆపాథగతరూపారమ్మణే. **అవిభూతవారన్తి** అవిభూతారమ్మణవారం. అయమేవ వా పాఠో. **గణ్హన్తి** కథేన్తి. **ఏకజవనవారేపి లబ్భన్తి** చిరతరనివేసాభావా. **నానాజవనవారేయేవ** దళ్హతరనివేసతాయ.

౯౪. **దసమం ఉత్తానమేవ** నవమే వుత్తనయత్తా. పటిసేధమత్తమేవ హేత్థ నానత్తన్తి.

బాహిరఫస్సనానత్తసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

నానత్తవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧. సత్తధాతుసుత్తవణ్ణనా

౮౫. ఆభాతీతి ఆభా, ఆలోకభావేన నిప్ఫజ్జతి, ఉపట్ఠాతీతి వా అత్థో. సో ఏవ నిజ్జీవట్ఠేన ధాతూతి **ఆభాధాతు. ఆలోకస్సాతి** ఆలోకకసిణస్స. సుట్ఠు, సోభనం వా భాతీతి **సుభం.** కసిణసహచరణతో ఝానం **సుభం.** సేసం వుత్తనయమేవ. సుపరిసుద్ధవణ్ణం **కసిణం.** ఆకాసానఞ్చాదయోపి సుభారమ్మణం ఏవాతి కేచి. **దేసనం నిట్ఠాపేసీతి** దేసనం ఉద్దేసమత్తే ఏవ ఠపేసి. పాళియం "అన్ధకారం పటిచ్చ పఞ్ఞాయతీ"తి ఏత్థాపి ఆరమ్మణమేవ గహితం, తథా "అయం ధాతు అసుభం పటిచ్చ పఞ్ఞాయతీ"తి ఏత్థాపి. యథా హి ఇధ సువణ్ణం కసిణం సుభన్తి అధిప్పేతం, ఏవం దుబ్బణ్ణం అసుభన్తి.

అన్ధకారం పటిచ్చాతి అన్ధకారం పటిచ్చాదకపచ్చయం పటిచ్చ. **పఞ్ఞాయతీతి** పాకటో హోతి. తేనాహ "**అన్ధకారో హి**"తిఆది. ఆలోకోపి, అన్ధకారేన పరిచ్ఛిన్నో హోతీతి యోజనా. అన్ధకారో తావ ఆలోకేన పరిచ్ఛిన్నో హోతు "యత్థ ఆలోకో నత్థి, తత్థ అన్ధకారో"తి ఆలోకో కథం అన్ధకారేన పరిచ్ఛిన్నో హోతీతి ఆహ "**అన్ధకారేన హి సో పాకటో హోతీ**"తి. పరిచ్ఛేదలేఖాయ వియ చిత్తరూపం అన్ధకారేన హి పరితో పరిచ్ఛిన్నో హుత్వా పఞ్ఞాయతి, యథా తం ఛాయాయ ఆతపో. **ఏసేవ నయోతి** అసుభసుభానం అఞ్ఞమఞ్ఞపరిచ్ఛిన్నతం అతిదిసిత్వా తత్థ అధిప్పేతమేవ దస్సేన్తో "**అసుభే సతి సుభం పఞ్ఞాయతీ**"తి ఆహ. **ఏవమాహాతి** "అసుభం పటిచ్చ సుభం పఞ్ఞాయతీ"తి అవోచ. "రూపీ రూపాని పస్సతీ"తిఆదీసు వియ ఉత్తరపదలోపేనాయం నిద్దేసోతి ఆహ "**రూపం పటిచ్చాతి రూపావచరసమాపత్తిం పటిచ్చా**"తి. తాయ హి సతి అధిగతాయ. **రూపసమతిక్కమా వా హోతీతి** సభావారమ్మణానం రూపజ్ఝానానం సమతిక్కమా ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తి నామ హోతీతి అత్థో. **ఏసేవ నయోతి** ఇమినా "ఆకాసానఞ్చాయతనసమతిక్కమా విఞ్ఞాణఞ్చాయతనసమాపత్తి నామ హోతీ"తిఆదినా ద్వేపి పకారే అతిదిసతి. **పటిసఙ్ఖాతి** పటిసఙ్ఖాఞాణేన. **అప్పవత్తిన్తి** యథాపరిచ్ఛిన్నకాలం అప్పవత్తనం. ఏతేన ఖణనిరోధాదిం పటిక్ఖిపతి.

కథం సమాపత్తి పత్తబ్బాతి ఇమాసు సత్తసు ధాతూసు కా పకారా సఞ్ఞాసమాపత్తి నానా హుత్వా సమాపజ్జితబ్బా. తేనాహ "**కీదిసా సమాపత్తియో**"తిఆది. **సఞ్ఞాయ అత్థిభావేనాతి** పటుకిచ్చాయ సఞ్ఞాయ అత్థిభావేన. **సుఖుమసఙ్ఖారానం** తత్థ సమాపత్తియం అవసిస్సతాయ. **నిరోధోవాతి** సఙ్ఖారానం నిరోధో ఏవ.

సత్తధాతుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సనిదానసుత్తవణ్ణనా

౮౬. **భావనపుంసకమేతం** "విసమం చన్దిమసూరియా పరివత్తన్తీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౭౦) వియ. **సనిదానన్తి** అత్తనో ఫలం నిదదాతీతి నిదానం, కారణన్తి ఆహ "**సనిదానో సప్పచ్చయో**"తి. **కామపటిసంయుత్తోతి** కామరాగసఙ్ఖాతేన కామేన పటిసంయుత్తో వా కామపటిబద్ధో వా. తక్కేతీతి **తక్కో.** అభూతకారం సమారోపేత్వా కప్పేతీతి **సఙ్కప్పో.** ఆరమ్మణే చిత్తం అప్పేతీతి **అప్పనా.** విసేసేన అప్పేతీతి **బ్యప్పనా.** ఆరమ్మణే చిత్తం అభినిరోపేన్తం వియ పవత్తతీతి **చేతసో అభినిరోపనా.** మిచ్ఛా విపరీతో పాపకో సఙ్కప్పోతి **మిచ్ఛాసఙ్కప్పో.** అఞ్ఞేసు చ కామపటిసంయుత్తేసు విజ్జమానేసు వితక్కో ఏవ కామధాతుసద్దేన నిరుళ్హో దట్ఠబ్బో వితక్కస్స కామపసఙ్గప్పత్తిసాతిసయత్తా. ఏస నయో బ్యాపాదధాతుఆదీసుపి. **సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా కామధాతు** హీనజ్ఝాసయేహి కామేతబ్బధాతుభావతో.

కిలేసకామస్స ఆరమ్మణభావత్తా సబ్బాకుసలసంగాహికాయ కామధాతుయా ఇతరా ద్వే సఙ్గహేత్వా కథనం **సబ్బసఙ్గాహికా**. తిస్సన్నం ధాతూనం అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో కథా **అసమ్భిన్నా**. **ఇమం** కామావచరసఞ్ఞితం కామవితక్కసఞ్ఞితఞ్చ **కామధాతుం. పటిచ్చా**తి పచ్చయభూతం లభిత్వా. **తీహి కారణేహీ**తి తీహి సారభూతేహి కారణేహి.

బ్యాపాదవితక్కో బ్యాపాదో ఉత్తరపదలోపేన, సో ఏవ నిజ్జీవట్ఠేన సభావధారణట్ఠేన ధాతూతి **బ్యాపాదధాతు**. బ్యాపజ్జతి చిత్తం ఏతేనాతి **బ్యాపాదో,** దోసో. బ్యాపాదోపి ధాతూతి యోజనా. **సహజాతపచ్చయాదివసేనా**తి సహజాతఅఞ్ఞమఞ్ఞనిస్సయసమ్పయుత్తఅత్థిఅవిగతపచ్చయవసేన. విసేసేన హి పరస్స అత్తనో చ దుక్ఖాపనం విహింసా, సా ఏవ ధాతు, అత్థతో రోసనా పరూపఘాతో, తథా పవత్తో వా దోససహగతచిత్తుప్పాదో.

తిణగహనే అరఞ్ఞేతి తిణేహి గహనభూతే అరఞ్ఞే. **అనయబ్యసనన్తి** అపాయబ్యసనం, పరిహరణూపాయరహితం విపత్తిన్తి వా అత్థో. **అవడ్ఢిం వినాసన్తి** అవడ్ఢిఞ్చేవ వినాసఞ్చాతి వదన్తి సబ్బసో వడ్ఢిరహితం. **సుక్ఖతిణదాయో వియ ఆరమ్మణం** కిలేసగ్గిసంవద్ధనట్ఠేన. **తిణుక్కా వియ అకుసలసఞ్ఞా** అనుదహనట్ఠేన. **తిణకట్ఠ...పే.... సత్తా** అనయబ్యసనాపత్తితో. ''ఇమే సత్తా''తి హి అయోనిసో పటిపజ్జమానా అధిప్పేతా. తేనాహ ''**యథా సుక్ఖతిణదాయే**''తిఆది.

సమతాభావతో సమతావిరోధతో విసమతాహేతుతో చ విసమా రాగాదయోతి ఆహ ''**రాగవిసమాదీని అనుగత**''న్తి. **ఇచ్ఛితబ్బా** అవస్సంభావినిభావేన.

సంకిలేసతో నిక్ఖమనట్ఠేన నేక్ఖమ్మో, సో ఏవ నిజ్జీవట్ఠేన ధాతూతి **నేక్ఖమ్మధాతు**. స్వాయం నేక్ఖమ్మసద్దో పబ్బజ్జాదీసు కుసలవితక్కే చ నిరుళ్హోతి ఆహ ''**నేక్ఖమ్మవితక్కోపి నేక్ఖమ్మధాతూ**''తి. **ఇతరాపి ద్వే ధాతుయో**తి అబ్యాపాదఅవిహింసాధాతుయో వదతి. **విసుం దీపేతబ్బా** సరూపేన ఆగతత్తా. **వితక్కాదయో**తి నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పచ్ఛన్దపరిళాహపరియేసనా. **యథానురూపం** అత్తనో అత్తనో పచ్చయానురూపం. కథం పనేత్థ కుసలధమ్మేసు పరిళాహో వుత్తోతి? సఙ్ఖారపరిళాహమత్తం సన్ధాయేతం వుత్తం, సోళససు ఆకారేసు దుక్ఖసచ్చే సన్తాపట్ఠో వియ వుత్తో, యస్స విగమేన అరహతో సీతిభావప్పత్తి వుచ్చతి.

సయం న బ్యాపజ్జతి, తేన వా తంసమఙ్గీపుగ్గలో న కిఞ్చి బ్యాపాదేతీతి **అబ్యాపాదో,** విహింసాయ వుత్తవిపరియాయేహి సా వేదితబ్బా. హితేసిభావేన మిజ్జతి సినియ్హతీతి **మిత్తో,** మిత్తస్స ఏసాతి **మేత్తి,** అబ్యాపాదో. **మేత్తాయనా**తి మేత్తాకారణం, మేత్తాయ వా అయనా పవత్తనా. **మేత్తాయితత్త**న్తి మేత్తాయితస్స మేత్తాయ పవత్తస్స భావో. **మేత్తాచేతోవిముత్తీ**తి మేత్తాయనవసేన పవత్తో చిత్తసమాధి. సేసం వుత్తనయమేవ.

సనిదానసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. గిఞ్జకావసథసుత్తవణ్ణనా

౯౭. ఇతో పట్ఠాయాతి ''ధాతుం, భిక్ఖవే''తి ఇమస్మా తతియసుత్తతో పట్ఠాయ. యావ కమ్మవగ్గో, తావ నేత్వా ఉపగన్త్వా సేతి ఏత్థాతి ఆసయో, హీనాదిభావేన అధినో ఆసయో అజ్ఝాసయో, తం **అజ్ఝాసయం,** అధిముత్తిన్తి అత్థో. **సఞ్ఞా ఉప్పజ్జతీ**తిఆదీసు హీనాదిభేదం అజ్ఝాసయం పటిచ్చ హీనాదిభేదా సఞ్ఞా, తన్నిస్సయదిట్ఠివికప్పనా, వితక్కో చ ఉప్పజ్జతి

సహజాతకోటియా ఉపనిస్సయకోటియా చ. **సత్థారేసూతి** తేసం సత్థుపటిఞ్ఞతాయ వుత్తం, న సత్థులక్ఖణసబ్భావతో. **అసమ్మాసమ్బుద్ధేసూతి** ఆధారే విసయే చ భుమ్మం ఏకతో కత్వా వుత్తన్తి పఠమం తావ దస్సేన్తో "మయం సమ్మాసమ్బుద్ధా"తిఆదిం వత్వా ఇతరం దస్సేన్తో "తేసు సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏతే"తిఆదిమాహ. తేసం "మయం సమ్మాసమ్బుద్ధా"తి ఉప్పన్నదిట్ఠి ఇధ మూలభావేన పుచ్ఛితా, ఇతరా అనుసఙ్గికాతి **పుచ్ఛతియేవాతి** సాసఙ్కం వదతి.

"**మహతీ**"తి ఏత్థ మహాసద్దో "మహాజనో"తిఆదీసు వియ బహుఅత్థవాచకోతి దట్ఠబ్బో. అవిజ్జాపి హీనహీనతరహీనతమాదిభేదేన బహుపకారా. **తస్సాతి** దిట్ఠియా. కస్మా పనేత్థ "యదిదం అవిజ్జా ధాతూ"తి అవిజ్జం ఉద్ధరిత్వా "హీనం ధాతుం పటిచ్చా"తి అజ్ఝాసయధాతు నిద్దిట్ఠాతి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం, "అఞ్ఞం ఉద్ధరిత్వా అఞ్ఞం నిద్దిట్ఠా"తి, యతో అవిజ్జాసీసేన అజ్ఝాసయధాతు ఏవ గహితా. అవిజ్జాగహితో హి పురిసపుగ్గలో దిట్ఠజ్ఝాసయో హీనాదిభేదం అవిజ్జాధాతుం నిస్సాయ తతో సఞ్ఞాదిట్ఠిఆదికే సఙ్కప్పేతి. **పణిధి** పత్థనా, సా పన తథా తథా చిత్తస్స ఠపనవసేన హోతీతి ఆహ "**చిత్తట్ఠపన**"న్తి. తేనాహ "**సా పనేసా**"తిఆది. **ఏతేతి** హీనపచ్చయా సఞ్ఞాదిట్ఠివితక్కచేతనా పత్థనా పణిధిసఙ్ఖాతా హీనా ధమ్మా. **హీనో** నామ హీనధమ్మసమాయోగతో. **సబ్బపదానీతి** "పఞ్ఞపేతీ"తిఆదీని పదాని యోజేతబ్బాని హీనసద్దేన మజ్ఝిముత్తమట్ఠానన్తరస్స అసమ్భవతో. ఉపపజ్జనం "ఉపపత్తీ"తి ఆహ "**ద్వే ఉపపత్తియో పటిలాభో చ నిబ్బత్తి చా**"తి. తత్థ **హీనకులాదీతి ఆది**-సద్దేన హీనరూపభోగపరిసాదీనం సఙ్గహో. **హీనత్తికవసేనాతి** హీనత్తికే వుత్తత్తికపదవసేనాతి అధిప్పాయో. **చిత్తుప్పాదక్ఖణేతి** ఇదం హీనత్తికపరియాపన్నానం చిత్తుప్పాదానం వసేన తత్థ తత్థ లద్ధత్తా వుత్తం. **పఞ్చసు నీచకులేసూతి** చణ్డాలవేననేసాదరథకారపుక్కుసకులేసు. ద్వాదసఅకుసలచిత్తుప్పాదానం పన యో కోచి పటిలాభో హీనోతి యోజనా. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఇమస్మిం ఠానేతి** "యాయం, భన్తే, దిట్ఠీ"తిఆదినా ఆగతే ఇమస్మిం ఠానే. "ధాతుం, భిక్ఖవే, పటిచ్చ ఉప్పజ్జతీ"తిఆదినా ఆగతత్తా **నిబ్బత్తియేవ అధిప్పేతా**, న పటిలాభో.

గిఞ్జకావసథసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. హీనాధిముత్తికసుత్తవణ్ణనా

౯౮. **ఏకతో హోన్తీతి** సమానచ్ఛన్దతాయ అజ్ఝాసయతో ఏకతో హోన్తి. **నిరన్తరా హోన్తీతి** తాయ ఏవ సమానచ్ఛన్దతాయ చిత్తేన నిబ్బిసేసా హోన్తి. ఇధ అధిముత్తి నామ అజ్ఝాసయధాతూతి ఆహ "**హీనాధిముత్తికాతి హీనజ్ఝాసయా**"తి.

హీనాధిముత్తికసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. చఙ్కమసుత్తవణ్ణనా

౯౯. **మహాపఞ్ఞేసూతి** విపులపఞ్ఞేసు. **నన్తి** సారిపుత్తత్థేరం. **ఖన్ధన్తరన్తి** ఖన్ధవిభాగం, ఖన్ధానం వా అన్తరం విసేసో అత్థీతి **ఖన్ధన్తరో**. ఏస నయో సేసేసుపి. **పరికమ్మన్తి** ఇద్ధివిధాధిగమస్స పుబ్బభాగపరికమ్మఞ్చేవ ఉత్తరపరికమ్మఞ్చ. **ఆనిసంసన్తి** ఇద్ధానిసంసఞ్చేవ ఆనిసంసఞ్చ. **అధిట్ఠానం వికుబ్బనన్తి** అధిట్ఠానవిధానఞ్చేవ వికుబ్బనవిధానఞ్చ. **వుత్తనయేనేవాతి** "పథవిం పత్థరన్తో వియా"తిఆదినా.

ధుతఙ్గపరిహారన్తి ధుతఙ్గానం పరిహరణవిధిం. పరిహరణగ్గహణేనేవ సమాదానం సిద్ధం హోతీతి తం న గహితం. **ఆనిసంసన్తి** తంతంధుతఙ్గపరిహరణే దట్ఠబ్బం ఆనిసంసమేవ. **సమోధానన్తి** "ఏత్తకా పిణ్డపాతపటిసంయుత్తా, ఏత్తకా సేనాసనపటిసంయుత్తా"తి పచ్చయవసేన అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ అన్తోగధత్తా. **అధిట్ఠానన్తి** అధిట్ఠానవిధిం. **భేదన్తి** ఉక్కట్ఠాదిభేదఞ్చేవ భిన్నాకారఞ్చ.

పరికమ్మన్తి "దిబ్బచక్ఖు ఏవం ఉప్పాదేతబ్బం, ఏవం విసోధేతబ్బ"న్తిఆదినా పరికమ్మవిధానం. **ఆనిసంసన్తి** పరేసం అజ్ఝాసయానురూపాయతనాదిఆనిసంసపభేదం. **ఉపక్కిలేసన్తి** సాధారణం అసాధారణం దువిధం ఉపక్కిలేసం. విపస్సనాభావనుపక్కిలేసా హి దిబ్బచక్ఖుస్స ఉపక్కిలేసాతి వేదితబ్బా.

సఙ్ఖేపవిత్థారగమ్భీరుత్తానవిచిత్రకథాదీసూతి సఙ్ఖేపో విత్థారో గమ్భీరతా ఉత్తానతా విచిత్రభావో నేయ్యత్థతా నీతత్థతాతి ఏవమాదీసు ధమ్మస్స కథేతబ్బప్పకారేసు తం తం కథేతబ్బాకారం.

ఇతి-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా. తేన –

> "ఆదిమ్హి సీలం దేసేయ్య, (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౯౦; మ. ని. అట్ఠ. ౧.౨౯౧)
> మజ్ఝే చిత్తం వినిద్దిసే;
> అన్తే పఞ్ఞా కథేతబ్బా,
> ఏసో ధమ్మకథావిధో"తి. –

ఏవం కథేతబ్బాకారం సఙ్గణ్హాతి.

> "సిథిలం ధనితఞ్చ దీఘరస్సం, గరుకం లహుకఞ్చ నిగ్గహీతం;
> సమ్బన్ధం వవత్థితం విముత్తం, దసధా బ్యఞ్జనబుద్ధియా పభేదో"తి. (దీ. ని. ౧.౧౯౦; మ. ని. అట్ఠ. ౧.౨౯౧; పరి. ౪౮౫) –

ఏవం వుత్తం దసవిధం **బ్యఞ్జనబుద్ధిం. అట్ఠుప్పత్తిన్తి** తస్స తస్స సుత్తస్స జాతకస్స చ అట్ఠుప్పత్తిం. **అనుసన్ధిన్తి** పచ్ఛానుసన్ధిఆదిఅనుసన్ధిం. **పుబ్బాపరన్తి** సమ్బన్ధం. **ఇదం** పదం **ఏవం వత్తబ్బం, ఇదం** పుబ్బాపరం **ఏవం గహేతబ్బన్తి.**

కులసఙ్గణ్హనపరిహారన్తి లాభుప్పాదనత్థం కులానం సఙ్గణ్హనవిధినో పరిహరణం తన్నియమితం ఏకన్తికం కులసఙ్గహణవిధిం.

చఙ్కమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సగాథాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. "ధాతుసో సంసన్దన్తీ"తి ఇదం అజ్ఝాసయతో సరిక్ఖతాదస్సనం, న కాయేన మిస్సీభావదస్సనన్తి ఆహ **"సముద్దన్తరే"**తిఆది. **నిరన్తరోతి** నిబ్బిసేసో. **సంసగ్గాతి** పఞ్చవిధసంసగ్గహేతు. సంసగ్గగహణేన చేత్థ సంసగ్గవత్థుకా తణ్హా

గహితా. తేనాహ ‘‘**దస్సన...పే.... స్నేహేనా**’’తి.

వనతి భజతి సజ్జతి తేనాతి వనం, వనథోతి చ కిలేసో వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**వనథో జాతోతి కిలేసవనం జాత**’’న్తి. ఇతరే సంసగ్గమూలకాతి తమేవ పటిక్ఖిపన్తో ఆహ ‘‘**అదస్సనేనా**’’తి. **సాధుజీవీ**తి సాధు సుట్ఠు జీవీ, తంజీవనసీలో. తేనాహ ‘‘**పరిసుద్ధజీవితం జీవమానో**’’తి.

సగాథాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. అస్సద్ధసంసన్దనసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧. నిరోజాతి సద్ధాస్నేహాభావేన నిస్నేహా. తతో ఏవ అరసభావేన **నిరసా. ఏకసదిసా**తి సమసమా నిబ్బిసేసా. తేనాహ ‘‘**నిరన్తరా**’’తి. అలజ్జితాయ ఏకసీమకతా **భిన్నమరియాదా.** సద్ధా తేసం అత్థీతి **సద్ధా. తన్తిపాలకా**తి సద్ధమ్మతన్తియా పాలకా. **వంసానురక్ఖకా**తి అరియవంసస్స అనురక్ఖకా. **ఆరద్ధవీరియా**తి పగ్గహితవీరియా. యస్మా తాదిసానం వీరియం పరిపుణ్ణం నామ హోతి కిచ్చసిద్ధియా, తస్మా వుత్తం ‘‘**పరిపుణ్ణపరక్కమా**’’తి. **సబ్బకిచ్చపరిగ్గాహికాయా**తి చతున్నం సతిపట్ఠానానం భావనాకిచ్చపరిగ్గాహికాయ.

అస్సద్ధసంసన్దనసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮-౧౨. అస్సద్ధమూలకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౨-౧౦౬. అట్ఠమాదీనీతి అట్ఠమం నవమం దసమం ఏకాదసమం ద్వాదసమన్తి ఇమాని పఞ్చ సుత్తానీతి ఏకే. అపరే పన నవ సుత్తానీతి ఇచ్ఛన్తి. స్వాయమత్థో అట్ఠకథాయం వుత్తోయేవ. పాళియఞ్చ కేసుచి పోత్థకేసు లిఖీయతి.

అస్సద్ధమూలకసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. కమ్మపథవగ్గో

౧-౨. అసమాహితసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౭-౧౦౮. ఇతో పరేసూతి ఇతో దుతియవగ్గతో పరేసు సుత్తేసు. **పఠమన్తి** పఠమవగ్గే పఠమం. కస్మా పనేత్థ ఏవం దేసనా పవత్తాతి ఆహ ‘‘**ఏవం వుచ్చమానే**’’తిఆది.

అసమాహితసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩-౭. పఞ్చసిక్ఖాపదసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౯-౧౧౧. **సురామేరయసఞ్ఞాతన్తి** పిట్ఠసురాదిసురాసఞ్ఞాతం పుప్ఫాసవాదిమేరయసఞ్ఞాతఞ్చ. మజ్జనట్ఠేన **మజ్జం. సురామేరయమజ్జప్పమాదోతి వుచ్చతి** "మజ్జతి తేనా"తి కత్వా. **తస్మిం తిట్ఠన్తీతి** తస్మిం పమాదే పమజ్జనవసేన తిట్ఠన్తీతి అత్థో. సేసం తతియచతుత్థేసు సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి.

పఞ్చమే తాని పదాని సంవణ్ణేతుం "**పఞ్చమే**"తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ పాణో నామ వోహారతో సత్తో, పరమత్థతో జీవితిన్ద్రియం, తం **పాణం అతిపాతేన్తి** అతిచ్చ అన్తరేయేవ, అతిక్కమ్మ వా సత్థాదీహి అభిభవిత్వా పాతేన్తి సణికం పతితుం అదత్వా సీఘం పాతేన్తీతి అత్థో. కాయేన వాచాయ వా **అదిన్నం** పరసన్తకం. **ఆదియన్తీతి** గణ్హన్తి. **మిచ్ఛాతి** న సమ్మా, గారయ్హవసేన. **ముసాతి** అతథం వత్థు. **వదన్తీతి** విసంవాదనవసేన వదన్తి. పియసుఞ్ఞకరణతో **పిసుణా,** పిసతి వా పరే సత్తే, హింసతీతి అత్థో. **మమ్మచ్ఛేదికాతి** ఏతేన పరస్స మమ్మచ్ఛేదవసేన ఏకన్తఫరుససఞ్ఞోతనా **ఫరుసవాచా** నామాతి దస్సేతి. **అభిజ్ఝా**సద్దో లుబ్భనే నిరుళ్హోతి ఆహ "**పరభణ్డే లుబ్భనసీలాతి అత్థో**"తి. **బ్యాపన్నన్తి** దోసవసేన విపన్నం. పకతివిజహనేన **పూతిభూతం**. సాధూహి గరహితబ్బతం పత్తా "నత్థి దిన్న"న్తిఆదినయప్పవత్తా నత్థికాహేతుకఅకిరియదిట్ఠి **కమ్మపథపరియాపన్నా** నామ. మిచ్ఛత్తపరియాపన్నా సబ్బాపి లోకుత్తరమగ్గపటిపక్ఖా విపరీతదిట్ఠి.

తేసన్తి కమ్మపథానం. **వోహారతోతి** ఇన్ద్రియబద్ధం ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తిమత్తతో. **తిరచ్ఛానగతాదీసూతి ఆది**-సద్దేన పేతానం సఙ్గహో. పయోగవత్థుమహన్తతాదీహి **మహాసావజ్జతా** తేహి పచ్చయేహి ఉప్పజ్జమానాయ చేతనాయ బలవభావతో. యథావుత్తపచ్చయవిపరియాయేపి తంతంపచ్చయేహి చేతనాయ బలవభావవసేన **అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా** వా వేదితబ్బా. **ఇద్ధిమయోతి** కమ్మవిపాకిద్ధిమయో దాఠాకోటనాదీనం వియ.

మేథునసమాచారేసూతి సదారపరదారగమనవసేన దువిధేసు మేథునసమాచారేసు. తేపి హీనాధిముత్తికేహి కత్తబ్బతో కామా నామ. **మిచ్ఛాచారోతి** గారయ్హాచారో. గారయ్హతా చస్స ఏకన్తనిహీనతాయాతి ఆహ "**ఏకన్తనిన్దితో లామకాచారో**"తి **అసద్ధమ్మాధిప్పాయేనాతి** అసద్ధమ్మసేవనాధిప్పాయేన. **గోత్తరక్ఖితాతి** సగోత్తేహి రక్ఖితా. **ధమ్మరక్ఖితాతి** సహధమ్మేహి రక్ఖితా. సస్సామికా నామ **సారక్ఖా**. యస్సా గమనే దణ్డో ఠపితో, సా **సపరిదణ్డా**. భరియభావాయ ధనేన కీతా **ధనక్కీతా**. ఛన్దేన వసతీతి **ఛన్దవాసినీ**. భోగత్థం వసతీతి **భోగవాసినీ**. పటత్థం వసతీతి **పటవాసినీ**. ఉదకపత్తం ఆమసిత్వా గహితా **ఓదపత్తకినీ**. చుమ్బటం అపనేత్వా గహితా **ఓభటచుమ్బటా**. కరమరానీతా **ధజాహటా**. తఙ్ఖణికం గహితా **ముహుత్తికా**. అభిభవిత్వా వీతిక్కమో మిచ్ఛాచారో **మహాసావజ్జో,** న తథా ద్విన్నం సమానచ్ఛన్దతాయ. అభిభవిత్వా వీతిక్కమనే సతిపి మగ్గేనమగ్గపటిపత్తిఅధివాసనే పురిముప్పన్నసేవనాభిసన్ధిపయోగాభావతో మిచ్ఛాచారో న హోతి అభిభుయ్యమానస్సాతి వదన్తి. సేవనాచిత్తే సతి పయోగాభావో అప్పమాణం యేభుయ్యేన ఇత్థియా సేవనాపయోగస్స అభావతో. తథా సతి పురేతరం సేవనాచిత్తస్స ఉపట్ఠానేపి తస్సా మిచ్ఛాచారో న సియా, తథా పురిసస్సపి సేవనాపయోగాభావే. తస్మా అత్తనో రుచియా పవత్తితస్స వసేన తయో, బలక్కారేన పవత్తితస్స వసేన తయోతి సబ్బేపి అగ్గహితగ్గహణేన "**చత్తారో సమ్భారా**"తి వుత్తం.

ఆసేవనమన్దతాయాతి యాయ అకుసలచేతనాయ సమ్ఫం పలపతి, తస్సా ఇత్తరకాలతాయ పవత్తియా అనాసేవనాతి పరిదుబ్బలా హోతి చేతనా.

ఉపసగ్గవసేన అత్థవిసేసవాచినో ధాతుసద్దాతి **అభిజ్ఝాయతీ**తి పదస్స **పరభణ్డాభిముఖీ**తిఆదిఅత్థో వుత్తో. **తన్నిన్నతాయా**తి తస్మిం పరభణ్డే లుబ్భనవసేన నిన్నతాయ. అభిపుబ్బో ఝా-సద్దో లుబ్భనే నిరుళ్హోతి దట్ఠబ్బో. యస్స భణ్డం అభిజ్ఝాయతి, తస్స అప్పగుణతాయ **అప్పసావజ్జా,** మహాగుణతాయ **మహాసావజ్జా**తిఆదినా నయేన తత్థ అప్పసావజ్జమహాసావజ్జవిభాగో వేదితబ్బో. తేనాహ "**అదిన్నాదానం వియా**"తిఆది. **అత్తనో పరిణామనం** చిత్తేనేవాతి దట్ఠబ్బం.

హితసుఖం బ్యాపాదయతీతి యో నం ఉప్పాదేతి, యస్స ఉప్పాదేతి, తస్స సతి సమవాయే హితసుఖం వినాసేతి. **అహో వతా**తి ఇమినా యథా అభిజ్ఝానే వత్థునో ఏకన్తతో అత్తనో పరిణామనం దస్సితం , ఏవమిధాపి వత్థునో "అహో వతా"తి ఇమినా పరస్స వినాసచిన్తాయ ఏకన్తతో నియమితభావం దస్సేతి. ఏవఞ్హి నేసం దారుణప్పవత్తియా కమ్మపథప్పవత్తి.

యథాభుచ్చగహణాభావేనాతి యథాతచ్ఛగహణస్స అభావేన అనిచ్చాదిసభావస్స నిచ్చాదితో గహణేన. **మిచ్ఛా పస్సతీ**తి వితథం పస్సతి. **సమ్ఫప్పలాపో వియా**తి ఇమినా ఆసేవనస్స అప్పమహన్తతాహి మిచ్ఛాదిట్ఠియా అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా. **వత్థునో**తి గహితవత్థునో. **గహితాకారవిపరీతతా**తి మిచ్ఛాదిట్ఠియా గహితాకారస్స విపరీతతా. **తథాభావేనా**తి అత్తనో గహితాకారేనేవ తస్సా దిట్ఠియా, గహితస్స వా వత్థునో **ఉపట్ఠానం** "ఏవమేతం, న ఇతో అఞ్ఞథా"తి.

ధమ్మతోతి సభావతో. **కోట్ఠాసతో**తి చిత్తఙ్గకోట్ఠాసతో, యంకోట్ఠాసా హోన్తి, తతోతి అత్థో. **చేతనాధమ్మా వా**తి చేతనాసభావా ఏవ. **పటిపాటియా సత్తా**తి ఏత్థ నను చేతనా అభిధమ్మే కమ్మపథేసు న వుత్తాతి పటిపాటియా సత్తన్నం కమ్మపథభావో న యుత్తోతి? న, అవచనస్స అఞ్ఞహేతుకత్తా. న హి తత్థ చేతనాయ అకమ్మపథత్తా కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం, కదాచి పన కమ్మపథో హోతి, న సబ్బదాతి కమ్మపథభావస్స అనియతత్తా అవచనం. యదా, పనస్స కమ్మపథభావో హోతి, తదా కమ్మపథరాసిసఙ్గహో న నివారితో. ఏత్థాహ – యది చేతనాయ సబ్బదా కమ్మపథభావాభావతో అనియతో కమ్మపథభావోతి కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం, నను అభిజ్ఝాదీనమ్పి కమ్మపథభావం అప్పత్తానం అత్థితాయ అనియతో కమ్మపథభావోతి తేసమ్పి కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి, కమ్మపథతాతంసభాగతాహి తేసం తత్థ వుత్తత్తా. యది ఏవం చేతనాపి తత్థ వత్తబ్బా సియా? సచ్చమేతం. సా పన పాణాతిపాతాదికాతి పాకటో తస్సా కమ్మపథభావోతి న వుత్తా సియా. చేతనాయ హి "చేతనాహం, భిక్ఖవే, కమ్మం వదామి (అం॰ ని॰ ౬.౬౩; కథా॰ ౫౩౯) తివిధా, భిక్ఖవే, కాయసఞ్చేతనా అకుసలం కాయకమ్మ"న్తిఆదివచనతో (కథా॰ ౫౩౯) కమ్మభావో పాకటో. కమ్మంయేవ చ సుగతిదుగ్గతీనం తత్థుప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖానఞ్చ పథభావేన పవత్తం కమ్మపథోతి వుచ్చతీతి పాకటో, తస్సా కమ్మపథభావో. అభిజ్ఝాదీనం పన చేతనాసమీహనభావేన సుచరితదుచ్చరితభావో, చేతనాజనితపిట్ఠివట్టకభావేన సుగతిదుగ్గతితదుప్పజ్జనకసుఖదుక్ఖానం పథభావో చాతి, న తథా పాకటో కమ్మపథభావోతి, తే ఏవ తేన సభావేన దస్సేతుం అభిధమ్మే కమ్మపథరాసిభావేన వుత్తా. అతథాజాతియకత్తా వా చేతనా తేహి సద్ధిం న వుత్తాతి దట్ఠబ్బం. **మూలం పత్వా**తి మూలదేసనం పత్వా, మూలసభావేసు ధమ్మేసు దేసియమానేసూతి అత్థో.

అదిన్నాదానం సత్తారమ్మణన్తి ఇదం "పఞ్చ సిక్ఖాపదా పరిత్తారమ్మణా ఏవా"తి ఇమాయ పాళియా విరుజ్ఝతి. యఞ్హి పాణాతిపాతాదిదుస్సీల్యస్స ఆరమ్మణం, తదేవ తం వేరమణియా ఆరమ్మణం. వీతిక్కమితబ్బవత్థుతో ఏవ హి విరతీతి. "సత్తారమ్మణ"న్తి వా సత్తసఙ్ఖాతం సఙ్ఖారారమ్మణమేవ ఉపాదాయ వుత్తత్తా న కోచి విరోధో. తథా హి వుత్తం

సమ్మోహవినోదనియం (విభ. అట్ఠ. ౭౧౪) "యాని సిక్ఖాపదాని ఏత్థ 'సత్తారమ్మణానీ'తి వుత్తాని, తాని యస్మా 'సత్తో'తి'తి సఙ్ఖం గతే సఙ్ఖారేయేవ ఆరమ్మణం కరోన్తీ"తి. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో. విసభాగవత్థునో "ఇత్థిపురిసా"తి గహేతబ్బతో **సత్తారమ్మణోతిపి ఏకే**. "ఏకో దిట్ఠో, ద్వే సుతా"తిఆదినా సమ్పప్పలపనే **దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేన. తథా అభిజ్ఝాతి** ఏత్థ **తథా**-సద్దో "దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేనా"తి ఇదమ్పి ఉపసంహరతి, న సత్తసఙ్ఖారారమ్మణతం ఏవ దస్సనాదివసేన అభిజ్ఝాయనతో. "నత్థి సత్తా ఓపపాతికా"తి పవత్తమానాపి మిచ్ఛాదిట్ఠి తేభూమకధమ్మారమ్మణా ఏవాతి అధిప్పాయేన తస్సా సఙ్ఖారారమ్మణతా వుత్తా. కథం పన మిచ్ఛాదిట్ఠియా మహగ్గతప్పత్తా ధమ్మా ఆరమ్మణం హోన్తీతి? సాధారణతో. నత్థి సుకటదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకోతి హి పవత్తమానాయ అత్థతో రూపారూపావచరధమ్మాపి గహితావ హోన్తీతి.

సుఖబహులతాయ రాజానో హసమానాపి "చోరం ఘాతేథా"తి వదన్తి, హాసో పన తేసం అఞ్ఞవిసయోతి ఆహ "**సన్నిట్ఠాపకచేతనా పన నేసం దుక్ఖసమ్పయుత్తావ హోతీ**"తి. **మజ్ఝత్తవేదనో న హోతి,** సుఖవేదనోవ. తత్థ "కామానం సముదయా"తిఆదినా వేదనాభేదో వేదితబ్బో. లోభసముట్ఠానో ముసావాదో సుఖవేదనో వా సియా మజ్ఝత్తవేదనో వా, దోససముట్ఠానో దుక్ఖవేదనో వాతి **ముసావాదో తివేదనో** సియా. ఇమినా నయేన సేసేసుపి యథారహం వేదనానం "లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయా"తిఆదినా భేదో వేదితబ్బో.

పాణాతిపాతో దోసమోహవసేన ద్విమూలకోతి సమ్పయుత్తమూలమేవ సన్ధాయ వుత్తం. తస్స హి మూలట్ఠేన ఉపకారభావో దోసవిసేసో, నిదానమూలే పన గయ్హమానే లోభమోహవసేనపి వట్టతి. సమ్మూళ్హో ఆమిసకిఞ్జక్ఖకామోపి హి పాణం హనతి. తేనేవాహ "లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయా"తిఆది (అ॰ ని॰ ౩.౩౪). సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

అసమాదిన్నసీలస్స సమ్పత్తతో యథాఉపట్ఠితవీతిక్కమితబ్బవత్థుతో విరతి **సమ్పత్తవిరతి**. సమాదానేన ఉప్పన్నా విరతి **సమాదానవిరతి**. కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనవసేన పవత్తా మగ్గసమ్పయుత్తా విరతి **సముచ్ఛేదవిరతి**. కామఞ్చేత్థ పాళియం విరతియోవ ఆగతా, సిక్ఖాపదవిభఙ్గే పన చేతనాపి ఆహరిత్వా దస్సితాతి తదుభయమ్పి గణ్హన్తో "**చేతనాపి వట్టన్తి విరతియోపీ**"తి ఆహ.

అదుస్సీల్యారమ్మణా జీవితిన్ద్రియాదిఆరమ్మణా కథం దుస్సీల్యాని పజహన్తీతి దస్సేతుం "**యథా పనా**"తిఆది వుత్తం. పాణాతిపాతాదీహి విరమణవసేన పవత్తనతో తదారమ్మణభావేనేవ తాని పజహన్తి. న హి తదేవ ఆరబ్భ తం పజహితుం సక్కా తతో అనిస్సటభావతో.

అనభిజ్ఝా...పే॰... విరమన్తస్సాతి అభిజ్ఝం పజహన్తస్సాతి అత్థో. న హి మనోదుచ్చరితతో విరతి అత్థి అనభిజ్ఝాదీహేవ తప్పహానసిద్ధితో.

పఞ్చసిక్ఖాపదసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. దసఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. మిచ్ఛత్తసమ్మత్తవసేనాతి ఏత్థ మిచ్ఛాభావో **మిచ్ఛత్తం,** తథా సమ్మాభావో **సమ్మత్తం**. తథా తథా పవత్తా అకుసలక్ఖన్ధావ మిచ్ఛాసతి, ఏవం మిచ్ఛాఞాణమ్పి దట్ఠబ్బం. న హి ఞాణస్స మిచ్ఛాభావో నామ అత్థి. తస్మా

మిచ్ఛాఞాణినోతి మిచ్ఛాసఞ్ఞాణాతి అత్థో, అయోనిసో పవత్తచిత్తుప్పాదాతి అధిప్పాయో. **మిచ్ఛాపచ్చవేక్ఖణేనాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదీనం మిచ్ఛా అయోనిసో పచ్చవేక్ఖణేన. **కుసలవిముత్తీతి** పకతిపురిససన్తరజాననం, గుణవియుత్తస్స అత్తనో సకత్తని అవట్ఠానన్తి ఏవమాదిం అకుసలపవత్తిం "కుసలవిముత్తీ"తి గహేత్వా ఠితా మిచ్ఛావిముత్తికా. **సమ్మాపచ్చవేక్ఖణాతి** ఝానవిమోక్ఖాదీసు సమ్మా అవిపరీతం పవత్తా పచ్చవేక్ఖణా.

దసఙ్గసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧. చతుధాతుసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪. **పతిట్ఠాధాతూతి** సహజాతానం ధమ్మానం పతిట్ఠాభూతా ధాతు. **ఆబన్ధనధాతూతి** నహానియచుణ్ణస్స ఉదకం వియ సహజాతధమ్మానం ఆబన్ధనభూతా ధాతు. **పరిపాచనధాతూతి** సూరియో ఫలాదీనం వియ సహజాతధమ్మానం పరిపాచనభూతా ధాతు. **విత్థమ్భనధాతూతి** దుతియో వియ సహజాతధమ్మానం విత్థమ్భనభూతా ధాతు. కేసాదయో **వీసతి కోట్ఠాసా. ఆది**-సద్దేన పిత్తాదయో సన్తప్పనాదయో ఉద్ధఙ్గమా వాతాదయో గహితా. **ఏతాతి** ధాతుయో.

చతుధాతుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పుబ్బేసమ్బోధసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. అయం పథవీధాతుం నిస్సాయ తం ఆరబ్భ పవత్తో **అస్సాదో. ఏవం పవత్తానన్తి** ఏవం కాయే పభావస్స పవేదనవసేనేవ పవత్తానం. **హుత్వా అభావాకారేనాతి** పుబ్బే అవిజ్జమానా పచ్చయసామగ్గియా హుత్వా ఉప్పజ్జిత్వా పున భఙ్గుపగమనతో ఉద్ధం అభావాకారేన. న నిచ్చాతి **అనిచ్చా** అద్ధువత్తా, ధువం నిచ్చం. **పటిపీళనాకారేనాతి** ఉదయబ్బయవసేన అభిణ్హం పీళనాకారేన దుక్ఖట్ఠేన. **సభావవిగమాకారేనాతి** అత్తనో సభావస్స విగచ్ఛనాకారేన. సభావధమ్మా హి అప్పమత్తం ఖణం పత్వా నిరుజ్ఝన్తి. తస్మా తే "జరాయ మరణేన చా"తి ద్వేధా విపరిణమన్తి. తేనాహ "**విపరిణామధమ్మా**"తి. ఆదీనం వాతి పవత్తేతీతి **ఆదీనవో,** పరమకాపఞ్ఞతా. **వినీయతీతి** వూపసమీయతి. అచ్చన్తప్పహానవసేన నిస్సరతి ఏతేనాతి **నిస్సరణం.**

సాయం నిపన్నా సబ్బరత్తిం ఖేపేత్వా **పాతో ఉట్ఠహామ, మాసపుణ్ణఘటో వియ నో సరీరం** నిస్సన్దాభావతో.

ఫుసితమత్తేసుపీతి ఉదకస్స ఫుసితమత్తేసుపి.

అతినామేన్తి కాలం. **ఏవం** వుత్తనయేన **పవత్తా** పుగ్గలా **ఏతా** పథవీధాతుఆదయో **అస్సాదేన్తి నామ** అభిరతివసేన తత్థ ఆకఙ్ఖుప్పాదనతో.

అభివిసిట్ఠేన ఞాణేనాతి అగ్గమగ్గఞాణేన. రుక్ఖో **బోధి** "బుజ్ఝతి ఏత్థా"తి కత్వా. మగ్గో **బోధి** "బుజ్ఝతి ఏతేనా"తి కత్వా. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం **బోధి** సమ్మా సామఞ్చ సబ్బధమ్మానం బుజ్ఝనతో. నిబ్బానం **బోధి** బుజ్ఝితబ్బతో. **తేసన్తి** నిద్ధారణే సామివచనం. **సావకపారమీఞాణన్తి** సావకపారమీఞాణం యాథావతో దస్సనవత్థు.

అకుప్పాతి పటిపక్ఖేహి అకోపేతబ్బా. **కారణతోతి** అరియమగ్గతో. తతో హిస్స అకుప్పతా. తేనాహ **"సా హీ"**తిఆదీ. **ఆరమ్మణతోతి** నిబ్బానారమ్మణతో నిబ్బానారమ్మణానం లోకియసమాపత్తీనం అభావతో.

విత్థారవసేనాతి ఏకేకధాతువసేనాతి వదన్తి, ఏకేకిస్సా పన ధాతుయా లక్ఖణవిభత్తిదస్సనవసేన. **యన్తి** హేతుఅత్థే నిపాతో, యం నిమిత్తన్తి అత్థో. అస్సాదేతి ఏతేనాతి **అస్సాదో,** తణ్హా. **అయం పథవీధాతుయా అస్సాదోతి** ఏత్థ అయం-సద్దో "పహానపటివేధో"తి ఏత్థాపి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బో "అయం పహానపటివేధో పటివిజ్ఝితబ్బట్ఠేన సముదయసచ్చ"న్తి. ఏస నయో సేససచ్చేసుపి. **యాతి** యథావుత్తేసు అస్సాదో ఆదీనవో నిస్సరణన్తి ఇమేసు తీసు ఠానేసు పవత్తా యా దిట్ఠి…పే.… యో సమాధి, అయం భావనాపటివేధో మగ్గసచ్చన్తి వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం.

పుబ్బేసమ్బోధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. అచరింసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. యథా యావతా నిస్సరణపరియేసనట్ఠానే ఆదీనవపరియేసనా, ఏవం యావతా ఆదీనవపరియేసనట్ఠానే అస్సాదపరియేసనా సమ్మాపటిపన్నస్సాతి వుత్తం **"అచరిన్తి ఞాణచారేన అచరిం, అనుభవనచారేనా"**తి.

అచరింసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. నోచేదంసుత్తవణ్ణనా

౧౧౭. **నిస్సటాతిఆదీని** పదాని, **ఆదితో వుత్తపటిసేధేనాతి** "నేవా"తి ఏత్థ వుత్తేన నకారేన. తేనాహ **"న నిస్సటా"**తిఆది. **విమరియాదికతేనాతిఆది** చ ఏత్థ విహరణపేక్ఖణే కరణవచనం. **దుతియనయేతి** "యతో చ ఖో, భిక్ఖవే"తిఆదినా వుత్తనయే. కిలేసవట్టమరియాదాయ సబ్బసో అభావతో **నిమ్మరియాదికతేన** చిత్తేన. తేనాహ **"తత్థా"**తిఆది. **తీసూతి** దుతియాదీసు తీసు.

నోచేదంసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. ఏకన్తదుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౧౧౮. **ఏకన్తేనేవ దుక్ఖాతి** అవీచిమహానిరయో వియ ఏకన్తతో దుక్ఖా ఏవ సుఖేన అవోమిస్సా. **దుక్ఖేన అనుపతితాతి** దుక్ఖేనేవ సబ్బసో ఉపగతా. **దుక్ఖేన ఓక్కన్తాతి** బహిద్ధా వియ అన్తోపి దుక్ఖేన అవక్కన్తా అనుపవిట్ఠా. సుఖవేదనాపచ్చయతాయ ఇమాసం ధాతూనం సుఖతా వియ దుక్ఖవేదనాపచ్చయతాపి వేదితబ్బా, సఙ్ఖారదుక్ఖతా పన

సబ్బత్థ చరితా ఏవ . **సబ్బత్థాతి** సబ్బాసు ధాతూసు, సబ్బట్ఠానేసు వా. పఠమం సుఖం దస్సేత్వాపి పచ్ఛా దుక్ఖస్స కథితత్తా ‘‘**దుక్ఖలక్ఖణం కథిత**’’న్తి వుత్తం.

ఏకన్తదుక్ఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬-౧౦. అభినన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౯-౧౨౩. ఛట్ఠసత్తమేసు వట్టవివట్టం కథితం. అట్ఠకథాయం పన ‘‘**వివట్టం కథిత**’’న్తి వుత్తం . **తీసు** సుత్తేసు. **చతుసచ్చమేవాతి** చత్తారి సచ్చాని సమాహటాని చతుసచ్చన్తి తేసం ఏకజ్ఝం గహణం, నియమో పన తబ్బినిముత్తస్స పరమత్థస్స అభావతో.

అభినన్దసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుత్థవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

ధాతుసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౪. అనమతగ్గసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. తిణకట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. ఉపసగ్గో సమాసవిసయే ససాధనం కిరియం దస్సేతీతి వుత్తం ''**ఞాణేన అనుగన్త్వాపీ**''తి. **వస్ససతం వస్ససహస్సన్తి** నిదస్సనమత్తమేతం, తతో భియ్యోపి అనుగన్త్వా అనమతగ్గో ఏవ సంసారో. **అగ్గ**-సద్దో ఇధ మరియాదవచనో, అనుద్దేసికఞ్చేతం వచనన్తి ఆహ ''**అపరిచ్ఛిన్నపుబ్బాపరకోటికో**''తి. అఞ్ఞథా అన్తిమభవికపరిచ్ఛిన్నకతవిముత్తిపరిపాచనీయధమ్మాదీనం వసేన అపరిచ్ఛిన్నపుబ్బాపరకోటి న సక్కా వత్తుం. సంసరణం **సంసారో. పచ్ఛిమాపి న పఞ్ఞాయతి** అన్ధబాలానం వసేనాతి అధిప్పాయో. తేనాహ భగవా ''దీఘో బాలాన సంసారో''తి (ధ॰ ప॰ ౬౦). **వేమజ్ఝేయేవ పన సత్తా సంసరన్తి** పుబ్బాపరకోటీనం అలబ్భనీయత్తా. **అత్థో పరిత్తో హోతి** యథాభూతావబోధాభావతో. **బుద్ధసమయేతి** సాసనేతి అత్థో. **అత్థో మహా** యథాభూతావబోధిసమ్భవతో, అత్థస్స విపులతాయ తంసదిసా ఉపమా నత్థీతి పరిత్తంయేవ ఉపమం ఆహరన్తీతి అధిప్పాయో. ఇదాని వుత్తమేవత్థం ''**పాళియం హీ**''తిఆదినా సమత్థేతి. **మాతు మాతరోతి** మాతు మాతామహియో. **తస్సేవాతి** దుక్ఖస్సేవ. **తిబ్బన్తి** దుక్ఖపరియాయోతి.

తిణకట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పథవీసుత్తవణ్ణనా

౧౨౫. మహాపథవిన్తి అవిసేసేన అనవసేసపరియాదాయినీతి ఆహ ''**చక్కవాళపరియన్త**''న్తి. పరికప్పవచనఞ్చేతం.

పథవీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. అస్సుసుత్తవణ్ణనా

౧౨౬. కన్దనం ససద్దం, రోదనం పన కేవలమేవాతి ఆహ ''**కన్దన్తానన్తి ససద్దం రుదమానాన**''న్తి. **పవత్తన్తి** సన్దనవసేన పవత్తం. ''సినేరురస్మీహి పరిచ్ఛిన్నేసూ''తి సఙ్ఖేపేన వుత్తమత్థం వివరన్తో ''**సినేరుస్సా**''తిఆదిమాహ. **మణిమయన్తి** ఇన్దనీలమణిమయం. సినేరుస్స పుబ్బదక్ఖిణకోణసమపదేసా ''పుబ్బదక్ఖిణపస్సా''తి అధిప్పేతా. తేహి నిక్ఖన్తరజతరస్మియో ఇన్దనీలరస్మియో చ **ఏకతో హుత్వా. తాసం రస్మీనం అన్తరేసూతి** తాసం చతూహి కోణేహి నిక్ఖన్తరస్మీనం చతూసు అన్తరేసు. **చత్తారోతి** దక్ఖిణాదిభేదా చత్తారో మహాసముద్దా హోన్తి. **విలసనన్తి** విసేసేన ఖేపనం. కిం పన తన్తి ఆహ ''**వినాసోతి అత్థో**''తి.

అస్సుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఖీరసుత్తవణ్ణనా

౧౨౭. మాతుథఞ్ఞన్తి పీతం మాతుయా థనతో నిబ్బత్తఖీరం బహుతరన్తి వేదితబ్బం.

ఖీరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పబ్బతసుత్తవణ్ణనా

౧౨౮. "అనమతగ్గస్స సంసారస్స దీఘతమత్తా న సుకరం నసుకర"న్తి అట్ఠకథాపాఠో. **కథం నచ్ఛిన్దతీతి** కథం న పరియోసాపేతి, కాయచిపి గహణతాయాతి అధిప్పాయో. **తయో కప్పాసంసూతి** తయో ఏకకప్పాసంసూ. యేహి నం ఫుట్ఠం, తతోపి సుఖుమతరం **సాసపమత్తం** ఖీయేయ్య పబ్బతం సబ్బభాగేహి అతిచిరవేలం పరిమజ్జన్తే.

పబ్బతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. సాసపసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. నగరన్తి నగరసఙ్ఖేపేన పాకారేన పరిక్ఖిత్తతం సన్ధాయ వుత్తం. అన్తో పన సబ్బసో విచిత్తసాసపేహి ఏవ పుణ్ణం, ఏవం చుణ్ణికాబద్ధం. తేనాహ **''న పన...పే.... దట్ఠబ్బ''**న్తి.

సాసపసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. సావకసుత్తవణ్ణనా

౧౩౦. తస్స దివసట్ఠానతోతి భిక్ఖునో అనుస్సరిత్వా ఠితట్ఠానతో, తేన అనుస్సరితస్స సతసహస్సకప్పస్స అనన్తరకప్పతో పట్ఠాయాతి అత్థో. **ఏవన్తి** వుత్తప్పకారేన. **చత్తారోపి** భిక్ఖూ అభిఞ్ఞాలాభినో. **చత్తారి కప్పసతసహస్సాని** దివసే దివసే **అనుస్సరేయ్యున్తి** పరికప్పనవసేన వదన్తి.

సావకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. గఙ్గాసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. ఏతస్మిం అన్తరేతి ఏతస్మిం పభవసముద్దపదేసపరిచ్ఛిన్నే ఆయామతో పఞ్చయోజనసతికే అతిరేకయోజనసతికే వా ఠానే.

గఙ్గాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. దణ్డసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. నవమే **ఖిత్తోతి** పునప్పునం ఖిత్తో. ఏకవారఞ్హి ఖిత్తో మూలాదీసు ఏకేనేవ నిపతేయ్య. తథా సతి అధిప్పేతో పాతస్స అనియమో న నిదస్సితో సియా. తత్థ చ ధమ్మం సుణన్తా భిక్ఖూ మనుస్సలోకే, తే సన్ధాయ **''అస్మా లోకా''**తి ఆహ, తదఞ్ఞం సన్ధాయ **''పరలోక''**న్తి. తస్స తస్స వా పుగ్గలస్స యథాధిప్పేతో అయం లోకో, తదఞ్ఞో పరలోకో.

దణ్డసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. పుగ్గలసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. సమట్ఠికాలోతి సమేన ఆకారేన లద్ధబ్బఅట్ఠికాలో. **గిరిపరిక్ఖేపే**తి పఞ్చహి గిరీహి పరిక్ఖిత్తత్తా ''గిరిపరిక్ఖేపో''తి లద్ధనామే రాజగహే.

పుగ్గలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧. దుగ్గతసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. దుగ్గతన్తి కిచ్ఛజీవికత్తా సబ్బథా దుక్ఖం గతం ఉపగతం. తథాభూతో పన దలిద్దో వరాకో నామ హోతీతి వుత్తం ''**దలిద్దం కపణ**''న్తి. **హత్థపాదేహీ**తి నిదస్సనమత్తం, అఞ్ఞేహిపి సరీరావయవేహి దుస్సణ్ఠానేహి ఉపేతో దురుపేతో ఏవాతి.

దుగ్గతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. సుఖితసుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. సుఖితన్తి సఞ్జాతసుఖం. తేనాహ ''**సుఖసమప్పిత**''న్తిఆది. **సుసజ్జిత**న్తి సుఖుముపకరణేహి సబ్బథా సజ్జితం.

సుఖితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తింసమత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౩౬. ధుతఙ్గసమాదానవసేన, న అరఞ్ఞవాసాదిమత్తేన. **ససంయోజనా** సబ్బసో సంయోజనానం అప్పహీనత్తా, న పుథుజ్జనభావతో. **ఏకేకవణ్ణకాలోవ గహేతబ్బో**తి ఏతేన మహింసాదీనం రస్సదీఘపిఙ్గలాదీసు ఏకేకావేవ గహేత్వా దస్సేతి.

తింసమత్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪-౯. మాతుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౭-౧౪౨. లిఙ్గనియమేన చేవ చక్కవాళనియమేన చాతి ''పురిసానఞ్హి మాతుగామకాలో, మాతుగామానఞ్చ పురిసకాలో''తి యథా సత్తసన్తానే లిఙ్గనియమో నత్థి, ఏవం కదాచి ఇమస్మిం చక్కవాళే నిబ్బత్తన్తి, కదాచి అఞ్ఞతరస్మిన్తి చక్కవాళనియమోపి నత్థి. ఏవమేవ ఠితే

చక్కవాళే మాతుగామకాలే నమాతాభూతపుబ్బో నత్థీతిఆదినా లిఙ్గనియమేన చక్కవాళనియమో చ వేదితబ్బో. తేనాహ ''**తేసూ**''తిఆది.

మాతుసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. వేపుల్లపబ్బతసుత్తవణ్ణనా

౧౪౩. ఏకం అపదానం ఆహరిత్వా దస్సేతి “ఏవం సంవేగం జనేత్వా భిక్ఖూ విసేసం పాపేస్సామీ”తి. **చతూహేన ఆరోహన్తి** చతుయోజనుబ్బేధత్తా. **ద్విన్నం బుద్ధానన్తి** కకుసన్ధస్స కోణాగమనస్స చాతి ఇమేసం ద్విన్నం బుద్ధానం. “తివరా రోహితస్సా సుప్పియా”తి మనుస్సానం తస్మిం తస్మిం కాలే సమఞ్ఞా తత్థ దేసనామవసేన జాతాతి వేదితబ్బా, యథా ఏతరహి మాగధాతి.

పున వస్ససతన్తి పఠమవస్ససతతో ఉపరివస్ససతం జీవనకో నామ మనుస్సో నత్థి. **పరిహీనసదిసం కతం** దేసనాయ. **వడ్ఢిత్వాతి** దసవస్సాయుకభావతో పట్ఠాయ యావ అసఙ్ఖ్యేయ్యాయుకభావా వడ్ఢిత్వా. “పరిహీన”న్తి వత్వా తం పరిహీనభావం దస్సేన్తో ‘‘**కథ**’’న్తిఆదిమాహ. **యం ఆయుప్పమాణేసూతి** యత్తకం ఆయుప్పమాణేసూతి.

వేపుల్లపబ్బతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

అనమతగ్గసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౫. కస్సపసంయుత్తం

౧. సన్తుట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౧౪౪. **సన్తుట్ఠో**తి సకేన ఉచ్చావచేన పచ్చయేన సమమేవ చ తుస్సనకో. తేనాహ ''**ఇతరీతరేనా**''తిఆది. తత్థ దువిధం ఇతరీతరం – పాకతికం, ఇాణసఙ్జనితఞ్చాతి. తత్థ పాకతికం పటిక్ఖిపిత్వా ఇాణసఙ్జనితమేవ దస్సేన్తో ''**థూలసుఖుమా**''తిఆదిమాహ. ఇతరం వుచ్చతి హీనం పణీతతో అఞ్ఞత్తా. తథా పణీతమ్పి ఇతరం హీనతో అఞ్ఞత్తా. అపేక్ఖాసద్దా హి ఇతరీతరాతి. ఇతి యేన కేనచి హీనేన వా పణీతేన వా చీవరాదిపచ్చయేన సన్తుస్సితో తథాపవత్తో అలోభో ఇతరీతరపచ్చయసన్తోసో, తంసమఙ్గితాయ సన్తుట్ఠో. యథాలాభం అత్తనో లాభానురూపం సన్తోసో **యథాలాభసన్తోసో**. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. లబ్భతీతి వా లాభో, యో యో లాభో యథాలాభో, తేన సన్తోసో **యథాలాభసన్తోసో. బలన్తి** కాయబలం. **సారుప్పన్తి** భిక్ఖునో అనుచ్ఛవికతా.

యథాలద్ధతో అఞ్ఞస్స అపత్థనా నామ సియా అప్పిచ్ఛతాయ పవత్తిఆకారోతి తతో వినివత్తితమేవ సన్తోసస్స సరూపం దస్సేన్తో ''**లభన్తోపి న గణ్హాతీ**''తి ఆహ. **తం పరివత్తేత్వా**తి పకతిదుబ్బలాదీనం గరుచీవరం న ఫాసుభావావహం సరీరబాధావహఞ్చ హోతీతి పయోజనవసేన, నాత్రిచ్ఛతాదివసేన పరివత్తేత్వా. లహుకచీవరపరిభోగే సన్తోసవిరోధి న హోతీతి ఆహ ''**లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతీ**''తి. మహగ్ఘచీవరం బహూని వా చీవరాని లభిత్వా తాని విస్సజ్జేత్వా అఞ్ఞస్స గహణం యథాసారుప్పనయే ఠితత్తా న సన్తోసవిరోధీతి ఆహ ''**తేసం...పే.... ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతీ**''తి. ఏవం సేసపచ్చయేసు యథాబలయథాసారుప్పనిద్దేసేసు **అపి**-సద్దగ్గహణే అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

పకతీతి వాచాపకతిఆదికా. అవసేసనిద్దాయ అభిభూతత్తా పటిబుజ్ఝతో సహసా పాపకా వితక్కా పాతుభవన్తీతి.

ముత్తహరీతకన్తి గోముత్తపరిభావితం, పూతిభావేన వా ఛడ్డితత్తా ముత్తహరీతకం. **బుద్ధాదీహి వణ్ణిత**న్తి "పూతిముత్తభేసజ్జం నిస్సాయ యా పబ్బజ్జా"తిఆదినా సమ్మాసమ్బుద్ధాదీహి పసత్థం.

ఏకో ఏకచ్చో **సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం న కథేతి** సేయ్యథాపి ఆయస్మా బాకులత్థేరో. **న సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి** సేయ్యథాపి థేరో ఉపనన్దో సక్యపుత్తో. **నేవ సన్తుట్ఠో హోతి, న సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి** సేయ్యథాపి థేరో లాళుదాయీ. **అయన్తి** ఆయస్మా మహాకస్సపో. **అనేసనన్తి** అయోనిసో మిచ్ఛాజీవవసేన పచ్చయపరియేసనం. **ఉత్తసతీతి** "కథం ను ఖో లభేయ్య"న్తి జాతుత్తాసేన ఉత్తసతి. తథా **పరితస్సతి. అయన్తి** మహాకస్సపత్థేరో. **ఏవం** యథావుత్తఏకచ్చభిక్ఖు వియ **న పరితస్సతి,** అలాభపరిత్తాసేన విఘాతప్పత్తియా న పరిత్తాసం ఆపజ్జతి. లోభోయేవ ఆరమ్మణేన సద్ధిం గన్థనట్ఠేన బజ్ఝనట్ఠేన గేధో **లోభగేధో. ముచ్ఛన్తి** గేధం మోమూహత్తభావం. **ఆదీనవన్తి** దోసం. **నిస్సరణమేవాతి** చీవరే ఇదమత్థితాదస్సనపుబ్బకం అలగ్గభావసఙ్ఖాతనియ్యానమేవ పజానన్తో. **యథాలద్ధాదీనన్తి** యథాలద్ధపిణ్డపాతాదీనం. నిద్ధారణే చేతం సామివచనం.

యథా మహాకస్సపత్థేరోతి అత్తనా వత్తబ్బనియామేన వదతి, భగవతా పన వత్తబ్బనియామేన "యథా కస్సపో భిక్ఖూ"తి భవితబ్బం. **కస్సపేన** నిదస్సనభూతేన. **కథనం నామ భారో** "ముత్తో మోచేయ్య"న్తి పటిఞ్ఞానురూపత్తా. **పటిపత్తిం**

పరిపూరం కత్వా పూరణం భారో సత్థు ఆణాయ సిరసా సమ్పటిచ్ఛితబ్బతో.

సన్తుట్ఠసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అనోత్తప్పీసుత్తవణ్ణనా

౧౪౩. **తేన రహితోతి** తేన సమ్మావాయామేన రహితో. **నిబ్భయోతి** భయరహితో. కుసలానుప్పాదనమ్పి హి సావజ్జమేవ అఞ్ఞాణాలసియహేతుకత్తా. **సమ్బుజ్ఝనత్థాయాతి** అరియమగ్గేహి సమ్బుజ్ఝనాయ. **యోగేహి ఖేమం** తేహి అనుపద్దుతత్తా.

మనుఞ్ఞవత్థున్తి మనోరమం లోభుప్పత్తికారణం. **యథా వా తథా వాతి** సుభసుఖాదివసేన. **తేతి** లోభాదయో. **అనుప్పన్నాతి వేదితబ్బా** తథారూపే వత్థారమ్మణే తథా అనుప్పన్నపుబ్బత్తా. **అఞ్ఞథాతి** వుత్తనయేనేవ వత్థారమ్మణేహి అయోజేత్వా గయ్హమానే. **వత్థుమ్పీతి** ఉపట్ఠాకాదిచీవరాదివత్థుమ్హి. **ఆరమ్మణేతి** మనాపియాదిభేదే ఆరమ్మణే. **తాదిసేన పచ్చయేనాతి** అయోనిసోమనసికారసతివోస్సగ్గాదిపచ్చయేన . **ఇమేతి** వుత్తనయేన పచ్చయలాభేన పచ్ఛా ఉప్పజ్జమానా పాళియం తథా వుత్తాతి దట్ఠబ్బం. ఏవం ఉప్పజ్జమానతాయ **నప్పహీయన్తి నామ**. అనుప్పాదో హి పరమత్థతో పహానం కథితం, తస్మా తత్థ కథితనయేనేవ గహేతబ్బన్తి అధిప్పాయో.

అప్పటిలద్ధాతి అనుప్పత్తియా. **తేతి** యథావుత్తసీలాదిఅనవజ్జధమ్మా. **పటిలద్ధాతి** అధిగతా. "సీలాదిధమ్మా"తి ఏత్థ యది మగ్గఫలానిపి గహితాని, అథ కస్మా "పరిహానివసేనా"తి వుత్తన్తి ఆహ **"ఏత్థ చా"**తిఆది. **ఇమస్స పన సమ్మప్పధానస్సాతి** చతుత్థస్స సమ్మప్పధానస్స వసేన. **అయం దేసనాతి** "ఉప్పన్నా మే కుసలా ధమ్మా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యు"న్తి అయం దేసనా కతా. **దుతియమగ్గో వా...పే.... సంవత్తేయ్యాతి** ఇదం ఆయతిం సత్తసు అత్తభావేసు ఉప్పజ్జమానదుక్ఖసఙ్ఖాతఅనత్థుప్పత్తిం సన్ధాయ వుత్తం. "ఆతాపీ ఓత్తప్పీ భబ్బో సమ్బోధాయా"తిఆదివచనతో **"ఇమే చత్తారో సమ్మప్పధానా పుబ్బభాగవిపస్సనావసేన కథితా"**తి వుత్తం.

అనోత్తప్పీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. చన్దూపమసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. పియమనాపనిచ్చనవకాదిగుణేహి చన్దో ఉపమా ఏతేసన్తి **చన్దూపమా. సన్థవాదీని** పదాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనాని. **పరియుట్ఠానం** పున చిత్తే కిలేసాధిగమో. సబ్బేహిపి పదేహి కత్థచి సత్తే అనురోధవిరోధాభావమాహ. అత్తనో పన సోమ్మభావేన **మహాజనస్స పియో మనాపో**. యదత్థమేత్థ చన్దూపమా ఆహటా, తం దస్సేన్తో **"ఏవ"**న్తిఆదిమాహ. న కేవలం చన్దూపమతాయ ఏత్తకో ఏవ గుణో, అథ ఖో అఞ్ఞోపి సన్తీతి తే దస్సేతుం **"అపిచా"**తిఆది వుత్తం. **ఏవమాదీహీతి ఆది**-సద్దేన యథా. చన్దో లోకానుగ్గహేన అజవీథిఆదికా నానావీథియో పటిపజ్జతి, ఏవం భిక్ఖు తం తం దిసం ఉపగచ్ఛతి కులానుద్దయాయ. యథా చన్దో కణ్హపక్ఖతో సుక్కపక్ఖం ఉపగచ్ఛన్తో కలాహి వడ్ఢమానో హుత్వా నిచ్చనవో హోతి, ఏవం భిక్ఖు కణ్హపక్ఖం పహాయ సుక్కపక్ఖం ఉపగన్త్వా గుణేహి వడ్ఢమానో లోకస్స వా పామోజ్జపాసంసత్థో నిచ్చనవతాయ చన్దసమచిత్తో అభునుపసమ్పన్నో వియ చ నిచ్చనవో హుత్వా చరతి.

అపకస్సిత్వాతి కిలేసకామవత్థుకామేహి వివేచేత్వా. తం నేక్ఖమ్మాభిముఖం కాయచిత్తానం ఆకడ్ఢనం కాయతో అపనయనఞ్చ హోతీతి ఆహ ''**ఆకడ్ఢిత్వా అపనేత్వాతి అత్థో**''తి. చతుక్కఞ్చేత్థ సమ్భవతీతి తం దస్సేతుం ''**యో హి భిక్ఖూ**''తిఆది వుత్తం.

నిచ్చనవయాతి "నిచ్చనవకా"ఇచ్చేవ వుత్తం హోతి. క-సద్దేన హి పదం వడ్ఢితం, క-కారస్స చ య-కారాదేసో. **ఏవం విచరింసూతి** కిఞ్చక్ఖవసేన పరిగ్గహాభావేన యథా ఇమే, ఏవం విచరింసు అఞ్ఞేతి అనుకమ్పమానా.

ద్వేభాతికవత్థూతి ద్వేభాతికత్థేరపటిబద్ధం వత్థుం. **అప్పతిరూపకరణన్తి** భిక్ఖూనం అసారుప్పకరణం. **ఆధాయిత్వాతి** ఆరోపనం ఠపేత్వా. **తథాతి** యథా సఙ్ఘమజ్ఝే గణమజ్ఝే చ, తథా వుడ్ఢతరే పుగ్గలే అప్పతిరూపకరణం. **ఏవమాదీతి ఆది**-సద్దేన అన్తరఘరప్పవేసనే అఞ్ఞత్థ చ యథావుత్తతో అఞ్ఞం అసారుప్పకిరియం సఙ్గణ్హాతి. **తత్థేవాతి** సఙ్ఘమజ్ఝే గణమజ్ఝే **పుగ్గలస్స చ** వుడ్ఢస్స **సన్తికే.**

యథావుత్తేసు అఞ్ఞేసు చ **తేసు ఠానేసు. పాపిచ్ఛతాపి మనోపాగబ్భియన్తి** ఏతేనేవ కోధూపనాహాదీనం సముదాచారో మనోపాగబ్భియన్తి దస్సితం హోతి.

ఏకతో భారియన్తి పిట్ఠిపస్సతో ఓనతం. **వాయుపత్థమ్భన్తి** చిత్తసముట్ఠానవాయునా ఉపత్థమ్భనం. అనుబ్యేజేత్వా చిత్తన్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. చిత్తస్స హి తతో అనుబ్యేజనం తదనునయనం. తేనాహ ''**సమ్పియాయమానో ఓలోకేతీ**''తి. **వాయుపత్థమ్భకం గాహాపేత్వాతి** కాయం తథా ఉపత్థమ్భకం కత్వా.

ఓపమ్మసంసన్దనం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ. కామగిద్ధతాయ **హీనాధిముత్తికో,** అవిసుద్ధసీలాచారతాయ **మిచ్ఛాపటిపన్నో.**

అఙ్గులీహి నిక్ఖన్తపభా ఆకాససఞ్చలనేన దిగుణా హుత్వా ఆకాసే విచరింసూతి ఆహ ''**యమకవిజ్జుతం చారయమానో వియా**''తి. "ఆకాసే పాణిం చాలేసీ"తి పదస్స అఞ్ఞత్థ అనాగతత్తా ''**అసమ్భిన్నపద**''న్తి వుత్తం. **అత్తమనోతి** పీతిసోమనస్సేహి గహితమనో. యఞ్హి చిత్తం అనవజ్జం పీతిసోమనస్ససహితం, తం ససన్తకం హితసుఖావహత్తా. తేనాహ ''**సకమనో**''తిఆది. **న దోమనస్సేన...పే.... గహితమనో** సకచిత్తస్స తబ్బిరుద్ధత్తా. **పురిమనయేనేవాతి** "ఇదాని యో హీనాధిముత్తికో"తిఆదినా పుబ్బే వుత్తనయేనేవ.

పసన్నాకారన్తి పసన్నేహి కాతబ్బకిరియం. తం సరూపతో దస్సేతి ''**చీవరాదయో పచ్చయే దదేయ్యు**''న్తి. **తథభావాయాతి** యదత్థం భగవతా ధమ్మో దేసితో, యదత్థఞ్చ సాసనే పబ్బజ్జా, తదత్థాయ . **రక్ఖణభావన్తి** అపాయభయతో చ రక్ఖణజ్ఝాసయం. **చన్దోపమాదివసేనాతి ఆది**-సద్దేన ఆకాసే చలితపాణి వియ కత్థచి అలగ్గతాయ పరిసుద్ధజ్ఝాసయతా సత్తేసు కారుఞ్ఞన్తి ఏవమాదీనం సఙ్గహో.

చన్దూపమసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. కులూపకసుత్తవణ్ణనా

౧౪౭. కులాని ఉపగచ్ఛతీతి **కులూపకో. సన్దీయతీతి** సబ్బసో దీయతి, అవఖణ్డీయతీతి అత్థో. సా పన అవఖణ్డియనా దుక్ఖాపనా అట్టియనా హోతీతి వుత్తం ‘‘**అట్టీయతీ**’’తి. తేనాహ భగవా ‘‘సో తతోనిదానం దుక్ఖం దోమనస్సం పటిసంవేదయతీ’’తి. **వుత్తనయానుసారేన** హేట్ఠా వుత్తనయస్స అనుసరణేన.

కులూపకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. జిణ్ణసుత్తవణ్ణనా

౧౪౮. ఛిన్నభిన్నట్ఠానే ఛిద్దస్స అపుథులత్తా అగ్గళం అదత్వావ సుత్తేన సంసిబ్బనమత్తేన అగ్గళదానేన చ ఛిద్దే పుథులే. **నిబ్బసనానీతి** చిరనిసేవితవసనకిచ్చాని, పరిభోగజిణ్ణానీతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**పుబ్బే...పే.... లద్ధనామానీ**’’తి, సఞ్ఞాపుబ్బకో విధి అనిచ్చోతి ‘‘**గహపతానీ**’’తి వుత్తం యథా ‘‘వీరియ’’న్తి.

సేనాపతిన్తి సేనాపతిభావినం, సేనాపచ్చారహన్తి అత్థో. **అత్తనో కమ్మేనాతి** అత్తనా కాతబ్బకమ్మేన. **సోతి** సత్థా. **తస్మిన్తి** మహాకస్సపత్థేరే కరోతీతి సమ్బన్ధో. **న కరోతీతి** వుత్తమత్థం వివరన్తో ‘‘**కస్మా**’’తిఆదిమాహ. యది సత్థా ధుతఙ్గాని న విస్సజ్జాపేతుకామో, అథ కస్మా ‘‘జిణ్ణోసి దాని త్వ’’న్తిఆదిమవోచాతి ఆహ ‘‘**యథా పనా**’’తిఆది.

దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారన్తి ఇమస్మింయేవ అత్తభావే ఫాసువిహారం. **అమానుసికా సవనరతీతి** అతిక్కన్తమానుసికాయ అరఞ్ఞసద్దుప్పత్తియా అరఞ్ఞేహం వసామీతి వివేకవాసూపనిస్సయాధీనసద్దసవనపచ్చయా ధమ్మరతి ఉప్పజ్జతి. **అపరోతి** అఞ్ఞో, దుతియోతి అత్థో. **తత్థేవాతి** తస్మింయేవ ఏకస్స విహరణట్ఠానే విహరణసమయే చ ఫాసు భవతి చిత్తవివేకసమ్భవతో. తేనాహ ‘‘**ఏకస్స రమతో వనే**’’తి.

తథాతి యథా ఆరఞ్ఞికస్స రతి, తథా పిణ్డపాతికస్స లబ్భతి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో. ఏస నయో సేసేసు. అపిణ్డపాతికాధీనో ఇతరస్స విసేసజోతకోతి తమేవస్స విసేసం దస్సేతుం ‘‘**అకాలచారీ**’’తిఆది వుత్తం.

అమ్హాకం సలాకం గహేత్వా భత్తత్థాయ గేహం అనాగచ్ఛన్తస్స సత్తాహం న పాతేతబ్బన్తి సామికేహి దిన్నత్తా **సత్తాహం సలాకం న లభతి,** న కతికవసేన. పిణ్డచారికవత్తే అవత్తనతో ‘‘**యస్స చేసా**’’తిఆది వుత్తం.

పరమతరం కాతబ్బం యం, తం **వత్తం,** ఇతరం **పటివత్తం**. మహన్తం వా **వత్తం,** ఖుద్దకం **పటివత్తం**. కేచి ‘‘వత్తపటిపత్తి’’న్తి పఠన్తి, వత్తస్స కరణన్తి అత్థో. ఉద్ధరణ-అతిహరణ-వీతిహరణవోస్సజ్జన-సన్నిక్ఖేపన-సన్నిరుమ్భనానం వసేన **ఛ కోట్ఠాసే. గరుభావేనాతి** ధిరభావేన.

‘‘అముకస్మిం సేనాసనే వసన్తా బహుం వస్సావాసికం లభన్తీ’’తి తథా **న వస్సావాసికం పరియేసన్తో చరతి** వస్సావాసికస్సేవ అగ్గహణతో. తస్మా సేనాసనఫాసుకంయేవ చిన్తేతి. **తేన** బహుపరిక్ఖారభావేన **ఫాసువిహారో నత్థి** పరిక్ఖారానం రక్ఖణపటిజగ్గనాదిదుక్ఖబహులతాయ. **అప్పిచ్ఛాదీనన్తి** అప్పిచ్ఛసన్తుట్ఠాదీనంయేవ లబ్భతి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో.

జిణ్ణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౪౯. **అత్తనో ఠానేతి** సబ్రహ్మచారీనం ఓవాదకవిఞ్ఞాపకభావేన అత్తనో మహాసావకట్ఠానే ఠపనత్థం. అథ వా యస్మా "అహం దాని న చిరం ఠస్సామి, తథా సారిపుత్తమోగ్గల్లానా, అయం పన వీసంవస్ససతాయుకో, ఓవదన్తో అనుసాసన్తో మమచ్చయేన భిక్ఖూనం మయా కాతబ్బకిచ్చం కరిస్సతీ"తి అధిప్పాయేన భగవా ఇమం దేసనం ఆరభి. తస్మా **అత్తనో ఠానేతి** సత్థారా కాతబ్బఓవాదదాయకట్ఠానే. తేనాహ **"ఏవం పనస్సా"**తిఆది. యథాహ భగవా "ఓవద, కస్సప...పే.... త్వం వా"తి. **దుక్ఖేన వత్తబ్బా** అప్పదక్ఖిణగ్గాహిభావతో. **దుబ్బచభావకరణేహీతి** కోధూపనాహాదీహి. అనుసాసనియా పదక్ఖిణగ్గహణం నామ అనుధమ్మచరణం, ఛిన్నపటిపత్తి కతా వామగ్గాహో నామాతి ఆహ **"అనుసాసని"**న్తిఆది. **అతిక్కమ్మ వదన్తేతి** అఞ్ఞమఞ్ఞం అతిక్కమిత్వా అతిమఞ్ఞిత్వా వదన్తే. **బహుం భాసిస్సతీతి** ధమ్మం కథేన్తో కో విపులం కత్వా కథేస్సతి. **అసహితన్తి** పుబ్బేనాపరం నసహితం హేతుపమావిరహితం. **అమధురన్తి** న మధురం న కణ్ణసుఖం న పేమనీయం. **లహుఞ్ఞేవ ఉట్ఠాతి** అప్పవత్తనేన కూలట్ఠానం వియ తస్స కథనం.

ఓవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. దుతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౫౦. **ఓకప్పనసద్ధాతి** సద్ధేయ్యవత్థుం ఓగాహిత్వా "ఏవమేత"న్తి కప్పనసద్ధా. **కుసలధమ్మజాననపఞ్ఞాతి** అనవజ్జధమ్మానం సబ్బసో జాననపఞ్ఞా. **పరిహానన్తి** సబ్బాహి సమ్పత్తీహి పరిహానం. న హి కల్యాణమిత్తరహితస్స కాచి సమ్పత్తి నామ అత్థీతి.

దుతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. తతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౫౧. **పుబ్బేతి** పఠమబోధియం. **ఏతరహీతి** తతో పచ్ఛిమే కాలే. **కారణపట్ఠపనేతి** కారణారమ్భే. **తేసు** వుత్తగుణయుత్తేసు **థేరేసు. తస్మిన్తి** తస్మిం యథావుత్తగుణయుత్తే పుగ్గలే. **ఏవం సక్కారే కయిరమానేతి** "భద్దకో వతాయం భిక్ఖూ"తి ఆదరజాతేహి భిక్ఖూహి సక్కారే కయిరమానే. **ఇమే** సబ్రహ్మచారీ. "ఏహి భిక్ఖూ"తి తం భిక్ఖుం అత్తనో ముఖాభిముఖం కరోన్తా వదన్తి. **యఞ్హి తన్తి** ఏత్థ **తన్తి** నిపాతమత్తం **ఉపద్దవోతి** వుచ్చతి అనత్థజననతో. పత్థయతి భజతి బజ్ఝతీతి **పత్థనా,** అభిసజ్జోతి ఆహ **"అభిపత్థనాతి అధిమత్తపత్థనా"**తి.

తతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఝానాభిఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౧౫౨. **యావదేవాతి** ఇమినా సమానత్థం "యావదే"తి ఇదం పదన్తి ఆహ **"యావదే ఆకఙ్ఖామీతి యావదేవ ఇచ్ఛామీ"**తి. యదిచ్ఛకం ఝానసమాపత్తీసు వసీభావదస్సనత్థం తదేతం ఆరద్ధం. **విత్థారితమేవ,** తస్మా తత్థ విత్థారితమేవ

గహేతబ్బన్తి అధిప్పాయో. **ఆసవానం ఖయాతి** ఆసవానం ఖయహేతు అరియమగ్గేన సబ్బసో ఆసవానం ఖేపితత్తా. **అపచ్చయభూతన్తి** ఆరమ్మణపచ్చయభావేన అపచ్చయభూతం.

ఝానాభిఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఉపస్సయసుత్తవణ్ణనా

౧౫౩. లాభసక్కారహేతుపి ఏకచ్చే భిక్ఖూ భిక్ఖునుపస్సయం గన్త్వా భిక్ఖునియో ఓవదన్తి, ఏవమేవం అయం పన థేరో న లాభసక్కారహేతు భిక్ఖునుపస్సయగమనం యాచతి, అథ కస్మాతి ఆహ ‘‘**కమ్మట్ఠానత్థికా**’’తిఆది. ఏసో హి ఆనన్దత్థేరో ఉస్సుక్కాపేత్వా పటిపత్తిగుణం దస్సేన్తో యస్మా తా భిక్ఖునియో చతుసచ్చకమ్మట్ఠానికా, తస్మా పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం ఉదయబ్బయాదిపకాసనియా ధమ్మకథాయ విపస్సనాపటిపత్తిసమ్పదం దస్సేసి. అనిచ్చాదిలక్ఖణాని చేవ ఉదయబ్బయాదికే చ సమ్మా దస్సేసి. హత్థేన గహేత్వా వియ పచ్చక్ఖతో దస్సేసి. **సమాదపేసీతి** తత్థ లక్ఖణారమ్మణికవిపస్సనం సమాదపేసి. యథా వీథిపటిపన్నా హుత్వా పవత్తతి, ఏవం **గణ్హాపేసి. సముత్తేజేసీతి** విపస్సనాయ ఆరద్ధాయ సఙ్ఖారానం ఉదయబ్బయాదీసు ఉపట్ఠహన్తేసు యథాకాలం పగ్గహసముపేక్ఖణేహి బోజ్ఝఙ్గానం అనుపవత్తనేన భావనామజ్ఝిమవీథిం పాపేత్వా యథా విపస్సనాఞాణం సుప్పసన్నం హుత్వా వహతి, ఏవం ఇన్ద్రియానం విసదభావకరణేన విపస్సనాచిత్తం సమ్మా ఉత్తేజేసి, నిబ్బానవసేన వా సమాదపేసి. **సమ్పహంసేసీతి** తథా పవత్తియమానాయ విపస్సనాయ సముప్పవత్తభావనావసేన ఉపరి లద్ధబ్బభావనావసేన చిత్తం సమ్పహంసేసి, లద్ధస్సాదవసేన సుట్ఠు తోసేసి. ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

మనుతే పరిఞ్ఞాదివసేన సచ్చాని బుజ్ఝతీతి **ముని. తేతి** తం. ఉపయోగత్థే హి ఇదం సామివచనం. **ఉత్తరీతి** ఉపరి, తవ యథాభూతసభావతో పరతోతి అత్థో. పక్ఖపతితో అగతిగమనం **అతిరేకఓకాసో. ఉపపరిక్ఖీతి** అనువిచ్చ నివారకో న బహుమతో. **బుద్ధపటిభాగో** థేరో. ‘‘బాలా భిక్ఖునీ దుబ్భాసితం ఆహా’’తి అవత్వా ‘‘ఖమథ, భన్తే’’తి వదన్తేన పక్ఖపాతేన వియ వుత్తం హోతీతి ఆహ ‘‘**ఏకా భిక్ఖునీ న వారితా**’’తిఆది.

చుతా సలిఙ్గతో నట్ఠా, దేసన్తరపక్కమేన అదస్సనం న గతా. **కణ్టకసాఖా వియాతి** కురణ్టకఅపామగ్గకణ్టకలసికాహి సాఖా వియ.

ఉపస్సయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. చీవరసుత్తవణ్ణనా

౧౫౪. రాజగహస్స దక్ఖిణభాగే గిరి దక్ఖిణాగిరి ణ-కారే అ-కారస్స దీఘం కత్వా, తస్స దక్ఖిణభాగే జనపదోపి ‘‘**దక్ఖిణాగిరీ**’’తి వుచ్చతి, ‘‘గిరితో దక్ఖిణభాగో’’తి కత్వా. **ఏకదివసేనాతి** ఏకేన దివసేన ఉప్పబ్బాజేసుం తేసం సద్ధాపబ్బజితాభావతో.

యత్థ చత్తారో వా ఉత్తరి వా భిక్ఖూ అకప్పియనిమన్తనం సాదియిత్వా పఞ్చన్నం భోజనానం అఞ్ఞతరం భోజనం ఏకతో పటిగ్గణ్హిత్వా భుఞ్జన్తి, ఏతం గణభోజనం నామ, తం తిణ్ణం భిక్ఖూనం భుఞ్జితుం వట్టతీతి ‘‘**తికభోజనం పఞ్ఞత్త**’’న్తి వచనేన

గణభోజనం పటిక్ఖిత్తన్తి వుత్తం హోతి. తయో అత్థవసే పటిచ్చ అనుఞ్ఞాతత్తాపి ''**తికభోజన**''న్తి వదన్తి.

"దుమ్మఙ్కూనం నిగ్గహో ఏవ పేసలానం ఫాసువిహారో"తి ఇదం ఏకం అఙ్గం. తేనేవాహ ''**దుమ్మఙ్కూనం నిగ్గహేనేవా**''తిఆది. "యథా దేవదత్తో...పే.... సఙ్ఘం భిన్దేయ్యు"న్తి **ఇమినా కారణేన** తికభోజనం పఞ్ఞత్తం.

అథ కిఞ్చరహీతి అథ కస్మా త్వం అసమ్పన్నగణం బన్ధిత్వా చరసీతి అధిప్పాయో. అసమ్పన్నాయ పరిసాయ చారికాచరణం కులానుద్దయాయ న హోతి, కులానం ఘాతితత్తాతి అధిప్పాయేన థేరో ''**సస్సఘాతం మఞ్ఞే చరసీ**''తిఆదిమవోచ.

సోథేన్తో తస్సా అతివియ పరిసుద్ధభావదస్సనేన. **ఉద్దిసితుం న జానామి** తథా చిత్తస్సేవ అనుప్పన్నపుబ్బత్తా. **కిఞ్చనం** కిలేసవత్థు. సఙ్గహేతబ్బఖేత్తవత్థు **పలిబోధో,** ఆలయో అపేక్ఖా. **ఓకాసాభావతో**తి బహుకిచ్చకరణీయతాయ కుసలకిరియాయ ఓకాసాభావతో. **సన్నిపాతట్ఠానతో**తి సఙ్కేతం కత్వా వియ కిలేసరజానం తత్థ సన్నిజ్ఝపవత్తనతో.

సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియన్తి అధిసీలసిక్ఖాదిసిక్ఖత్తయసఙ్గహం బ్రహ్మం సేట్ఠం చరియం. ఖణ్డాదిభావాపాదనేన **అఖణ్డం కత్వా.** లక్ఖణవచనఞ్హేతం. కిఞ్చి సిక్ఖేకదేసం అసేసేత్వా ఏకన్తేనేవ పరిపూరేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిపుణ్ణం**. చిత్తుప్పాదమత్తమ్పి సంకిలేసమలం అనుప్పాదేత్వా అచ్చన్తమేవ విసుద్ధం కత్వా పరిహరితబ్బతాయ **ఏకన్తపరిసుద్ధం**. తతో ఏవ సఙ్ఖం వియ లిఖితన్తి **సఙ్ఖలిఖితం**. తేనాహ ''**లిఖితసఙ్ఖసదిస**''న్తి. దాఠికాపి తగ్గహణేనేవ గహేత్వా "మస్సు"త్వేవ వుత్తం, న ఏత్థ కేవలం మస్సుయేవాతి అత్థో. కసాయేన రత్తాని **కాసాయాని.**

వఙ్గసాటకోతి వఙ్గదేసే ఉప్పన్నసాటకో. **ఏసాతి** మహాకస్సపత్థేరో. **అభినీహారతో పట్ఠాయ** పణిధానతో పభుతి, అయం ఇదాని వుచ్చమానా. అగ్గసావకద్వయం ఉపాదాయ తతియత్తా ''**తతియసావక**''న్తి వుత్తం. **అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసతసహస్సన్తి** భిక్ఖూనం సతసహస్సఞ్చేవ సట్ఠిసహస్సాని చ అట్ఠ చ సహస్సాని.

అయఞ్చ అయఞ్చ గుణోతి సీలతో పట్ఠాయ యావ అగ్గఫలా గుణోతి కిత్తేన్తో మహాసముద్దం పూరయమానో వియ కథేసి.

కోలాహలన్తి దేవతాహి నిబ్బత్తితో కోలాహలో.

ఖుద్దకాదివసేన **పఞ్చవణ్ణా. తరణం వా హోతు మరణం వా**తి మహోఘం ఓగాహన్తో పురిసో వియ మచ్ఛేరసముద్దం ఉత్తరన్తో **పచ్ఛాపి...పే.... పాదమూలే ఠపేసి** భగవతో ధమ్మదేసనాయ మచ్ఛేరపహానస్స కథితత్తా.

సత్థు గుణా కథితా నామ హోన్తీతి వుత్తం ''**సత్థు గుణే కథేన్తస్సా**''తి. **తతో పట్ఠాయా**తి తదా సత్థు సమ్ముఖా ధమ్మస్సవనతో పట్ఠాయ.

తథాగతమఞ్చస్సాతి తథాగతస్స పరిభోగమఞ్చస్స. **దానం దత్వా** బ్రాహ్మణస్స **పురోహితట్ఠానే ఠపేసి. తాదిసస్సేవ** సేట్ఠినో **ధీతా హుత్వా.**

అదిన్నవిపాకస్సాతి పుబ్బే కతూపచితస్స సబ్బసో న దిన్నవిపాకస్స. **తస్స కమ్మస్సాతి** తస్స పచ్చేకబుద్ధస్స పత్తే పిణ్డపాతం ఛిన్దిత్వా కలలపూరణకమ్మస్స. తస్మింయేవ అత్తభావే **సత్తసు ఠానేసు** దుగ్గన్ధసరీరతాయ **పటినివత్తితా.**

ఇట్ఠకపన్తీతి సువణ్ణిట్ఠకపన్తి. **ఘటనిట్ఠకాయాతి** తస్స పన్తియం పఠమం ఠపితఇట్ఠకాయ సద్ధిం ఘటేతబ్బఇట్ఠకాయ ఊనా హోతి. **భద్దకే కాలేతి** ఈదిసియా ఇట్ఠకాయ ఇచ్ఛితకాలేయేవ ఆగతాసి. **తేన బన్ధనేనాతి** తేన సిలేససమ్బన్ధేన.

ఓలమ్బకాతి ముత్తామణిమయా ఓలమ్బకా. **పుఞ్ఞన్తి** నత్థి నో పుఞ్ఞం తం, యం నిమిత్తం యం కారణా ఇతో సుఖుమతరస్స పటిలాభో సియాతి అత్థో. **పుఞ్ఞనియామేనాతి** పుఞ్ఞానుభావసిద్ధేన నియామేన. నో చ **అస్స** బారాణసిరజ్జం దాతుం కతోకాసో.

ఫుస్సరథన్తి మఙ్గలరథం. ఉణ్హీసం వాలబీజనీ ఖగ్గో మణిపాదుకా సేతచ్ఛత్తన్తి **పఞ్చవిధం రాజకకుధభణ్డం** . సేతచ్ఛత్తం విసుం గహితం. దిబ్బవత్థం సాదియితుం పుఞ్ఞానుభావచోదితో "నను తాతా థూల"న్తిఆదిమాహ.

పఞ్చ చక్కమనసతానీతి ఏత్థ **ఇతి**-సద్దేన ఆదిఅత్థేన అగ్గిసాలాదీని పబ్బజితసారుప్పట్ఠానాని సఙ్గణ్హాతి.

సాధుకీళితన్తి అరియానం పరినిబ్బుతట్ఠానే కాతబ్బసక్కారం వదతి.

నప్పమజ్జి నిరోగా అయ్యాతి పుచ్ఛితాకారదస్సనం. **పరినిబ్బుతా దేవాతి** దేవీ పటివచనం అదాసి. **పటియాదేత్వాతి** నియ్యాతేత్వా. **సమణకపబ్బజ్జన్తి** సమితపాపేహి అరియేహి అనుట్ఠాతబ్బపబ్బజ్జం. సో హి రాజా పచ్చేకబుద్ధానం వేసస్స దిట్ఠత్తా "ఇదమేవ భద్దక"న్తి తాదిసంయేవ లిఙ్గం గణ్హి.

తత్థేవాతి బ్రహ్మలోకేయేవ. వీసతిమే వస్సే సమ్పత్తేతి ఆహరిత్వా సమ్బన్ధో. బ్రహ్మలోకతో ఆగన్త్వా నిబ్బత్తత్తా బ్రహ్మచరియాధికారస్స చిరకాలం సఙ్గహితత్తా **''ఏవరూపం కథం మా కథేథా''**తిఆదిమాహ.

వీసతి ధరణాని "నిక్ఖ"న్తి వదన్తి. అలభన్తో న వసామీతి సఞ్ఞాపేస్సామీతి సమ్బన్ధో.

ఇత్థాకరోతి ఇత్థిరతనస్స ఉప్పత్తిట్ఠానం. **అయ్యధీతాతి** అమ్హాకం అయ్యస్స ధీతా, భద్దకాపిలానీతి అత్థో. పసాదరూపేన నిబ్బిసిట్ఠతాయ "మహాగీవ"న్తి పటిమాయ సదిసభావమాహ. తేనాహ **''అయ్యధీతాయా''**తిఆది.

సమానపఞ్ఞన్తి సదిసపఞ్ఞం, కుమారస్స కుమారియా చ వుత్తన్తపఞ్ఞం. **ఇతో చ ఏత్తో చాతి** తే పురిసా సమాగమట్ఠానతో మగధరట్ఠే మహాతిత్థగామం మద్దరట్ఠే సాగలనగరఞ్చ ఉద్దిస్స పక్కమన్తా అఞ్ఞమఞ్ఞం విస్సజ్జేన్తా నామ హోన్తీతి "ఇతో చ ఏత్తో చ పేసేసు"న్తి వుత్తా.

పుప్ఫదామన్తి హత్థిహత్థప్పమాణం పుప్ఫదామం. **తాని** పుప్ఫదామాని. **తేతి** ఉభో భద్దా చేవ పిప్పలికుమారో చ. **లోకామిసేనాతి** గేహస్సితపేమేన, కామస్సాదేనాతి అత్థో. **అసంసట్ఠాతి** న సంసట్ఠా . విచారయింసు ఘటే జలన్తేన వియ పదీపేన అజ్ఝాసయేన సముజ్జలన్తేన విమోక్ఖబీజేన సముస్సాహితచిత్తా. **యన్తబద్ధానీతి** సస్ససమ్పాదనత్థం తత్థ తత్థ ఇట్ఠకద్వారకవాటయోజనవసేన యన్తబద్ధఉదకనిక్ఖమనతుమ్బాని. **కమ్మన్తోతి** కసికమ్మకరణట్ఠానం. **దాసగామాతి** దాసానం వసనగామా.

ఓసాపేత్వాతి పక్ఖిపిత్వా. **ఆకప్పకుత్తవసేనాతి** ఆకారవసేన కిరియావసేన చ. **అననుచ్ఛవికన్తి** పబ్బజితవేసస్స అననురూపం. **తస్స మత్థకేతి** ద్వేధాపథస్స ద్విధాభూతట్ఠానే.

ఏతేసం సఙ్గహం కాతుం వట్టతీతి నిసీదీతి సమ్బన్ధో. సా పన సత్థు తత్థ నిసజ్జా ఏదిసీతి దస్సేతుం ''**నిసీదన్తో పనా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ యా బుద్ధానం అపరిమితకాలసఙ్గహితా అచిన్తేయ్యాపరిమేయ్యపుఞ్ఞసమ్భారూపచయనిబ్బత్తా నిరూపితసభావబుద్ధగుణవిజ్జోతితా లక్ఖణానుబ్యఞ్జనసముజ్జలా బ్యామప్పభాకేతుమాలాలఙ్కతా సభావసిద్ధతాయ అకిత్తిమా రూపకాయసిరీ, తంయేవ మహాకస్సపస్స అదిట్ఠపుబ్బం పసాదసంవడ్ఢనత్థం అనిగ్గహేత్వా నిసిన్నో భగవా "బుద్ధవేసం గహేత్వా...పే.... నిసీదీ"తి వుత్తో. అసీతిహత్థం పదేసం బ్యాపేత్వా పవత్తియా "అసీతిహత్థా"తి వుత్తా. **సతసాఖోతి** బహుసాఖో అనేకసాఖో. **సువణ్ణవణ్ణో అహోసి** నిరన్తరం బుద్ధరస్మీహి సమన్తతో సమోకిణ్ణత్తా. **ఏవం** వుత్తప్పకారేన **వేదితబ్బా**.

రాజగహం నాళన్దన్తి చ సామిఅత్థే ఉపయోగవచనం అన్తరాసద్దయోగతోతి ఆహ ''**రాజగహస్స నాళన్దాయ చా**''తి. **న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సత్థారా భవితుం సక్కా** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి సత్తానం యథారహం అనుసాసనసమత్థస్స అఞ్ఞస్స సదేవకే అభావతో. **న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సుగతేన భవితుం సక్కా** సోభనగమనగుణగణయుత్తస్స అఞ్ఞస్స అభావతో. **న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన భవితుం సక్కా** సమ్మా సబ్బధమ్మానం సయమ్భుఞాణేన అభిసమ్బుద్ధస్స అభావతో. **ఇమినాతి** "సత్థా మే, భన్తే"తి ఇమినా వచనేన.

అజానమానోవ సబ్బఞ్ఞోయ్యన్తి అధిప్పాయో. **సబ్బచేతసాతి** సబ్బఅజ్ఝత్తికఙ్గపరిపుణ్ణచేతసా. **సమన్నాగతన్తి** సమ్పన్నం సమ్మదేవ అను అను ఆగతం ఉపగతం. **ఫలేయ్యాతి** విదాలేయ్య. **విలయన్తి** వినాసం.

ఏవం సిక్ఖితబ్బన్తి ఇదాని వుచ్చమానాకారేన. హిరోత్తప్పస్స బహులతా నామ విపులతాతి ఆహ ''**మహన్త**''న్తి. **పఠమతరమేవాతి** పగేవ ఉపసఙ్కమనతో. తథా అతిమానపహీనో అస్స, హిరిఓత్తప్పం యథా సణ్ఠాతి. **కుసలసన్నిస్సితన్తి** అనవజ్జధమ్మనిస్సితం. **అట్థికన్తి** తేన ధమ్మేన అట్థికం. ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా సవనచిత్తం "సబ్బచేతో"తి అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**చిత్తస్స థోకమ్పి బహి గన్తుం అదేన్తో**''తి. తేన సమోధానం దస్సేతి. **సబ్బేన...పే.... సమన్నాహరిత్వా** ఆరమ్భతో పభుతి యావ దేసనా నిప్ఫన్నా, తావ అన్తరన్తరా పవత్తేన సబ్బేన సమన్నాహారచిత్తేన ధమ్మంయేవ సమన్నాహరిత్వా. **ఠపితసోతోతి** ధమ్మే నిహితసోతో. **ఓదహిత్వాతి** అపిహితం కత్వా. **పఠమజ్ఝానవసేనాతి** ఇదం అసుభేసు తస్సేవ ఇజ్ఝతో, ఇతరత్థఞ్చ సుఖసమ్పయుత్తతా వుత్తా.

సంసారసాగరే పరిబ్భమన్తస్స ఇణట్ఠానే తిట్ఠన్తి కిలేసా ఆసవసభావాపాదనతోతి ఆహ ''**సరణోతి సకిలేసో**''తి. **చత్తారో హి పరిభోగాతిఆదీసు** యం వత్తబ్బం, తం విసుద్ధిమగ్గత్తం సంవణ్ణనాసు వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏత్థ చ భగవా పఠమం ఓవాదం థేరస్స బ్రాహ్మణజాతికత్తా జాతిమానపహానత్థమభాసి, దుతియం బాహుసచ్చం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకఅహంకారపహానత్థం, తతియం ఉపధిసమ్పత్తిం నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకఅత్తసినేహపహానత్థం. **అట్ఠమే దివసేతి** భగవతా సమాగతదివసతో అట్ఠమే దివసే.

మగ్గతో ఓక్కమనం పఠమతరం భగవతా సమాగతదివసేయేవ అహోసి. యది అరహత్తాధిగమో పచ్ఛా, అథ కస్మా పాళియం పగేవ సిద్ధం వియ వుత్తన్తి ఆహ ''**దేసనావారస్సా**''తిఆది. "సత్థాహమేవ ఖ్వాహం, ఆవుసో సరణో, రట్ఠపిణ్డం

భుఞ్జి”న్తి వత్వా అవసరప్పత్తం అరహత్తం పవేదేన్తో “అట్ఠమియా అఞ్ఞా ఉదపాదీ”తి ఆహ. అయమేత్థ దేసనావారస్స ఆగమో. తతో పరం భగవతా అత్తనో కతం అనుగ్గహం చీవరపరివత్తనం దస్సేన్తో “అథ ఖో, ఆవుసో”తిఆదిమాహ.

అన్తరేనాతి చతుగ్గుణం కత్వా పఞ్ఞత్తాయ సఙ్ఘాటియా అన్తరేన. **జాతిపంసుకూలికేన...పే.... భవితుం వట్టతీతి** ఏతేన పుబ్బే జాతిఆరఞ్ఞకగ్గహణేన చ తేరస ధుతఙ్గా గహితా ఏవాతి దట్ఠబ్బం. **అనుచ్ఛవికం కాతున్తి** అనురూపం పటిపత్తిం పటిపజ్జితుం. థేరో పారుపీతి సమ్బన్ధో.

భగవతో ఓవాదం భగవతో వా ధమ్మకాయం నిస్సాయ ఉరస్స వసేన జాతోతి **ఓరసో**. భగవతో వా ధమ్మసరీరస్స ముఖతో సత్తతింసబోధిపక్ఖియతో జాతో. తేనేవ ధమ్మజాతధమ్మనిమ్మితభావోపి సంవణ్ణితోతి దట్ఠబ్బో. ఓవాదధమ్మో ఏవ సత్థారా దాతబ్బతో థేరేన ఆదాతబ్బతో **ఓవాదధమ్మదాయాదో,** ఓవాదధమ్మదాయజ్జోతి అత్థో, తం అరహతీతి. ఏస నయో సేసపదేసుపి.

“పబ్బజ్జా చ పరిసోధితా”తి వత్వా తస్సా సమ్మదేవ సోధితభావం బ్యతిరేకముఖేన దస్సేతుం, ‘‘**ఆవుసో, యస్సా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవన్తి** యథా అహం లభిం, ఏవం సో సత్థు సన్తికా లభతీతి యోజనా. **సీహనాదం నదితున్తి** ఏత్థాపి సీహనాదనదనా నామ దేసనావ, థేరో సత్థారా అత్తనో కతానుగ్గహమేవ అనన్తరసుత్తే వుత్తనయేన ఉల్లిఙ్గేతి, న అఞ్ఞథా. న హి మహాథేరో కేవలం అత్తనో గుణానుభావం విభావేతి. **సేసన్తి** యం ఇధ అసంవణ్ణితం. **పురిమనయేనేవాతి** అనన్తరసుత్తే వుత్తనయేనేవ.

చీవరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. పరంమరణసుత్తవణ్ణనా

౧౫౫. యథా అతీతకప్పే అతీతాసు జాతీసు కమ్మకిలేసవసేన ఆగతో, తథా ఏతరహిపి ఆగతోతి **తథాగతో,** యథా యథా వా పన కమ్మం కతూపచితం, తథా తం తం అత్తభావం ఆగతో ఉపగతో ఉపపన్నోతి **తథాగతో,** సత్తోతి ఆహ ‘‘**తథాగతోతి సత్తో**’’తి. **ఏతన్తి** “ఏవం హోతి భవతి తిట్ఠతి సస్సతిసమ”న్తి ఏవం పవత్తం దిట్ఠిగతం. **అత్థసన్నిస్సితం న హోతీతి** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థతో సుఖన్తి పసత్థసన్నిస్సితం న హోతి. **ఆదిబ్రహ్మచరియకన్తి** ఏత్థ మగ్గబ్రహ్మచరియం అధిప్పేతం తస్స పధానభావతో. తస్స పన ఏతం దిట్ఠిగతం ఆదిపటిపదామత్తం న హోతి అనుపకారకత్తా విలోమనతో చ. తతో ఏవ ఇతరబ్రహ్మచరియస్సపి అనిస్సయోవ. సేసం వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

పరంమరణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౩. సద్ధమ్మప్పతిరూపకసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. ఆజానాతి హేట్ఠిమమగ్గేహి ఞాతమరియాదం అనతిక్కమిత్వావ జానాతి పటివిజ్ఝతీతి **అఞ్ఞా,** అగ్గమగ్గపఞ్ఞా. అఞ్ఞాస్స అయన్తి **అఞ్ఞా,** అరహత్తఫలం. తేనాహ ‘‘**అరహత్తే**’’తి.

ఓభాసేతి ఓభాసనిమిత్తం. "చిత్తం వికమ్పతీ"తి పదద్వయం ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **ఓభాసే**తి విసయభూతే. ఉపక్కిలేసేహి చిత్తం వికమ్పతీతి యోజనా. తేనాహ "**యేహి చిత్తం పవేధతీ**"తి. సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

ఉపట్ఠానేతి సతియం. **ఉపేక్ఖాయ చా**తి విపస్సనుపేక్ఖాయ చ. ఏత్థ చ విపస్సనాచిత్తసముట్ఠానసన్తానవినిముత్తం పభాసనం రూపాయతనం **ఓభాసో**. **ఞాణా**దయో విపస్సనాచిత్తసమ్పయుత్తావ. సకసకకిచ్చే సవిసేసో హుత్వా పవత్తో **అధిమోక్ఖో** సద్ధాధిమోక్ఖో. **ఉపట్ఠానం** సతి. **ఉపేక్ఖా**తి ఆవజ్జనుపేక్ఖా. సా హి ఆవజ్జనచిత్తసమ్పయుత్తా చేతనా. ఆవజ్జనఅజ్ఝుపేక్ఖనవసేన పవత్తియా ఇధ "ఆవజ్జనుపేక్ఖా"తి వుచ్చతి. పున **ఉపేక్ఖాయా**తి విపస్సనుపేక్ఖావ అనేన సమజ్ఝత్తతాయ ఏవం వుత్తా. **నికన్తి** నామ విపస్సనాయ నికామనా అపేక్ఖా. సుఖుమతరకిలేసో వా సియా దువిఞ్ఞేయ్యో.

ఇమాని దస ఠానానీతి ఇమాని ఓభాసాదీని ఉపక్కిలేసుప్పత్తియా ఠానాని ఉపక్కిలేసవత్థూని. **పఞ్ఞా యస్స పరిచితా**తి యస్స పఞ్ఞా పరిచితవతీ యాథావతో జానాతి. "ఇమాని నిస్సాయ అద్ధా మగ్గప్పత్తో ఫలప్పత్తో అహ"న్తి పవత్తఅధిమానో **ధమ్ముద్ధచ్చం** ధమ్మోపనిస్సయో విక్ఖేపో. తత్థ కుసలో హి తం యాథావతో జానన్తో **న చ తత్థ సమ్మోహం గచ్ఛతి**.

అధిగమసద్ధమ్మప్పతిరూపకం నామ అనధిగతే అధిగతమానిభావావహత్తా. యదగ్గేన విపస్సనాఞాణస్స ఉపక్కిలేసో, తదగ్గేన పటిపత్తిసద్ధమ్మప్పతిరూపకోతిపి సక్కా విఞ్ఞాతుం. **ధాతుకథా**తి మహాధాతుకథం వదతి. **వేదల్లపిటక**న్తి వేతుల్లపిటకం. తం నాగభవనతో ఆనీతన్తి వదన్తి. వాదభాసితన్తి అపరే. **అబుద్ధవచనం** బుద్ధవచనేన విరుజ్ఝనతో. న హి సమ్బుద్ధో పుబ్బాపరవిరుద్ధం వదతి. తత్థ సల్లం ఉపట్ఠపేన్తి కిలేసవినయం న సన్దిస్సతి, అఞ్ఞదత్థు కిలేసుప్పత్తియా పచ్చయో హోతీతి.

అవిక్కయమానన్తి విక్కయం అగచ్ఛన్తం. **త**న్తి సువణ్ణభణ్డం.

న సక్ఖింసు ఞాణస్స అవిసదభావతో. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి.

ఇదాని "భిక్ఖూ పటిసమ్భిదాప్పత్తా అహేసు"న్తిఆదినా వుత్తమేవ అత్థం కారణతో విభావేతుం పున "**పఠమబోధియం హి**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **పటిపత్తిం పూరయింసూ**తి అతీతే కదా తే పటిసమ్భిదావహం పటిపత్తిం పూరయింసు? పఠమబోధికాలికా భిక్ఖూ. న హి అత్తసమ్మాపణిధియా పుబ్బేకతపుఞ్ఞతాయ చ వినా తాదిసం భవతి. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. **తదా పటిపత్తిసద్ధమ్మో అన్తరహితో నామ భవిస్సతీ**తి ఏతేన అరియమగ్గేన ఆసన్నా ఏవ పుబ్బభాగపటిపదా పటిపత్తిసద్ధమ్మోతి దస్సేతి.

ద్వీసూతి సుత్తాభిధమ్మపిటకేసు అన్తరహితేసుపి. **అనన్తరహితమేవ** అధిసీలసిక్ఖాయం ఠితస్స ఇతరసిక్ఖాద్వయసముట్ఠాపితతో. **కిం కారణా**తి కేన కారణేన, అఞ్ఞస్మిం ధమ్మే అన్తరహితే అఞ్ఞతరస్స ధమ్మస్స అనన్తరధానం వుచ్చతీతి అధిప్పాయో. **పటిపత్తియా పచ్చయో హోతి** అనవసేసతో పటిపత్తిక్కమస్స పరిదీపనతో. **పటిపత్తి అధిగమస్స** పచ్చయో విసేసలక్ఖణపటివేధభావతో. **పరియత్తియేవ పమాణం** సాసనస్స ఠితియాతి అధిప్పాయో.

నను చ సాసనం ఓసక్కితం పరియత్తియా వత్తమానాయాతి అధిప్పాయో. **అనారాధకభిక్ఖూతి** సీలమత్తస్సపి న ఆరాధకో దుస్సీలో. **ఇమస్మిన్తి** ఇమస్మిం పాతిమోక్ఖే. **వత్తన్తాతి** "సీలం అకోపేత్వా ఠితా అత్థీ"తి పుచ్ఛి.

ఏతేసూతి ఏవం మహన్తేసు సకలం లోకం అజ్ఝోత్థరితుం సమత్థేసు చతూసు మహాభూతేసు. **తస్మాతి** యస్మా అఞ్ఞేన కేనచి అతిమహన్తేనపి సద్ధమ్మో న అన్తరధాయతి, సమయన్తరేన పన వత్తబ్బమేవ నత్థి, తస్మా. **ఏవమాహాతి** ఇదాని వుచ్చమానాకారం వదతి.

ఆదానం ఆది, ఆది ఏవ **ఆదికన్తి** ఆహ ''**ఆదికేనాతి ఆదానేనా**''తి. **హేట్ఠాగమనీయాతి** అధోభాగగమనీయా, అపాయదుక్ఖస్స సంసారదుక్ఖస్స చ నిబ్బత్తకాతి అత్థో. **గారవరహితాతి** గరుకారరహితా. పతిస్సయనం నీచభావేన పతిబద్ధవుత్తితా, పతిస్సో పతిస్సయోతి అత్థతో ఏకం, సో ఏతేసం నత్థీతి ఆహ ''**అప్పతిస్సాతి అప్పతిస్సయా అనీచవుత్తికా**''తి. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

సద్ధమ్మప్పతిరూపకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

కస్సపసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. లాభసక్కారసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. దారుణసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. **థద్ధో**తి కక్ఖళో అనిట్ఠస్స పదానతో. **చతుపచ్చయలాభో**తి చతున్నం పచ్చయానం పటిలాభో. **సక్కారో**తి తేహియేవ పచ్చయేహి సుసఙ్ఖతేహి పూజనా, సో పన అత్థతో సమ్పత్తియేవాతి ఆహ ‘‘**తేసంయేవ...పే.... లాభో**’’తి. **వణ్ణఘోసో**తి గుణకిత్తనా. అన్తరాయస్స అనతివత్తనతో **అన్తరాయికో** అనత్థావహత్తా.

దారుణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. బళిససుత్తవణ్ణనా

౧౫౮. బళిసేన చరతి, తేన వా జీవతీతి **బాళిసికో**. తేనాహ ‘‘**బళిసం గహేత్వా చరమానో**’’తి. **ఆమిసగత**న్తి ఆమిసూపగతం ఆమిసపతితం. తేనాహ ‘‘**ఆమిసమక్ఖిత**’’న్తి. భిన్నాధికరణానమ్పి బాహిరత్థసమాసో హోతేవాతి ఆహ ‘‘**ఆమిసే చక్ఖుదస్సన**’’న్తి. అయో వుచ్చతి సుఖం, తబ్బిధురతాయ **అనయో,** దుక్ఖన్తి ఆహ ‘‘**దుక్ఖం పత్తో**’’తి. **అస్సా**తి ఏతేన. కత్తుఅత్థే హి ఏతం సామివచనం. యథా కిలేసా వత్తన్తి, ఏవం పవత్తమానో పుగ్గలో కిలేసవిప్పయోగో న హోతీతి వుత్తం ‘‘**యథా కిలేసమారస్స కామో, ఏవం కత్తబ్బో**’’తి.

బళిససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩-౪. కుమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౯-౧౬౦. అట్ఠికచ్ఛపా వుచ్చన్తి యేసం కపాలమత్థకే తిఖిణా అట్ఠికోటి హోతి, తేసం సమూహో **అట్ఠికచ్ఛపకులం.** మచ్ఛకచ్ఛపాదీనం సరీరే లమ్బన్తీ పపతతీతి **పపతా,** వుచ్చమానాకారో అయకణ్టకో. **అయకోసకే**తి అయోమయకోసకే. **కణ్ణికసల్లసణ్ఠానో**తి అత్తనికాపనసల్లసణ్ఠానో. **అయకణ్టకో**తి అయోమయవఙ్కకణ్టకో. **నిక్ఖమతి** ఏత్థ అథావరతో. పవేసితమత్తో హి సో. **ఇదాని త్వం** “అమ్హాక”న్తి న వత్తబ్బో. **ఇతో అనన్తరసుత్తే**తి చతుత్థసుత్తమాహ.

కుమ్మసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. మీళ్హకసుత్తవణ్ణనా

౧౬౧. **మీళ్హకా**తి ఏవం ఇత్థిలిఙ్గవసేన వుచ్చమానా. **గూథపాణకా**తి గూథభక్ఖపాణకా. **అన్తో**తి కుచ్ఛియం.

మీళ్హకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. అసనిసుత్తవణ్ణనా

౧౬౨. “ఇమే లాభసక్కారం అనాహరన్తా జిఘచ్ఛాదిదుక్ఖం పాపుణన్తూ”తి ఏవం న సత్తానం దుక్ఖకామతాయ ఏవమాహాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **అనన్తదుక్ఖం అనుభోతి** అపరాపరం ఉప్పజ్జనకఅకుసలచిత్తానం బహుభావతో.

అసనిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. దిద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౬౩. అచ్ఛవిసయుత్తాతి వా దిద్ధే గతేన **గతదిద్ధేన.** తేనాహ ‘‘**విసమక్ఖితేనా**’’తి.

దిద్ధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౧౬౪. జరసిఙ్గాలోత్వేవ వుచ్చతి సరీరసోభాయ అభావతో. సరీరస్స ఉగ్గతకణ్టకత్తా **ఉక్కణ్టకేన నామ. ఫుటతీ**తి ఫలతి భిజ్జతి.

సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. వేరమ్భసుత్తవణ్ణనా

౧౬౫. కాయం న రక్ఖతి నామ ఛబ్బీసతియా సారుప్పానం పరిచ్చజనతో. **వాచం న రక్ఖతి నామ** రాగసామన్తా చ కోధసామన్తా చ యావ నిచ్ఛారణతో.

వేరమ్భసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. సగాథకసుత్తవణ్ణనా

౧౬౬. ‘‘**యస్స సక్కరియమానస్సా**’’తి ఏత్థ **అసక్కారేన చూభయ**న్తి అసక్కారేన చ ఉభయఞ్చ, కదాచి సక్కారేన, కదాచి అసక్కారేన కదాచి ఉభయేనాతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**అసక్కారేనా**’’తిఆది. సతతవిహారానం సమ్పత్తియా **సాతతికో**తి ఆహ ‘‘**అరహత్త...పే.... సుఖుమదిట్ఠీ**’’తిఆది. తథా హి సా “వజిరూపమఞాణ”న్తి వుచ్చతి. **ఆగతత్తా**తి ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జితుం తస్సా పుబ్బపరికమ్మం ఉపగతత్తా.

సగాథకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧-౨. సువణ్ణపాతిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౭-౧౬౮. చాలేతుం న సక్కోతి సీలపబ్బతసన్నిస్సితత్తా. **అఙ్గం వా కిచ్చం కరోతి** పగేవ సీలస్స ఛడ్డితత్తా. తతియాదీసు అపుబ్బం నత్థి.

సువణ్ణపాతిసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. తతియవగ్గో

౧. మాతుగామసుత్తవణ్ణనా

౧౭౦. యం విసభాగవత్థు పురిసస్స చిత్తం పరియాదాయ ఠాతుం సక్కోతీతి వుచ్చతి, తతో విసేసతో లాభసక్కారోవ సత్తానం చిత్తం పరియాదాయ ఠాతుం సక్కోతీతి దస్సేన్తో భగవా "న తస్స, భిక్ఖవే"తిఆదిమవోచాతి దస్సేన్తో "**న తస్సా**"తిఆదిమాహ.

మాతుగామసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. కల్యాణీసుత్తవణ్ణనా

౧౭౧. దుతియం ఉత్తానమేవ, తస్సేవ అత్థస్స కేవలం జనపదకల్యాణీవసేన వుత్తం.

కల్యాణీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩-౬. ఏకపుత్తకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౨-౧౭౫. సద్ధాతి అరియమగ్గేన ఆగతసద్ధా అధిప్పేతాతి ఆహ "**సోతాపన్నా**"తి.

ఏకపుత్తకసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. తతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౭౬. ఏవమాదీతి ఆది-సద్దేన బాహుసచ్చసంవరసీలాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **లాభసక్కారస్స సముదయం** ఉప్పత్తికారణం సముదయసచ్చవసేన దుక్ఖసచ్చస్స ఉప్పత్తిహేతుతావసేన.

తతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. ఛవిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౭. లాభసక్కారసిలోకో నరకాదీసు నిబ్బత్తేన్తోతి ఇదం తన్నిస్సయం కిలేసగణం సన్ధాయాహ. **నిబ్బత్తేన్తోతి** నిబ్బత్తాపేన్తో. **ఇమం** మనుస్స**అత్తభావం నాసేతి** మనుస్సత్తం పున నిబ్బత్తితుం అప్పదానవసేన. **తస్మాతి**

దుగ్గతినిబ్బత్తాపనతో ఇధ మరణదుక్ఖావహనతో చ.

ఛవిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. రజ్జుసుత్తవణ్ణనా

౧౭౮. ఖరా ఫరుసా ఛవిఆదీని ఛిన్దనే సమత్థా.

రజ్జుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౧౭౯. తం సన్ధాయాతి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారస్స ఓకాసాభావం సన్ధాయ.

భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧-౪. భిన్దిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౦-౧౮౩. దేవదత్తో సగ్గే వా నిబ్బత్తేయ్యాతిఆది పరికప్పవచనం. న హి పచ్చేకబోధియం నియతగతికో అన్తరా మగ్గఫలాని అధిగన్తుం భబ్బోతి. **నోతి** అనవజ్జధమ్మో. **అస్సాతి** దేవదత్తస్స. **సముచ్ఛేదమగమా** కతూపచితస్స మహతో పాపధమ్మస్స బలేన తస్మిం అత్తభావే సముచ్ఛేదభావతో, న అచ్చన్తాయ. అకుసలం నామేతం అబలం, కుసలం వియ న మహాబలం, తస్మా తస్మింయేవ అత్తభావే తాదిసానం పుగ్గలానం అతేకిచ్ఛతా, అఞ్ఞథా సమ్మత్తనియామో వియ మిచ్ఛత్తనియామో అచ్చన్తికో సియా. యది ఏవం వట్టఖాణుకజోతనా కథన్తి? ఆసేవనావసేన, తస్మా యథా ''సకిం నిముగ్గో నిముగ్గో ఏవ బాలో''తి వుత్తం, ఏవం వట్టఖాణుకజోతనా. యాదిసే హి పచ్చయే పటిచ్చ పుగ్గలో తం దస్సనం గణ్హి, తథా చ పటిపన్నో, పున అచిన్తప్పతివత్తే పచ్చయే పతితతో సీసుక్ఖిపనమస్స న హోతీతి న వత్తబ్బం.

భిన్దిసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. అచిరపక్కన్తసుత్తవణ్ణనా

౧౮౪. కాలే సమ్పత్తేతి గబ్భస్స పరిపాకగతత్తా విజాయనకాలే సమ్పత్తే. **పోతన్తి** అస్సతరియా పుత్తం. **ఏతన్తి** ''గబ్భో అస్సతరిం యథా''తి ఏతం వచనం.

అచిరపక్కన్తసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. పఞ్చరథసతసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. అభిహరీయతీతి అభిహారో, భత్తంయేవ అభిహారో **భత్తాభిహారో**తి ఆహ ‘‘**అభిహరితబ్బం భత్త**’’న్తి. **మచ్ఛపిత్త**న్తి వాళమచ్ఛపిత్తం. **పక్ఖిపేయ్యు**న్తి ఉరగాదినా ఓసిఞ్చేయ్యుం.

పఞ్చరథసతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭-౧౩. మాతుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౬-౧౮౭. మాతుపి హేతూతి అత్తనో మాతుయా ఉప్పన్నఅనత్థావహస్స పహానహేతుపి. **ఇతో పరేసూ**తి ‘‘పితుపి హేతూ’’తి ఏవమాదీసు.

మాతుసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

లాభసక్కారసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౭. రాహులసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧-౮. చక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౮-౧౯౫. ఏకవిహారీతి చతూసుపి ఇరియాపథేసు ఏకాకీ హుత్వా విహరన్తో. **వివేకట్ఠో**తి వివిత్తట్ఠో, తేనాహ ‘‘**నిస్సద్దో**’’తి. **సతియా అవిప్పవసన్తో**తి సతియా అవిప్పవాసేన రితో, సబ్బదా అవిజహనవసేన పవత్తో. **ఆతాపీతి వీరియసమ్పన్నో**తి సబ్బసో కిలేసానం ఆతాపనపరితాపనవసేన పవత్తవీరియసమఙ్గీభూతో. **పహితత్తో**తి తస్మిం విసేసాధిగమే పేసితచిత్తో, తత్థ నిన్నో తప్పబ్భారోతి అత్థో. **హుత్వా అభావాకారేనా**తి ఉప్పత్తితో పుబ్బే అవిజ్జమానో పచ్చయసమవాయేన హుత్వా ఉప్పజ్జిత్వా భఙ్గపరమసఙ్ఖాతేన అభావాకారేన. **అనిచ్చ**న్తి నిచ్చధువతాభావతో. **ఉప్పాదవయవన్తతాయా**తి ఖణే ఖణే ఉప్పజ్జిత్వా నిరుజ్ఝనతో. **తావకాలికతాయా**తి తఙ్ఖణికతాయ. **విపరిణామకోటియా**తి విపరిణామవన్తతాయ. చక్ఖుఞ్హి ఉపాదాయ వికారాపజ్జనేన విపరిణమన్తం వినాసం పటిపీళం పాపుణాతి. **నిచ్చపటిక్ఖేపతో**తి నిచ్చతాయ పటిక్ఖిపితబ్బతో లేసమత్తస్సపి అనుపలబ్భనతో. **దుక్ఖమనట్ఠేనా**తి నిరన్తరదుక్ఖతాయ దుక్ఖేన ఖమితబ్బతో. **దుక్ఖవత్థుకట్ఠేనా**తి నానప్పకారదుక్ఖాధిట్ఠానతో. **సతతసమ్పీళనట్ఠేనా**తి అభిణ్హతాపసభావతో. **సుఖపటిక్ఖేపేనా**తి సుఖభావస్స పటిక్ఖిపితబ్బతో. **తణ్హాగాహో** మమంకారభావతో. **మానగాహో** అహంకారభావతో. **దిట్ఠిగాహో** ‘‘అత్తా మే’’తి విపల్లాసభావతో. **విరాగవసేనా**తి విరాగగ్గహణేన. తథా **విముత్తివసేనా**తి విముత్తిగ్గహణేన.

పసాదావ గహితా ద్వారభావప్పత్తస్స అధిప్పేతత్తా. **సమ్మసనచారచిత్తం** ద్వారభూతమనోతి అధిప్పాయో.

ఛట్ఠే ఆరమ్మణే **తేభూమకధమ్మా** సమ్మసనచారస్స అధిప్పేతత్తా. యథా పఠమసుత్తే పఞ్చ పసాదా గహితా, న ససమ్భారచక్ఖుఆదయో, ఏవం తతియసుత్తే న పసాదవత్థుకచిత్తమేవ గహితం. న తంసమ్పయుత్తా ధమ్మా. ఏవఞ్హి అవధారణం సాత్థకం హోతి అఞ్ఞథా తేన అపనేతబ్బస్స అభావతో. **సబ్బత్థా**తి సబ్బేసు చతుత్థసుత్తాదీసు. **జవనప్పత్తా**తి జవనచిత్తసంయుత్తా.

చక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ధాతుసుత్తవణ్ణనా

౧౯౬. ఆకాసధాతు రూపపరిచ్ఛేదతాయ రూపపరియాపన్నన్తి అధిప్పాయేన ‘‘**సేసాహి రూప**’’న్తి వుత్తం. **నామరూప**న్తి తేభూమకం నామం రూపఞ్చ కథితం.

ధాతుసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౯౭. సబ్బసఙ్గాహికపరిచ్ఛేదేనాతి ధమ్మసఙ్గణ్హనపరియాయేన. **ఇధాతి** ఇమస్మిం సుత్తే. **తేభూమకాతి గహేతబ్బా** సమ్మసనచారస్స అధిప్పేతత్తా.

ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧౧. అనుసయసుత్తవణ్ణనా

౨౦౦. దుతియవగ్గే **అత్తనోతి** ఆయస్మా రాహులో అత్తనో సవిఞ్ఞాణకం కాయం దస్సేతి. **పరస్సాతి** పరస్స అవిఞ్ఞాణకకాయం దస్సేతి. పరసన్తానే వా అరూపే ధమ్మే అగ్గహేత్వా రూపకాయమేవ గణ్హన్తో వదతి. అపరే "అసఞ్ఞసత్తానం అత్తభావం సన్ధాయ తథా వుత్త"న్తి వదన్తి. **పురిమేనాతి** "ఇమస్మిం సవిఞ్ఞాణకే కాయే"తి ఇమినా పదేన. **పచ్ఛిమేనాతి** "బహిద్ధా"తి ఇమినా పదేన. **ఏతే కిలేసాతి** ఏతే దిట్ఠితణ్హామానసఙ్ఖాతా కిలేసా. **ఏతేసు వత్థూసూతి** అజ్ఝత్తబహిద్ధావత్థూసు. **సమ్మ...పే.... పస్సతీతి** పుబ్బభాగే విపస్సనాఞాణేన సమ్మసనవసేన, మగ్గక్ఖణే అభిసమయవసేన సుట్ఠు అత్తపచ్చక్ఖేన ఞాణేన పస్సతి.

అనుసయసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. అపగతసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. "అహమేత"న్తి అహంకారాదీనం అనవసేసప్పహానేన అచ్చన్తమేవ **అపగతం**.

అపగతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుతియవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ద్వీసూతి పఠమవగ్గాదీసు. దేసనాయ అసేక్ఖభూమియా దేసితత్తా **అసేక్ఖభూమి కథితా. పఠమోతి** పఠమవగ్గో "సాధు మే, భన్తే, భగవా"తిఆదినా **ఆయాచన్తస్స, దుతియో అనాయాచన్తస్స** థేరస్స అజ్ఝాసయవసేన కథితో. **విముత్తిపరిపాచనీయధమ్మా** నామ వివట్టసన్నిస్సితా సద్ధిన్ద్రియాదయో. తేన పన విపస్సనాయ కథితత్తా కథితా ఏవాతి. తంతందేసనానుసారేన హి థేరో తే ధమ్మే పరిపాకం పాపేసి. తథా హి భగవా దుతియవగ్గం అనాయాచితోపి దేసేసి.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

రాహులసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౮. లక్ఖణసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. అట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౨. ఆయస్మా చ లక్ఖణోతిఆదీసు ‘‘కో నామాయస్మా లక్ఖణో, కస్మా చ ‘లక్ఖణో’తి నామం అహోసి, కో చాయస్మా మోగ్గల్లానో, కస్మా చ సితం పాత్వాకాసీ’’తి తం సబ్బం పకాసేతుం ‘‘**య్వాయ**’’న్తిఆది ఆరద్ధం. **లక్ఖణసమ్పన్నే**నాతి పురిసలక్ఖణసమ్పన్నేన.

ఈసం హసితం ‘‘సిత’’న్తి వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**మన్దహసిత**’’న్తి. **అట్ఠిసఙ్ఖలిక**న్తి నయిదం అవిఞ్ఞాణకం అట్ఠిసఙ్ఖలికమత్తం, అథ ఖో ఏకో పేతోతి ఆహ ‘‘**పేతలోకే నిబ్బత్త**’’న్తి. **ఏతే అత్తభావా**తి పేతత్తభావా. **న ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తీ**తి దేవత్తభావా వియ న ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి పకతియా. తేసం పన రుచియా ఆపాథం ఆగచ్ఛేయ్యుం మనుస్సానం. దుక్ఖాభిభూతానం అనాథభావదస్సనపదట్ఠానా కరుణాతి ఆహ ‘‘**కారుఞ్ఞే కత్తబ్బే**’’తి. అత్తనో చ సమ్పత్తిం బుద్ధఞాణస్స చ సమ్పత్తిన్తి పచ్చేకం సమ్పత్తిసద్దో యోజేతబ్బో. తదుభయం విభావేతుం ‘‘**తం హీ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ అత్తనో సమ్పత్తిం అనుస్సరిత్వా సితం పాత్వాకాసీతి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **ధమ్మధాతూ**తి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం సన్ధాయ వదతి. **ధమ్మధాతూ**తి వా ధమ్మానం సభావో.

ఇతరోతి లక్ఖణత్థేరో. **ఉపపత్తీ**తి జాతి. ఉపపత్తిసీసేన హి తథారూపం అత్తభావం వదతి. **లోహతుణ్డకేహీ**తి లోహమయేహేవ తుణ్డకేహి. **చరన్తీ**తి ఆకాసేన గచ్ఛన్తి. **అచ్ఛరియం వతా**తి గరహచ్ఛరియం నామేతం. **చక్ఖుభూతా**తి సమ్పత్తదిబ్బచక్ఖుకా, లోకస్స చక్ఖుభూతాతి ఏవం వా ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

యత్రాతి హేతుఅత్థే నిపాతోతి ఆహ ‘‘**యత్రాతి కారణవచన**’’న్తి. అఞ్ఞత్ర హి ‘‘యత్ర హి నామా’’తి అత్థో వుచ్చతి. **అప్పమాణే సత్తనికాయే** తే చ ఖో విభాగేన కామభవాదిభేదే భవే, నిరయాదిభేదా గతియో, నానత్తకాయనానత్తసఞ్ఞీఆదివిఞ్ఞాణట్ఠితియో, తథారూపే సత్తావాసే చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చ మే ఉపనేతుం **పచ్చక్ఖం కరోన్తేన.**

గోఘాతకోతి గున్నం అభిణ్హం హననకో. తేనాహ ‘‘**వధిత్వా వధిత్వా**’’తి. **తస్సా**తి గున్నం వధకకమ్మస్స. **అపరాపరియకమ్మస్సా**తి అపరాపరియవేదనీయకమ్మస్స. బలవతా గోఘాతకకమ్మేన విపాకే దీయమానే అలద్ధోకాసం అపరాపరియవేదనీయం తస్మిం విపక్కవిపాకే ఇదాని లద్ధోకాసం ‘‘**అవసేసకమ్మ**’’న్తి వుత్తం. **పటిసన్ధీ**తి పాపకమ్మజనితా పటిసన్ధి. **కమ్మసభాగతాయా**తి కమ్మసదిసభావేన. **ఆరమ్మణసభాగతాయా**తి ఆరమ్మణస్స సభాగభావేన సదిసభావేన. యాదిసే హి ఆరమ్మణే పుబ్బే తం కమ్మం తస్స చ విపాకో పవత్తో, తాదిసేయేవ ఆరమ్మణే ఇదం కమ్మం ఇమస్స విపాకో చ పవత్తోతి కత్వా వుత్తం ‘‘**తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనా**’’తి. భవతి హి తంసదిసేపి తబ్బోహారో యథా ‘‘సో ఏవ తిత్తిరో, తానియేవ ఓసధానీ’’తి. **నిమిత్తం అహోసీ**తి పుబ్బే కతూపచితస్స పేతూపపత్తినిబ్బత్తనవసేన కతోకాసస్స తస్స కమ్మస్స నిమిత్తభూతం ఇదాని తథా ఉపట్ఠహన్తం తస్స విపాకస్స నిమిత్తం ఆరమ్మణం అహోసి. **సో**తి గోఘాతకో. **అట్ఠిసఙ్ఖలికపేతో జాతో** కమ్మసరిక్ఖకవిపాకతావసేన.

అట్ఠిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. పేసిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౩. గోమంసపేసియో కత్వాతి గావిం వధిత్వా వధిత్వా గోమంసం ఫాలేత్వా పేసియో కత్వా. **సుక్ఖాపేత్వాతి** కాలన్తరం ఠపనత్థం సుక్ఖాపేత్వా. సుక్ఖాపియమానానం మంసపేసీనఞ్హి వల్లూరసమఞ్ఞా.

పేసిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. పిణ్డసుత్తవణ్ణనా

౨౦౪. నిప్పక్ఖచమ్మోతి విగతపక్ఖచమ్మో.

౪. నిచ్ఛవిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౫. ఉరబ్భే హనతీతి **ఓరబ్భికో. ఏళకేతి** అజే.

౫. అసిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౬. నివాపపుట్ఠేతి అత్తనా దిన్ననివాపేన పోసితే. **అసినా వధిత్వా వధిత్వా** విక్కిణన్తో.

౬. సత్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౭. ఏకం మిగన్తి ఏకం దీపకమిగం.

౭. ఉసులోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౮. కారణాహీతి యాతనాహి. **ఇత్వాతి** కమ్మట్ఠానం ఇత్వా.

౮. సూచిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. సుణోతి పూరేతీతి **సూతో,** అస్సదమకాదికో.

౯. దుతియసూచిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౧౦. పేసుఞ్ఞూపసంహారవసేన ఇతో సుతం అముత్ర, అముత్ర వా సుతం ఇధ సూచేతీతి **సూచకో.** అనయబ్యసనం పాపేసి మనుస్సేతి సమ్బన్ధో.

౧౦. కుమ్భణ్డసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. **వినిచ్ఛయామచ్చోతి** రఞ్ఞో అడ్డకరణే ఠపితో వినిచ్ఛయమహామత్తో. సో హి గామజనకాయం కూటేతి వఞ్చేతీతి **గామకూటకో**తి వుచ్చతి. కేచి ‘‘తాదిసో ఏవ గామజేట్ఠకో గామకూటకో’’తి వదన్తి. **సమేన భవితబ్బం,** ‘‘ధమ్మట్ఠో’’తి వత్తబ్బతో. రహస్సట్ఠే నిసీదనవసేన **విసమా నిసజ్జావ అహోసి**.

కుమ్భణ్డసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఠమవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. దుతియవగ్గో

౧. ససీసకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. **ఫుసన్తో**తి ఛేయ్యాయ ఫుసన్తో.

౩. నిచ్ఛవిత్థిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౪. **మాతుగామో** సస్సామికో **అత్తనో ఫస్సే అనిస్సరో. వట్టిత్వా**తి భస్సిత్వా అపరం గన్త్వా.

౪. మఙ్గులిత్థిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౫. మఙ్గనవసేన ఉలతీతి **మఙ్గులి,** విరూపబీభచ్ఛభావేన పవత్తతీతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**విరూపం దుద్దసికం బీభచ్ఛ**’’న్తి.

౫. ఓకిలినీసుత్తవణ్ణనా

౨౧౬. ఉద్ధం ఉద్ధం అగ్గినా పక్కసరీరతాయ **ఉప్పక్కం**. హేట్ఠతో పగ్ఘరణవసేన కిలిన్నసరీరతాయ **ఓకిలినీ**. ఇతో చితో చ అఙ్గారసమ్పరికిణ్ణతాయ **ఓకిరినీ**. తేనాహ ‘‘**సా కిరా**’’తిఆది. **అఙ్గారచితకే**తి అఙ్గారసఞ్చయే. **సరీరతో పగ్ఘరన్తి** అసుచిదుగ్గన్ధజేగుచ్ఛాని సేదగతాని. **తస్స కిర రఞ్ఞో**తి తస్స కాలిఙ్గస్స రఞ్ఞో. **నాటకినీ**తి నచ్చే అధికతా ఇత్థీ. **సేదన్తి** సేదనం, తాపనన్తి అత్థో.

ఓకిలినీసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. అసీసకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౭. **అసీసకం కబన్ధం హుత్వా నిబ్బత్తి** కమ్మాయూహనకాలే తథా నిమిత్తగ్గహణపరిచయతో.

౭-౧౧. పాపభిక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౨౧౮-౨౨౨. **లామకభిక్ఖూ**తి హీనాచారతాయ లామకో, భిక్ఖువేసతాయ, భిక్ఖాహారేన జీవనతో చ భిక్ఖు. **చిత్తకేళిన్తి** చిత్తరుచియం తం తం కీళన్తో. **అయమేవా**తి భిక్ఖువత్థుస్మిం వుత్తనయో ఏవ.

పాపభిక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

లక్ఖణసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౬. ఓపమ్మసంయుత్తం

౧. కూటసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. కూటం గచ్ఛన్తీతి కూటచ్ఛిద్దస్స అనుపవిసనవసేన కూటం గచ్ఛన్తి. యా చ గోపానసియో గోపానసన్తరగతా, తాపి కూటం ఆహచ్చ ఠానేన **కూటఙ్గమా**. దువిధాపి కూటే సమోసరణా. **కూటస్స సముగ్ఘాతేన** వినాసేన భిజ్జనేన. **అవిజ్జాయ సముగ్ఘాతేనా**తి అవిజ్జాయ అచ్చన్తమేవ అప్పవత్తియా. తేన చ మోక్ఖధమ్మాధిగమేన తదనురూపధమ్మాధిగమో దస్సితో. **అప్పమత్తా**తి పన ఇమినా తస్స ఉపాయో దస్సితో.

కూటసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. నఖసిఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨౪. ఏవం అప్పకా యథా నఖసిఖాయ ఆరోపితపంసు, సుగతిసంవత్తనియస్స కమ్మస్స అప్పకత్తా **ఏవం దేవేసుపీ**తి హీనూదాహరణవసేన వుత్తం. అప్పతరా హి సత్తా యే దేవేసు జాయన్తి, తఞ్చ ఖో కామదేవేసు. ఇతరేసు పన వత్తబ్బమేవ నత్థి.

నఖసిఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. కులసుత్తవణ్ణనా

౨౨౫. విధంసయన్తి విహేఠయన్తి. **వడ్ఢితా**తి భావనాపారిపూరివసేన పరిబ్రూహితా. **పునప్పునం కతా**తి భావనాయ బహులీకరణేన అపరాపరం పవత్తితా **యుత్తయానం వియ కతా**తి యథా యుత్తం ఆజఞ్ఞరథం ఛేకేన సారథినా అధిట్ఠితం యథారుచి పవత్తతి, ఏవం యథారుచి పవత్తియా గమితా. **పతిట్ఠానట్ఠేనా**తి అధిట్ఠానట్ఠేన. **వత్థు వియ కతా** సబ్బసో ఉపక్కిలేసవిసోధనేన సువిసోధితమరియాదం వియ కతా. **అధిట్ఠితా**తి పటిపక్ఖదూరీభావతో సుభావితభావేన అవికమ్పనేయ్యతాయ ఠపితా . **సమన్తతో చితా**తి సబ్బభాగేన భావనూపచయం గమితా. తేనాహ ''**సువడ్ఢితా**''తి . **సుట్ఠు సమారద్ధా**తి మేత్తాభావనాయ మత్థకప్పత్తియా సమ్మదేవ సమ్పాదితా.

కులసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. ఓక్ఖాసుత్తవణ్ణనా

౨౨౬. మహాముఖఉక్ఖలీనన్తి మహాముఖానం మహన్తకోళుమ్బానం సతం. **పణీతభోజనభరితాన**న్తి సప్పిమధుసక్కరాదీహి ఉపనీతపణీతభోజనేహి పరిపుణ్ణానం. **తస్సా**తి పాతస్స. **గోదుహనమత్త**న్తి గోదోహనవేలామత్తం. తం పన కిత్తకం అధిప్పేతన్తి ఆహ ''**గావియా**''తిఆది. **సబ్బసత్తేసు హితఫరణ**న్తి అనోధిసోమేత్తాభావనమాహ – మేత్తచిత్తం అప్పనాప్పత్తం భావేతుం సక్కోతీతి అధిప్పాయో. తమ్పి తతో యథావుత్తదానతో **మహప్ఫలతర**న్తి.

ఓక్ఖాసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సత్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౨౫. అగ్గే పహరిత్వాతి తిణ్హఫలసత్తియా అగ్గే హత్థేన వా ముట్ఠినా వా పహారం దత్వా. **కప్పాసవట్టిం వియా**తి పహతకప్పాసపిణ్డం వియ. **నియ్యాసవట్టిం వియా**తి ఫలసణ్ఠానం నియ్యాసపిణ్డం వియ. **ఏకతో కత్వా**తి కలికాదిభావేన వీసతింసపిణ్డాని ఏకజ్ఝం కత్వా. **అల్లియాపేన్తో** పిణ్డం కరోన్తో. **పటిలేణేతీ**తి పటిలీనయతి నామేతి. **అల్లియాపేన్తో** తే ద్వేపి ధారా ఏకతో సమ్ఫుసాపేన్తో. **పటికోట్టేతీ**తి పటిపహరతి. తత్థ ఖణ్డం వియ నియ్యాసో. **కప్పాసవట్టనకరణీయ**న్తి విహతస్స కప్పాసస్స పటిసంహరణవసేన బన్ధనదణ్డం. **పవత్తేన్తో**తి కప్పాసస్స సంవేల్లనవసేన పవత్తేన్తో.

సత్తిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. ధనుగ్గహసుత్తవణ్ణనా

౨౨౮. దళ్హధనునోతి థిరతరధనునో. ఇదాని తస్స థిరతరభావం పరిచ్ఛేదతో దస్సేతుం ‘‘**దళ్హధనూ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ద్విసహస్సథామ**న్తి పలానం ద్విసహస్సథామం. వుత్తమేవత్థం పాకటతరం కత్వా దస్సేతుం ‘‘**యస్సా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **యస్సా**తి ధనునో. **ఆరోపితస్సా**తి జియం ఆరోపితస్స. **జియాబద్ధో**తి జియాయ బద్ధో. పథవితో ముచ్చతి, ఏతం “ద్విసహస్సథామ”న్తి వేదితబ్బం . **లోహసీసాదీన**న్తి కాళలోహతమ్బలోహసీసాదీనం. **భారో**తి పురిసభారో, సో పన మజ్ఝిమపురిసస్స వసేన వేదిసం తస్స బలం దట్ఠబ్బం. **ఉగ్గహితసిప్పా** ధనువేదసిక్ఖావసేన. **చిణ్ణవసీభావా** లక్ఖేసు అవిరజ్ఝనసరక్ఖేపవసేన. కతం రాజకులాదీసు ఉపగన్త్వా అసనం సరక్ఖేపో ఏతేహీతి **కతూపసనా**తి ఆహ ‘‘**రాజకులాదీసు దస్సితసిప్పా**’’తి.

“బోధిసత్తో చత్తారి కణ్డాని ఆహరీ”తి వత్వా తమేవ అత్థం విత్థారతో దస్సేన్తో ‘‘**తదా కిరా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **జవిస్సామా**తి ధావిస్సామ. **అగ్గి ఉట్ఠహీ**తి సీఘపతనసన్తాపేన చ సూరియరస్మిసన్తాపస్స ఆసన్నభావేన చ ఉసుమా ఉట్ఠహి. **పక్ఖపఞ్జరేనా**తి పక్ఖజాలన్తరేన.

నివత్తిత్వాతి “నిప్పయోజనమిదం జవన”న్తి నివత్తిత్వా. **పత్తకటాహేన ఓత్థటపత్తో వియా**తి పిహితపత్తో వియ అహోసి, వేగసా పతనేన నగరస్స ఉపరి ఆకాసస్స నిరిక్ఖణం అహోసి. సఞ్చారితత్తా **అనేకహంససహస్ససదిసో పఞ్ఞాయి** సేయ్యథాపి బోధిసత్తస్స ధనుగ్గహకాలే సరకూటాదిదస్సనే.

దుక్కరన్తి తస్స అదస్సనం సన్ధాయాహ, న అత్తనో పతనం. సూరియమణ్డలఞ్హి అతిసీఘేన జవేన గచ్ఛన్తమ్పి పఞ్ఞాసయోజనాయామవిత్థతం అత్తనో విపులతాయ పభస్సరతాయ చ సత్తానం చక్ఖుస్స గోచరభావం గచ్ఛతి, జవనహంసో పన తాదిసేన సూరియేన సద్ధిం జవేన గచ్ఛన్తో న పఞ్ఞాయేయ్య. తస్మా వుత్తం ‘‘**న సక్కా తయా పస్సితు**’’న్తి. **చత్తారో** అక్ఖణవేధినో. గన్త్వా గహితే సోతుం ఘణ్డం పిళన్ధాపేత్వా సయం పురత్థాభిముఖో నిసిన్నో. పురత్థిమదిసాభిముఖం గతకణ్డం సన్ధాయాహ ‘‘**పఠమకణ్డేనేవ సద్ధిం ఉప్పతిత్వా**’’తి. తే చత్తారి కణ్డాని ఏకక్ఖణేయేవ ఖిపింసు.

ఆయుం సఙ్ఖరోతి ఏతేనాతి **ఆయుసఙ్ఖారో**. యథా హి కమ్మజరూపానం పవత్తి జీవితిన్ద్రియపటిబద్ధా, ఏవం అత్తభావస్స పవత్తి తప్పటిబద్ధాతి. బహువచననిద్దేసో పన పాళియం ఏకస్మిం ఖణే అనేకసతసఙ్ఖస్స జీవితిన్ద్రియస్స ఉపలబ్భనతో. **తం** జీవితిన్ద్రియం. **తతో** యథావుత్తదేవతానం జవతో **సీఘతరం ఖీయతి** ఇత్తరఖణత్తా. వుత్తఞ్హేతం –

> "జీవితం అత్తభావో చ, సుఖదుక్ఖా చ కేవలా;
>
> ఏకచిత్తసమాయుత్తా, లహుసో వత్తతే ఖణో"తి. (మహాని. ౧౦);

భేదోతి భఙ్గో. **న సక్కా పఞ్ఞాపేతుం** తతోపి అతివియ ఇత్తరఖణత్తా.

ధనుగ్గహసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. ఆణిసుత్తవణ్ణనా

౨౨౯. అఞ్ఞే రాజానో చ భాగం గణ్హన్తా ఇమే వియ దసభాగం గణ్హన్తీతి తేసమయం అనుగతి పఞ్ఞాయతి. మహాజనస్స ఆనయనతో **ఆనకోతి** ఆహ "**ఏవంలద్ధనామో**"తి. ఇదాని తం ఆదితో పట్ఠాయ ఆగమనానుక్కమం దస్సేతుం "**హిమవన్తే కిర**"తిఆదిమాహ. **కరేణున్తి** కరేణుకం, హత్థినిన్తి అత్థో. **సక్కరింసూతి** అనత్థపరిహారణవసేన పసత్థూపహారవసేన చ పూజేసుం. **ఓతరీతి** కుళీరదహం పావిసి. **పటిక్కమిత్వా** ఠపనవసేన అపక్కమిత్వా **పతి**.

సువణ్ణరజతాదిమయన్తి కిస్మిఞ్చి ఛిద్దే సువణ్ణమయం, కిస్మిఞ్చి రజతమయం, కిస్మిఞ్చి ఫలికమయం **ఆణిం ఘటయింసు** బన్ధింసు. పుబ్బే ఫరిత్వా తిట్ఠన్తస్స ద్వాదస యోజనాని పమాణో ఏతస్సాతి **ద్వాదసయోజనప్పమాణో**, సద్దో. అథస్స అనేకసతకాలే గచ్ఛన్తే **అన్తోసాలాయమ్పి దుక్ఖేన సుయ్యిత్థ** ఆణిసఙ్ఘాటమత్తత్తా.

గమ్భీరాతి అగాధా దుక్ఖోగాళ్హా. సల్లసుత్తఞ్హి "అనిమిత్తమనఞ్ఞాత"న్తిఆదినా పాళివసేన గమ్భీరం, న అత్థగమ్భీరం. తథా హి తత్థ తా తా గాథా దువిఞ్ఞేయ్యరూపా తిట్ఠన్తి, దువిఞ్ఞేయ్యం ఞాణేన దుక్ఖోగాహన్తి కత్వా "గమ్భీర"న్తి వుచ్చతి. పుబ్బాపరమ్పేత్థ కాసఞ్చి గాథానం దువిఞ్ఞేయ్యతాయ దుక్ఖోగాహమేవ, తస్మా తం పాళివసేన "గమ్భీర"న్తి వుత్తం "**పాళివసేన గమ్భీరా సల్లసుత్తసదిసా**"తి. ఇమినా నయేన "అత్థవసేన గమ్భీరా"తి ఏత్థ అత్థో వేదితబ్బో. మహావేదల్లసుత్తస్స అత్థవసేన గమ్భీరతా పాకటాయేవ. లోకం ఉత్తరతీతి లోకుత్తరో, నవవిధఅప్పమాణధమ్మో, సో అత్థభూతో ఏతేసం అత్థీతి **లోకుత్తరా**. తేనాహ "**లోకుత్తరఅత్థదీపకా**"తి. **సత్తసుఞ్ఞతధమ్మమత్తమేవాతి** సత్తేన అత్తనా సుఞ్ఞతం కేవలం ధమ్మమత్తమేవ. **ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బన్తి** చ లిఙ్గవచనవిపల్లాసేన వుత్తన్తి ఆహ "**ఉగ్గహేతబ్బే చ పరియాపుణితబ్బే చా**"తి. **కవితాతి** కవినో కమ్మం కవికతా. యస్స పన యం కమ్మం, తం తేన కతన్తి వుచ్చతీతి ఆహ "**కవితాతి కవీహి కతా**"తి. **ఇతరం** "కావేయ్యా"తి పదం, కబ్బన్తి వుత్తం హోతి. "కబ్బ"న్తి చ కవినా వుత్తన్తి అత్థో. తేనాహ "**తస్సేవ వేవచన**"న్తి. **చిత్తక్ఖరాతి** విచిత్రాకారఅక్ఖరా. **సాసనతో బహిభూతాతి** న సాసనావచరా. **తేసం సావకేహీతి** "బుద్ధానం సావకా"తి అపఞ్ఞాతానం యేసం కేసఞ్చి సావకేహి. **అనుగ్గయ్హమానాతి** న ఉగ్గయ్హమానా సవనధారణపరిచయఅత్థూపపరిక్ఖాదివసేన అనుగ్గయ్హమానా. **అన్తరధాయన్తి** అదస్సనం గచ్ఛన్తి.

ఆణిసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. కలిఙ్గరసుత్తవణ్ణనా

౨౩౦. కలిఙ్గరం వుచ్చతి ఖుద్దకదారుఖణ్డం, తం ఉపధానం ఏతేసన్తి **కలిఙ్గరూపధానా**. లిచ్ఛవీ పన ఖదిరదణ్డం ఉపధానం కత్వా తదా విహరింసు. తస్మా వుత్తం ''**ఖదిరఘటికాసూ**''తిఆది. పకతివిజ్జుసఞ్ఞితో నత్థి ఏతేసం ఖణో విజ్ఝనేతి **అక్ఖణవేధినో** తతో సీఘతరం విజ్ఝనతో. "అక్ఖణ"న్తి విజ్జు వుచ్చతి ఇత్తరఖణత్తా. అక్ఖణోభాసేన లక్ఖణవేధకా **అక్ఖణవేధినో**. అనేకధా భిన్నస్స వాలస్స విజ్ఝనేన **వాలవేధినో**. వాలేకదేసో హి ఇధ "వాలో"తి గహితో.

బహుదేవ దివసభాగం పధానానుయోగతో ఉప్పన్నదరథపరిస్సమవినోదనత్థం **న్హాయిత్వా. తే సన్ధాయాతి** తే తథారూపే పధానకమ్మికభిక్ఖూ సన్ధాయ. **ఇదం** ఇదాని వుచ్చమానం అత్థజాతం **వుత్తం** పోరాణట్ఠకథాయం. **అయమ్పి దీపోతి** తమ్బపణ్ణిదీపమాహ. పధానానుయుఞ్జనవేలాయ నివేదనవసేన తత్థ తత్థ ఏకజ్ఝం పహతఘణ్డినిగ్ఘోసేనేవ **ఏకఘణ్డినిగ్ఘోసో,** తత్థ తత్థ పణ్ణసాలాదీసు వసన్తానం భిక్ఖూనం వసేన ఏకపధానభూతో. నానాముఖోతి అనురాధపురస్స పచ్ఛిమదిసాయం ఏకో విహారో, **పిలిచ్ఛికోళి**నగరస్స పురత్థిమదిసాయం. ఉభయత్థ పవత్తఘణ్డిసద్దా అన్తరాపవత్తఘణ్డిసద్దేహి మిస్సేత్వా ఓసరన్తి. **కల్యాణియం** పవత్తఘణ్డిసద్దో తథా నాగదీపే.

కలిఙ్గరసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. నాగసుత్తవణ్ణనా

౨౩౧. అతిక్కన్తవేలన్తి భత్తానుమోదనఉపనిసిన్నకథావేలతో అతిక్కన్తవేలం. **అసమ్భిన్నేనా**తి సరసమ్పత్తితో అసమ్భిన్నేన, సరస్స ఉచ్చారణసమ్పత్తిం అపరిహాపేత్వాతి అత్థో. అపరిసుద్ధాసయతాయ **నేవ గుణవణ్ణాయ న ఞాణబలాయ హోతి. త**న్తి తం తథా పచ్చయానం పరిభుఞ్జనం, తం తథా మిచ్ఛాపటిపజ్జనం.

నాగసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. బిళారసుత్తవణ్ణనా

౨౩౨. ఘరానం సన్ధీతి ఘరేన ఘరస్స సమ్బన్ధట్ఠానం. సహ మలేన వత్తతీతి **సమలం**. గేహతో గామతో చ నిక్ఖమనచన్దనికట్ఠానం. **సఙ్కారట్ఠాన**న్తి సఙ్కారకూటం. కేచి "సన్ధిసఙ్కారకూటట్ఠాన"న్తి వదన్తి. **వుట్ఠాన**న్తి ఆపన్నఆపత్తితో, న కిలేసతో వుట్ఠానం, సుద్ధన్తే అధిట్ఠానం. తం పన యథాఆపన్నాయ ఆపత్తియా "దేసనా"త్వేవ వుచ్చతీతి ఆహ ''**దేసనా పఞ్ఞాయతీ**''తి.

బిళారసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. ఏత్తకమ్పీతి ఇమినా జరసిఙ్గాలేన లద్ధబ్బం చిత్తస్సాదమత్తమ్పి న లభిస్సతి సకలమేవ కప్పం సబ్బసో అవీచిజాలాహి నిరన్తరం ఝాయమానతాయ నిచ్చదుక్ఖాతురభావతో.

సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. దుతియసిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. **కతజాననన్తి** కతూపకారజాననం. **కతవేదితాతి** తస్సేవ పరేసం పాకటకరణవసేన జాననమేవ. **ఆచారమేవాతి** కతాపరాధమేవ.

దుతియసిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

ఓపమ్మసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

౧౦. భిక్ఖుసంయుత్తం

౧. కోలితసుత్తవణ్ణనా

౨౩౫. సావకానం ఆలాపోతి సావకానం సబ్రహ్మచారిం ఉద్దిస్స ఆలాపో. **బుద్ధేహి సదిసా మా హోమాతి** బుద్ధాచిణ్ణం సముదాచారం అకథేన్తేహి సావకేహి, ‘‘ఆవుసో భిక్ఖవే’’తి ఆలపితా భిక్ఖూ, ‘‘ఆవుసో’’తి పటివచనం దేన్తి, న, ‘‘భన్తే’’తి. **దుతియజ్ఝానే వితక్కవిచారా నిరుజ్ఝన్తి** తేసం నిరోధేనేవ తస్స ఝానస్స ఉప్పాదేతబ్బతో. **యేసం నిరోధాతి** యేసం వచీసఙ్ఖారానం వితక్కవిచారానం నిరుజ్ఝనేన సువిక్ఖమ్భితభావేన సద్దాయతనం అప్పవత్తిం గచ్ఛతి కారణస్స దూరతో పస్సమ్భితత్తా. **అరియోతి** నిద్దోసో. పరిసుద్ధో **తుణ్హీభావో,** న తిత్థియానం మూగబ్బతగ్గహణం వియ అపరిసుద్ధోతి అధిప్పాయో. **పఠమజ్ఝానాదీనీతి ఆది**-సద్దేన తతియజ్ఝానాదీని సఙ్గణ్హాతి.

ఆరమ్మణభూతేన వితక్కేన సహ గతా పవత్తాతి **వితక్కసహగతాతి** ఆహ ‘‘**వితక్కారమ్మణా**’’తి. వితక్కారమ్మణతా చ సఞ్ఞామనసికారానం సుఖుమఆరమ్మణగ్గహణవసేన దట్ఠబ్బా. తేనాహ ‘‘**న సన్తతో ఉపట్ఠహింసూ**’’తి. **న పగుణం** సమ్మదేవ వసీభావస్స అనాపాదితత్తా. **సఞ్ఞామనసికారాపీతి** తతియజ్ఝానాధిగమాయ పవత్తియమానా సఞ్ఞామనసికారాపి హానభాగియావ అహేసుం, న విసేసభాగియా. **సమ్మా ఠపేహీతి** బహిద్ధా విక్ఖేపం పహాయ సమ్మా అజ్ఝత్తమేవ చిత్తం ఠపేహి. **ఏకగ్గం కరోహీతి** తేనేవ విక్ఖేపపటిబాహనేన అవిహతమానసతాయ చిత్తసమాధానవసేన ఏకగ్గం కరోహి. **ఆరోపేహీతి** ఈసకమ్పి బహుమ్పి అపతితం కత్వా కమ్మట్ఠానారమ్మణే ఆరోపేహి. దుతియఅగ్గసావకభూమియా పారిపూరియా ఆయస్మా మహాభిఞ్ఞో, న యథా తథాతి ఆహ ‘‘**మహాభిఞ్ఞతన్తి ఛళభిఞ్ఞత**’’న్తి. **ఇమినా ఉపాయేనాతి** ఇమినా ‘‘అథ ఖో మం, ఆవుసో’’తిఆదినా వుత్తేన ఉపాయేన. **వడ్ఢేత్వాతి** ఉత్తరి ఉత్తరి విసేసభాగియభావాపాదనేన సమాధిం పఞ్ఞఞ్చ బ్రూహేత్వా బ్రూహేత్వా.

కోలితసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. ఉపతిస్ససుత్తవణ్ణనా

౨౩౬. అతిఉళారమ్పి సత్థం వా సఙ్ఖారం వా సన్ధాయ వుత్తం సబ్బత్థమేవ సబ్బసో ఛన్దరాగస్స సుప్పహీనత్తా. **జాననత్థం పుచ్ఛతి** సత్థుగుణానం అతివియ ఉళారతమభావతో.

ఉపతిస్ససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ఘటసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. పరివేణగ్గేనాతి పరివేణభాగేన. కేచి ‘‘**ఏకవిహారేతి** ఏకచ్ఛన్నే ఏకస్మిం ఆవాసే’’తి వదన్తి. **తేతి** తే ద్వేపి థేరా. **పాటియేక్కేసు ఠానేసూతి** విసుం విసుం ఠానేసు. **నిసీదన్తీతి** దివావిహారం నిసీదన్తి. **ఓళారికో నామ జాతో** పరిత్తధమ్మారమ్మణత్తా తస్స. **తేతి** థేరో భగవా చ.

పరిపుణ్ణవీరియోతి చతుకిచ్చసాధనవసేన సమ్పుణ్ణవీరియో. **పగ్గహితవీరియోతి** ఈసకమ్పి సఙ్కోచం అనాపజ్జిత్వా పవత్తితవీరియో. **ఉపనిక్ఖేపనమత్తస్సేవాతి** సమీపే ఠపనమత్తస్సేవ.

చతుభూమకధమ్మేసు లబ్భమానత్తా పఞ్ఞాయ ''**చతుభూమకధమ్మే అనుపవిసిత్వా ఠితట్ఠేనా**''తి వుత్తం. లక్ఖితబ్బట్ఠేన సమాధి ఏవ **సమాధిలక్ఖణం**. ఏవం **విపస్సనాలక్ఖణం** వేదితబ్బం. **అఞ్ఞమఞ్ఞస్సాతి** అఞ్ఞస్స అఞ్ఞస్స నానాలక్ఖణాతి వేదితబ్బం. **అఞ్ఞస్సాతి** ఇతరస్స. **ధురన్తి** వహితబ్బభారం. **ద్వీసుపి ఏతేసూతి** సమాధిలక్ఖణవిపస్సనాలక్ఖణేసు సమ్మాసమ్బుద్ధో నిప్ఫత్తిం గతో.

ఘటసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. నవసుత్తవణ్ణనా

౨౩౮. అభిచేతసి నిస్సితా **అభిచేతసికా**. పటిపక్ఖవిధమనేన అభివిసిట్ఠం చిత్తం **అభిచిత్తం**. యస్మా ఝానానం తంసమ్పయుత్తం చిత్తం నిస్సాయ పచ్చయో హోతియేవ, తస్మా ''**నిస్సితాన**''న్తి వుత్తం. **నికామలాభీతి** యథిచ్ఛితలాభీ . **యథాపరిచ్ఛేదేనాతి** యథాకతేన కాలపరిచ్ఛేదేన. **విపులలాభీతి** అప్పమాణలాభీ. ''కసిర''న్తి హి పరిత్తం వుచ్చతి, తప్పటిపక్ఖేన **అకసిరం** అప్పమాణం. తేనాహ ''**పగుణజ్ఝానోతి అత్థో**''తి. **సిథిలమారబ్భాతి** సిథిలం వీరియారమ్భం కత్వాతి అత్థోతి ఆహ ''**సిథిలం వీరియం పవత్తేత్వా**''తి.

నవసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. సుజాతసుత్తవణ్ణనా

౨౩౯. అఞ్ఞాని రూపానీతి పరేసం రూపాని. **అతిక్కన్తరూపోతి** అత్తనో రూపసమ్పత్తియా రూపసోభాయ అతిక్కమిత్వా ఠితరూపో, సుచిరమ్పి వేలం ఓలోకేన్తస్స తుట్ఠిఆవహో. దస్సనస్స చక్ఖుస్స హితోతి **దస్సనీయో**. పసాదం ఆవహతీతి **పాసాదికో. ఛవివణ్ణసున్దరతాయాతి** ఛవివణ్ణస్స చేవ సరీరసణ్ఠానస్స చ సోభనభావేన.

సుజాతసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. లకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా

౨౪౦. విరూపసరీరవణ్ణన్తి అసున్దరఛవివణ్ణఞ్చేవ అసున్దరసణ్ఠానఞ్చ. **పమాణవసేనాతి** సరీరప్పమాణవసేన. **ఇచ్ఛితిచ్ఛితన్తి** అత్తనా ఇచ్ఛితిచ్ఛితం. **మహేసారజ్జన్తి** మహన్తో మఙ్కుభావో.

గుణే ఆవజ్జేత్వాతి అత్తనా జాననకనియామేన సత్థునో కాయగుణే చ చారిత్తగుణే చ ఆవజ్జేత్వా మనసి కత్వా.

యోజనావట్టన్తి యోజనపరిక్ఖేపం.

‘‘కాయస్మి’’తి గాథాసుఖత్థం నిరనునాసికం కత్వా నిద్దేసోతి వుత్తం ‘‘**కాయస్మి**’’న్తి. **అకారణం కాయప్పమాణన్తి** సరీరప్పమాణం నామ అప్పమాణం, సీలాదిగుణావ పమాణన్తి అధిప్పాయో.

లకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. విసాఖసుత్తవణ్ణనా

౨౪౧. పురస్స ఏసాతి **పోరీ,** చాతురియయుత్తతా. తేనాహ ‘‘**పురవాసీన**’’న్తిఆది. సా పన దుతవిలమ్బితఖలితవసేన అప్పసన్నలూఖతాదిదోసరహితా హోతీతి ఆహ ‘‘**పుర...పే.... వాచాయా**’’తి. **అసన్దిద్ధాయా**తి ముత్తవాచాయ. తేనాహ ‘‘**అపలిబుద్ధాయా**’’తిఆది. న ఏలం దోసం గలేతీతి **అనేలగలా,** అవిరుజ్ఝనవాచా. తేనాహ ‘‘**నిద్దోసాయా**’’తి. చతుసచ్చస్స పకాసకా, న కదాచి సచ్చవిముత్తాతి ఆహ ‘‘**చతుసచ్చపరియాపన్నాయా**’’తి. తా హి చత్తారి సచ్చాని పరిచ్ఛిజ్జ ఆపాదేన్తి పటిపాదేన్తి పవత్తేన్తి. తేనాహ ‘‘**చత్తారి సచ్చాని అముఞ్చిత్వా పవత్తాయా**’’తి. **ధజో నామ** సబ్బధమ్మేహి సముస్సితట్ఠేన.

విసాఖసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. నన్దసుత్తవణ్ణనా

౨౪౨. ఆరఞ్ఞికోతిఆదీసు అరఞ్ఞకథాసీసేన సేనాసనపటిసంయుత్తానం ధుతఙ్గానం, పిణ్డపాతకథాసీసేన పిణ్డపాతపటిసంయుత్తానం, పంసుకూలికసీసేన చీవరపటిసంయుత్తానం, తగ్గహణేనేవ వీరియనిస్సితధుతఙ్గస్స చ సమాదాయ వత్తనం దీపితన్తి వేదితబ్బం. **ఆగతేన** భగవతా **అపరభాగే కథితం.**

నన్దసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. తిస్ససుత్తవణ్ణనా

౨౪౩. భణ్డకన్తి పత్తచీవరం. **నిసీదియేవ** వత్తస్స అసిక్ఖితత్తా. తుజ్జనత్థేన వాచా ఏవ సత్తియోతి ఆహ ‘‘**వాచాసత్తీహీ**’’తి.

వాచాయ సన్నితోదకేనాతి వచనసఙ్ఖాతేన సమన్తతో నిచ్చం కత్వా ఉపతుదనతో సన్నితుదకేన. విభత్తిఅలోపేన నో నిద్దేసో. తేనాహ ‘‘**వచనపతోదేనా**’’తి.

ఉచ్చకులే జాతి ఏతస్సాతి **జాతిమా,** బ్రహ్మజాతికో ఇసి. **మాతఙ్గో**తి చణ్డాలో. **తత్థా**తి కుమ్భకారసాలాయం. **ఓకాసం యాచి** కుమ్భకారం. మహన్తం దిస్వా ఆహ – ‘‘**పరమతరం పవిట్ఠో పబ్బజితో**’’తి. **తత్థేవా**తి తస్సాయేవ సాలాయ ద్వారం నిస్సాయ ద్వారసమీపే. **మే**తి మయా. **ఖమ మయ్హ**న్తి మయ్హం అపరాధం ఖమస్సు. **తే**తి తయా. పున **తే**తి తవ. **గణ్ఠే** ఉగ్గన్తుం అప్పదానవసేన. తేనాహ ‘‘**నాస్స ఉగ్గన్తుం అదాసీ**’’తి. **పబుజ్ఝింసూ**తి నిద్దాయ పబుజ్ఝింసు పకతియా పబుజ్ఝనవేలాయ ఉపగతత్తా.

ఛవోతి నిహీనో. **అనన్తమాయో**తి వివిధమాయో మాయావీ.

సోతి మత్తికాపిణ్డో. "సత్తధా భిజ్జీ"తి ఏత్థాయమధిప్పాయో – యం తేన తాపసేన పారమితాపరిభావనసమిద్ధాహి నానావిహారసమాపత్తిపరిపూరితాహి సీలదిట్ఠిసమ్పదాదీహి సుసజ్జితసన్తానే మహాకరుణాధివాసే మహాసత్తే బోధిసత్తే అరియూపవాదకమ్మం అభిసపసఙ్ఖాతం ఫరుసవచనం పవత్తితం, తం మహాసత్తస్స ఖేత్తవిసేసభావతో తస్స చ అజ్ఝాసయఫరుసతాయ దిట్ఠధమ్మవేదనీయం హుత్వా సచే సో మహాసత్తం న ఖమాపేతి, తం కక్ఖళం హుత్వా విపచ్చనసభావం జాతం, ఖమాపితే పన మహాసత్తే పయోగసమ్పత్తిపటిబాహితత్తా అవిపాకధమ్మతం ఆపజ్జతి అహోసికమ్మభావతో. అయఞ్హి అరియూపవాదపాపస్స దిట్ఠధమ్మవేదనీయస్స చ ధమ్మతా. యం తం బోధిసత్తేన సూరియుగ్గమననివారణం కతం, అయం బోధిసత్తేన దిట్ఠో ఉపాయో. తేన హి ఉబ్బాళ్హా మనుస్సా బోధిసత్తస్స సన్తికే తాపసం ఆనేత్వా ఖమాపేసుం. సోపి చ మహాసత్తస్స గుణే జానిత్వా తస్మిం చిత్తం పసాదేసి. యం పనస్స మత్థకే మత్తికాపిణ్డస్స ఠపనం తస్స సత్తధా ఫాలనం కతం, తం మనుస్సానం చిత్తానురక్ఖణత్థం. అఞ్ఞథా హి ఇమే పబ్బజితా సమానా చిత్తస్స వసం వత్తన్తి, న పన చిత్తమత్తనో వసే వత్తాపేన్తీతి మహాసత్తమ్పి తేన సదిసం కత్వా గణ్హేయ్యుం, తదస్స నేసం దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయాతి. **పతిరూపన్తి** యుత్తం.

తిస్ససుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. థేరనామకసుత్తవణ్ణనా

౨౪౪. **అతీతే ఖన్ధపఞ్చకేతి** అతీతే అత్తభావే. **ఛన్దరాగప్పహానేనాతి** ఛన్దరాగస్స అచ్చన్తమేవ జహనేన. **పహీనం నామ హోతి** అనపేక్ఖపరిచ్చాగతో. **పటినిస్సట్ఠం నామ హోతి** సబ్బసో ఛడ్డితత్తా. **తయో భవేతి** ఇమినా ఉపాదిణ్ణకధమ్మానంయేవ గహణం. **సబ్బా ఖన్ధాయతనధాతుయో చాతి** ఇమినా ఉపాదిణ్ణానమ్పి అనుపాదిణ్ణానమ్పి ద్విధా పవత్తలోకియధమ్మానం గహణం అవిసేసేత్వా వుత్తత్తా. **విదితం పాకటం కత్వా ఠితం** పరిఞ్ఞాభిసమయవసేన. **తేస్వేవాతి** తేభూమకధమ్మేసు ఏవ. **అనుపలిత్తం** అమథితం అసంకిలిట్ఠం తణ్హాదిట్ఠిసంకిలేసాభావతో. **తదేవ సబ్బన్తి** హేట్ఠా తీసుపి పదేసు ఇధ సబ్బగ్గహణేన గహితం తేభూమకవట్టం. **జహిత్వాతి** పహానాభిసమయవసేన. తణ్హా ఖీయతి ఏత్థాతి **తణ్హక్ఖయసఙ్ఖాతే** నిబ్బానే **విముత్తం. తమహన్తి** తం ఉత్తమపుగ్గలం ఏకవిహారిం బ్రూమి తణ్హాదుతియస్స అభావతో. ఏత్థ చ పరిఞ్ఞాపహానాభిసమయకథనేన ఇతరమ్పి అభిసమయం అత్థతో కథితమేవాతి దట్ఠబ్బం.

థేరనామకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౧. మహాకప్పినసుత్తవణ్ణనా

౨౪౫. **మహాకప్పినోతి** పూజావచనమేతం యథా "మహామోగ్గల్లానో"తి. **తథారూపన్తి** "బుద్ధో ధమ్మో"తిఆదికం గుణవిసేసవన్తపటిబద్ధం. **సాసనన్తి** దేసన్తరతో ఆగతవచనం. **జఙ్ఘవాణిజాతి** జఙ్ఘచారినో వాణిజా. **కిఞ్చి సాసనన్తి** అపుబ్బపవత్తిదీపకం కిఞ్చి వచనన్తి పుచ్ఛి. **పీతి ఉప్పజ్జి** యథా తం సుచిరం కతాభినీహారతాయ పరిపక్కఞాణస్స. **అపరిమాణం** గుణస్స అపరిమాణతో సబ్బఞ్ఞుగుణపరిదీపనతో, సేసరతనద్వయే నియ్యానికభావదీపనతో దిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతభావదీపనతోతి వత్తబ్బం. యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే అపాయదుక్ఖతో సంసారదుక్ఖతో చ అపతన్తే ధారేతీతి **ధమ్మో**. సుపరిసుద్ధదిట్ఠిసీలసామఞ్ఞేన సంహతోతి **సఙ్ఘోతి**. రతనత్థో పన తిణ్ణమ్పి సదిసో ఏవాతి.

నవసతసహస్సాని అదాసి దేవీ. **తుమ్హే**తి రాజినిం గారవేన బహువచనేన వదతి. **రాగో**తి అనుగచ్ఛన్తరాగో.

జనితేతి కమ్మకిలేసేహి నిబ్బత్తితే. కమ్మకిలేసేహి పజాతత్తా పజాతి పజాసద్దో జనితసద్దేన సమానత్థోతి ఆహ – ''**జనితే, పజాయాతి అత్థో**''తి. **అట్ఠహి విజ్జాహీ**తి **అమ్బట్ఠసుత్తే** (దీ॰ ని॰ ౧.౨౭౮) ఆగతనయేన. తత్థ హి విపస్సనాఞాణమనోమయిద్ధీహి సహ ఛ అభిఞ్ఞా "అట్ఠ విజ్జా"తి ఆగతా . **తపతి** పటిపక్ఖవిధమనేన విజ్జోతతి, తం సూరియస్స విరోచనన్తి ఆహ – ''**తపతీతి విరోచతీ**''తి. ఝానం సమాపజ్జిత్వా సమాహితేన చిత్తేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా నిసిన్నోతి ఆహ – ''**దువిధేన ఝానేన ఝాయమానో**''తి. **సబ్బమఙ్గలగాథా**తి సబ్బమఙ్గలావిరోధీ గాథాతి వదన్తి. తథా హి వదన్తి –

> "మఙ్గలం భగవా బుద్ధో, ధమ్మో సఙ్ఘో చ మఙ్గలం;
> సబ్బేసమ్పి చ సత్తానం, స పుఞ్ఞవితమఙ్గల"న్తి.

పూజం కారేత్వా ఏకం అగారికధమ్మకథికం ఉపాసకం ఆహ. ఏత్థ చ "ఝాయీ తపతీ"తి ఇమినా ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానానం గహితత్తా ధమ్మరతనం గహితమేవ. "బ్రాహ్మణో"తి ఇమినా సఙ్ఘరతనం గహితమేవ. బుద్ధరతనం పన సరూపేనేవ గహితన్తి.

మహాకప్పినసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౨. సహాయకసుత్తవణ్ణనా

౨౪౬. సమ్మా సంసన్దనవసేన ఏతి పవత్తతీతి సమేతి, సమ్మాదిట్ఠిఆది. సమ్మా చిరరత్తం చిరకాలం సమేతి ఏతేసం అత్థీతి **చిరరత్తంసమేతికా**. తేనాహ ''**దీఘరత్త**''న్తిఆది. **ఇదాని ఇమేస**న్తి ఏతరహి ఏతేసం. **అయం సాసనధమ్మో** అజ్ఝాసయతో పయోగతో చ సమ్మా **సంసన్దతి సమేతి,** తస్మా మజ్ఝే భిన్నం వియ సమమేవ న విసదిసం. కిఞ్చ తతో ఏవ **బుద్ధేన** భగవతా పవేదితధమ్మవినయే **ఏతేసం** పటిపత్తి**సాసనధమ్మో సోభతి** విరోచతీతి అత్థో. **అరియప్పవేదితే**తి అరియేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన సమ్మదేవ పకాసితే అరియధమ్మే. సమ్మదేవ సముచ్ఛేదపటిప్పస్సద్ధివినయానం వసేన **సుట్ఠు వినీతా** సబ్బకిలేసదరథపరిళాహానం వూపసమేన.

సహాయకసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

భిక్ఖుసంయుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా సమత్తా.

నిట్ఠితా చ సారత్థప్పకాసినియా

సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ నిదానవగ్గవణ్ణనా.